T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TASARIM ANABİLİM DALI
TASARIM BİLİM DALI

ANADOLU COĞRAFYASINDA "HAYAT AĞACI" MOTİFİ, TASARIM ÖZELLİKLERİ VE ÖZGÜN YORUMLAMALAR

Zehra PALA YAVUZYİĞİT

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Emine NAS

Konya-2021

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TASARIM ANABİLİM DALI
TASARIM BİLİM DALI

ANADOLU COĞRAFYASINDA "HAYAT AĞACI" MOTİFİ, TASARIM ÖZELLİKLERİ VE ÖZGÜN YORUMLAMALAR

Zehra PALA YAVUZYİĞİT

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Emine NAS

Konya-2021

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zehra PALA YAVUZYİĞİT	
	Numarası	164163002001	
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	TASARIM/ TASARIM	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	Doktora **X**
	Tezin Adı	ANADOLU COĞRAFYASINDA "HAYAT AĞACI" MOTİFİ, TASARIM ÖZELLİKLERİ VE ÖZGÜN YORUMLAMALAR	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zehra PALA YAVUZYİĞİT

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ilk insanlıktan beri temel bir inanç öğesi, kült bir motif olan hayat ağacı motifi çalışılmıştır. Hayat ağacı, çok eski ve köklü bir kavram olduğu için tarihi süreç içinde motiflere ve sembollere dönüşerek soyut bir şekil almıştır. Dini mimariden sivil mimariye, el sanatlarından kullanım eşyalarına kadar pek çok alanda kullanılan bir sembol olmuştur. Destan, efsane, mitoloji alanlarında da hayat ağacıyla ilgili çok eski bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu denli derin anlamları olan hayat ağacının motif ve sembol olarak aldığı şekiller ve değişimler ise araştırılması gereken bir konu olmuştur. Bu nedenle bu çalışmada hayat ağacı motifi üzerine çalışılmıştır.

Çalışmalarım esnasında beni yönlendiren, emek veren kıymetli bilgileri ve özverisiyle her zaman yanımda olan değerli danışmanım Prof. Dr. Emine NAS'a, tez izleme komitesinde bulunan bilgilerine başvurduğum, çalışmama katkılarını sunan değerli hocalarım Prof. Dr. İlham ENVEROĞLU ve Prof. Dr. Nihan Semen ERSÖZ UZAR'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu uzun ve zorlu süreçte her zaman yanımda olan ve sonsuz özverisiyle benden desteğini esirgemeyen eşim Mustafa Kemal YAVUZYİĞİT'e, her koşulda bana destek olan, moral veren aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ŞUBAT 2021 **Zehra PALA YAVUZYİĞİT**

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Zehra PALA YAVUZYİĞİT	
Numarası	164163002001	
Ana Bilim / Bilim Dalı	TASARIM/TASARIM	
Programı	Tezli Yüksek Lisans	Doktora **X**
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Emine NAS	
Tezin Adı	ANADOLU COĞRAFYASINDA "HAYAT AĞACI" MOTİFİ, TASARIM ÖZELLİKLERİ VE ÖZGÜN YORUMLAMALAR	

ÖZET

Anadolu Coğrafyasında "Hayat Ağacı Motifi", Tasarım Özellikleri ve Özgün Yorumlamalar konulu bu çalışmada Türk süsleme sanatlarında yoğun olarak kullanılan ve temel motiflerden biri olan hayat ağacı motifi üzerinde durulmuştur. Hayat ağacı kavramının uzun tarihi süreç içinde sembollere ve motiflere dönüşme aşamaları ve gelişimi araştırılarak ortaya konulmuştur. Türk sanatında hayat ağacının yeri ve önemi anlaşılmaya çalışılmıştır. Anadolu coğrafyasında hüküm sürmüş toplumlarda, devletlerde hayat ağacı inancının özellikleri, dinlerde, kültürlerde, Dünya sanatında hayat ağacına yüklenen anlamlar, destanlar, mitler, efsaneler vb. pek çok alanda rastlanan hayat ağacı kavramı araştırılarak analiz edilmiştir. Türk süsleme sanatları içinde; İslamiyet öncesi dönem, İslamiyet sonrası dönem ve Cumhuriyet döneminde görülen hayat ağacı motifinin kullanım alanları, şekilleri, türleri, biçimleri de tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kavramsal çerçeveden sonra bulgular bölümü ile incelenen eserler analiz edilmiş ve tasarım ilkelerine göre değerlendirilmiştir. Fonetik Sanatlar; Divan Şiiri, Müşeccer, Görsel/Plastik Sanatlar; Ahşap Sanatı, Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru), Maden Sanatı, Resim Sanatı, Taş Sanatı (Mimari), Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü), Toprak Sanatı (Seramik, Çini), Üç Boyutlu Süsleme Nahıl Sanatı başlıkları altında toplanan toplam 227 eser incelenmiştir.

Bulgular bölümünde incelenen eserlerden ilham alınarak hikâye panoları oluşturulmuş, desen çizimleri yapılmış ve boyamalar yapılarak tasarım çalışmaları tamamlanmıştır.

Değerlendirme bölümünde, İslamiyet öncesi dönem, İslamiyet sonrası dönem ve Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerde tespit edilen özelikler yorumlanmıştır. Değerlendirmeler yapılırken eserler, çeşitli başlıklar altında analiz edilmiştir. İncelenen Eserlerin Teknik Özellikleri (İncelenen Eserlerin Tarihi, İncelenen Eserlerin Dönemi, İncelenen Eserlerin Türü, İncelenen Eserlerin Tekniği, İncelenen Eserlerin Hammaddesi), İncelenen Eserlerin Tasarım Özellikleri (İncelenen Eserlerin Kompozisyonu ve Süsleme Özellikleri, İncelenen Eserlerdeki Hayat Ağacı Motifinin Biçimsel Özellikleri, İncelenen Eserlerde Kullanılan Motifler, İncelenen Eserlerde Görülen Ağaç Türleri), İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkeleri (Denge, Oran/Hiyerarşi, Zıtlık, Vurgu, Uygunluk, Tekrar/Ritim, Birlik/Egemenlik) başlıkları altında eserler sınıflandırılmıştır. Yapılan bu değerlendirmelerden çıkarılan sonuçlar ise ayrıntılı şekilde tablolara işlenmiştir.

Ağaç tipolojilerini belirlemek için tablolar altında eserler sınıflandırılmıştır. Karşılaştırmalar yapılarak çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayat Ağacı, Motif, Sanat, Tasarım, Tasarım İlkeleri.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin			
	Adı Soyadı	Zehra PALA YAVUZYİĞİT	
	Numarası	164163002001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TASARIM/TASARIM	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	Doktora **X**
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Emine NAS	
	Tezin Adı	TREE OF LİFE MOTİF", DESİGN FEATURES AND UNİQUE INTERPRETATİONS İN THE GEOGRAPHY OF ANATOLİA	

ABSTRACT

In this study titled *"Tree of Life Motif", Design Features and Unique Interpretations İn The Geography Of Anatolia*, it is emphasized on the tree of life motif, which is one of the basic motifs and is used extensively in Turkish decorative arts. It is investigated and revealed the transformation and development of the concept of the tree of life into symbols and motifs in the long historical process. It is attempted to understand the place and importance of the tree of life in Turkish art. Features of the tree of life belief in the societies and states that ruled over in the geography of Anatolia, meanings assigned to the tree of life in religions, cultures, world art, epics, myths, legends and so on, have been investigated and analysed. It is also tried to determine areas of use, shapes, types and kinds of the tree of life motif seen in the pre-Islamic period, the post-Islamic period and the Republic period in the Turkish decorative arts.

The works examined through the findings part were analysed and evaluated according to design principles. A total of 227 artworks under the titles of Phonetic Arts; Divan Poetry, Muşeccer (In Tree Form), Visual/Plastic Arts; Wood Art, Book Art (Calligraphy, Illuminated Manuscript, Miniature, Paper Marbling), Metal Art, Painting Art, Stone Art (Architecture), Textile Art (Carpet, Rug, Fabric, Knitting),

Soil Art (Ceramic, Tile), Three Dimensional Decoration of Nahıl Art, have been examined.

In the Findings part, by inspiring from the examined works, story boards were created, pattern drawings were made and the design work was completed by painting.

In the evaluation part, the properties determined in the examined works for the pre-Islamic period, the post-Islamic period and the Republic period have been evaluated. While making evaluations, the works have been analysed under various titles.

The works are classified under the titles of Technical Characteristics of the Examined Works (History of the Examined Works, Period of the Examined Works, Type of the Examined Works, Technique of the Examined Works, Raw Material of the Examined Works), Design Features of the Examined Works (Composition and Decoration Features of the Examined Works, Formal Features of the Tree of Life Motif in the Examined Works, Motifs Used in the Examined Works, Types of Trees seen in the Examined Works), Design Principles Determined in the Examined Works (Balance, Proportion/Hierarchy, Contrast, Emphasis, Conformity, Repetition/Rhythm, Unity/Sovereignty). Results obtained from these evaluations are processed in the tables in detail.

The works are classified under the tables in order to determine the tree typologies. It was come to several conclusions by making comparisons.

Anahtar Kelimeler: Art, Design, Design Principles, Pattern, Tree of Life.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Bilimsel Etik Sayfası.....i
ÖNSÖZ.....ii
ÖZET.....iii
ABSTRACT.....v
İÇİNDEKİLER.....vii

1.GİRİŞ.....**1**

1.1. Araştırmanın Tanımı.....1
1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....1
1.3. Konu İle İlgili Araştırmalar.....3

2. YÖNTEM.....**7**

2.1. Araştırmanın Modeli.....7
2.2. Evren ve Örneklem Seçimi.....7
2.3.Varsayımlar.....7
2.4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....8
2.5. Veri Toplama Tekniği.....8

3. HAYAT AĞACI MOTİFİ HAKKINDA KAVRAMSAL BİLGİ.....**11**

3.1.Tanım.....11
3.2. Dünya Sanat Tarihi ve Mitolojilerindeki Yeri…….....23
3.3. Hayat Ağacı Motifinin Biçimsel Özellikleri.....57
3.4. Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi.....60
3.4.1.İslamiyet Öncesi Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi.....60
3.4.2.İslamiyet Sonrası Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi.....97
3.4.3.Cumhuriyet Döneminde Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi.132
3.5. Süsleme Programlarında Hayat Ağacı Motifi ile Birlikte Kullanılan Motifler ve Kompozisyona Etkileri.....140

4. BULGULAR…….....**153**

4.1. İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Hayat Ağacı Örnekleri.....154
4.1.1. Fonetik Sanatlar.....154
4.1.1.1. Divan Şiiri, Müşeccer.....154
4.1.2. Görsel/Plastik Sanatlar.....154
4.1.2.1. Ahşap Sanatı.....154
4.1.2.2. Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru).....155
4.1.2.3. Maden Sanatı.....155
4.1.2.4. Resim Sanatı.....173

4.1.2.5. Taş Sanatı (Mimari).....173
4.1.2.6. Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü).....200
4.1.2.7. Toprak Sanatı (Seramik,Çini).....200
4.1.2.8. Üç Boyutlu Süsleme Nahıl Sanatı.....200
4.2. İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Hayat Ağacı Örnekleri.....200
4.2.1. Fonetik Sanatlar.....200
4.2.1.1. Divan Şiiri, Müşeccer.....200
4.2.2. Görsel/Plastik Sanatlar.....211
4.2.2.1. Ahşap Sanatı.....211
4.2.2.2. Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru).....214
4.2.2.3. Maden Sanatı.....246
4.2.2.4. Resim Sanatı.....256
4.2.2.5. Taş Sanatı (Mimari).....256
4.2.2.6. Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü).....290
4.2.2.7. Toprak Sanatı (Seramik,Çini).....322
4.2.2.8. Üç Boyutlu Süsleme Nahıl Sanatı.....347
4.3. Cumhuriyet Döneminde İncelenen Hayat Ağacı Örnekleri.....347
4.3.1. Fonetik Sanatlar.....347
4.3.1.1. Divan Şiiri, Müşeccer.....347
4.3.2. Görsel/Plastik Sanatlar.....347
4.3.2.1. Ahşap Sanatı.....347
4.3.2.2. Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru).....357
4.3.2.3. Maden Sanatı.....377
4.3.2.4. Resim Sanatı.....382
4.3.2.5. Taş Sanatı (Mimari).....387
4.3.2.6. Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü).....389
4.3.2.7. Toprak Sanatı (Seramik,Çini).....389
4.3.2.8. Üç Boyutlu Süsleme Nahıl Sanatı.....389

5. ÖZGÜN TASARIM ÇALIŞMALARI.....393

6. DEĞERLENDİRME…….....434

6.1. İncelenen Eserlerin Teknik Özellikleri.....434

6.1.2. İncelenen Eserlerin Tarihi …….....434
6.1.3. İncelenen Eserlerin Dönemi.....436
6.1.4. İncelenen Eserlerin Türü.....438
6.1.5. İncelenen Eserlerin Tekniği.....440
6.1.6. İncelenen Eserlerin Hammaddesi.....441

6.2. İncelenen Eserlerin Tasarım Özellikleri.....442

6.2.1. İncelenen Eserlerin Kompozisyonu ve Süsleme Özellikleri...442
6.2.2. İncelenen Eserlerdeki Hayat Ağacı Motifinin Biçimsel Özellikleri.....445
6.2.3. İncelenen Eserlerde Kullanılan Motifler.....446
6.2.4. İncelenen Eserlerde Görülen Ağaç Türleri.....448

6.3. İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkeleri.....450

6.3.1. Denge İlkesi.....450
6.3.2. Oran/Hiyerarşi İlkesi.....452
6.3.3. Zıtlık İlkesi.....454
6.3.4. Vurgu İlkesi.....456
6.3.5. Uygunluk İlkesi.....457
6.3.6. Tekrar/Ritim İlkesi.....457
6.3.7. Birlik/Egemenlik İlkesi.....458

6.4. Karşılaştırma.....464

7. SONUÇ.....475
8. KAYNAKÇA.....479
ÇİZİMLER LİSTESİ.....553
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....554
TABLOLAR LİSTESİ.....570
DEĞERLENDİRME TABLOLARI.....573
EKLER.....588

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Tanımı

Bu araştırmanın konusu *Anadolu Coğrafyasında "Hayat Ağacı" Motifi, Tasarım Özellikleri ve Özgün Yorumlamalar* olarak belirlenmiştir. Türk sanatında mimari bir eserin (dinî bir mekânı, bir konak veya sarayın duvarını) ve el sanatlarının (dokuma, mezar taşı, seramik, metal vb.) süsleme unsurları arasında yer alan hayat ağacı; verimliliğin, yeniden doğuşun, ölümsüzlüğün, yaşayan evrenin, koruyucu ruhun, ölmeden önce ölümün sırrına ermenin sembolü mahiyeti taşımaktadır. Türk süsleme sanatlarında tasarım kaynağından bağımsız olarak, hayat ağacı motifinin naturel ya da soyut, organize yada spontane, geleneksel ya da çağdaş biçimlerde kullanıldığını gösteren zengin el sanatı ürünleri bulunmaktadır. Çalışmada; gerek İslamiyet öncesi gerekse İslamiyet'in kabulünden sonraki Türk süsleme sanatında önemli bir bezeme unsuru olan hayat ağacı motifinin Türk kültürü ve sanatındaki yeri değerlendirilmiş olup, söz konusu motif Anadolu toprakları üzerindeki tarihi kökeni, ikonografik anlamı, biçimsel yapısı ve tasarım özellikleri ile ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Araştırma konusu ile doğrudan ilgili örnekler kasti örnekleme yöntemi ile yerli, yabancı müzeler ve koleksiyonlardan elde edilmiştir. Çalışmada kavramsal metin ve doğrudan ilgili görsellerden oluşan bulgular bölümü ışığında özgün tasarımlar ve uygulamalarından oluşan deneysel çalışmalara da yer verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Hayat ağacı, zengin bir hazine, mitolojik bir olgu, kült bir motif olduğu için bu alanda yayın ve çalışmalar fazladır. Bu yayınların makaleler kitaplar vb. türdeki yazılı kaynaklardan oluştuğu tespit edilmiştir. İlgili konu kapsamına giren ancak belirleyici sınırlamaları olan geçmiş yıllara ait Yüksek Lisans tezleri bulunmakta olup, Doktora ve Sanatta Yeterlik çalışmasına rastlanılmamıştır. Bu çalışmada hayat ağacı motifi çok yönlü olarak tarihi, kültürel, morfolojik ve tasarım değeri bakımından geniş çerçevede incelenmeye çalışılmıştır. *Hayat ağacının tarihsel süreçte nasıl şekil aldığı, isimlendirildiği, hayat ağacına hangi anlamlar yüklendiği* gibi Anadolu tarihi süreci içindeki yaşam serüveni, pek çok açıdan detaylı olarak değerlendirilmiştir. İlaveten hayat ağacı motifinin Anadolu halk kültürü içindeki öz

değerleri ile şekillenen biçimsel yapısı, geçirdiği değişimler, tasarım özellikleri ve yardımcı süsleme unsurları da ayrıca ele alınmıştır. Geleneksel bir motifin teorik boyutları ve tasarım özelliklerinin detaylı olarak ele alındığı çalışmada; eleştirel bir bakış açısı ile farklı malzeme ve tekniklerden oluşan taşınır ve taşınmaz kültürel miras örnekleri yorumlanmış, Türk kültürü, sanatı, halk bilimi ve tasarım alanına yeni bir form kazandırması amacı ile yeni ve özgün deneysel tasarım çalışmaları ile faklı bir soluk getirilmeye çalışılmıştır. Bu durum, konu başlığı altındaki bilinen problemlerin dışında yeni bakış açıları ve yaklaşımlar kazandırarak çalışmayı özgün kılan önemli bir özelliktir.

Birçok toplumda ölümsüzlük sembolü olarak kendine yer edinen *hayat ağacı* motifi çok eski çağlardan beri toplumlar içinde ağaç kavramı içinde önemsenmiş ve üzerine pek çok çalışmalar yapılan bir sembol halini almıştır. Özellikle Türk kültüründe ve inancında önemli bir yeri olan ağaç kültünün izlerine el sanatı ürünlerinde rastlamak mümkündür. Türk inanç sisteminin en önemli parçası olan kutsal ağaç ya da hayat ağacı, bütün ağaçlardan daha büyük, heybetli, gösterişli ve uzundur. Bütün ağaçları bünyesinde barındıran bir güce sahiptir. Güçlü misyonu ile hayat ağacı motifinin tarih içinde Anadolu'da dokuma ve diğer el sanatı ürünlerinde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Türk süsleme sanatlarında bitkisel motiflerin ayrı bir yeri olup, kullanımlarına göre başlıca dört grup altında incelenmektedirler. Bunlar; çiçekler, yapraklar, ağaçlar ve yemişler ile meyvelerdir. Bu gruplardan en önemlisi olan ağaçlar incelendiğinde, Türk süsleme sanatında en sık rastlanan ağaç motiflerinin *servi ağacı, hurma ağacı, hayat ağacı,* meyveleri belirtilen meyve ağaçları ve çiçek açmış ağaçlar oldukları görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda çalışmanın temel amacı; tasarımcının hayal gücü ve tekniğin sınırlamaları çerçevesinde en güzel örneklerini veren ağaç motiflerinden sembolik anlamı güçlü olan *hayat ağacı* motifinin sadece bir süsleme unsuru olarak değil yüklenen sembollerle kazandığı değerin tarihsel süreç içerisinde kazandığı değeri detaylı olarak ele almaktır. Elde edilen bilgiler ve değerlendirmeler ışığında tasarımcının hayal gücüne bağlı gelişen ve geleneği geleceğe taşımak düşüncesinden hareketle hazırlanan özgün deneysel çalışmaların sunulması da araştırmanın amaçları arasındadır.

1.3. Konu İle İlgili Araştırmalar

ALTINTAŞ, Ayten (1987). Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı Ve Ölümsüzlük Otu. *Türk Dünyası Araştırma Dergisi,* İstanbul. 2-9.

Yayında İslamiyet öncesi Türk kültüründe hayat ağacı kavramının anlamları, yeri ve öneminden bahsedilmiştir. Ölümsüzlük kavramıyla hayat ağacının bağlantısı incelenmiştir.

ARSLAN, Seher (2014). Türklerde Ağaç Kültü Ve Hayat Ağacı. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi,* İstanbul, 1 (1).

Yayında hayat ağacının Türk kültüründeki öneminden, hayat ağacının hangi anlamları ve hangi sembolik değerleri taşıdığından, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan süreçte ağaç kavramının nasıl anlam değişimlerine uğradığından bahsedilmiştir.

ELİADE, Mircea (2003a). *Dinler Tarihine Giriş.* (Çeviren): Lale ARSLAN, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Yazarın her bölümde kendine özgü bir çerçeve oluşturduğu ve kimi zaman da tekdüzeliğini aşmak üzere her bölümde kendine özgü bir üslup geliştirdiği bir yayındır. Kitabın her bir bölümünde tek tek dinler ele alınarak incelenmiştir. Bunu yaparken dinler arası karşılaştırmalar yapmış benzer yönler de ortaya koymuştur. İnsanlığın kutsal kavramıyla olan ilişkisini çözümlemeye çalışmıştır. Kitapta dinsel inanç ve düşünlere nasıl yaklaşılması gerektiği anlatılmıştır. Ayrıca yayında kutsal ağaç, yer, su vb. olarak incelenen bölümde ağaç kavramının kutsallığı konusunda bilgilere yer verilmiştir.

ELPE, Ebru (2003). *Türk Mitolojisi Ve Sanatında Ağaç.* Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tezde, Proto Türklerden ve Hunlardan başlayarak İslamiyet sonrası devirlere kadar ağaca yüklenen anlamlar ve mitler incelenmiştir. Mit ve inanışlar derlenmiş, ağaç motifi kapsamlı şekilde ele alınmıştır.

ERGUN, Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Eserde, ilk bölümlerde ağaç kültünün manâ ve öneminden bahsedilerek, Dünya kültürlerinde ağacın nasıl algılandığı, kült olarak nasıl bir gelişim gösterdiği, kutsallığı, dini sembol oluşu gibi başlıklarla ağaç kavramı incelenmiştir. Diğer bölümlerde ise dinlerde ağaç kavramı üzerinde durulmuştur. Semavi dinler olan Hristiyanlık, Musevilik ve İslamiyet'te ağacın nasıl algılandığı, Budizm ve Maniheizm gibi semavi olmayan diğer dinlerde ağaç kültünün nasıl geliştiği ile ilgili bilgiler derlenmiştir. Son bölümde ise Türk kültüründe ağaç kültünden bahsedilmiştir. Hayat ağacı, kutsal ağaçlar, boy ağaçları, kutsal ağaç, ağaca sığınma, ağaç ve sembol şeklinde konular tek tek ele alınarak ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler,* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yayında yazar, ayrıntılı olarak Kozmik Dağ, Güneş, Ay, Gezegenler gibi temel simgeleri anlatmıştır. Türk kozmolojisinin kavranması için bu kitapta yol gösterilmiştir. Türk sanatında karşımıza çıkan avcı kuş ve at motifleri de yalnızca ikonografik özellikleri açısından değil simgesel anlamlarıyla da ele alınmıştır. Hayat ağacı ile ilgili hem görsel hem de yazılı olarak bilgiler verilmiştir.

ERBEK, Mine (2002). *Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri*. Ankara: KTB Yayınları, 166-179.

Eserde Anadolu'da geçmiş yaşantılardan günümüze ulaşmış motifler analiz edilmiş, çeşitli kodlar verilerek gruplandırılmıştır. Motifler görsel olarak sunulmuş insanların dokumalarına yansıttıkları, içinde bulundukları kültürlerini gösteren motifler anlatılmış ve tanımlanmıştır.

İNAN, Abdülkadir. (1972). Tarihte Ve Bugün Şamanizm: Materyaller Ve Araştırmalar. (*2. Baskı).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yayında eski Türk inancı olan Şamanizm'den (Kam inancı) başlayarak Tanrı, Dünya-kıyamet, yer-su Tanrı'ları, ayinler, törenler, kültler, ateş-ocak, fal, kehanet, evlenme, ölüler kültü gibi konular ele alınmıştır. Kitabın son bölümünde müslüman Türklerde Şamanizm kalıntıları ayrı bir başlık olarak verilmiştir. Kitapta Şamanizm'de önemli bir unsur olan ağaç kavramının özellikleri anlatılmıştır.

ÖGEL, Bahattin (2003-2010). *Türk Mitolojisi I-II*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1/1993, 74-107.

Yazar yayında, Türk mitolojisini ayrıntılı şekilde ele almıştır. Büyük Hun devletinden başlayarak, Türklerin kurttan türeyişinden, Uygurların Türeyiş efsanesinden, Oğuz Kağan destanından, Yaratılış destanlarından, Türk ve Moğol

mitolojisinden bahsetmiştir. Her birini ayrı bölümler halinde ele alan yazar ayrıca Türk mitolojisinde geyik, kartal, kuş, yer-su, ağaç, ateş, kurt, ay, yıldız, dağ, tabiat olayları, motifler vb. konuları çok detaylı şekilde ele almıştır. Kapsamlı ve temel kaynak sayılan kitapta, Türk mitolojisinde ağaç kavramından da detaylı olarak bahsedilmiştir.

TURAN, Ahsen (1992). Hayat Ağacı. *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Türk Kültürü Dergisi,* (353), 543-553.

Yayında yazar İslamiyet öncesi Türk sanatında hayat ağacı öğesinin anlamlarını derinlemesine ele almıştır. Hayat ağacının motif olarak kullanıldığı alanlardan da bahsetmiştir.

ÖNEY, Gönül (1968b). Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi. *Belleten,* 32 (125), 25-49.

Yayında yazar, Anadolu Selçuklu sanatı hakkında genel bilgiler vermiş ardından Selçuklu döneminde Anadolu'da hayat ağacı motifinin kullanıldığı yapılardan bahsetmiştir. Özellikle mimari yapılara açıklık getiren yazar, örnekler vermiş ve yazıları görsellerle desteklemiştir. Hayat ağacı hakkında bilgiler vermiş, Selçuklular için hayat ağacı motifinin anlamı, önemi ve kullanım amacıyla ilgili bilgiler paylaşmıştır.

ÜÇER, Müjgan (2019). *Türk Kültür Ve Sanatında Hayat Ağacı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yayın hayat ağacına geniş bir çerçeveden bakılarak hazırlanmıştır. Türk kültüründe İslamiyet öncesi-sonrası dönemlerde hayat ağacının kullanıldığı yerler görsellerle desteklenmiştir. Çeşitli sanat dallarında görülen hayat ağacı motifi, ona yüklenen anlamlar ve günümüze doğru geldikçe ağacın kült bir unsur olarak hangi bölgelerde nasıl kullanıldığı ayrıntısıyla açıklanmıştır.

AKURGAL, Ekrem (2005). *Anadolu Kültür Tarihi*. Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara: Başak Matbaacılık.

Yayında Dünya'nın kültür mirasına sayısız katkısı olan Anadolu Uygarlıklarının tarih öncesi dönemlerden ilk çağa kadar olan öyküsü, kronolojik sıralama ve görsellerle desteklenerek aktarılmıştır. Bu dönemlerin sanat tarzları, tasarımları aktarılmış, motifler çizimleriyle desteklenerek paylaşılmıştır.

YURTERİ, Sultan, ÖLMEZ, Filiz Nurhan (2008). Türk Dokumalarında Ağaç Motifi. *38. ICANAS (Uluslararası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi),* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1446-1470.

Türk kültüründe ve inancında önemli bir yeri olan ağaç kültünün izlerine dokumalarda da rastlamak mümkündür. Yayında özellikle halı dokumalarında görülen hayat ağacı motifinin, dokumaya kattığı anlam, dokumadaki yeri, önemi ve süsleme tarzı anlatılmıştır. Günümüzde ve özellikle Cumhuriyet döneminde Türkiye'deki önemli dokuma bölgelerinden örnekler verilerek bu tasarımlar açıklanmıştır.

TEKİN, Gönül (2007). Eski Türk Edebiyatında Ağaç Motifi Ve Sembolizmi. *Edebiyat Ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Yayında yazar Türk Edebiyatında geçen ağaç kavramından bahsederken şairlerin beyitlerini de paylaşmıştır. Örnekler vererek ağaç sembolünün edebiyattaki öneminden bahsetmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada incelenen probleme ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı, problemin doğal ortamındaki biçimini anlama uğraşı içinde olan ve probleme ilişkin araştırmacının öznel görüşlerini barındıran **Nitel Yöntem** kullanılmıştır. Örneklemin geniş tutulduğu nitel yöntem kapsamında, belirlenen sınırlılık içinde var olan durumu ya da gerçekliği olduğu gibi araştırıp açıklamayı amaçlayan **Survey Tarama Modeli** seçilmiştir. Nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren **Betimsel Analiz** yaklaşımı temel alınmıştır. Evreni en iyi temsil ettiği düşünülen ve gerekli bilgiyi en iyi sağlayabilecek elemanlar **Yargısal (Kasti) Örnekleme Yöntemi** ile seçilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın kapsamını oluşturan evren, mimari ve el sanatları alanlarında Dünyada ve Türkiye'deki müze ve özel koleksiyonlarda bulunan ve süsleme özelliklerinde "Hayat Ağacı" motifi barındıran örneklerdir. Örneklem ise; evreni en iyi temsil ettiği düşünülerek **Yargısal (Kasti) Örnekleme Yöntemi** ile seçilen ve araştırmaya dâhil edilen 227 adet örnekten oluşmaktadır.

2.3.Varsayımlar

Bu araştırmanın yapılmasında geçerli olabilecek varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

-Araştırma kapsamında elde edilen literatür bilgilerinin doğru olduğu,

-Araştırma kapsamında müze ve yayınlardan elde edilen bilgilerin ve kaynakların yeterli olduğu,

-Faydalanılan kaynakların ikonografik tanımlamalarda yeterli olduğu,

-Yapılan araştırmanın hayat ağacı motifini tanıtmakta, yorumlamakta ve yeni tasarımlara dönüştürmekte yeterli olduğu kabul edilmiştir.

2.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu araştırmanın kapsam ve sınırları şu şekildedir:

-Araştırma bulgularını oluşturan örneklem; araştırmanın yapılış amacı doğrultusunda belirlenen probleme uygun cevap olabileceği ve araştırmaya katkı sağlayabileceği düşünülen bir grubu kapsamaktadır.

-Tarihi çerçeve olarak; Dünya sanat tarihi içinde Türk sanatında (M.Ö. 17. yüzyıl-M.S. 21. yüzyıl) İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet döneminde yer alan Fonetik Sanatlar ve Plastik/Görsel Sanatlar başlığı altında oluşmuştur.

-Coğrafi çerçeve olarak; yurt içinde ve yurt dışında bulunan Türk Sanat tarihine ait eserler; müzeler, koleksiyonlar ve sanal müzelerde bulunan mevcut eserler ile sınırlandırılmıştır.

-Coğrafi sınırlılıklar bakımından aynı zamanda İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet dönemi sanatları incelenirken bu dönemler Anadolu topraklarıyla sınırlandırılmıştır.

2.5.Veri Toplama Tekniği

Araştırmada kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımı benimseyen nitel veri analizlerinden betimleme yöntemi temel alınmıştır.

Betimsel analiz için belirlenen tematik çerçeveye göre sırası ile verilerin elde edilmesi, işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sürecinde doküman analizi ve gözleme dayalı nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Literatür taraması gerçekleştirilirken birçok farklı veri tabanı kullanılmıştır. Taramada özellikle birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış olmakla birlikte tarama sürecinin *kapsamlı, eleştirel ve güncel* olmasına dikkat edilmiştir. Gözleme dayalı alan araştırması kapsamında yer alan örnekler, yurt içi ve yurt dışındaki belirlenen müzeler ve koleksiyonlardan yargısal yöntem ile seçilmiştir. Yurtdışındaki müzelerde yer alan eserlere müzelerin web tabanlı online arşivlerinden ulaşılmıştır.

Çalışmada belirlenen anahat planı ve amaçlar doğrultusunda; sırası ile araştırma alanında ön bilgilerin yer aldığı *problem durumu, önem, amaç, araştırma özetlerinden* oluşan Giriş Bölümü, araştırma sonuçlarının bilimsel bir nitelik taşıması, belirli bir geçerliliğe ve güvenilirliğe sahip olması amacıyla belirlenen Yöntem Bölümü ve aşamaları, araştırma probleminin genel çerçevesinin belirlendiği kavramsal bilgilerden oluşan bölüm yer almaktadır. Kavramsal bilgilerin verildiği bölümde, hayat ağacının halk bilim çerçevesindeki detaylı analizleri yapılarak, Dünya sanatı içinde ulaşılabilen ve hayat ağacı inancının ağırlıkta olduğu toplum ve kültürler açıklanmaya çalışılmıştır. İlgili metinler mimari, tekstil, kitap sanatları, metal işleri, taş işçiliği, resim vb. çok çeşitli el sanatı eserlerinden görseller ile desteklenmiştir. Hayat ağacı motifinin biçimsel/form özellikleri, tasarımda (asimetrik, simetrik, tekrarlı, bitkisel, geometrik, hayvansal vb.) hangi kompozisyonlarda kullanıldığı ayrıntıları ile ele alınmıştır. İslamiyet öncesi ve sonrası dönemlerde hayat ağacı motifi; biçimsel ve üslup özellikleri, süsleme tarzları, kompozisyonlardaki kullanılış türleri, benzer ve farklı özellikleri ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, Anadolu coğrafyası ile sınırlandırılmış olup İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet dönemi olarak ayrı bölümlerde incelenmiştir.

Bulgular başlığı altında kasti örnekleme ile seçilen eserlerden katalog oluşturulmuştur. İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet dönemine ait görseller tarihsel kronolojiye ve malzemesine göre gruplandırılarak *Fonetik Sanat; Divan Şiiri/Müşeccer, Plastik/Görsel Sanatlar; Ahşap Sanatı, Kitap Sanatı, Maden Sanatı, Resim Sanatı, Taş Sanatı, Tekstil Sanatı, Toprak Sanatı, Üç Boyutlu Süsleme-Nahıl Sanatı* başlıkları altında toplanmıştır. Bu örnekler yapılandırılmış gözlem formları dâhilinde incelenmiştir. Bu kapsamda; *tarih, malzeme, dönem, teknik, renk, hammadde, boyut* gibi teknik bilgileri verildikten sonra tasarım özellikleri bakımından; *kompozisyonu* ve *süsleme özelliklerine* göre analiz yapılmıştır. Bu analizlerin altında tasarım ilkelerinden olan *Denge, Vurgu, Koram, Hiyerarşi, Bütünlük, Egemenlik, Uygunluk, Zıtlık, Tekrar* ilkesi esas alınarak eserlerin motif kompozisyonu tasarım çerçevesinde detaylı olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet döneminde hayat ağacı motifine çalışmalarında yer veren *Resim, Minyatür, Tezhip,*

Tekstil, Seramik, Grafik vb. alanlardaki sanatçıların eserleri de çalışmaya dâhil edilerek incelenmiştir.

Özgün tasarım çalışmalarının olduğu bölümde, bulgular kısmında incelenen örneklerden seçilen esin kaynakları doğrultusunda, tasarım odaklı düşünme süreci takip edilerek özgün tasarım önerileri sunulmuştur.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde bulgulardan elde edilen veriler; *tarih, dönem, tür, teknik, hammadde, kompozisyon ve süsleme özellikleri, biçimsel özellikler, kullanılan motifler, ağaç türleri* gibi özelliklerine göre gruplandırılarak açıklanmıştır. Hayat ağacı motifinin tarihsel süreç içinde geçirdiği değişim ve gelişimlerin daha iyi gözlenebilmesi için tipolojik olarak genel görünümleri örneklerle desteklenmiştir. İncelenen örneklerin *dönem, malzeme, renk, teknik ve tasarım* özelliklerinin hangi ağırlık derecelerinde yer aldığı tablolarla analiz edilmiş, sayısal veriler ile açıklanmıştır.

3. HAYAT AĞACI MOTİFİ HAKKINDA KAVRAMSAL BİLGİ

3.1. Tanım

Dünya, geleneksel sanatlar ve bunlara aracılık eden motiflerle bezeli kültür çeşitliliği ile doludur. Bu kültürler, varlıklarını sürdürebilmek için ses, renk ve biçime dönüşen çeşitli motiflerin yaratımı ile kendi öz kültürel kimliklerinin tanıtımını yapmayı hedefler. En ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar Dünya tarihi içinde sanat tarihi zengin bir motif yelpazesi ile doludur. İnsanlığın Yaratıcı ve sanatsal yönünü ortaya çıkaran her bir motif, bir iletişim aracı olarak kabul edilmiş ve ona zengin anlamlar yüklenmiştir.

Motifler, her kültürün veya toplumun yapı taşı yani DNA'sıdır. Semboller/motifler kültürlerin birer ifadesidir. El sanatlarındaki motifler ve bu motiflerin barındırdığı renkler adeta birer damga gibi hem içinde bulunduğu kültürü hem de sanatkârı tanıtmaktadır. Bizlere geçmiş yaşamlar hakkında derin bilgiler vermektedir. İnsanımız yaratıcılık örneği göstererek birçok el sanatı ürününe motifler aracılığıyla; doğumu, ölümü, mutluluğu, hüznü, bereketi, korkuyu, özlemi, tehlikeyi, acıyı, korunmayı vb. duygularını işlemiştir.

Motiflerin bir dili vardır ve bu dil görsel sanatların en çok kullanılan dilidir. Toplumlarda kültürler ve yaşantılar farklı olsa da her kültür kendini ifade etmek için motifleri kullanmıştır. Bu motiflerde, her kültürde şekil, renk, tarz değişse de tek bir şey değişmemiştir; onu kullanan kültürün değerlerini barındırması ve yansıtmasıdır.

Motif biçimlerine göre yapılan sınıflandırma içinde bitkisel motifler ve tabiat unsurları geniş yer kaplar. Bu grup içinde özellikle ağaçlara zengin anlamlar yüklenerek Dünya coğrafyasında geniş bir inanış oluşturulmuştur. Kültürü oluşturan unsurlara bağlı gelişen bu özellikler coğrafya, inanç, yaşam biçimi, gelenek ve sanat ile birleşerek güçlü bir sentez oluşturmuş ve yaygın inanışlardan biri olan ağaç kültünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Biçimsel olarak her kültürde farklılık göstermekle birlikte, ağaç figürüne benzer sembolik anlamlar yüklenmiş, insanlar onda öz hayatlarını ve ruhlarını bulmuşlardır. Ağaç figürü, inanç sistemlerinde yaygın olarak kullanılan kült bir motif olmuştur. İnsanlar kendi hayatları ve ruhlarıyla ağaçlarını eş kılmış ve ağaçlarında kendilerini bulmuştur.

Sanatta, dinde, mitolojide, folklorda ve pek çok alanda ağaç sembolü yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu durumun sebebi ise ağacın yapısı ve görünüşü olmuştur (Ağaç ve Sakarya, 2015: 1). Ağaç; çiçek, meyve ve yaprak gibi bölümleriyle insanlık tarihi boyunca dikkat çeken, insanın hayatında her zaman kullandığı ve ilgi duyduğu bir unsur olmuştur (Belli, 1982: 8). Bu durum; *"Ağaçlar, tıpkı insanlar gibi gökyüzüne doğru uzanır ve en yüksek noktasına kadar meyvelerini verme eğilimi gösterir"* şeklinde düşünülmüş ve açıklanmıştır (Ağaç ve Sakarya, 2015: 1).

Hayat ağacı, aynı zamanda mitolojik bir sembol olmuştur. Hayat veren, ölümsüzlük veren, kader birliği sunan canlı, yeşil ve Tanrıya ait özellikler taşıyan bir semboldür (Öztekin, 2008: 23). Hayat ağacı, Tanrının Dünya'daki sembolüdür (Ergun, 2000: 25, Sevim ve Kahraman, 2016: 204). Kültür, semboller aracılığı ile kalıcı bağlantılar yaratabilmektedir. Bu bakımdan hayat ağacı da kültürel bir sembol olmuştur (Eğinli ve Nazlı, 2018: 57).

İnsan hayatında su, toprak kadar önemli olan ağaç; faydaları, fiziksel ve estetik özellikleri, sonbaharda yaprak döktükten sonra ilkbaharda tekrar yeşermesi gibi özelliklerinden dolayı canlıların yaşam döngüsünün sembolü niteliğindedir. Tüm canlılarda, ölümden sonra doğum, doğumdan sonra ölüm gelerek, doğum ve ölüm sürekli birbirini takip etmektedir. Ağaç ta tıpkı canlı âlemi gibi özellikler göstermektedir. Hatta çam ve benzeri ağaçlar yapraklarını hiç dökmediği için aynı zamanda uzun ömrü simgelemektedirler. İnsanoğlu ölümü kabul etmek istemez bu nedenle ölümden sonra da bir hayatın onu beklediğine inanır. Öldükten sonra dirileceğine inanan insana en güzel simge ağaç olmuştur. Tüm bu özelliklerden dolayı da ağaçlar, insan hayatına benzetilmiş ve onun hayatını temsil etmiştir. İnsanlar, ağaçlara yakınlık hissetmiş ve ağaçlarla arasında güçlü bir bağ oluşturmuştur. Ağacın tüm toplumlarda kutsal kabul edilmesinin en temel sebebi ona yüklenen anlamlar ve insanoğlunun kutsallık anlayışıdır. İnsanların olduğu gibi ağaçların da ruhlara sahip olduğu düşüncesi, ağaçların ruhunda gücün, kudretin olduğuna dair bir inanış geliştirmiştir. Dünya toplumlarına bakıldığında güç ve kudret kavramları her ağaçta aynı kabul edilmemiş, bazı ağaçlarda bu gücün ve kudretin çok daha fazla olduğuna inanılmıştır (Öztekin, 2008: 21, Harris, 2013: 4).

Dünya kültürlerinde doğumun, türemenin, ölümsüzlüğün, bereketin, şansın ve hastalıklardan şifa bulmanın sembolü de ağaç figürü olmuştur (Işık, 2004: 98).

Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, ağaçlara dilek bağlayarak çocuk sahibi olacaklarına, hastalar, ağaç vasıtasıyla sağlıklarına kavuşacaklarına inanarak ağacın Yaratıcı ile bir iletişim aracı olduğunu düşünmüş ve doğadaki olayların düzene gireceğine inanmıştır. Ağaçların aynı zamanda tabiat olaylarını şekillendirme gücü olduğu da varsayılmıştır. Örneğin; yağmurun yağması, ayın tutulması, güneşin doğması, hayvan sürülerinin çoğalması, kadınların doğumunun kolay geçmesi ağaçla açıklanmış ve ağacın bunları yapmaya gücü yeten kutsal ve güçlü bir varlık olarak kabul edilmesine sebep olmuştur (Öztekin, 2008: 21, Kılıç, 2011: 33, Ateş, 2014: 172).

Bu kapsamda ağaç figürü; her şeyden önce varoluşu, hayatı, yaşamayı, canlı kalmayı, bolluğu, bereketi temsil etmiştir. Tanrı ile iletişime geçmeyi sağlayan, rüzgâr estiren ya da durduran, kötü ruhları kovma törenlerinde, defin törenlerinde, bereketi artırmada kullanılan ve bitkilerle ilgili pek çok mitte adı geçen bir sembol olmuştur (Gürsoy, 2012: 44, Bayat, 2006: 272).

Pek çok dilde farklı şekillerde isimlendirilen hayat ağacı; Türkçe'de; *Kozmik Ağaç, Yaşam Ağacı, Dünya Ağacı, Cennet Ağacı, Kutsal Ağaç, Bilgi Ağacı (Kızıl Elma), Direk, Kazık ve Sütun* olarak adlandırılmakla, İngilizce'de; *Tree Of Life, Tree Of Heaven, Life Tree ve Tree Of The Knowledge Of Goodan Devil,* Fransızca'da; *Arbre De Vie* ve Almanca'da; *Lebensbaum* olarak bilinmektedir (Sözen, 1994: 102).

Bu şekilde zengin özelliklerinden dolayı Dünya var olduğundan bu yana kutsal kabul edilen ağaç her dönemde varlığını sürdürmüştür.

Hayat ağacı, kendisine yüklenen anlamlardan dolayı *Evren Ağacı, Kutsal Ağaç, Dünya Ağacı, Hayat Ağacı* gibi farklı isimlerle anılmıştır (Ateş, 2012: 12). Mitolojilerde ve dinlerde önemli bir yerde olan hayat ağacı, mitolojilerde Dünya'nın merkezinde, dinlerde ise Cennet'in ortasında bulunduğuna inanılan kutsal bir ağaçtır (Ateş, 2012: 18, Eliade, 2003: 274-275). *Dünya Ağacı* ve hayat ağacı kavramları her ne kadar birbirleriyle aynı gibi görünse de; *Dünya Ağacı* daha çok kozmolojik bir kavramdır. Hayat ağacı ise hayatın yenilenmesi, ölümsüzlük ve yeniden doğuş gibi konuları barındırır (Çoruhlu, 2010: 99, Yılmaz, 2019: 45, Canay, 2011: 75).

Türk dünyasında hayat ağacı ile ilgili çeşitli adlandırmalar ve tanımlar şu şekilde geçmektedir;

> *"Değişik topluluklarda "Hayat Ağacı", "Yaşam Ağacı" ve "Dünya Ağacı" gibi adlarla karşımıza çıkan ağaç sembolü, Türk boylarında "Hayat Ağacı" karşılığı olarak; Sibirya Tatarları "Pay-Yulang Baypixta, Hakaslar" Payxazıng Bay-Akağaç", Altaylılar ve Şorlar "Pay-Guzug Bay-Sedir","Pay-Torum Baydirek", Karaçay- Markarlar ise "Curtta Jangız Terek" adını vermektedirler. Türk dünyasında genel olarak kullanılan ad ise "Bayterek" ve "Baygaç-Bayağaç" şeklindedir. Ayrıca "Bay Kayın", "Aalluuk Mas", "Aal Kuduk Mar", "Ulu Ağaç", "Kaba Ağaç", "Baş Ağaç", "Han Ağaç", "Kam Ağaç", "Cangız Terek", "Yalnız Ağaç" gibi adlarda kullanılır" (Ergun, 2004).*

Dünya kültür tarihinde güç, kudret ve kutsallık atfedilen en önemli ağaç hayat ağacı olmuştur.

Manevi anlamlarıyla beraber biçimsel yapısıyla da yorumlanmıştır. Bütün âlemleri birbirine bağladığı, kökleriyle Cehennem'i, dallarıyla gökyüzünü, gövdesiyle de Dünya'yı yani yeryüzünü temsil etmektedir (Ateş, 2012: 18, Eliade, 2003: 274-275). Hayat ağacının tepesinin dokuz kat gökyüzüne kadar uzandığına inanılmaktadır (Öney, 1988: 35, Kuban, 2004: 98).

Tarih boyunca gerek dinler tarihi, gerek mitoloji gerekse halk bilimi ve sanatta bir sembol olarak tüm medeniyetlerde önemli bir yer edinmiştir. Doğal bir unsur olması sebebi ile evrensel anlamda canlılığın simgesi olmuştur. Bu motif, inanç bakımından da farklı kültürlerde kendine yer edinmiş ve tasarlanmıştır (Hançerlioğlu, 1975: 692, Kılıç, 2011: 1). Gök ve yeri birleştiren misyonu ile Dünya mitolojileri içinde de önemli bir yeri olan hayat ağacı motifi, *Kozmik Ağaç* olarak önemli bir simge haline gelmiş ve ona *ölümsüzlük-sonsuzluk* anlamları yüklenmiştir (Mirzaoğlu,2005: 42, Gezgin, 2010: 87, Seyfeli ve Tanrıkulu, 2018: 17, Toksoy, 2018: 97).

Etnolojide hayat ağacı, yaşamın sürekli yenilenmesinin sembolüdür. O bir efsane ağaçtır ve insanlar ile ağaçların bağlantısını simgelemektedir (Örnek, 1973: 69).

Halk inançlarında ağaç kavramı, uzun ömürlü olmasından, yeşil yapraklarından ve gökyüzüne yükselmesinden dolayı metafizik güçlere yakın olarak algılanmış ve ona doğaüstü anlam yüklenmiştir (Erbek, 1986: 26).

Yeryüzünü, yeraltını (öteki âlem) ve gökyüzünü birbirine bağlayan *Yaşam Ağacı*, âlemler arası bağlantının sembolüdür. Yeryüzünün semavi âlem vasıtasıyla yönetilmesi semavi âlemden gelen *ters ağaç* sembolüyle gösterilmiştir. Bu sebeple pek çok kültürde kökleri gökyüzünde dalları ise yeryüzünde olacak şekilde betimlenmiştir. *Yaşam Ağacı*nın ters şekilde tasviri İbranilerde (*Zohar'da*), Türk ve İslam inancında (*Tuba Ağacı*), Upanişadlar'da, (*Sabiîlik)*, Japon, İzlanda, İskandinavya, Finlandiya, Avustralya ve Hint inanç ve geleneklerinde sıkça rastlanır. Dante'nin İlahi Komedya'sında da ters duran ağaçtan bahsedilmiştir. Upanişadlar'da (Brahma'nın tezahürü olan *Aswattha Ağacı*), Vedalar'da ve Bhagavat-gita'daki ters yaşam ağaçları daha ziyade manevi âleme olan yolculuğu sembolize etmektedir (Karakurt, 2012: 832).

İnanç sistemlerinde ışık için hayat ağacı tasviri kullanılmaktadır. Işık ilahi nurdur. Evren, yeryüzü, bitkiler, hayvanlar ve pek çok varlık ışıktan gelir. Bazı manevi değerler sevgi, iyilik gibi duygular, *Işık Tanrısı'*nın hikmetidir (Gündüz, 2007: 175, Çelik, 2007: 48). Bu şekilde hayat ağacı, kutsal kitaplarda ve semavi dinlerde de karşımıza çıkan dini bir motif, bir sembol haline de gelmiştir. Âhiret hayatı içinde Cennet'le konumlandırılmıştır. Hıristiyanlık, Musevilik ve İslamiyet'te çeşitli adlarla anılmaktadır. Musevilikte; *Kabala* ya da *Sefirot*, Hıristiyanlıkta *Kutsal Değnek* ya da *Haç,* İslamiyet'te ise *Tuba Ağacı* olarak geçmektedir. İslamiyet'te ayrıca *Sidretül Münteha* olarak bir ağaç vardır. Bu ağaç en son sınırdadır ve Cebrail'in mekânıdır. Bu ağacın ötesinde ise Yaratıcı vardır. Ancak bu ağaç Kuran'da direkt olarak geçmez. İslâm âlimlerinin çözümleyip bize aktarmasıyla bilgi edindiğimiz ağaçtır. Hz. Muhammed'in miraca çıkışını tasvir eden minyatürlerde, ağaç ön planda yukarı doğru yükselen peygamber ve ona yol gösteren Cebrail betimlemesi vardır. Bu tasvirlerde ağaç motifinin ön planda ve aydınlık şekilde olması da dikkat çekicidir (Peker, 2017: 23).

Musevilikte asa tasviri çok önemlidir. Asa hayat ağacının simgelerindendir. Peygamber Musa'ya Tanrı tarafından asanın gönderildiğine inanılmaktadır. Musa peygamberin mucizeleri içinde asanın yeri vardır. Bu mucizelerle asanın bağlantılı

olduğuna inanılmaktadır. Bu asaların özellikle asma ağacından yapılmış olması dikkat çekicidir. Bu detaydan dolayı Musevilik'te *asma ağacı* da hayat ağacı olarak kabul edilmiştir. Anlatımlarda geçen asanın yılana dönüşmesi Kızıldeniz'in asanın vurulmasıyla yarılması Musa'nın mucizelerindendir. Bu mucizelerden biri de asanın su ile birleşmesidir. Musevi halkı susadığında Tanrı tarafından Musa'ya asma ağacı gösterilir. Bu ağacı suya atarlar ve attıkları acı su, tatlı suya ve içme suyuna dönüşür (Tekpınar, 2012: 32).

Yahudilerin temel simgelerinden olan birbirine düğümlü şekilde on serifottan oluşan *Kabbalah (Kabala)* hayat ağacıdır (https://tr.qwe.wiki/wiki/Tree_of_life)(Fotoğraf 1).

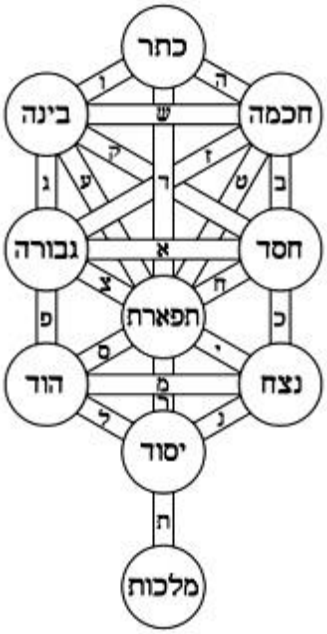

Fotoğraf 1: Kabala Ağacı
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kabbala)

Hayat ağacının kökeni ilk insan Âdem ile Havva'ya kadar uzanmaktadır. Cennetteki Âdem ve Havva şeytan/yılan tarafından kandırılmış ve yasak meyveden yemiştir. Bunun üzerine Âdem ve Havva, Tanrı tarafından cennetten kovulmuştur. Bu şekilde hayat ağacının meyvelerinden yiyen insanoğlu ölümsüzlük hakkını da kaybetmiştir. Yılan, insanoğluna ölümsüzlük hakkını kaybettirmiştir. O zamandan beri yılan, Gılgamış'tan Lokman Hekim'e kadar insanın kaybetme nedeni ve

ölümsüzlük otunun bekçisi olarak kabul edilmiştir. Bu bilgiye tek tanrılı dinlerin tamamında inanılmaktadır. Âdem ile Havva'nın mahrem yerlerini de incir yapraklarıyla örttükleri günümüze kadar ulaşan bilgilerdendir (Campbell, 1995: 19).

Kutsal kitaplar Tevrat, İncil ve Kuran'da dört ırmak olduğu ve bu ırmakların hayat ağacından doğduğu ve beslendiği söylenmektedir (Gezgin 2010, 89). Bir Alman bilmecesinde şu şekilde bir soru sorulmaktadır; kökü Cehennem'de bulunan, Tanrı katına uzanabilen, dalları da Dünya'da olan ağaç hangisidir? Bu ağaç, Hıristiyanlık için hayat ağacıdır (Eliade 2003a, 291-92). Zerdüşt inancında ise hayat ağacının meyvelerinin Cennet'teki kutsal ruhları beslediğine inanılır. Zerdüştlük'te bir denizin derinlerinden çıkarak ölümsüzlük veren *Gaokerena Ağacı* şeklinde bir ağaçtan bahsedilmektedir. Tevrat'ta Cennet'in merkezinde olduğu bu ağacın asma dalı olacağından bahsedilmektedir. Kuran-ı Kerim'de *Sidre* ve *Tuba Ağacı'*nın hayat ağacı olduğuna inanılmaktadır. Kısaca tüm inanç sistemlerinde hayat ağacı inancı vardır (Kuban, 2004: 96, Karakurt, 2012: 831).

Din kitaplarında en sık karşılaşılan ağaçlar ise, zeytin, hurma, incir, nar ağacıdır. Bu ağaçlar meyveleriyle insanlara fayda sağladığı için kutsal kabul edilmişlerdir (Kılıç, 2011: 6).

Pek çok ağaç hayat ağacı olarak kabul edilse de en önemlisi ve en çok tanınanı *servi ağacı* olmuştur. Bunun sebebi ise her mevsim yeşil kalması, güzel kokulu olması ve gökyüzüne doğru ince ve zarif şekilde yükselmesidir. Rüzgârlı havalarda üst kısımları rüzgârın estiği yöne doğru yatan serviler, kutsal bir varlığa teslim oluyormuş gibi biçimsel bir hâl alarak bu görüşü doğrulamaktadır (Ağaç ve Sakarya, 2015: 3).

Hayat ağacı, Orta Asya'dan Avrupa'ya, Japonya'ya, Amerika'ya kadar uzanan bir kült, efsane, mit ve ortak bir simge olmuştur (Bayram, 1990).

Bu kadar çok çeşitliliğe rağmen yine de her ağaç hayat ağacı olarak kabul edilmemiştir. Bir ağacın hayat ağacı olabilmesi için bazı özellikleri olması gerekmektedir. Dünyanın merkezinde yer alması, yapraklarının dökülmemesi, yaz-kış canlı kalması, gölgesinin büyük olması hayat ağacı kabul edilmesi için gerekli şartlardır (Kılıç, 2011: 3).

Semavi dinlerden biri olan Hristiyan inancında Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği ağacın hayat ağacından yapıldığı ve bu ağacın ölüleri diriltme özelliği olduğuna

inanılmıştır (Tanyu, 1988: 457). Çarmıh kelimesinin Hristiyan inancında önemi büyüktür. Çarmıh, hayat ağacı ile ilişkilendirilmiştir. Çarmıhla bütünleşen Hz. İsa'nın hayat ağacıyla buluştuğu, onunla anlamlandığı düşünülmüştür (Tanyu 1988: 457). Hristiyan inancında hayat ağacı ölümsüzlük anlamı taşımakta ve birlikte kullanıldığı motifler içinde tavus kuşu motifinin daha yaygın olduğu görülmektedir (Parmna, 1993: 30-32).

Hristiyan inancında çarmıhın sembolü olan ağaç, *Haç Ağacı* olarak bilinmektedir. *Haç Ağacı*, ölüm mahkûmları için darağacı olarak adlandırılmakta ve lanetin bir simgesi olarak görülmektedir. Bu ağaca asılı kişinin Allah tarafından lanetlendiğine inanılır. İsa'nın bu ağaca gerilmesiyle laneti üzerine aldığı görüşü hâkimdir. İnsanları kurtarmak için kendini feda etmiştir. Bu şekilde *Haç Ağacı* kurtaran ağaç haline dönmüştür. Ağaç Cennet ağacına dönüşmüştür (Fotoğraf 2, 3). Eskiden lanet simgesi veya işareti olan bu ağaç, *Yaşam Ağacı* olmuştur (Işık, 2004: 90, Köroğlu, 2019: 7).

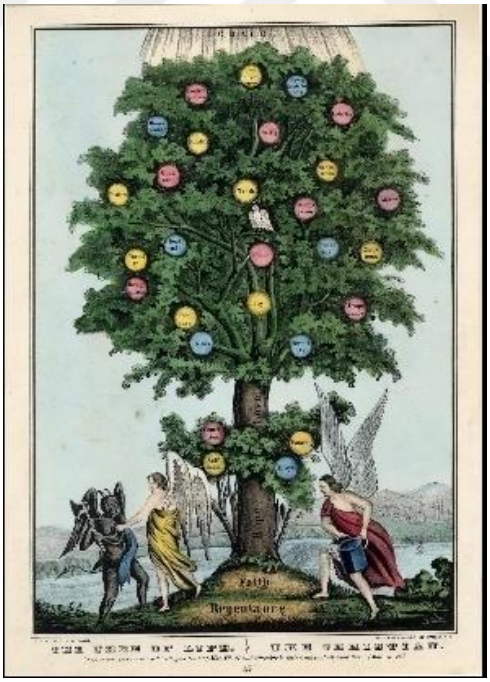

Fotoğraf 2: 19. Yy. Litograf (Taş Baskı), Hristiyan İnancı Çerçevesinde Hayat Ağacı, Bir Melek Hayat Ağacını Bir Sulama Kabı İle Sular, Diğer Bir Melek İse Onu Kesmek İsteyen Şeytanı Tutar, British Museum, (https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1998-0607-47-).

Hristiyanların Noel günlerinde süslediği çam ağacı uzun ömürlü ve uzun süre yeşil kaldığı için günümüzde kutsal kabul edilmiştir (Ateş 2012: 58). İslamiyet'te de ağaç hem manevi hem dünyevi olarak değer görmüştür. Ağaç dikmek büyük bir sevap olarak kabul edilmiştir (Öztekin, 2008: 100). Kur'an-ı Kerim'de ağaç anlamına gelen *Şecer* veya *Şecere* kelimeleri çokça geçmekte ve hadislerde de bu kavramlardan bahsedilmektedir. Kuran-ı Kerim'de geçen ağaçlar; hurma, üzüm, nar, incir, zeytin ağaçlarıdır (Ağaç ve Sakarya, 2015: 7). İslamiyet'te yön kavramına da manevi anlamlar yüklenmiştir. Ağacın dikey ve yukarı doğru olması, yukarı doğru ilerlemenin dik duruşun sembolüdür. Tabiatın en güçlü iki özelliği olan ağaç ve dağ, bu yukarı doğru fikri dikey eksenleri, gizemli dikeyliğin ilahi sembolüdür (Reat, 1975: 4).

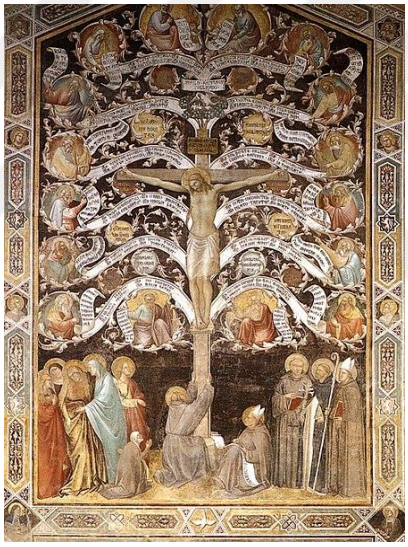

Fotoğraf 3: 14. Yy. Fresk, İsa'nın Son Akşam Yemeği Tablosunda Hayat Ağacı, Santa Croce, Floransa, (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Taddeo_Gaddi_-_Allegory_of_the_Cross_-_WGA08388.jpg)

Tevrat'ta ki yaratılış hikâyesi şu şekildedir;

> *"Tanrı ilk insanı ya da ilk Âdem'i topraktan şekil vererek ve burnuna hayat nefesi üfleyerek yaratmıştır. Sonrasında doğu tarafında Aden'de bahçe yaparak orada topraktan meyve veren güzel görünüşlü ağaçlar bitirmiştir. Tanrı hayat ağacını, iyiyi ve kötüyü bilme ağacını bahçenin tam ortasında yaratmıştır. Tekrar bir hata yapıp hayat ağacına uzanarak ebediyete ulaşmasın diye Tanrı Âdem'i Aden bahçesinden kovmuştur ve hayat*

> *ağacı için Aden bahçesinin dört yanını her tarafa dönen kılıçlar yerleştirmiştir. İnsanlığın yeryüzü macerası başlamıştır*" (Tevrat/Tekvin BAP 3, 2005: 3-4, Aydın ve Aslıtürk, 2017: 721).

Tevrat'ta, *Aden*'le ilgili iki ağaç sembolizmi vardır. Bu ağaçlardan biri dört kollu ırmağın aktığı *Aden* cennetinin ortasındaki *Yaşam Ağacı*, ikincisi ise meyvesinden yiyen kişinin o gün öleceği, iyi ve kötüyü *bilme ağacı* olarak geçen *Hakikat Ağacı'*dır. İbrani geleneğinde geçen *Yaşam Ağacı* ise meyveleriyle ölümsüzlük sağlamakta ve kendi gövdesinden semavi bir etkiyle başka âlemlerle iletişime geçmeyi sağlayan bir çiğ çıkarmaktadır (Karakurt, 2012: 831). İbranice'de *Shittah Ağacı* olarak geçen ağaç, Tabernacle'ın kutsal ağacıdır. Bu ağaç ölümsüzlüğün, masumiyetin ve iyi olmanın simgesidir (Cooper, 1978: 10).

Hayat Ağacı, Totemizm, Animizm ve Natürizm gibi semavi olmayan dinlerde; Budizm, Hinduizm, Maniheizm'de, semavi dinler olan; İslâmiyet, Musevilik, Hristiyanlık'ta ve Kam inancında, karşımıza çıkmaktadır. Hayat ağacı önceleri çok şekillendirilmemiş genel bir ağaç olarak görülmüş zaman içinde çeşitlenmiş; kayın, çınar, kayın, tuba, servi, elma, şeftali ağacı olarak belirginleşmiştir. Eski Avrupa dinlerinde ağaç bir tapınma öğesi olarak görülmüştür. Budizm inancında ağaç *Kozmik Ağaç*, Kam inancında yer-su kültü içinde kutsal ağaç, Hristiyanlık-Yahudilikte *Yasak Ağaç* veya *Noel Ağacı* olarak kabul edilmiştir (Sevim, Kahraman ve Özer, 2014: 204, Üçer, 2007: 13). Budistlerin *Bodhi* adını verdikleri hayat ağacı, Buda'nın meditasyon yaparken aydınlandığı kutsal incir soyundan gelmektedir (Toksoy, 2018: 97). İslamiyet'te başta servi ve çınar ağaçları olmak üzere birçok ağaç kutsal kabul edilmiştir (Sevim, Kahraman ve Özer, 2014: 204,Üçer, 2007: 13). Hinduizm'de ağaç Dünya'nın merkezindedir. Üç önemli Tanrının *(Barhma, Vişnu, Şiva)* hayat ağacının dallarında olduğuna inanılmaktadır. Hinduların hayat ağacı, ölümsüzlüğe sahip olan somaya bu özelliği vermektedir (Öztekin, 2008: 52).

Hayat ağacının sembolik anlamlarını bir kaç maddede toplarsak;

-Tanrının tekliğini temsil ettiği için *Yalnız Ağaç,*

-Bayterek,

-Sığınılan Tanrı'yı temsil ettiği için *Gölgeli Ağaç,*

-Büyük-azametli *Kaba Ağaç,*

-Tanrının doğmamış ve doğrulmamış olmasının simgesi olarak *Meyvesiz Ağaç*,

-Tanrı'nın ebediliğini temsil eden *Yapraklarını Dökmeyen Ağaç,*

-*Ruhları Cennet ve Cehenneme Götüren Ağaç*, şeklinde sıralanabilir. Bu maddelere biraz açıklık getirecek olursak; Kutsal ağaçların tek oluşu Tanrının tek ve bir oluşunu sembolize etmektedir. Gök Tanrı inancından beri var olan tek tanrı inancının bir yansımasıdır. Bu yalnız ağaçlar insanoğlunun beslenmesini ve çoğalması sağlamaktadır. Yaratıcı tarafından yeryüzüne belli süreliğine indirilmiş görevini tamamlayınca tekrar geri alınacak olan ağaçtır.

Bayterek Ağacı, üç âlemi birleştiren bir görev görmektedir. Ölümsüzlük bahşeden, güç veren, saygın, ihtişamlı, gücü hiç bitmez ağaçtır. Gövdesinden kutsal ve nadide bir sıvı akmakta bu sıvıyla insanlara ölümsüzlüğü bahşetmektedir.

Kaba Ağaç, İslamiyet'ten önce ve sonra hâkim olan Türk inanç sistemine göre yaradan her şeyin sahibi, azametlilerin azametlisi, ululuların ulusudur. Tüm bu özeliklerinin sembolü de yine bu özelliklere sahip bir canlıdır. İşte bu canlı *Kaba Ağaç'*tır. Yani yaratanın en büyük temsilcisi ve sembolüdür. Dünya yüzündeki tüm ağaçların en büyüğü, en gösterişlisi, en görkemlisidir.

Türk inanç sistemine göre Tanrı doğmamış ve doğrulmamıştır. Başı da sonu da yoktur. Tanrının yeryüzünde ki sembolü de tıpkı bu özellikleri yansıtmalıdır. Bu özelliklere en yakın ağacın meyvesiz ağaç olduğuna inanılmıştır. Meyvesiz ağaçlar Tanrının doğurmamış olmasının bir simgesidir. Doğadaki meyvesiz ağaçlar çınar, kayın, kavak, çam, ardıç, menengiç ağaçlarıdır. Meyveli incir ağacını meyve vermeyi bırakması da onun kutsallaşması olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle İslamiyet sonrası hâkim olan inanışa göre Tanrı tektir. Zamandan ve mekândan münezzehtir. Ölüm onun için yoktur. Başlangıcı da sonu da yoktur. Tanrının bu sıfatı temsil eden ağaçlar da buna benzer özellikler taşımalıdır. Bu nedenle insanlar, Tanrı'nın sonsuzluğunu, ölümsüzlüğünü temsili olarak yapraklarını hiç dökmeyen ağaçları seçmiştir. Hangi mevsim olursa olsun asla yaprak dökmeyen ağaçlar Tanrı'nın ölümsüzlüğünün bir sembolüdür. Ruhları Cennet ve Cehennem'e götüren ağaç, çok çeşitli özellikleri bünyesinde barındırmalıdır. Bu özellikler Dünya dışına taşabilen ulaşabilen bir ağaçla simgelenebilir. Bu ağacın yeryüzü-gökyüzü-yer

altı bağlantısı olmalıdır. Yeraltında Cehennem'le, gövdesiyle yeryüzüyle, dallarıyla ise gökyüzüyle bağlantı halinde olmalıdır. Yeraltıyla bağlantı kuran ağaç, insanların Cehennem'le cezalandırılmasını, gökyüzüne uzanan dalları Cennet'e ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu ağaç biraz daha mitolojik bir ağaçtır. Böylesi bir ağaç tıpki Tanrı gibi iyileri yani sevapkârları Cennet'e, günahkârları Cehennem'e göndermektedir. Dünya yüzünde ise insanların Dünya hayatına şekil vererek onlara yardım etmektedir. Bu ağaçlara insanlar hem sevgi hem korku beslemişlerdir. Ağaç kesmenin büyük günah olduğuna inanan pek çok millet vardır. Ağaç kesmeye büyük cezalar uygulayan toplumların temel dayanağı bu inanıştır (Ergun, 2017).

3.2. Dünya Sanat Tarihi ve Mitolojilerindeki Yeri

Dünya üzerinde var olmuş pek çok uygarlık ve kültür, mitolojilerinde ve destanlarında hayat ağacından bahsetmiştir. Hayat ağacının Dünya üzerindeki ortak anlamı köklerinin yeryüzünde, dalları ve gövdesinin gökyüzünde olduğu inancıdır. Hayat ağacına her uygarlık kendi dinine ve geleneğine göre anlamlar yüklese de bu ağaçla ilgili ortak inanışlar her zaman var olmuştur. Hayat ağacını her millet farklı ağaçlarda görmüştür. Dünya üzerinde görülen binlerce ağaç türü her zaman için insanlığın dikkatini çeken ve ona fayda sağlayan bir unsur olmuştur. Coğrafi özelliklerin de etkili olduğu bu ağaç inancı motiflere ve sembollere dönüşerek her milletin kendi kimliğinde şekillenmiştir. Pek çok el sanatı ürününde görülen bu sembol mitolojilerin olmazsa olmaz bir öğesidir. Türk, Yunan, İran, Japon, Mısır, Çin, Amerika, Roma vb. milletlerin mitolojilerinde hayat ağacının izleri görülmektedir.

Dünya'daki pek çok dinde ve kültürde, ağaçlarda metafizik anlamlar aranması onda ruhların barındığının düşünülmesi, gölgesi, meyvesi, faydaları, çiçekleri, çeşitliliği ve birçok özelliğinden dolayı insanlar için her zaman ağaç kavramı önemli olmuştur (Tanyu, 1975: 176).

Hayat ağacı inancı veya kültü Dünya üzerindeki tüm toplumlarda en yaygın olanıdır. Çeşitli özellikleriyle canlılar tarafından saygı gören ve kabul edilen ağaç, mitolojik sembol olarak ta pek çok olay ve durumun sebebi görülmüştür. Örneğin; hayat vermesi, âlemleri bağlaması, köprü kurması, Dünya hayatını düzene sokarken Ahiret'le de bağının olması gibi olağanüstü güçleriyle muhteşem bir varlıktır. En temel özelliği ise sonsuz yaşam ve canlılık vermesidir (Ergun, 2004: 145).

Her kültürde toplumsal olarak çeşitlilik göstererek kayın, meşe, çam, elma, zeytin, incir, asma vb. ağaçlar hayat ağacı olarak görülmüştür. Bu durumun sebebi ise insanların bulunduğu coğrafyada ağaçların çeşitlilik göstermesidir (Öztekin, 2008: 26).

Dünya kültürleri içinde ağaçlara çeşitli anlamlar yüklenmiş bu durum da ağaçlarla ilgili zengin bir hazine oluşturmuştur. Bu durumdan dolayı ağaç kavramıyla ilgi çok sayıda mit ve efsane oluşmuştur. Ağaç mitolojide çok sık kullanılan bir sembol olarak yerini almıştır (Öztürk, 2012: 26, Ağaç ve Sakarya, 2015: 3).

Mitolojilerde geçen ağaçlar da çeşitlilik göstermiştir. Bu ağaçlar; zeytin, meşe, çam, servi, sedir, akasya, defne, kavak, badem, hurma, palmiye, çalı ağacıdır (Ağaç ve Sakarya, 2015:3). Çok geniş bir alana yayılan mitler içinde hayat ağacı, *Kutsal Ağaç, Dünya Ağacı, Evren Ağacı* olarak adlandırılmıştır (Ateş, 2012: 12, Ağaç ve Sakarya, 2015: 3).

Orta Asya toplumlarında ağaç mitiyle ilgili çeşitli inanışlar vardır.

Uygur mitolojisinde ağaçla ilgili mitler ve inanışlar en eski inanışlar arasındadır. Ağaç, Uygurlar için önemli bir unsurdur (Fotoğraf 4). Uygurların türeyiş mitiyle ilgili söyle bir anlatım yapılmıştır;

> *"Kara-kurum çaylarından sayılan iki nehir vardır. Biri Tuğla, diğeri Selenge. Bu nehirler akarak Kamlançu adlı bir yerde birleşirdi. Bu iki nehrin arasında iki ağaç vardı. Ağaçlardan biri fusuk diğeri de naj denen ağaçlara benziyordu. Bu ağaçların kışın yaprakları dökülmezdi. Bu iki ağaç, iki dağ arasında yetişmişti. Bir gün bu iki ağacın arasına, gökten bir ışık inmişti. Bunun üzerine iki taraftaki... yavaş yavaş büyümeye başladı. Bu durumu gören halk şaşırmıştı. Oraya doğru yaklaştılar. Tam yaklaştıkları sırada kulaklarına tatlı ve güzel müzik nameleri gelmeye başladı. Her gece buraya bir ışık inmeye, ışık etrafında da otuz defa şimşek çakmaya başladı. Başka bir gün, ayrı yerde ayrı kurulmuş beş çadır gördüler. Bunların her birinde birer çocuk oturuyordu. Her çocuğun karşısında onları doyuracak kadar süt dolu emzikler asılıydı. Çadırın tabanı da baştan aşağı gümüşle kaplıydı"* (Ögel, 1995: 465).

Bir başka Uygur mitinde geçen ağaçla ilgili anlatım ise şu şekildedir;

> *"Tola ile Şelenga, birleşir dökülürmüş, suların kavşağında, bir ada görülürmüş. Adanın ortasında, bir tepe göğe ermiş, Tepenin tam üstünde, bir de kayın göğermiş. Gün olmuş zaman olmuş, bir ışık peyda olmuş, Işık gökten inince, kayın da nurla dolmuş, Ne zaman ki, gün batar, ışık gökten inermiş, Kayından sesler çıkar, herkes müzik dinlermiş. Bunu duyan Uygurlar, hep birden şaşırmışlar, Bu durumu görenler, aklını kaçırmışlar. On ay on gece kayın, ışık ile sarılmış, Bir gün tam şafakleyin, kayın birden yarılmış. Beş güzel çocuk çıkmış, kayının ortasından, Gözleri kamaştırmış, bakmışlar arkasından. Gün olmuş zaman olmuş, hepsi kocaman olmuş, Küçükleri 'Böğü-Han', Uygurlara Han olmuş"* (Üçer, 2007: 15).

Uygurlar, Karakum bölgesinde ağaçların arasına gökten bir ışık indiğine ve bu ışığın indiği ağacı gebe bırakması ile kendilerinin doğduğuna inanmaktadırlar (Ocak, 1983: 86-87).

Fotoğraf 4: M.Ö. 8.-9. Yy. Uygur, Duvar Resmi, (http://uygurdevleti. blogspot.com/2013/04/uygurlarda-edebiyat.html).

Kazak mitolojisinde *Bayterek* adıyla geçen devasa ağaçtan söz edilmektedir. Bu ağaç sembol olarak Kazakistan'ın başkenti Astana'da kullanılmıştır (Kaya, 2012: 372) (Fotoğraf 5a-5b).

Fotoğraf 5a-5b: Kazakistan, Bayterek Ağacı, (İlham Enveroğlu Koleksiyonu, 2021).

Hint mitolojisinde Budha'nın incir ağacı üzerinde oturarak aydınlanmaya kavuştuğuna inanılmaktadır. İncir ağacını *Bodhi Ağacı* olarak adlandırmışlardır (Fotoğraf 6). Bazen hayat ağacını lotus ve güneş motifleriyle süsleyerek ve beraber kullanmışlardır. İncir ağacının yanı sıra sedir ağaçları da onlar için kutsal ve hayat ağaçlarıdır (Cooper, 1978: 178, Kılıç, 2011: 17). Hint dönemi metinlerinde ruhların *Yaşam Ağacı*nın dallarına konduğu ve bu ruhların kuş haline döndüğü yazmaktadır. Ayrıca bu kuşlardan biri meyve yerken öteki kuş yemez şekilde anlatılır. Meyve yiyen kuş reenkarnasyona uğrayan ruhu, diğeri ise bedensiz ruhu temsil etmektedir (Karakurt, 2012: 832). Hint mitolojisinde *Brahman Ağaç* olarak adlandırılan ağaç, Tanrıyla bütünleşmiş şekildedir (Cooper, 1978: 178) (Fotoğraf 7).

Pers mitolojisinde hayat ağacı yedi dallıdır. Etrafında gezegen tasvirleri vardır. Diğer kültürlerde olduğu gibi persler içinde ağaçlar Tanrıyla özdeşleşmiştir. *Soma Ağacı* Perslerin yaratılış mitiyle bağlantılıdır. Kutsal ağaç, ölüleri dirilten yaşlıları gençleştiren ağaçtır (Ergun, 2004: 23) (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 6: M.Ö. 7. Yy. Oturan Budist Rahip Üzerinde Bodhi Ağacı Motifi, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/38523).

Pers mitolojisinde *Gao Kerena Gokarn* adında devasa bir ağaç vardır. Bu ağaç evrenin merkezindedir. Kökleri okyanuslara kadar inen tepesinde Kamros adında bir kuşun olduğu hayat ağacıdır. İnanışa göre bu ağacın tohumundan yiyen

tüm canlılar ölümsüzlük hakkı kazanmaktadır. Bu ağaç inanışı Pers mitolojisinde temel bir inanıştır (http://ozhanozturk.com/2017/11/05/pers-mitolojisi-sozlugu/).

Fotoğraf 7: 18. Yy. Hindistan Hayat Ağacı, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452734?searchField=All&sortBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=1200&rpp=20&pos=122018).

Fotoğraf 8: M.Ö. 5. Yy.-M.S. 6. Yy. Pers, Tanrı-Hayat Ağacı, (https://irangezi.com/persepolis/).

Türkistan mitolojisinde, hayat ağacı çok eskiden beri var olmuş bir inançtır. Bu motifin Türkistan'da nasıl başladığı veya kaynağıyla ilgili bilgiler eksik olsa da zaman içinde Türkleşmiş bir motif olduğu belirgindir. Onlar için diğer toplumlarda olduğu gibi hayat ağacı Dünya'nın merkezindedir. Kamlar astral seyahatlerinde merdiven olarak ağacı kullanırlar (Dıngıl, 2012: 122).

Orta Asya Türk topluluklarından olan Özbekler için çınar, dut ve erik ağaçları değerli ve kutsaldır (Fotoğraf 9). Efsanelerine göre; bir evliya eşkıyalardan kaçarken bir dut ağacı karşısına çıkar. Dut ağacına seslenerek yardım ister. Bunun üzerine dut ağacı gövdesini açarak evliyayı içine alır. Eşkıyalar evliyayı bulamazlar. Ancak durumu gören bir karga gagasıyla dut ağacına vurarak ağacı işaret eder. Eşkıyalar ağacı kesmeye başlayınca evliyadan kanlar akmaya başlar. Dut ağacı eşkıyalar kanı görmesin diye kendi meyvelerinin suyunu akıtarak kanı örter ve evliyayı saklar (Üçer, 2007: 11).

Fotoğraf 9: 18. Yy. Özbek, Giysi, (https://omgthatartifact.tumblr.com/post/30095978718/coat-uzbekistan-bukhara-18th-19th-century-the?epik=dj0yJnU9Wi15OXR3dkp2R2xMV2dVREphLVA5alhLYUFCdE02dXQmcD0wJm49clB4TWhGOGlCNUdoc3p2M2szcUtWUSZ0PUFBQUFBR0FNZG9R).

Çin'de ağaçlar farklı anlamda simgelere dönüşmüştür (Fotoğraf 10). Yön, boy simgesi olarak kabul edilmiştir. Yön olan ağaçlar hükümdarlara ait makamlardır. Merkezinde *Gök Tanrı* vardır. Çinlilere ait on beş yapraklı *Kıyen Mu* adındaki ağaç, zamanın simgesidir. Bu ağaç bir ayın on beş gününde yapraklarını açar, diğer on beş günde ise yapraklarını döker. *Kıyen Mu Ağacı* Dünya'nın merkezidir. Bu ağaçta sekiz

dal bulunur ve her bir dal gökyüzünün sekiz dalını temsil eder (Esin, 2004: 26-27, Esin, 1976: 152, Çelik, 2007: 47).

Fotoğraf 10: 18. Yy. Çin, Hayat Ağaçlı Halı, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/456987?searchField=All&sortBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=900&rpp=20&pos=914 18).

Çin mitolojisinde *servi ağaçları* önemlidir. Hükümdarlarının mezarlarına serviler dikmişlerdir. Gökyüzüne kurban verme amacıyla dağların eteklerinde ayin yaparak kurbanlarını vermişlerdir (Esin, 1978: 70, Eberhard, 1942: 16, Chavannes, 1906:419, Groot, 1926: 251). Çin inacında *Yaşam Ağacı* (*Kiyen Mu*) dokuz dallı, dokuz köklü, dokuz göğe ve dokuz kaynağa dokunan bir ağaçtır. Ölüler âlemiyle bağlantı halindedir. Çin mitolojisinde ayrıca ölümsüzlük meyvesi olan şeftaliyi veren bir ağaç *Si-Wangu-Mu* adıyla anılmaktadır (Karakurt, 2012: 831).

Çin mitolojisinde evrenin merkezinde yer alan ağaç hayat ağacıdır. Bu merkez devletin de merkezidir. Gökyüzünün dokuz katı ve dokuz pınar bu merkezde birleşir. Bu ağaç dikili ağaç (*Kien-Mou)* olarak isimlendirilir ve güneş vaktinde onun yanında duranların gölgesinin olmadığı söylenir. *Lotus Ağacı* da kutsal kabul edilen ağaçlardandır (Eliade, 2003: 297).

Çin mitolojisinde birkaç ağaç kutsal kabul edilip hayat ağacı olarak görülmüştür. Bu ağaçlar; *Jian Mu Shu, RenshenguoShu, YueguiShu, PutiShu, PantaoShu, FusangShu, Tao Mu, DachunShu, BusiShu, Wutong Mu* ağaçlarıdır (Işık, 2019: 561).

Çin ve Japon mitolojilerinde, meyve veren ağaçlar (şeftali, erik, böğürtlen, elma vb.) hayat ağacı olarak benimsenmiştir. Çin toplumunda bambu çokça kullanılan işlevselliği yüksek ve kutsal kabul edilen bir malzemedir. Bambudan kâğıt yapımında da faydalanılmaktadır. Çin'de bunların dışında şakayık, nilüfer çiçeği ve

orkide gibi çiçekler de sevilmiş ve anlamlandırılmıştır. Özel olarak yetiştirilen bonsai ağaçları Japon toplumunun önemli bir sembolü olmuştur. Bonsai ağacını bilgelik, sadelik sembolü olarak kabul etmişler ve onu kutsal saymışlardır. Japon kültüründe hayat ağacına *Sa-ka-ti* denilmektedir. Japonya'da çam, kestane, sedir gibi yapraklarını dökmeden uzun zaman kalan ağaçlar Tanrının Dünya'daki evleri olarak kabul edilmişlerdir (Kılıç, 2011: 31).

Tibet mitolojisinde *Kral Söğüt Ağacı* kutsaldır. Diğer mitolojilerde olduğu gibi kökleri yeraltında, gövdesi ve dalları Cennet'tedir (Reat, 1975: 7).

Sibirya mitolojisinde *Dünya Ağacı*, *Buryat* olarak adlandırılmakta ve devasa bir kuş veya söğüt olarak tasvir edilmektedir (https://www.keykubad.com/din-ve-mitolojideki-dunya-agaci/).

Özhan Öztürk (2016) Dünya Mitolojileri adlı yayınında Güneydoğu Asya mitolojisinde geçen *Dünya Ağacı* ile ilgili Borneo adası halkının söylemlerini şu şekilde aktarmaktadır;

> ***"****Gergedan kuş Ranjing Mahatala Langit ile Tambon adlı dişi birbirlerine birer kelime söylediler ve bunun üzerine Mahatala Langit başını hemen tepesinde değerli taşın pırıl pırıl parladığı başlığın üzerine doğru kaldırdı. Altın başlık, dikilen bir hayat ağacı halini aldı ve bu hayat ağacı çok yüksekti. Hayat ağacı altın yapraklarla örtüldü. Körpecik tomurcuklar verdi. Hayat ağacı altın çiçeklerle kaplandı. Bualtın, olluğu sağlayan bir altındı. Hayat ağacının her tarafında beyaz fildişi gibi parlayan meyveler vardı. Mahatala'nın kız kardeşi veya eşi Putir Selong Langit kafeste dişi bir gergedan-kuş muhafaza etmekteydi. Bir gün bu kuş kafesinden çıkarak uçtu, uzakta hayat ağacını gördü, ağacın üzerine kondu ve çiçek goncalarıyla, meyvelerle beslenmeye başladı. Ranjing Mahatala Langit doğruldu ve üzeri değerli taşlarla kaplı kamasını kaldırdı. Kamanın sivri ucu göklere değince Putir yakalandı ve gökleri delip yırtan bir erkek tambarrirang, yani gergedan küş adını aldı. Tambarrirang uzayda yükselen hayat ağacını gördü, sonra da dişi gergedanı fark etti. Uzayda yükselen hayat ağacına doğru yöneldi, hayat ağacının yosunu ile beslendi. Ama dişi gergedan kuşun ağız sulandıran çiçek goncalarını ve meyvelerini yediğini görünce içinde kıskançlık kabardı. Ayaklarıyla hayat ağacına vurdu. Hayat*

> *ağacı uzayda yükseldi. Bu kadar yükseklere çıkan hayat ağacını gagasıyla parçaladı. Birden beyaz çiçek koncaları altın gemi veya deniz yılanı gemisi diye adlandırılan sarı Bangkirai ağacından yapılmış bir tekne halini aldılar. Bunun üzerine büyük boynuzlu dişi gergedan kuşu ağacın fildişi gibi parıldayan budaklarına ayaklarıyla vurmaya başladı. Ağacın fildişi gibi parlayan budakları yayıldılar, aşırı bir şekilde gerildiler ve insan halini aldılar. Bu üzerinde 'sincang' yanişal bulunan bir kadın görüntüsüydü"(https://ozhanozturk.com/2018/01/25/ dunya-agaci/).*

Dünya kültürleri içinde Avrupa ve İskandinavlarda hayat ağacı diğer toplumlarda kabul edilen anlamlarına ek olarak birleştirici, bütünleştirici anlamlarını da taşımaktadır. İskandinav mitolojisinde hayat ağacı, *Dünya Ağacı* (*The World Tree/Yggdrasil)* olarak adlandırılır. Ağacın dalları üzerinde farklı türlerin, hayatların olduğu ancak aynı kök ve gövdede buluştuklarına inanılır. Bu ağacın önemli bir özelliği bütün ağaçların en büyük ve gösterişlisi olmasıdır. Tanrının kararlarını verirken bu ağacın dibinde oturarak karar verdiğine inanılır. *Yggdrasil* ağacının tepesinde ise kartal oturmaktadır. Kökünde yılan, gövdesinde sincap, yapraklarında ise dört karınca vardır (Ergun, 2004: 29). Bu ağaç, *Porsuk Ağacı* veya *Dişbudak Ağacı* olarak ta geçmektedir. *Yggdrasil Ağacı*, hem İskandinav mitolojisinde hem de doğu mitolojilerinde çok önemlidir. Bu ağacın temellerinin Mezopotamya olduğuna inananlarda vardır. Hayat ağacı; İskandinav mitolojisinde *Yggdrasil* olarak geçen hayat ağacı, Çin mitolojisinde *Kien Mou,* Saksonlarda *Irminsul,* Türklerde ise *Evliya Ağaç*tır (Fotoğraf 11). İskandinav mitolojisi ve Paganizmde önemli bir Tanrı olan *Odin*'in atını *Yggdrasil* ağacına bağlamaktadır. Odin, büyü, av ve *Sihir Tanrısı* olarak bilinmektedir. İskandinav Tanrılarının en büyüğü olmasından dolayı Tanrıların Tanrısı ünvanına sahiptir. Tıpkı Yunan Tanrısı *Zeus* gibi tüm evrende olup biteni izlemektedir. İnanışa göre bazen değişik hayvan suretine bürünür. Sonsuz bilgiye sahip Tanrıdır. Tanrı *Odin*, toplumun önde gelenleriyle *Yggdrasil Ağacı*nın altında görüşmüş ve orada önemli kararlar almıştır. Tanrılar meclisi ise toplantılarını *Yggdrasil Ağacı*nın hemen yanında yapmaktadır (http://apelasyon.com/Yazi/191-yggdrasil).

Meşe ağacı da servi gibi ön planda olan bir ağaçtır. Ari ırk olarak kabul edilen kültürlerin kutsal ağacıdır. Geçmişte Keltler, Almanlar ve Slavlar için *Meşe ağacını* Tanrı olarak kabul edilmiştir. Kelt dinindeki Druid inancında; *meşe ağacı*nı Yaratıcı seçmiş ve ağaca Cennet meyveleri göndermiştir (Gezgin 2010, 133). İskandinav mitolojisinde de ağaç dünyanın merkezinde yer alır ve *Kader Ağacı (Yggdrassil)* olarak adlandırılır (Fotoğraf 11). *Kader Ağacı* üç kökten oluşur (Gezgin, 2010: 88). *Yaşam Ağacı* simgesine rastlanan diğer kültürlerden bazıları ise İzlanda, Finlandiya, Avustralya'dır (Karakurt, 2012: 832).

Fotoğraf 11: Yggdrasil Ağacı, (https://tr.wikipedia.org/wiki/yggdrasill).

Avrupa'da hayat ağacının en önemli temsilcisi *Meşe*dir. *Meşe*nin gövdesinde büyüyen ökse otunu ağacın kalbi gibi kabul ederler. *Meşe ağacı*nın üzerinde yetişen her şeyin Cennet'ten gönderildiğine inanırlar. Ökse otu toplanırken ise töre yapılır (Ergun, 2004: 31) (Fotoğraf 12, 13, 14, 15a-15b).

Alman mitolojisinde *Mayıs Ağacı* inancı vardır. Bu ağaç kutsaldır ve yeni evlilerin evinin önüne dikilmektedir. Bu şekilde çiftlerin hayatının daha canlı kalacağına inanılmaktadır. Ayrıca insanların ağaçtan türediğine de inanılmaktadır (Ergun, 2004: 29).

Germen mitolojisinde geçen evrenin ve dokuz yerin, *Dünya Ağacı* olan *Yggdrasil*'in dalları ve köklerinde durduğuna inanılmaktadır (Karakurt, 2012: 832).

Fotoğraf 12: 9. Yy. İspanya, Silindir Ahşap Kutu, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/471973-).

Fotoğraf 13: 17. Yy. İngiltere, İpek İplikle Dokunmuş Goblen, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/229006-).

Fotoğraf 14: 19. Yy. Almanya, Meşe Ağacı, Eski Para Birimi Pfenning, (https://semrabayraktar.blogspot.com/search?q=a%C4%9Fac%C4%B1).

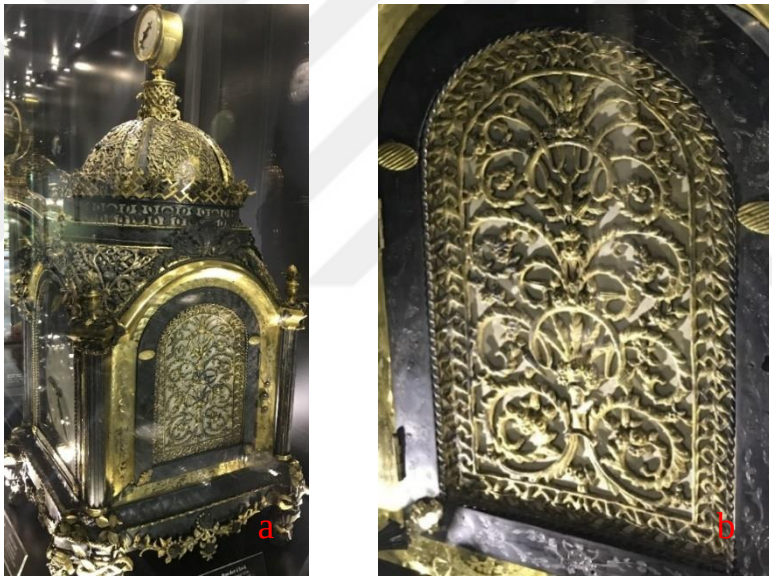

Fotoğraf 15a-15b: 16. Yy. İngiltere, Altın-Metal Saat, Topkapı Sarayı, (Pala Yavuzyiğit, 2020).

İrlanda mitolojisinde, hayat ağacı inancı *Kozmik Ağaç* ve su birleşimden oluşmaktadır. Bu su ölümsüzlük suyudur ve sadece bu ağacın dibinde bulunur. Tam tersi ölüm suyu ise söğüt ağacına suyunu vermektedir (Ergun, 2004: 29).

Macar mitolojisinde hayat ağacı *Gökyüzü Ağacı* olarak geçmektedir. Çok dalı olan ve yedi Dünya'yla temasta olan ağaçtır. Dalları Güneş, Ay, Bulut vb. birçok gök elemanına kadar ulaşır. Baltık mitolojisinde ise hayat ağacı *Şafak Ağacı* olarak geçer. Anlatılana göre kökleri bakır, gövdesi altın ve yaprakları da gümüşten yapılmıştır.

Ağacın dalları geleceği, kökleri ise geçmişi temsil etmektedir. Letonya'nın ağaç inacında *Kozmik Ağaç* figürü çok sembolik anlamlar taşımaktadır. İnanışa göre, dallarında kuşlar, eteklerinde memeliler, köklerinde ise yılanlar vardır (https://nereye.com.tr/dunya-mitolojisindeki-12-kutsal-agac-ve-anlam lari/) (Fotoğraf 16, 17).

Yahudi Mitolojisinde geçen hayat ağacı daha çok *Dünya Ağacı* olarak geçmekte ve *Sephiroth Ağacı* olarak adlandırılmaktadır. Palmiye ağacı olarak süslemelerde tasvir edilmektedir. Bu ağacın Cennet'le yeraltını bağladığına inanılmaktadır (https://www.keykubad.com/din-ve-mitolojideki-dunya-agaci/).

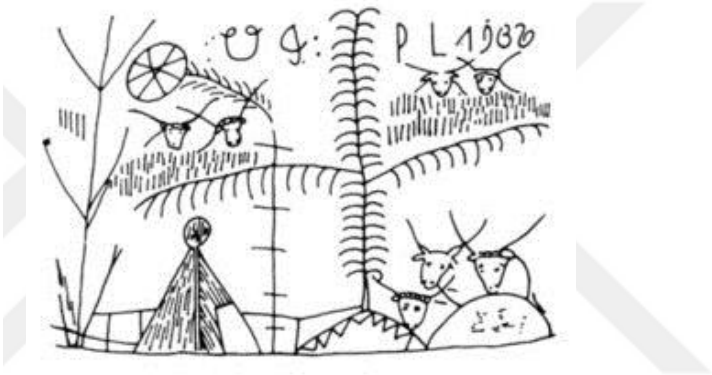

Fotoğraf 16: Macar, Dünya Ağacı Sembolü, (https://ozhanozturk.com/2018/02/03/macar-mitolojisi/).

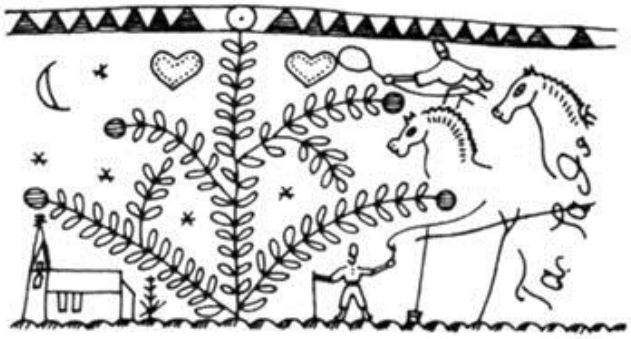

Fotoğraf 17: Macar, Dünya Ağacı Sembolü, (https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/img/5-559c.jpg).

Hayat ağacı ile ilgili Yahudi kültürüne ait en eski bulguya, Dicle ve Fırat arasındaki Ur bölgesinde Legrain (İran) dönemine ait bir silindirde rastlanır. Bu silindirde hayat ağacı şu şekilde tasvir edilmiştir; meyvelerle süslenmiş ağaç, bir güneş kuşu, güneş diski, hurma motiflerinden oluşan bir kompozisyon şeklindedir.

Bu tasvirle birlikte Yahudilerin eski Kenan halk kültürü Aşira ile Mezopotamya inancı hayat ağacı kültürlerini birleştirdikleri yeni bir şekli yazılarında kullanmışlardır. Hristiyan inancında eski antlaşma olarak adı geçen, Yahudilik'te ise Tevrat-Tanah diye adlandırılan kutsal kitapta pek çok yerde hayat ağacı sembolü görülmektedir (Ameisenowa, 1938: 328). Hristiyan ve Yahudi kültüründe ağaç, ruhun yaşamını simgeler. Kitâb-ı Mukaddes'te ağaç, ebedi hayatın ağacı olarak geçmekte ve hem iyilik hem kötülük kavramının ağacı olarak nitelendirilmektedir (Oğuz, 2003). Hıristiyanlık inancında *Yaşam Ağacı* sembolizmi İncil'in vahiy denilen, Yuhanna'nın vahyi kısmında görülür. Burada *Yaşam Ağacı,* on iki defa geçer ve meyve veren yapraklarıyla şifa dağıtan faydalı ağaç olarak anılır (Karakurt, 2012: 831).

Fransa mitolojisinde *Akçaağaç* ve *Poruk Ağacı* inancı vardır. İngiltere'de *Üvez Ağacı,* İsveçte *Bardtrad, Ihlamur, Dişbudak* ve *Karaağaç,* Keltlerde meşe, fındık, kayın, *Dişbudak* kutsal kabul edilmiştir. Bu ağaçlar korumaya alınmıştır (Cooper, 1978: 178) (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18: 12. Yy. Fransa, Kireç Taşı Panel, Hayat Ağacı ve Kadın, Musee Lorin, (https://gl.m.wikipedia.org/wiki/Ficheiro:Autun,_Gislebertus,_Eva.JPG).

Slav mitolojisinde tasvir edilen motiflerden en eskisi hayat ağacıdır. Yeryüzü ve gökyüzünü birbirine bağlar şekilde tasvir edilmiştir. Slav mitolojisinde hayat ağacının Dünya'nın ekseni olduğuna inanılmaktadır. Bazen ağaç yarı insan şeklindedir. Ağacın en tepesinde yer alan kuşlar, sürüngen hayvanlar alt tarafında balıklar, gövdesinde insan ve diğer hayvanların yer aldığı bir ağaçtır. Bazen ağacın

kabuğu altından, yaprakları ise gümüştendir. Özellikle doğu Slavlarında evlilik merasimlerinde en temel semboldür. Güney Slavlarında ise kökünde yılan, dallarında kuşların olduğu ve bu hayvanların birbirine düşman olduğuna inanılır. Yılanlar ağacı yakmak ister kuşlar buna engel olmaya çalışır (Erdem, 2017: 351).

Rusların hayat ağacı inancıyla ilgili bilgilerine genellikle destanlarında rastlanmaktadır. Bu destanlarda hayat ağacının hayat vermesinin dışında Dünya hayatının sonunu getirecek olmasına da inanılır. İnanışa göre bu ağacın çevresinde bir ibadet mekânı vardır (Erdem, 2017: 355) (Fotoğraf 19a-19b).

Fotoğraf 19a-19b: 18. Yy. Rusya, İşlemeli Hayat Ağacı, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/158403?=&imgno=1&tabname=label).

Bu mekânda baldan ve sütten yapılmış yiyecekler vardır bu yiyecekler ölümsüzlüğün sembolüdür. Türk ve Dünya mitolojilerinde her zaman iyilik ve hayat bahşeden ağaç, Slav ve Rus mitolojisinde bu özelliklerinin dışında olumsuz etkileri olan kötülük sembolü olarak ta kabul edilmektedir (Erdem, 2017: 354). Dünya mitolojileri içinde Fransa'da *meşe,* İskandinavya'da *Dişbudak,* Almanya'da *ıhlamur,* Lübnan'da *sedir,* Hindistan'da *Banyan*, Sibirya'da *kayın*, Türk geleneğinde de *servi ağacı* kutsaldır ve hayat ağacıdır (http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334) (Fotoğraf 20).

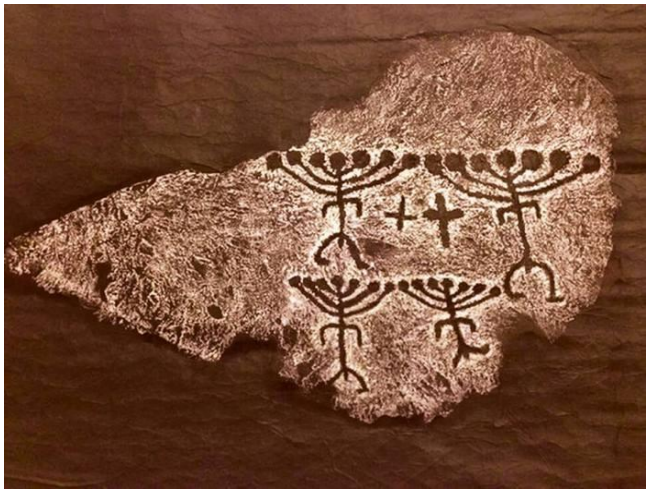

Fotoğraf 20: M.Ö. 3.Yy. Hakasyadan bir Taş Petroglif, (https://tengritagh.org/2015/07/01/7-kollu-samdan-ve-7-dalli-hayat-agaci/#respond).

Polinezya mitolojisinde geçen hayat ağacı *Ekmek Ağacı*'dır. Onlara göre cennette bir *Ekmek Ağacı* vardır. Bu ağacın iki dalı olup biri doğuya biri batıya uzanan ve hayaletler tarafından kullanılan dallardır. Dallardan biri yardımcı Tanrılarla görüşmek için diğeri ise sonsuz karanlığa ulaşmak için kullanılmaktadır (https://www.gnoxis.com/cesitli-kulturlerde-hayat-agaci-olumsuzluk-veren-bitkiler-ve-hayat-suyu-57832.html).

İskoç ve Gal mitolojilerinde yeşil bir adada kutsal bir ağaç ve ağacın yanında kutsal su vardır. Bu ada gözlerin göremeyeceği bir yerdedir. Anlatıma göre ülkenin kralının kızı hastalanır ve hastalıktan kurtulması için hayat suyu gerekir. Hikâyede bir cüceden ve hayat suyunu bulmak için görevlendirilen insanlardan bahsedilir. Cüce hayat suyunu nasıl bulacaklarını onlara anlatır (https://www.gnoxis.com/cesitli-kulturlerde-hayat-agaci-olumsuzluk-veren-bitkiler-ve-hayat-suyu-57832.html) (Fotoğraf 21).

Eski Roma'da ağaçlar kutsal kabul edilmiştir. Özellikle *zeytin ağacı* kutsaldır. Romalılar, zeytin dallarını barış kavramının simgesi olarak görmüşlerdir. Zeytinin dallarını önemli mabetlerinin önüne dikmişlerdir. Zeytin dalı Romalılar için kutsiyetin taşıyıcı öğesi olarak görülmüştür. Zeytin ağacına ve dalına o kadar ehemmiyet göstermişlerdir ki ağaç dallarından yapılan günlük kullanım eşyalarını bile kutsal kabul edip korumuşlardır (Sarıkçıoğlu, 2002: 37).

Fotoğraf 21: M.Ö. 12. Yy. İspanya, Kumaş, Hayat Ağacı ve Tavus Kuşu, (Talbot, 1969).

Yunan mitolojisinde Tanrı *Apollon* zeytin ağacıyla özdeşleştirilmiştir. Hikâyeye göre; *Daphne Apollon'*dan kaçar ve Tanrı *Zeus*'a sığınır. *Zeus* ise ona defne yaprağı verir. Bu hikâyeden sonra defne yaprağı, *Apollo*'nun sembolü olarak kabul edilir. *Zeus*'un sembolü ise *meşe ağacı* olmuştur (Ağaç ve Sakarya, 2015: 12). Yunan mitolojisinde, ağaçlar üzerinde ağaç perileri vardır. *Zeus*'un kızı *Helena* ise *Ağaç Tanrısı* olarak görülmüştür. Romalılar için *Ağaç Tanrısı Fagus*'tur. Özellikle *Mersin Ağacı* olarak adlandırılan ağaç Yunan ve Roma mitolojilerinde tapınılan ağaçtır (And, 2007: 37).

Roma ve Yunan sanatına ait ağaç figürleri çoktur. Bu betimlemeler ağaca tapma şeklindedir. Bu uygarlıklarda özellikle servi ağaçlarının kesilmesi yasaklanmıştır. Kesen kişilere cezalar uygulanmıştır. Roma'da uzun bir dönem kutsal i*ncir ağacı*na tapılmıştır. *İncir ağacı*na bir zarar geldiğinde insanlar kendilerine bela geleceğini düşünerek ağacı korumuşlardır. Sadece *incir* değil aynı zamanda *kızılcık ağacı* da Roma için önemli ve değerli bir ağaçtır. Bu ağacın da kuruduğunu zarar gördüğünü gören insanlar korkarak oradan uzaklaşmıştır. Kelt rahipleri için ise *meşe*

ağacı tapınılacak ağaçtır. *Meşe ağacı*nın yer-gök-yeraltı dengesini kurduğuna inanılmıştır. Onlar için *elma ağacı* da başka bir kutsal ağaçtır (Sarıkçıoğlu, 2002: 36) (Fotoğraf 22, 23, 24).

Fotoğraf 22: 6. Yy. Roma, Mozaik Hurma Ağacı, (https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/17086).

Fotoğraf 23: Yunanistan, Altın Halka, Zeus-Hayat Ağacı, (https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=140206&Itemid=&lang=el).

Yunan ve Roma sanatında stellerde yani mezar taşlarında hayat ağacı tasvirlerine sık sık rastlanır. 13. yüzyıl İran seramiklerinde (grafito tekniğiyle yapılanlarda özellikle) hayat ağacı motiflerine sıklıkla rastlanılmaktadır. Suriye ve Mezopotamya'da ise sırsız teknikle yapılan seramiklerde hayat ağacı tek başına ve nar meyvesiyle beraber kullanılmıştır (Gültepe, 2007: 143).

Fotoğraf 24: M.Ö. 12. Yy. Yunanistan, Minos Pusulası, Atina Benaki Müzesi, (https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=140887&Itemid=&lang=el).

Fotoğraf 25: M.Ö. 13. Yy. İtalya-Floransa, Bronz Heykel Üzerinde Boğa, Arslan ve Hayat Ağacı, (https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection).

İtalya'da da *servi* zengin olmaya vesile olan *bereket ağacı* olmuştur. Bu nedenle değerli bir ağaç olarak görülmüştür. *Servi ağacı* Dünya'nın pek çok yerinde

ve medeniyetinde çeşitli anlamlarda değerlendirilmiş, kendine önemli bir yer edinmiş ve korunup kutsanmıştır (Cebeci, 1961: 23). *Servi ağacı* mitolojilerde de dinlerde de Mecusilik'te, Musevilik'te, İslamiyet'te hep önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir (Ünal, 2014: 33) (Fotoğraf 25).

Amerika kıtası ülkeleri ve milletlerinde de hayat ağacı mitiyle ilgili çeşitli mitler ve inanışlar vardır.

Amerikan yerlileri olan Kızılderililerde ağaç kutsallık içeren bir kavramdır. Yaratılış ile bağlantı kurularak yaşamı simgelemektedir. Orta Asya Kam inancıyla çok benzer kullanılmış olan hayat ağaçları, Kızılderililerde de direk şeklinde tasvir edilmiştir. Diğer pek çok kültürde olduğu gibi *çam, sedir, defne, ardıç ağaçları* yapraklarını dökmeden uzun zaman yeşil kaldıkları için bu kültürde de kutsal sayılıp Tanrı simgesi olarak kabul edilmiştir. Hayat ağacının tepesinde bulunan kartallar ise gücün sembolü olmuştur (Kılıç, 2011: 34). Kam inancında ayrıca *Gargad Ağacı* olarak adlandırılan dalları ve yaprakları göğe uzanan ruhları besleyen bir ağaç hayat ağacı olarak geçmektedir (Köroğlu, 2019: 15) (Fotoğraf 26).

Fotoğraf 26: Amerikan Yerlilerine Ait Hayat Ağacı Motifli Kilim, Navajo, (Tanrısal, 1997: 104).

Kızılderili inanışlarda, ağacın kozmik bir ağaç olup üç âlemi bağladığına inanılır. Diğer Dünya toplumlarında olduğu gibi Kızılderili inanışlarında, hayat ağacı

Dünya'nın tam merkezinde yer alır. Kötü ruhları ve şeytanları kovar. Hastaları iyileştirerek fayda sağlar (https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_a%C4%9Fac%C4%B1).

Maya mitolojisinde *Dünya Ağacı* Samanyolu ile özdeşleştirilmektedir. *Yax İmix Khe* (ilk yeşil ipek pamuk ağacı) ve *Wakah Khan* (gökyüzüne uzanan) şeklinde adlandırılmakta ve bu ağacın diğer mitolojilerle benzer olarak gökyüzü ile yeraltını birleştirdiğine inanılmaktadır (https://www.keykubad.com/din-ve-mitolojideki-dunya-agaci/) (Fotoğraf 27).

Fotoğraf 27: M.Ö. 2. Yy. Maya Kültürü, Rölyef (Taş Kabartma), Anthropology Museum İn Mexico City, (https://www.wilderutopia.com/traditions/myth/popol-vuh-the-ancient-maya-dawn-of-life-and-overcoming-the-forces-of-awe/).

Hawai adalarında bir tarafı kuru diğer tarafı canlı *Hawai Ağacı* hayat ağacı olarak kabul edilir. İnanışlarına göre ağacın canlı tarafında olan ruh yok olur. Yeşil dallar kırılır ve yok olur (Ergun, 2004).

Avustralya Aborjinler'inde hayat ağacı kavramı Cennet'i temsil etmektedir. Ağacın dalları ise gökyüzündeki yıldızların simgesidir. Ölenlerin ruhlarının dallar üzerinde olduğuna inanılmıştır. Güney Avustralya'daki Dieyerie kabilesi ise ağaca biraz daha farklı yaşlaşmaktadırlar. Ölen babalarının ruhlarının ağaçlara yerleşerek orada kaldıklarına inanmışlardır. Bu sebeple ağaçları asla kesmezler ve onları özenerek korurlar (Kılıç, 2011: 36).

Kafkasya milletlerinde de hayat ağacı miti ve kullanımı ile ilgili yazılı bilgiler bulunmaktadır.

Azerbaycan mitolojisinde ağaç mitinden bahsedilmektedir. Mite göre *Akoğlan* adında insan ilk insandır. *Dünya Ağacı* ise bu insanın yaratıldığı yerde bulunmaktadır. *Akoğlan* ağacın suyundan ve göğsünden süt içmiştir. Bundan sonra ise güç kazanarak yenilmez olmuştur. *Akoğlan*'ın evinin yakınında *Dünya Ağacı* vardır. Bu ağaca *Akoğlan* Dünya'daki varlıkların hamisi şeklinde seslenmektedir (Elpe, 2003: 8).

Azerbaycan Türkleri için ağaç çok önemlidir. Onlar tek ve iri gövdeli ağaçları kutsal kabul etmişlerdir. *Dağdağan* adını verdikleri ağaç onlar için kutsaldır. Bu ağacın nazardan ve kötülüklerden koruduğuna inanmaktadırlar. Hayvanlarına bu ağaçtan boyunluk yaparak takmışlardır. Nahçıvan'da ise *ardıç, dut, söğüt, iğde, mermerik, elma, dağdağan, çınar, kuşburnu ağaçları* kutsal kabul edilmektedir (Elpe, 2003: 12-13) (Fotoğraf 28).

Fotoğraf 28: 17. Yy. Azerbaycan, Palace Of Shaki Khans, Duvar Süslemesi, (https://en.wikipedia.org/wiki/Tree_of_life).

Türk dünyası içinde Azerbaycan'da özellikle halı dokuma eserlerde çokça ağaç tasvirlerine rastlanmaktadır. Hayat ağacı inancı çerçevesinde gelişen bu tasarımlarda Azerbaycan'ın halı sanatı içinde önemli bir yeri olan *derviş motifli halı* dedikleri kompozisyon dikkat çekicidir. Hayat ağacının altında veya gölün kenarında duran derviş figürü tasarımda kullanılmıştır. Dervişin etrafını kuşatan güller ve

bitkiler dervişin bir yanında canlı, bir yanında ise solmuş veya ölü haldedir. Bu kullanım canlı yaşamının doğum ve ölümünü temsil etmektedir. *Nar ağacı*nın kullanımı olsa da nadirdir. Bir Türkmen namazlağı üzerinde iri *nar ağacı* tasviri görülmektedir. Oldukça süslü olan bu dokuma özel bir koleksiyondadır. Diğer Türk toplumlarında olduğu gibi Azerbaycan sanatında da en çok kullanılan ağaç motifleri *servi, asma, söğüt, gül, incir, meşe ağaçları*dır (Esedova, 1996: 128-129, Mülayim, 1996: 224).

Azerbaycan dokumalarında görülen hayat ağacı motifi havsız dokumalar olan zili, kilim gibi türlerin tamamında; havlı dokumalarda ise Kûba ve Şirvan grubunda görülmektedir. Bu gruptaki dokumalar ağaçlı, Mereze, Şilvan, Pirebedil, Gence, Kazah, Karakoyunlu, Karaçöp isimleriyle anılmaktadır (Esedova, 2008: 526).

Gürcistan'da *Borjgali* (Gürcüce : ბორჯღალი), eski Gürcü hayat ağacının adıdır. Bu terim güçlü parlak, zamanın akışı anlamlarına gelmektedir. Bu ağacın ışık saçtığı ve boyutlar arası geçişi sağladığına inanılmaktadır (https://tr.qwe.wiki/wiki/Borjgali) (Fotoğraf 29a-29b).

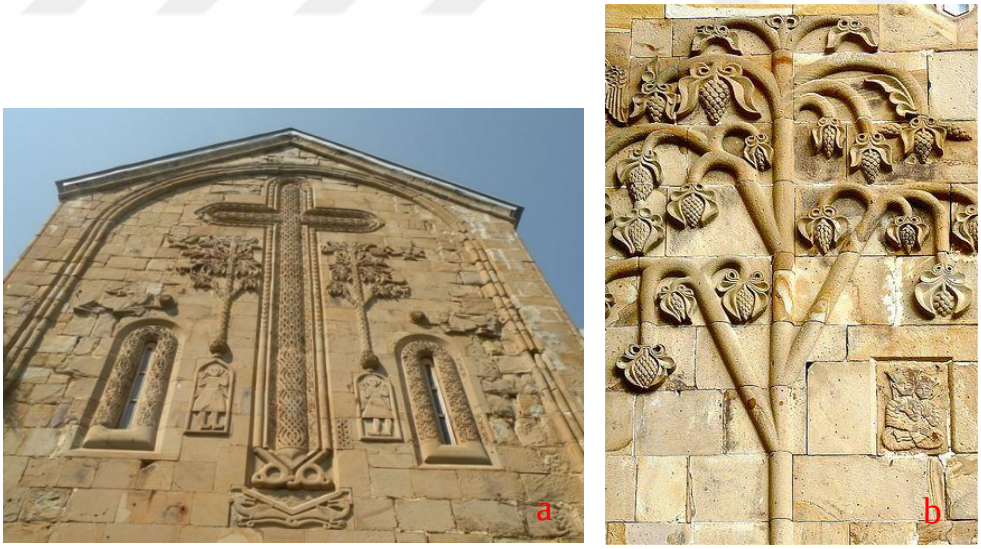

Fotoğraf 29a-29b: 18. Yy. Gürcistan, Ananuri Tanrının Annesi Adlı Kilise, Hayat Ağacı, (https://en.wikipedia.org/wiki/Ananuri).

Ermeniler ise ilk krallarına *servi* anlamına gelen *sos* lakabını takmışlardır (Cebeci, 1961: 23).

Nahcivan'da birçok ağaç kutsaldır. Bu ağaçlar; ardıç, söğüt, dağdağan, dut, mermerik, elma, çınar, iğde, kuşburnu ağaçlarıdır (Kulamanoğu, 147, Elpe, 2003: 13).

Orta Doğu ülkelerinde hayat ağacı miti ve inanışı kendine geniş bir yer bulmuştur.

Fenike, Suriye ve Mitanni medeniyetlerinde kutsal kabul edilen ağaçlar, *Gaza, Megiddo. Ugarlt, Alalah ve Nuzi'*de 19. yüzyıldan itibaren yaygın olarak kullanılmıştır. Silindir mühürler, fildişi eserler ve seramikler üzerinde çokça görülmektedir. Fildişi eserler üzerinde görülen ağaç motifleri tipolojik açıdan Mısır dönemi kullanımıyla benzerdir. Ancak palmetli kullanımla onlardan ayrılmaktadır (Duman, 2017: 114).

Eski Mısır mitolojisinde, ağaçlara tapılmıştır. Ağaçların sayıca azlığı onların korunması fikrini getirmiştir. Onlar için gökyüzünün en üstünde kozmik bir ağaç olan hayat ağacı vardır. Tanrılar bu ağaç üzerinde oturmaktadır. Bu ağacın dallarında ise ölü ruhlar vardır (Duman, 2017: 9) (Fotoğraf 30, 31, 32, 33).

Eski Mısır'da *Sedir Ağacı* bereket ve ölümsüzlük simgesi olmuştur. Mısırlılar, mumyalamada bile sedir yağını kullanmışlardır (Kılıç, 2011: 16). Eski Mısır mitolojisi ve geleneğinde *Yaşam Ağacı* tıpki Kam inancı ve Hint geleneğindeki gibi ruhların kuş olup ağaç dallarına kondukları bir ağaçtır. Gök Tanrıları olan *Hathor* ve *Nut* ise bu kuşlara meyve, su gibi yiyecekler vererek onları beslerler (Karakurt, 2012: 831). Mısır mitolojisinde *Sycamore* isimli incir ağacı Tanrıça *Hathor* ile özdeşleştirilmiştir. Mısır mitolojisi ağaç kültü bakımından çok zengin bir kaynaktır. Hayat ağacı onlar için bereketin sembolüdür. *Sycamore* isimli Tanrıça *palmiye, çınar* veya *incir ağacı* olarak kabul edilmiş ve güzelliğin sembolü olan Tanrıça *Hathor* ile birlikte betimlenmiştir. Mısır mitolojisinde aynı zamanda *Ağaç Tanrısı,* ağaç ve insan karışımı olarak sanki ağaçtan çıkan bir kadın gibi betimlenmiştir (Kılıç, 2011: 11). Eski Mısırlılar, doğuda *Güneş Tanrısı Ra*'nın doğduğu yerde Cennet olduğuna inanmıştır. Bu Cennet'in girişinde turkuaz renginde birkaç çınar ağacının olduğuna inanmıştır. Çınar ağaçları, *Gök Tanrı Nut, Ağaç Kadın Hathor* ve *Timsah Tanrısı Suchos* birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca *İshed Ağacı* olarak geçen avokado ağacına benzeyen kutsal bir ağaç inancı da vardır (Sadıkoğlu, 2007: 262).

*Servi*nin kutsal olarak kabul edilmesi ilkel Klanlar dönemine kadar uzanmaktadır. Uzun tarihi geçmişe sahip *servi ağacı,* Hindistan'dan Anadolu'ya, Yunanistan'dan İngiltere'ye kadar, birçok devlet ve medeniyette asırlar boyunca değer görüp saray, tapınak ve mezarlıklarda yaygın şekilde kullanılmıştır.

Fotoğraf 30: 4. Yy. Mısır, Keten Üzerinde Goblen Dokuma, Eros, Çiçekler ve Hayat Ağacı, (https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digitalcollection/11.+textiles%2c+tapestry/166364).

Fotoğraf 31: 5.-7. Yy. Mısır, Keten Kumaş, Saksıdan Çıkan İki Mor Kuş ve Hayat Ağacı, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/443416?searchField=All&sortBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=0&rpp=20&pos=,).

Fotoğraf 32: 4.-5. Yy. Mısır, Keten Goblen Dokuma, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/445661?searchField=All&sortBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=1120&rpp=20&pos=1127).

Fotoğraf 33: M.Ö. 10. Yy. Mısır Seramik Plaka Üzerinde Zürafa, İnsan ve Hayat Ağacı, (https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=117159&Itemid=162&lang=el).

Mezopotamya'da temeli atılan hayat ağacı, Mısır, Sümer, Hitit-Geç Hitit, Asur, İskit, Urartu, Frig, Eski Yunan, Ege, Anadolu Selçuklularında ayrıca semavi dinler olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te geniş anlamlar kazanarak kendine büyük ve önemli bir yer edinmiştir. Günümüzde de pek çok disiplinde çalışmaların

sürdürüldüğü hayat ağacı, kutsal olarak kabul edilen motifler içinde ilk akla gelen motiflerdendir (Öz, 2018: 218).

Mezopotamya topraklarında hüküm sürmüş Asur, Hitit, Pers imparatorlukları dönemine ait bulunan eserlerde ortak bir payda olarak *servi ağacı*nın kullanımı belirgindir. *Servi ağacı*nı hem bitki olarak görmüşler hem de kutsal ateşin sembolü olarak belirlemişlerdir. Antik çağlarda Suriye ve Mısır'da *servi ağaçları* dayanıklı yapısından dolayı gemi yapımında malzeme olarak kullanılmıştır. Yunanlılar, *servi ağacı*nı kutsallık sembolü olarak görmüşlerdir. Hinduizm inancının kutsal metinleri olan vedalarda *servi ağaçları*ndan bahsedilmiştir. Bu durum *servi ağacı*nın Hindistan'da M.Ö. 13. yüzyıldan beri olduğunu göstermektedir. İspanya'ya ise *servi ağacı* Fenikeliler vasıtasıyla gelmiştir. M.Ö. 13. yüzyılda geldiği düşünülmektedir. İberya yarımadasında da en çok kullanılan ağaç *servi*dir. *Servi* betimlemelerine rastlanmıştır (Lajard, 1961: 31, Cebeci, 2019: 19). Pers İmparatorluğunda Kafka'nın yatağı, Hitlere ait dolma kalem vb. bir kaç nesnenin ise *Kam Ağacı'*ndan yapıldığına inanılmaktadır (Köroğlu, 2019: 9) (Fotoğraf 34).

Fotoğraf 34: Pers-Akhamedid Dönemi, Yaban Koyununu Avlayan Okçu, Akik Silindir Mühür, (Porada, 1948, Avcı, 2013: 206).

Mezopotamya mitolojisinde bir grup Tanrı (Anunnakiler) tasviri ve aralarında hayat ağacı belirgin bir biçimde tasvir edilerek taş üzerine işlenmiştir (Fotoğraf 39). Mezopotamya'da hayat ağacı inancıyla ilgili bir bilgi Gılgamış destanında geçer. Destanda Gılgamış, bir bahçede efsanevi bir ağaç görür. Ağacın hemen yanında ilahi *Siduri* yani bir genç kız vardır. Bu kadının özelliği ise şaraplı kadın olarak

anılmasıdır. Bu efsanevi ağacın bir asma olduğu yani hayat ağacı olabileceği düşünülmektedir (Duman, 2017: 4) (Fotoğraf 35).

Arap mitolojisinde *Samura Ağacı* olarak geçen ağaç hayat ağacıdır. Bu ağaca kurban kesilir adak adanır. *Hurma ağacı* zenginliğin kaynağıdır. Bu ağaç ters dönmüş şekilde tasvir edilmektedir. *Zodyak Ağacı* olarak geçen on iki dalı olan üzerinde yıldızlar ve meyveler olan kutsal ağaç inancı da hâkimdir. Arap inanç ve kültüründe ağaç kutsal ve dini bir motiftir. Bazı ağaçlar cinlerin ve ruhların mekânıdır. Mekke'ye yakın bir yerde *Samura Ağacı* vardır. Tanrı *Uzza* bu ağaçlara uğrar ve ağacı ziyaret eder. Mekke'nin fethinden sonra İslam inancının da doğrultusunda bu ağaçlar kesilerek bu inançlara son verilmiştir (Sarıkçıoğlu, 2002: 37).

Fotoğraf 35: Mezopotamya Silindir Mühründe Kuş ve Geyiklerle Birlikte Stilize Yaşam Ağacı, (https://www.wikiwand.com/tr/Ya%C5%9Fam_a%C4%9Fac%C4%B1).

Doğu Afrika'daki Wanikalar için ise *Hindistan Cevizi Ağacı* kutsaldır. Bu ağacın bir ruha sahip olduğuna inanılır. Bu ağacın kesilmesi zarar verilmesi insan öldürmekle eşdeğerde görülmüştür (Kılıç, 2011: 35) (Fotoğraf 36).

Eski İran mitolojisinde hayat ağacının hayat verdiğine inanılır. Hint mitolojisinde ise hayat ağacına *Soma* denilir ve semavi bir bitkidir. *Gandereva* adını verdikleri bir ejderin onu koruduğu kabul edilir. Hint mitolojisinde önemli yeri olan *Garuda*, Türk mitolojisinde de yer almıştır. *Garuda* bır kartalın gagası, pençeleri ve başına sahiptir. Gövdesi, kol ve bacakları insan görünümündedir. Annesi *Vinata* babasıysa *Kasyapa'*dır. Hayat Ağacının dalları üzerindeki bir yuvada bulunan yumurtadan çıkmıştır (Çoruhlu, 2010: 131). Eski İran mitolojisinde, *Haoma* olarak

adlandırılan ölümsüzlük bitkisini veren ağacın *Yaşam Ağacı* olduğuna inanılmaktadır (Karakurt, 2012: 831). Hint, Endonezya ve İran sanatlarında baskılı tekstillerinde, kalıp baskı, kalemkâri ve batik tekniğiyle oluşturulmuş güzel örnekler mevcuttur (Kılıç, 2011: 87) (Fotoğraf 37, 38, 39a-39b, 40).

Fotoğraf 36: 17. Yy. Afrika, Benin Paques, Taş Panel, Hayat Ağacı, (www.britishmuseum.com)

Fotoğraf 37: M.Ö. 4. Yy. İran Dönemi, Keçi ve Hayat Ağacı Süslemesi, Taş Panel, (https://en.wikipedia.org/wiki/Tree_of_life).

Fotoğraf 38: M.Ö. 4. Yy. İran Dönemi, Gümüş Tabak Üzerinde Kaplan ve Hayat Ağacı, Ermitaş Müseum, (https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/08.+applied+arts/97254).

Fotoğraf 39a-39b: M.Ö. 14. Yy. İran, Kuran Standı, New York Metropolitan Sanat Müzesi, (https: //www.metmuseum.org/art/ collection/search/140003346).

Fotoğraf 40: M.Ö. 2. Yy. İran, Amarlo Altın Kupa, İran Ulusal Müzesi, (https://www.reviewdetector.ru/index.php?showtopic=1742387&st=360).

Sümer mitolojisi, hayat ağacı motifinin en erken ortaya çıktığı medeniyetlerden biridir. Sümer dininde hayat ağacı temasına sıklıkla rastlanır. Sümer yaratılış efsanesinin temelinde doğum bitkisi dedikleri hayat ağacı motifi bulunur. Sümer mitolojisinin önemli kahramanlarından *Etena* bir Sümer kralıdır. Efsaneye göre *Etena*, bir çocuk sahibi olmayı ister. Tanrılarla konuşarak onlardan doğum bitkisini bulmalarını ve doğum bitkisinin meyvesiyle kendisine bir çocuk verilmesini ister. *Güneş Tanrısı*, bir kuşun doğum bitkisini bulması için ona yol göstereceğini söyler. Efsanede doğumun hayat ağacıyla özdeşleştiği, *Etena*'nın çocuğa hayat ağacı vasıtasıyla kavuştuğu görülür. Böylece yaratılış hayat ağacıyla birlikte başlar (Öztekin, 2008: 42, Campbell, 1995: 193) (Fotoğraf 41, 42).

Sümer-Sami kültüründe hayat ağacı yeniden doğuşu, yaşam döngüsünü simgelemektedir. Yaptıkları betimlemelerde, ağacı yedi dallı olarak ve her bir dalında yedi gezegen olacak şekilde tasvir etmişlerdir. Bu inanışın aynısı Kam inancında da görülmektedir. Kamların kozmik ağacı da yedi daldan oluşmaktadır. Yedi dal üzerinde de yedi kuş vardır. Astronomik açıdan bakıldığında; yedi kuş kuzey yönündeki yedi Büyük Ayı Takım Yıldızını simgelemektedir. Gezegenlerin de

yedi tane oluşu (Güneş, Ay, Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn) bu durumla bağlantılı olarak değerlendirilebilir (Etli, 2015: 4).

Fotoğraf 41: M.Ö. 4.-3. Yy. Sümer, Silindir Kab, Keçi-Hayat Ağacı, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/420515001).

Fotoğraf 42: M.Ö. 4.-3. Yy. Sümer, Heykel-Çömlek, Doğu Enstitüsü Müzesi, (https://www.stijnvandenhoven.com/2017/12/04/rampant-goats-in-relation-to-tree-of-life/#jp-carousel-8055).

Sümer'lerden etkilenen Asur'larla ilgili mitler ve efsanelerde hayat ağacı inancı tıpkı Sümer'lerde olduğu gibidir. Hayat ağacının her bir dalı 7 gezegeni temsil edecek şekilde tasvir edilmiştir (Campbell, 1995: 198) (Fotoğraf 43, 44, 45, 46, 47).

Fotoğraf 43: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, Keçi, Güneş Diski, İnsan Figürleri, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613064541).

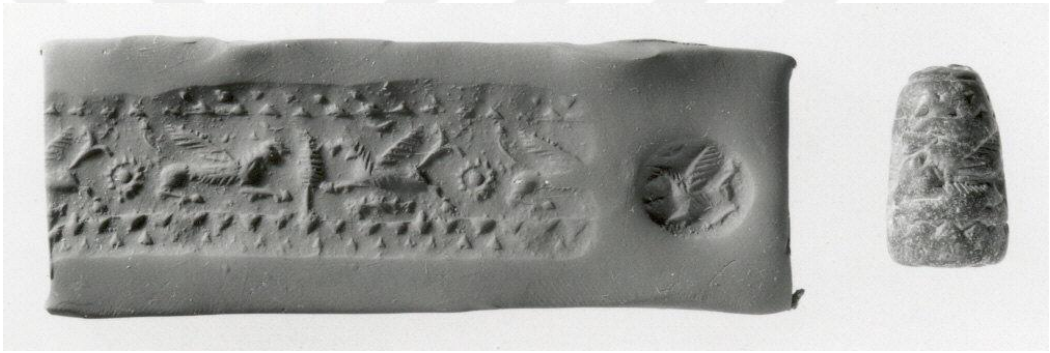

Fotoğraf 44: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, Sfenks, Hayvan Figürleri, (https://images.metmuseum.org/CRDImages/an/original/ss1980_65.jpg).

Fotoğraf 45: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve Bitki Figürleri (https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613696193).

Fotoğraf 46: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve İnsan Figürleri (https://images.metmuseum.org/CRDImages/an/original/ss1987_96_12.jpg).

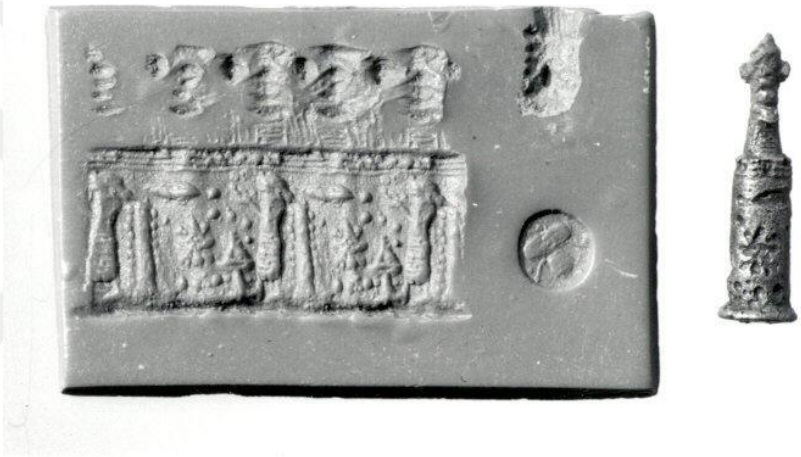

Fotoğraf 47: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve İnsan Figürleri (https://images.metmuseum.org/CRDImages/an/original/vs1985_357_34.jpg).

3.3. Hayat Ağacı Motifinin Biçimsel Özellikleri

Hayat ağacı biçimsel olarak kök, gövde, dal ve meyvelerden oluşmaktadır. Tasarımlarda hayat ağacının bölümleri tasarımın türüne ve tasarımcının hayal gücüne göre şekillenmektedir. Bazen kök kısmı çok kısa, bazen de hiç yoktur. Dallar, natüralist tarzdaki eserlerde iri ve doğal, stilize ve soyut eserlerde ince bir dal halini almaktadır. Ağaç dalları kıvrımlı, simetrik, yukarı-aşağı yönde, farklı motiflerle oluşturulmuş biçimdedir. Meyve motifleri de inanç ve coğrafi özelliklere göre *elma, nar, şeftali* vb. şekilde çeşitlenmektedir. Diğer ağaçlar *servi, palmet, sögüt, kavak, nar* vb. ağaçlardır. Bazen tasarımlarda meyve motiflerine yer verilmemekte bazen de meyve motifinin yerini çiçek motifleri almaktadır. Tasarımlarda hayat ağacı çeşitli hayvan ve insan figürleriyle de kullanılmaktadır. Ağaç dal ve yapraklarının yeşil renkte olmasından solayı yeşil rengin tasarımda temel renk olduğu da aşikârdır.

Hayat ağacının bu biçimsel özellikleri, çalışma kapsamında hayat ağacı konusu incelenirken motif, kompozisyon, tasarım ve tasarım ilkeleri gibi özelliklere göre tanımlanmaktadır. Bu kavramlara bakılacak olursa;

Motif, insanların duygu, düşünce ve yaşantılarını yansıtan semboldür. Motif vasıtasıyla geçmiş dönemlerdeki yaşantılar hakkında geniş bilgilere sahip olmak mümkündür. Kültürlere, coğrafyalara ve dönemlere göre çeşitlilik gösteren motiflerin bazıları kült motif olarak kabul edilmiştir. Bu motiflerden biri de hayat ağacı motifidir. Hayat ağacı motifi kült ve evrensel bir motif olarak her dönemde var olmuş ve sevilerek kullanılmıştır. Motifler; bitkisel, geometrik, hayvansal, nesneli, figürlü, sembolik olarak gruplandırılabilir. Bu gruplardaki motifler çok zengin ve çeşitlidir. Motifler, tek olarak veya farklı motiflerle beraber kullanılarak el sanatları için zengin birikim oluşturmuştur.

Kompozisyon, sözlükte derlemek ve birleştirmek anlamına gelmektedir. Kompozisyon oluşturmak için önce hayal etmek, tasarlamak ve bir plan belirlemek gerekir. El sanatlarında bir kompozisyon oluşturulacağı zaman önce ölçü, kullanılacak desen ve motifler, tasarımın tarzı, hangi malzeme üzerine uygulanacağı, kullanılacak renkler vb. belirlenerek tasarıma başlanır. Kompozisyonlar, simetrik, asimetrik, raportlu, serbest, köşe göbek, sonsuzluk prensibinde vb. türde çeşitlilik göstermektedir.

Tasarım, zihinden ürüne kadar olan tüm süreçlerdir. Tasarım önce tasar halinde akılla kaydedilir sonra somutlaşarak tasarıma dönüşür. Tasarım Dünya dillerinde *design* demektir. Başarılı bir tasarımda olması gereken özellikler; özgün ve yenilikçi, sınırları zorlayan, estetik, öncü, faydalı olmasıdır. İyi bir tasarımcıda olması gereken özellikler ise; bağımsızlık, beceriklilik, çok yönlülük, dürüstlük, hayal gücü, merak, risk alma, verimliliktir.

Tasarım ilkeleri, tasarımın yapılmasında kolaylık sağlamaktadır. Bu ilkeler tasarımın türüne ve tasarımcının tercihine göre tek tek veya çoklu şekilde beraber kullanılabilmektedir. Tasarım ilkeleri tasarım aşamasında farkında olmadan da kullanılabilir. Ancak bilinçli şekilde yapılan tasarımlarda çok daha estetik sonuçlar çıkmaktadır.

Tasarım İlkeleri; Denge, Oran/Hiyerarşi, Zıtlık, Vurgu, Uygunluk, Tekrar/Ritim, Birlik/Egemenlik başlıkları altında toplanmaktadır.

Tekrar ilkesi, renk, doku, ölçü, motif vb. özelliklerin tasarım içinde tekrar kullanılmasıdır. Tekrarlar tam tekrar, aralıklı tekrar, değişken tekrar şeklindedir. Tam tekrarda kullanılan motifin veya tekrar edilecek olan öğenin değiştirilmeden aynı şekilde tekrarlanmasıdır. Aralıklı tekrar, tekrar edilecek öğenin art arda değil araya başka motifler girdikten sonra tekrarıyla oluşmaktadır. Değişken tekrar ise tekrarlanan öğenin değişiklik yapılarak tekrar edilmesidir. Uygunluk ölçü, renk, malzeme, boyut, motif, biçim, tarz vb. özelliklerin birbiriyle ve tasarımın bütünüyle uyum içinde olmasıdır. Uygunluk ilkesi fiziksel, biçimsel uygunluk ve üslup uygunluğu şeklinde çeşitlendirilmektedir. Fiziksel uygunluk, görünüş olarak tasarımın göze güzel görünmesidir. Fiziksel uygunluk tasarımdaki tüm öğelerin, ölçü, renk, doku, biçim vb. özelliklerin doğru şekilde kullanılmasıyla elde edilir. Biçimsel uygunluk, öğelerin birbiriyle tutarlı olmasıdır. Üslup uygunluğunda bir sanat eseri dönemsel bir üslubu yansıtıyorsa üslup uygunluğu sağlanmış demektir. Tasarım ilkelerinden hiyerarşi/koram; bir düzen üzerinde gelişen motif gruplarıyla oluşturulur. Bir yaprak, dal gibi eksen üzerinde şekillenen motifler eksensel koramı, bir merkezden çıkan motifler merkezsel koramı, sıra halinde değil de aynı kompozisyonda dağınık olarak kullanılan motifler ise çevresel koramı oluşturur. Tasarımda renk, ölçü, boyut, biçim vb. özelliklerden biri veya bir kaçı bir bölümde veya motifte ağır basıyorsa vurgulanan öğe odur demektir. Her tasarım, içinde çeşitli

dengeleri barındırmaktadır. Eğer tasarımda simetrik veya asimetrik denge yoksa tasarım oluşturulamamış demektir. Tasarımda boyut, ölçü, renk vb. özellikler bakımından ön plana çıkan veya daha çok tekrar edilen öğe egemenliği sağlayan öğedir. Bazen tasarımda egemenliğin hangi bölümde olduğunu belirlemek zordur. Tasarım ilkelerinden olan zıtlık ilkesi, renk, doku, biçim, yön, şekil, motif, tarz vb. özelliklerle sağlanır. Tasarımın önemli bir ilkesi olan zıtlık tasarımlara çarpıcı ve ayırıcı özellikler sağlamaktadır (Civcir, 2015).

Hayat ağacı motifinin olduğu sanat yapıtları tüm bu özellikler dikkate alınarak incelendiğinde; tasarım ilkelerinin ve kompozisyon türlerinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Hayat ağacı biçimsel olarak incelendiğinde; tek kollu, yedi, dokuz, on iki kollu, dilimli şekilde, tek olarak ve başak motiflerle beraber kullanılarak farklı süsleme formlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bazen natüralist tarzda bazen stilize edilmiş şekilde hayat ağacı süslemeleri görülmektedir. Tasarımlarda bu tercihlerin yapılmasının sebebi dönemsel, anlamsal ve coğrafi özelliklerle ilgilidir. Kullanılan hayat ağaçları da toplumlara göre değişiklik göstermektedir. Bunun en önemli sebebi insanların yaşadığı coğrafyalarda alışkın oldukları ve bildikleri ağaçları hayat ağacı olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Tasarımlarda karşılaşılan hayat ağacı süslemeleri, bitkisel, geometrik, figürlü, sembolik motiflerle süslenmiş ve kendisi de bu şekilde kullanılmış haldedir. Bazen bu motifler karışık bazen de tek olarak hayat ağacını oluşturmaktadır.

Çeşitli tasarımlarda ağacın bütününde veya kompozisyonun genelinde tasarım ilkeleri incelendiğinde; tekrar ilkesi simetrik kopmpozisyonlarda ağırlıktadır. Koram ilkesi ağaç dal ve yapraklarında eksensel koram, bazen ağacın en üstünde dilimli halde ve merkezel koram şeklindedir. Ritim ilkesi tekrarlardan oluşmuştur. Bazı tasarımlarda hayat ağacı temel motif, bazı tasarımlarda ise hayat ağacı yardımcı motif olmuştur. Zıtlık ilkesinin ise daha çok yönlerde ve renklerde olduğu göze çarpmaktadır. Daha çok üç boyutlu sanat eserlerinde ise biçim zıtlığına rastlanmaktadır.

3.3. Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi

Orta Asya'da Hunlarla başlayan İslamiyet öncesi Türk sanatı dediğimiz dönem, Uygurlar ve Göktürkler dönemini de kapsamaktadır. İslamiyet sonrası Türk sanatı ise Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki dönemleri içine almaktadır. Bu dönem, Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemidir (Karpuz, 2009: 1).

Bu çalışma, İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası kültürleri incelerken Anadolu topraklarıyla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmaya göre; İslamiyet öncesi: Hitit, Hatti, Frigya, Lidya, İyon, Urartu, Sümer, Asur, Babil, Mezopotamya uygarlıkları, İslamiyet sonrası: Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devleti, Beylikler dönemi, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemini kapsamaktadır.

3.3.1. İslamiyet Öncesi Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi

Türklerde sanatı etkileyen unsurlar çeşitlidir. Bunlar; coğrafya, tabiat, yer, gök, yaşam kaynağı su ve ağaçtır. Türklerde kâinat yer ve gökyüzünün birleşmesidir. Bu iki kavram Türk kozmolojisinin temel yapıtaşıdır. Türk sanatını etkileyen diğer kavramlar ise din ile ilgilidir. Din kavramı, Türklerde Gök Tanrı inancıyla başlamış, çeşitlenmiş en sonunda İslamiyet'le varlığını sürdürmüştür. Bu inançlar içinde motiflerde değişime uğramış ve çeşitlilik göstermiştir. Sanatın şekillenmesinde dinin her zaman çok önemli bir yeri olmuştur. Bundan dolayı Türk sanatı, akademik çalışmalarda İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası diye ayrılmıştır.

İslamiyet öncesi dönemde Türklerdeki ağaç kültünün ve inancının ilk ortaya çıkış yeri tam olarak bilinmemekte ancak Ötüken bölgesi olabileceği tahmin edilmektedir (Artun, 2014: 14).

İslamiyet öncesi Türk sanatının şekillenmesini sağlayan Türklerin yaşam tarzı olmuştur. Bu duruma örnek vermek gerekirse; göçebe yaşam süren Türkler, taşınabilen ve hafif malzemelerden eşyalar yapmışlar, yerleşik düzene geçen Türkler ise büyük, ihtişamlı ve sabit duran taşınmaz eşyalar tasarlamışlardır. Yerleşik düzene geçen Türkler tarımla uğraşmışlar ve yerleşik hayatın önemli bir parçası olan hayvanları da ürettikleri sanat eserlerine motif olarak tasvir etmişlerdir. Sadece

hayvan motifleri değil aynı zamanda bitki, meyve ve ağaç motifleri de Türklerin çok severek kullandığı motifler olmuştur.

Ağaç kavramı Türkler için her dönem önemini korumuştur. Hem Dünya hayatında hem Ahiret hayatında yoldaş, koruyucu unsur, faydalı bitki olarak kabul edilerek saygı duyulmuş ve kutsal kabul edilmiştir. Bu kadar önem verilen bir olgu olan ağaç, tüm sanat eserlerine bazen stilize bazen natüralist halde şekil değiştirerek ve çeşitlenerek yansımıştır. Ağaçlar, Türklerde çeşitli isimlerle anılmıştır.

Türk inancında; *Bay Terek, Temir Kavak, Hayat Ağacı* veya *Evliya Ağaç* gibi adlarla anılan kutsal ağaçlar, Gök Tanrının simgeleri arasındadır. Bu ağaçlar da bazı kutsal dağlarda olduğu gibi gökte bulunan ve Tanrının yaşadığına inanılan Cennet'e kadar yükselmektedir (Şahin ve Duymaz, 2008: 120). Tanrıyla bağlantılı oldukları içinde onlara Tanrısal özellikler yüklenmiştir. Bu ağaçların hangilerinin *Kutsal Ağaç* olarak kabul edileceğini fiziksel özellikleri belirlemiştir. Bu özellikler, tek olmaları, eşsiz, ayırt edici olmaları, canlı kalmalarıdır (Beydili, 2005: 25-26, Duymaz ve Şahin, 2008: 121). Türk mitolojisinde ise hayat ağacı *Bay Terek (Bay Direk)* şeklinde geçer, bu kavram *Evrenin Direği* anlamına gelir (Gezgin 2010: 89). Ergun 2004: 242, Dağı, 2013: 179). Saka Türkleri de hayat ağacını kendilerine özgü olarak adlandırmışlardır. Onlar hayat ağacına *Aal Luuk Mas* demişlerdir (Alizade, 2011: 52). Türk topluluklarında ağaç kavramı genel olarak *Yığaç* olarak adlandırılmaktadır. Ancak bazı topluluklar kendilerine özgü şekilde adlandırmıştır. Örneğin; Kırgız Türkçesinde *Cığaç,* yakut Türkçesinde *Mas,* Kazak Türkçesinde *Ağaş,* Azerbaycan Türkçesinde *Ağac,* Kuman Türkçesinde *Agaç,* Gagauz Türkçesinde *Aaç,* Altay Türkçesinde *Agaş,* Karaçay-Malkar Türkçesinde *Agaç* olarak hayat ağacı adlandırılmıştır (Elpe, 2003: 1, Yudahin, 1948: 207, Pekarskiy, 1945: 618, Oraltay ve Pınar, 1984, Altaylı, 1994, Aytaç, 1992, Gaydarçi, 1991: 1, Gürsoy ve Dumanlı, 1999: 21, Tavkul, 2000: 71).

Özellikle Türk tarihinde ve Türk boyları içinde hayat ağacı çeşitli şekillerde adlandırılmıştır: Sibirya Tatarlarında *Pay-Yulangbaypixta,* Hakaslarda *Payxazıng Bayakağaç,* Altaylılar ve Gorlarda *Pay-Guzug Bay-Sedir–Pay-Torum Bay Direk,* Karaçay Markarlar'da ise *Curttajangız Terek* olarak geçmektedir (Arslan, 2014: 64).

Türklerde önemli görülen, destan, masal, efsane ve hikâyelerde anlatılan, öne çıkmış ve kendine yer edinmiş bazı ağaçları Deniz Karakurt (2012) Türk Söylence Sözlüğü adındaki yayınında şu şekilde aktarmıştır;

- Yangak/Cangak: Ceviz Ağacı.
- Kos/Goz/Hoz: Ceviz Ağacı.
- Palıt/Pelit: Meşe Ağacı.
- Emen/İmen: Meşe Ağacı.
- Siye/Şiye/Çiye: Vişne Ağacı.
- Alça/Elçe: Vişne Ağacı.
- Tal/Tel: Söğüt Ağacı.
- Kavlağan/Kavlagan: Çınar Ağacı.
- Çöke/Cüke/Yüke: Ihlamur Ağacı.
- Arça/Arca: Çam Ağacı.
- Karagay/Karakay: Çam Ağacı.
- Terek/Tirek: Kavak Ağacı.
- Buk/Bük: Kayın Ağacı.
- Örük/Örik: Kaysı Ağacı.
- Çördük/Çörtük: Armut Ağacı.
- Koçaç/Koşaş: Armut Ağacı." (Karakurt, 2012: 12).

Gül ağacı, defne ağacı, badem ağacı Türk ve Anadolu hikâyelerinde ve efsanelerinde önemli kabul edilen ağaçlardır. Defne, Anadolu hikâyelerinde su perisi olarak geçmektedir. İncir yaprakları, tahıl başakları bereket sembolüdür (Kabaağaçlı, 1995: 413, Alp, 2009: 56).

Şorların destanlarında hayat ağacıyla ilgili pek çok anlatım vardır. Onlardan bazılarını Mehmet Emin BARS (2014) şu şekilde aktarmaktadır;

"Az gitmiş de, uz gitmiş,
Denizin kıyısına geldi,
Sahilde güzel bir kayın durmakta.
Oğlan onu görür.
Atı söyledi:
Burada güzel bir ağaç var,
Buraya konalım dedi" (Ergun, 2006: 467).

Başka bir anlatımda şu şekilde geçmektedir;

"Kayından biri bağırdı:
'Dur, oğlan!' dedi.

‘Gitme, oğlan!’ dedi.
Oğlan durup kaldı.
O ağaca baksa,
Onda ak saçlı bir ihtiyar,
Kayın başında oturmakta.
‘Dur, oğlan.’ demiş.
‘Adını koyup vereyim.’ demiş.
‘Aymanıs olsun!’ demiş.
Oğlanın adı artık Aymanıs olmuş.
Oğlan artık delikanlı olmuş.
Aymanıs sorar.
‘Sen kimsin?’
Adımı koydun?’ demiş.
İhtiyar söyler:
‘Ben kim olayım,
Yaratan Tanrıyım demiş” (Ergun, 2006: 468).

Yas törenlerinde sürekli bahsettikleri ağaçlarla ilgili olarak şu şekilde bir anlatım vardır;

“Yetmiş aşıtlı bezenip büyüyen,
Genç tayganın doruğunda,
Altın çamın ucu,
Yetmiş gökten yükseğe,
Büyüyüp çıkmışmış.
Attan inip gelip
Altın Çıltıs’ın ölü bedenini,
Altın eyerden indirip,
Altın tabut yontup,
Buna yatırıp,
Altın çamın tepesini,
Çekip eğip,
Altın tabutu ona asıp,
Bıraktıklarında,
Altın Çıltıs’ın ölü bedeni,
Üstteki otuz göğü,
Şavkı asılıp parıldatırmış.
Üç gün boyunca,
Altın çamı dolanıp
Ağlaştılar” (Bars, 2014: 395).

Çam ağacına çok değer veren Şor Türkleri destanlarında şu şekilde bir anlatım yapmıştır;

"Altın Çıltıs'ın cesedinin gömüldüğü,
Altın çamın dibine varıp,
Attan inip, Altın Şappa'nın bedenini,
Eline alıp indirdi.
Altın tabut hazırlayıp,
Altın Şappa'yı altın tabuta koydu,
Altın Sırık sonra gördüğünde:
Yanda çıkıp biten altın çam,
Altın Çıltıs gömülen altın çamın,
Altıyla denkleşip büyüyüp çıkmış.
Altın Sırık, erler eri,
Altın çamın başını eğip,
Altın Şappa'yı gömdüğünde"
(Ergun, 2006: 298, Bars, 2014: 314).

Argo Ablalı Kağan Mergen destanında dünyanın oluşumu şöyle anlatılır:

"Öncelerin öncesinde imiş,
Şimdikinin önünde,
Öncekinin sonunda,
Kepçeyle yer bölüp,
Maşrapayla su bölündüğünde,
Yer oluşup,
Nem yeri yaranda,
Yeri yarıp ağaç çıkanda,
Ağaç yırtılıp yaprak çıkanda,
Kayın ağaçta yaprak çıkanda,
Halk-tebaa yaratılmış;
Kavak ağacında yaprak çıkanda,
Ak mal yaratılmış" (Ergun, 2006: 326).

Tüm bu anlatımlardan yola çıkarak Türklerin önemli bir kolu olan Şorların destanlarında hayat ağacından çokça bahsedildiği söylenebilir. Genel olarak bu destanlarda anlatılanlardan yola çıkılarak şu şekilde bir sonuca varılabilir;

"Şor kahramanlık destanlarında her insanın bir ağacı olduğu inanç vardır. Bu ağacın yok olması kişinin ölümüne, kişinin ölmesi ağacın kurumasına neden olur. Bu anlamda

kişiye ait olduğuna inanılan ağaç ile insan yaşamı birbirine bağlıdır"

"Şor kahramanlık destanlarında Tanrı, bir ağaç formunda açığa çıkar. Ağaç, tekrar meydana gelişin ve ölümsüz hayatın kaynağıdır. Bu kaynak aynı zamanda insanın döneceği kaynaktır"

"Şor kahramanlık destanlarında kutsal ağaçların, ölenlerin ruhlarını Tanrı katına (yani cennete ya da cehenneme) gönderebilme kudretine sahip olduğuna inanılmıştır. Kutsal ağaçların tepelerine cesetleri bırakılan kişilerin ruhları, oradan Tanrı katına ulaşacaktır"

"Şor kahramanlık destanlarında, eski Türk inanışının bir yansıması olarak, evrenin merkezinde olduğuna inanılan ve üç dünyayı eksen gibi tutan "Dünya Ağacı" inancı vardır"

"Şor kahramanlık destanlarında ağaç, dünyada ilk olarak yaratılan kutsal varlıklardan biridir"

"Şor kahramanlık destanlarında Tanrı'nın, insanı dokuz dallı ağacın altında yarattığı inancı bulunur"
(Bars, 2014: 396).

İnsanlık tarihi kadar eski olan ağaç, sürekli yeşil kalması, meyve vermesi ve biçimsel özellikleriyle insanların dikkatini önemli ölçüde çekmiş, Dünya'da en çok kullanılan motif olmuştur. Kam inancında da bereket, rızık, bolluk sembolü olmuştur (Daş, 2008: 12).

Altay Kam inancında kutsal elemanlar ateş, demir, su, toprak, ağaçtır. Altay mitolojisinde ise ağaca *Han* denilmiştir. Türk boyları içinde *Turçut* adında bir ağaç ve *Orman Tanrıçası* olduğu inancı vardır (Uraz, 1994: 44, Yurteri ve Ölmez, 2007: 443). Altay mitolojisinde devasa bir çam ağacı, gökyüzüne doğru yükselmektedir. Tepesinde ise *Bay-Ülgen* oturmaktadır. Bu ağacın dokuz dalı vardır (Ögel, 2003: 157). Kam geleneklerine göre; hayat ağacının dallarında duran kuşlar, henüz doğmamış Kamların ruhlarıdır. Dallarda kartalın olması ise Dünya hayatı sona ermiş ruhları ebedi, sonsuz Dünya'ya taşıyan araçtır. Hayat ağacının çevresindeki rozetler ruhların varacağı gezegenleri temsil etmektedir. Arslan ve ejder gibi hayvan motifleri

ise, insanları kötü ruhlardan koruyan birer bekçidir (Bayram, 1990: 3, Çetin, 2019: 1193, Öney, 1967: 155, Öney, 1993: 166). Hayat ağacıyla beraber kullanılan arslan, ejder gibi çeşitli hayvanların ağacı kötülüklerden koruduğuna inanılmıştır (Öney, 1993: 165-166). Kam inancında Kamlar dünya üzerine çıkarken ve yer altına inerken ağacı kullanırlar. Ağaç bir nevi merdiven görevi görür. Bu ağaç, arslan, ejder gibi yırtıcı ve güçlü hayvanlarla korunur. Bu hayvanlar Kam dünyaya dönene kadar Kamı beklerler (Bayram, 1990: 3, Ünal, 1992: 52-53). Kam inancında kutlu kızlar vardır. Bu kızlar *kavak ağacı* vasıtasıyla Dünya'ya iner. Bu hikâye Altay destanlarında anlatılır. Kutlu kızlar bir yanı güneş, bir yanı ay gibi görünen sarı saçlı, kara kaşlı *Ak Tanrıça*ya eş olmak için yeryüzüne gelir (Ergun, 2010: 187). Altay mitolojisinde *Suvolta* olarak geçen *Yaşam Ağacı*, ağacın koruyucusudur. *Yaşam Ağacı*nın yanında yaşar, onu korur, çocukları ise ağacın dalları üzerinde oynar (Karakurt, 2012: 672).

Türkler, hayat ağacını gökyüzünün katlarının sembolü veya göğün direği olarak kabul etmiştir. Gökyüzünün katlarının 5, 7, 9 kat olabileceğine inanarak ağaç dallarını da 5,7 veya 9 dallı olarak tasvir etmişlerdir. Hayat ağacının tepesinde bulunan kartal veya kuşlar ise Gök Tengri'nin sembolü veya temsili olarak kabul edilmiştir (Özkan, 2006: 500).

Orta Asya inançlarında, Kam davulu ve yardımcı ruhlar ile yapılan ayinlerde Kamlar hayat ağacına oradan da gökyüzüne ve gezegenlere varır. Hayat ağacı dallarında yer alan kartallar tek ya da çift başlıdır ve Kamı korur (Bayram, 1990: 3).

Kamların çaldığı davul da genellikle sedir ya da kayın ağacından yapılmıştır. Bu ağaçları temiz ve düzgün olanlardan seçmişlerdir (Uraz, 1992: 44, Alp, 2017: 63).

Bu bilgilere ilaveten; ağacın, Âhiret inancı yani ölümden sonra yaşam inancı olan kültürlerde Tanrının insanlarla iletişim geçme aracı olduğu inancı da bulunmaktadır. Özellikle ölüm sonrası yaşam inancının olduğu topluluklarda yer altından yeryüzüne açılan bir kapı olarak değerlendirildiğinde ağaç, ataların insanlara ve Tanrıya ruhsal olarak ulaşması açısından önemli bir unsur olarak görülmektedir. Ağaç yaprakları rüzgâr estiğinde hangi yöne dönüyorsa o yönde bir enerji oluştuğuna ve o bölgeyle iletişime geçildiğine olan inanç yaygındır (Şahin ve Toprak, 2016: 1310).

Neolitik çağda Çatalhöyük dönemine ait süslemelerde Tanrıçanın doğum esnasında açılan bacakları ağaç dallarının "V" şeklinde açılmasıyla örtüşmektedir.

Aynı çağda önemli bir diğer merkez olan Aşıklıhöyük evlerinin merkezinde bulunan çatıyı ayakta tutan ağaçlar Tanrıça'yı da temsil etmektedir. Günümüzdeki evin direği deyiminin kaynağı da budur (Cıbıroğlu, 2008: 71).

Kaynaklarda görülen ilk ilkel ağaçlar, zaman içinde *palmiye, nar, asma, servi* vb. gibi ağaç türlerine dönüşmüştür. Babil'in kutsal ağaçlarından biri olan *Kiskanu* ağaca tapma törenlerinde kullanılmış ve bu ağaca *kutsal ağaç* olarak çeşitli kozmolojik anlamlar yüklenmiştir (Öz, 2018: 214, Eliade, 2003a: 273). *Palmiye ağacı*, Babil, Fenike, Kalde uygarlıklarında hayat ağacı olarak kabul edilmiştir. *Mezar Taş Ağacı,* üzüm-şarap elde edilmesinden dolayı Babil uygarlığında kutsal kabul edilmiştir. Akad kültüründe ise *Söğüt Ağacı* kutsaldır. *Palmiye, nar, servi ağaçları* özellikle Sami kültüründe hayat ağacı olarak benimsenmiştir (Cooper, 1978: 179, Kılıç, 2011: 14).

Türkler için ağaç kavramı her zaman inancın bir uzantısı ve kült bir öğe olarak görülmüştür. Bu duruma örnek olarak, Dede Korkut'ta şöyle bir hikâye anlatılır; Basat'a Tepegöz'e kim olduğu sorduğunda "*Atam adın sorar olsan kaba ağaç"* şeklinde karşılık verir. Bu cevaptan ağaçtan türedim demek istediği anlaşılmaktadır (Ergin, 214, Özarslan, 2003: 96). Bazı boy ve yer adları Orta Asya'da *Bay Yıgaç, Ala Yıgaç* ve *Kara Yıgaç* olarak adlandırılmıştır (Yayın, 2008: 155).

Ölümsüzlüğün sembolü hayat ağacı, Yakut ve Altay Türkleri için de anlamlıdır. Uzun sırık şeklindeki ağaç, Tanrı katına uzanan bir ağaçtır ve en üstünde kartal yer almaktadır. Kartal da Yaratıcının habercisi, ondan haber getiren bir semboldür. Altay Türklerindeki Kam inancına göre, insanlar doğduğunda *Doğum Tanrıçası Umay,* yeryüzüne iki kayın ağacıyla beraber gelir. Günümüzde evliliklerde de bazı isimlendirmeler buradan gelmiştir. Eşlerin annelerine kayın-ana, erkek kardeşlerine kayın-birader denilir (Mirzaoğlu, 2005: 42).

Yakut Türklerinin destanı olan *Er-Sogotoh'a* göre; ilk insan neden ve nasıl yaratıldığını öğrenmek ister. Gökyüzüne, yeryüzüne, bitkilere, doğaya kısaca her şeye bakarak sorar acaba beni bu mu yarattı diye. Ancak hiçbirinin kendisini yarattığına inanmaz. İhtişamlı, uzun bir ağaç görür ve ona yaklaşınca ağacın içinden bir kadın çıkar. O kadın sorulan bütün soruları cevaplar (Elpe, 2003: 7).

Yakut Kam inancında her bir Kamın bir ağacı vardır. Bu ağaca *Turuu* denilir. Gençler Kam olmaya karar verirlerse ilk önce bir ağaç dikerler, bu ağaç büyüdükçe bilgileri artar Kamlar ölünce de ağaçları kesilerek yok edilir. Gökteki Kam sonsuz yaşama geçtiğinde onun ağacı ise hiç çürümeden büyür. Bu nedenle de kutsal gök ağacına, yıkılmayan ağaç anlamına gelen *Tuspet Turuu* denilir (Ögel, 2003: 93, Dıngıl, 2012: 123).

Deniz Karakurt Türk Söylence Sözlüğü (2012) adlı yayınında Uygur, Yakut ve Altay Türklerinde göğün göbeği, yerin göbeği ve yerin ekseni arasında olan hayat ağacı ile ilgili bazı anlatımları şöyle özetlemiştir;

> *"Dünya göğe bu eksenle bağlıdır. Kimse yeraltına (öte-âlem) inmeden göğe çıkamaz"*
>
> *"Bu eksenin geçtiği, üç âlemin ortasındaki delikler, açıklar bir tür geçittir"*
>
> *"Şamanlar, uçuş (trans deneyimi) sırasında bir âlemden diğerine geçerken bu irtibat geçidinden (yer'in göbeği) yararlanırlar"*
>
> *"Ölen kimseler de bu geçitten (yer'in göbeği) geçerek öte- âleme göçerler"*
>
> *"Yer'in göbeği yer'in kapısıdır"*
>
> *"Öte- âleme giden şamanlar, Yer'in "deliği"nden geçerek giderler, tekrar budelikten veya kapıdan dönerler (Altay Türkleri)"*
>
> *"Şamanın "gölgeler diyarı"na ve göğe uçuşu, Dünya Dağı'na çıkışla başlar (Altay Türkleri)"*
>
> *"Gök ile yer arasındaki irtibatı sağlayan direk bir ağaçtır (Yaşam Ağacı, Yakut Türkleri)"*
>
> *"Dünya demir-kazık yıldızına bir ağaçla bağlıdır; yıldız, ağacın tepesindedir"*

"Bu ağacın zirvesi Gök Tanrıya varır (Yakut Türkleri)

"Gök Tanrı ile irtibat kurabilen kamlar ve şamanlar bu yıldıza kadar gidebilir, öteye geçemezler. Bu "yıldız kapısı"na uçup gelen nâdir şamanlara Gök Tanrı, ruhlarından birini elçi olarak gönderir, bu şekilde görüşülür, o ruhlar da bu kapıdan aşağı inmezler"

"Göğün göbeği bir yıldızdır (Yakutlar'da Demir-Kazık Yıldızı, Uygurlar'da Altın-Kazık Yıldızı) göğe Dünya bu yıldızla bağlıdır"

"Bu yıldız, Gök Tanrının ışıklı ülkeleri olan "Yüksek Gök" ile Yer'i birleştiren bir kapıdır. Gök ile yer'i, ruhsal âlem ile maddi âlemi ve Gök Tanrı ile insanı ayıran bir sınır olan bu yıldız,"göğün direği" ve "Göğün kapısıdır; çünkü Gök Tanrı bu kapıdan insanlara şefaat eder, ayrıca Kamlar ve Şamanlar bu delikten semavi âlem ile irtibat kurabilir. Göğün göbeği, fani insanlar âlemi ile semavi âlemin bir sınırıdır (Uygurlar)" (Karakurt, 2012: 849).

Saha destanlarının temel motiflerinden olan *AalLuuk Mas,* Türk inanç sistemine göre Tanrının Dünya'daki tezahürüdür. Yakut Türklerinde önemi büyük olan bu ağaç, kutsal sıvı salgılamaktadır. Bu sıvıyla hayat verir. Bereket ve kudret verir. Yakut inanışına göre evrende yaratılan ilk ağaçtır. Dalları kutup yıldızlarına kadar uzamaktadır. Bu ağaç kelime olarak farklı şekillerde de kullanılmaktadır. *Aal Kuduk Mas, Aal Duup Mas, Aan Darhan Hotun, Aan Aalay Hotun, Aan Alahçın Hotun* gibi adlandırmaları yapılmaktadır. Bazı araştırmacılar onun *meşe ağacı* olduğunu söylemektedir (Ergun, 2005: 293).

Türkler özellikle *kayın ağacı*nı çok kullanmıştır. Günlük hayatlarında, ahşap malzeme olarak kayın ağacından ok, mızrak, yay, kılıf, çadır eşyaları-direkleri, yemek kapları, oturak, atların semerleri, eyerleri yapılmıştır (Serin, 2002: 6). Özellikle Tatar Türkleri, *kayın ağacı*nı aile içi geleneklerde de kullanmıştır. Örneğin; yeni doğan bebeği hamamda kayın ağacının dallarından yapılan süpürge ile masaj yapar gibi yıkama geleneği vardır. Bu gelenek hala sürmektedir. Bunu yaparken kayın ağacını bebeğe sıhhat, sağlık getireceği düşünülmektedir (Çetin, 2009: 590).

Eski Türklerde, en kıymetli hayat ağacı *kayın ağacıdır*. Özellikle Kamlar ayin ve törenlerinde *kayın ağacı*nı mutlaka bulundurmuştur. Kam inancında en makbul sayılan ağaç *Kayın Ağacıdır. Kayın ağacının* Tanrı *Ülgen* ve *Umay* ile birlikte gökten indiğine inanılmıştır (İnan, 1972: 64).

Tüm bunlar Türklerin *kayın ağacı*yla iç içe olduklarını ve *kayın ağacı*nı hayat ağacı olarak benimsediklerini göstermektedir.

Türk damgalarından biri olan "Y" şeklindeki damga-sembol, hayat ağacı olarak görülmüştür (Görgünay, 2002: 11, Çelik, 2007: 47). Bunun sebebi, kök ve gövdesiyle ağaç formunu andırmasıdır. Altaylardaki 4. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan bazı eşyalarda da ağaç motifi kullanıldığı görülmektedir. Bir çocuk önlüğünde, keçe malzemeden yapılmış aplike işlemeli hayat ağacı motifi yer almaktadır. 5. Pazırık kurganında ise keçe malzemeden duvar örtüleri üzerinde elinde hayat ağacı tutan tahtında oturur halde tasvir edilmiş Tanrıça bulunmaktadır (Salman, 2002: 209). Bu örnekten dokuma ve keçelerde hayat ağacı motifinin kullanımının ilk devirlerden beri var olduğu çıkarılabilir (Görgünay, 2002: 11-12).

Türklerde *çam ağacı* önemli bir mitolojik simgedir. *Çam Ağacının* Hristiyanlık'ta yılbaşı süslemesinde kullanılmasının Türklerden geçen bir adet olduğunu belirten araştırmacılardan Sümerolog Çığ'ın bu konudaki yazılarını Şeyma Kelam KÖROĞLU (2019) şu şekilde aktarmaktadır;

> *"Çam ağacı süslemek ve bayramını kutlamak bir Türk âdetidir. Türklerin, tek Tanrılı dinlere girmesinden önceki inançlarına göre, yerin göbeği sayılan yeryüzünün tam ortasında bir akçam ağacı bulunuyordu. Bunun tepesi, Tanrı Ülgen'in sarayına uzanıyor, buna hayat ağacı diyorlar. Bu ağacı, motif olarak bizim bütün halı, kilim ve işlemelerimizde mevcut. Ülgen, o sakallı ve kaftan giymiş olarak sarayında oturuyor ve geceyi, gündüzü güneşi yönetiyor ve halkı koruyor. Türklerde güneş çok önemlidir. Bu hayat ağacı Sümerlerde de bulunuyor. Bir ucunda Gök Tanrısı duruyor. Türklerde güneş kutlu ama Tanrı değil Türklerde. Bayramın adı Nargudan, nar yani güneş, tuganyada dugan (doğan). Türkler bu bayramı büyük şenliklerle akçam ağacı altında kutluyorlar. Ülgen Güneşi geri verdi diye dualar ediyorlar. Duaları Tanrıya gitsin diye ağacın altına bazı hediyeler bırakıyorlar,*

> *dallarına çaputlar bağlayarak o yıl için dileklerde bulunuyorlar. İnanca göre bu dilekler muhakkak yerine geliyormuş. Bu bayramı kutlamak için, evler temizleniyor. Güzel kıyafetler giyiliyor. Ağacın etrafında şarkılar söyleyip oyunlar oynuyorlar. Yaşlılar ziyaret ediliyor, aileler bir araya gelerek birlikte yiyip içiyorlar. Yedikleri; yaş ve kuru meyveler, özel yemek ve şekerleme. Bayram, aile ve dostlar bir araya gelerek kutlanırsa ömür uzar, uğur getirirmiş"(Köroğlu, 2019: 12).*

Türk mitolojisinde Altay efsanelerinde hayat ağacının gökyüzünün on ikinci katına kadar uzadığı yüksek dağların en üstünde *kayın ağacı* olduğu, altında da hayat suyu bulunduğu geçmektedir. Bu hayat suyunun hayat verdiği ölümsüzlük bahşettiği belirtilmiştir (Yayın, 2008: 156, Ögel, 1993: 106). Hayat suyunun yanında önemli bir motif olarak hûma kuşu vardır (Ögel, 2003: 95). Altay Türklerinin yaratılış efsanesinde, Tanrı yeryüzünü yarattıktan sonra etrafta dalsız, renksiz, cansız ağaçların oluştuğunu görür. Bu ağaç Tanrının hoşuna gitmez ve ona renk verip canlandırmak ve onu daha hoş bir görüntüye bürümek ister. Bunun için ağaca önce dokuz dal ekler. Ardından dokuz daldan dokuz kişi türetir, dokuz kişiden de dokuz ulus türetir (İnan, 1972: 15, Ergun, 2017: 433). Yakut mitolojisinde Tanrı ilk Kamı yarattığında evinin önüne ağaç dikmiştir. Bu ağaç hiç zarar görmeden büyümüştür. Bu nedenle bu ağaca yıkılmayan ağaç yani *Tuspet-Turuu* denilmiştir (Barutçu, 1982: 157). Türk mitolojisinde ağaç bazen erkek bazen kadınla özdeşleştirilmiştir. Ancak doğurganlık bakımından ağaç kovuğu kadının rahmini temsil ettiği için daha çok kadınla özdeşleştirilmiştir. Türk inancında ağaç gövdesi kalınlaştığında onun gebe olduğuna inanılır. En çok kalınlaşma olan ağaçlar ise meşe ve incir ağaçlarıdır. Bu ağaçlar Tanrıçayla daha çok anılmaktadır. Bunun sebebi de işte bu inanıştır (Cıbıroğlu, 2008: 71). Doğurganlığın sembolü olan kutsal ağaçlar, Keltler'de elma, Asurlularda esma, nar, köknar, sedir, meşedir. Elma Afrodit sembolüdür. Şeftali ise Ana Tanrıçanın sembolüdür. Doğurganlıkla ilişkilendirilen ağaç, her dönemde aynı doğrultuda ilerlemiş ve sembollere de yansımıştır. Çatalhöyük'te bulunan Tanrıça heykellerinde elinde hayat ağacı benzeri bitki tutan Tanrıça sembolü vardır. Anadolu'da çocuk sahibi olmak isteyen kadınların ağaçlara çaput bağlayıp dilek dilemesi inancının da kaynağı budur. Kadınlar ağacı doğumun sembolü ve yardımcısı

olarak kabul etmişlerdir. Eski kültürlerde de kadınlar vücutlarına ağaç sembollü dövmeler yapmışlardır. Ağaç ve kadın arasındaki ilişkiler tüm mitolojilerde plasentadan doğum anlamında kullanılmıştır. Neolitik döneme ait mühürler üzerinde de Tanrıça ağaç motifleriyle beraber kullanılmıştır (Ateş, 2014: 70).

Tüm bunların rastlantı değil aslında bilinçli bir inanıştan geldiğini söylemek yanlış olmaz.

Ağaç gücü, kuvveti dolayısıyla Dîvân-ı Lügâti't-Türk'te erkeklik anlamında kullanılmış ve *Yıgaç* olarak adlandırılmıştır. Dîvân-ı Lügâti't-Türk'te Tanrı anlamına gelen *Tenri* kelimesi geçmektedir. Bu kelime "*Büyüklüğüyle dikkat çeken*" anlamına gelmektedir (Şahin ve Toprak, 2016: 1310).

Türk kültüründe ve sanatında ağaç önemli bir motiftir. Dünya toplumlarında olduğu gibi Türk kültüründe de ağaçlara verilen kutsiyet ağaç türlerine göre değişmektedir. Türk kültüründe kutsal görülen ağaçlar şu özelliktedir; meyve vermeyen, görkemli, iri, heybetli, renkli, gölgeleri büyük olan ağaçlardır. Bu ağaçların türleri ise aşağıda sıralandığı gibidir;

> *"Kayın,*
> *Ardıç,*
> *Kavak Ağacı,*
> *Çam,*
> *Çınar,*
> *Dağ servisi-Sedir,*
> *Servi-Selvi,*
> *Meşe-İmen-Emen,*
> *Dut,*
> *Söğüt ağaçlarıdır"* (Şahin ve Toprak, 2016: 1310, Ergun, 2012: 246, Gürsoy, 2012: 44, Useev, 2016: 1611).

Eski Türklerde *Ardıç Ağaçları* da kutsal olarak görülmüştür. Türk dünyasında ev kurulacak bölgeye önce ağaç dikilmiştir. Bu ağacın bereket, huzur getireceğine inanılmıştır. Dikilecek ağaçlar şu türlerden oluşmuştur; dut, nar, iğde, söğüt, iğlek, turunç. Bu ağaçların seçilme sebebi ise meyve veren ağaç olması ve insanlarda oluşturduğu duygu olmuştur (Ergun, 2004: 195, Yurteri ve Ölmez, 2007: 443). *Dut Ağacı,* Türkler için ipek böceği yetiştirme işinden dolayı da büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple Türklerin kumaş, giyecek kültürü de *Dut Ağacıyla* ilgilidir (Ölmez, 2009: 291).

Dünya mitolojilerinde olduğu gibi Türk mitolojisinde de ağacın kutsal kabul edilmesi için belli özellikleri olmalıdır. Bu özellikler; yalnız ağaçlar, yani kalabalık ağaç toplulukları içinde değil de tek olan ve seçilebilen ağaçlardır. Bunun anlamı Gök Tanrının tekliğini, birliğini temsil etmesidir. Tanrı kültünün *Bayterek* sembolüdür. *Bayterek* üç âlemi birbirine bağlamaktadır. Gövdesinden sıvı akmakta ve sıvı soylara bitmeyen bir güç ve yaşam veren, merhamet veren, yardım eden Tanrıyı temsil etmektedir. Ağacın gölgesi insanları sıcaktan koruduğundan gölgeli ağaçların Tanrının koruması olduğu düşünülmüştür. Türk düşünce sisteminde heybetli, görkemli, devasa ağaç *Kaba Ağaç*'tır. Bu kutsal ağaç diğer ağaçlara nazaran daha büyük, uzun ve gösterişlidir. Aynı zamanda o, *Han Ağaç*'tır, ağaçların hanı yani temelidir (Yurteri ve Ölmez, 2007: 1443, Eliade, 2005: 363-364, Bars, 2014: 383).

Ağaç Ana ise Türk mitolojisinde ve halk kültüründe ağaçtan Tanrıçadır. Farklı lisanlarda Ağaç; *Ağaş, Ağas, Yağaç, Yığaç, Cığaç, Eves Ana* olarak söylenir. Moğolcada Ağaç Ana; *Mod ve Modun (Modon) Eçe* olarak adlandırılmaktadır. Ağaç Ana *ulu kayın ağacını* yani *Bayterek'i* korumaktadır. Türk boyları içinde ağaçtan türeme inancı çok yaygındır. Buna bir örnek olarak Kıpçak bir boya verilmiş addır ve anlamı *ağaç kovuğu* demektir. Kıpçak'ı annesi, bir adanın ortasında bulunan ağacın kovuğunda doğurmuştur. İnanışa göre Kıpçak'larda bu soydan türemiştir. Ağaçtan doğrudan türeme inancı çok daha eski dönemlerde hep var olmuştur. Bu ağacın *ulu kayın ağacı* olduğu söylenebilir. Bu ağaç doğurganlığı ve yaşamı simgelemektedir. Türk etnik-kültürel inanış ve geleneğinde ağaç miti yaratılışın en temel motifi olarak kabul edilmektedir. Bu inanışta insanın dokuz kollu ağaçtan türediğine inanılmıştır. *Evliya Ağaç* olarak adlandırılan ağaç, Tanrıya kavuşmanın yoludur. Hayat ağacı Türk topluluklarının genel görüşüne göre, insanların birbirleriyle ve doğayla olan bağını ve ilişkisini temsil etmektedir (Karakurt, 2012: 34).

Hayat ağacı bereket sembolüdür ancak Türklerde bereket sembolü olan meyve motifleri de vardır. Bu meyveler; üzüm, nar, incir, kavun, karpuz, buğday başağı, gibi taneli bitki ve meyvelerdir. Bu meyveler hayat ağacının da sembolüdür. Eski çağlardan beri çok kullanılan süslemelerdendir. Bunların dışında ful (lotus), nilüfer, yasemin, lale, sümbül, karanfil, nergis gibi çiçek türleri ve haşhaş, tahıl, mısır, badem vb. bitkilerde kutsal kabul edilip hayat ağacı öğesi olarak kullanılmıştır (Gültekin, 2008: 9).

Türk mitolojisinde hayat ağacının sahibi *Umay Ana'dır*. Yeryüzüne inerken hayat ağacını merdiven olarak kullanır. İnsanın ağaçla bağı *Soy Ağacı* kavramı bu inançla bağlantılıdır. Bu ağaç üzerine Allah'ın nurunun inerek kutlu doğumlar olmasına sebep olduğuna inanılmaktadır. Kutsal dinlerde hakanların, çocuklarının bu ağaçlardan türediğine inanılmıştır (Ergun, 2004: 145- 146). Avrasya kültüründe kadın ve ağaç kavramı üremeyle ilgilidir. *Umay Ana* ve hayat ağacı birlikteliği bu durumu göstermektedir (Erdem, 2017: 357). Kutsal kitaplardan biri olan Tevrat'a göre Cennet'te çok çeşitli ağaçlar bulunmaktadır. Ancak Yaratıcı için bir tanesi var ki bu ağaç, çok özel ve güzel bir ağaçtır. Bu ağacın hayat ağacı olduğuna inanılmaktadır. Alp Er Tunga, Osman Gazi, Oğuz Han gibi Türk hakanlarının Yaratıcı tarafından kut aldıklarına ve bu kutla yönetme yetkisine sahip olduklarına inanılmıştır. Bu hakanlar yönetme gücünü ve kuvvetini ise hayat ağacından almıştır (Gültepe, 2007: 89).

Türk kozmolojisinde ağaç önemli bir yerdedir. Kam törenlerinde ve birçok yerde semboldür. Ağaçlar, ormanın merkezi, sembolü ve dayanağı ve *Kozmik Ağaç*'tır (Avşar, 2007: 332). Türk kozmolojisi ile ilgili fikirleri ve araştırmaları olan Macit Gökberk´in (1948) belirttiğine göre, kayın ağacı, efsanelerde hep kutsal ağaç olarak gösterilmiştir. Gökberk'in aktardığı efsane şu şekildedir;

> *"Dünyada hiçbir şey yok iken iki han mevcuttu: Karahan ve Su. Su ezelden beri dalgalanan bir kaos, Karahan ise gizli bir ilim idi. Karahan´dan başka gören, Su'dan başka gören yoktu. Karahan yalnızlıktan usandı. Kendisi gibi gören, giden yapabilen bir mevcudun var olmasını istedi. Kişiyi yarattı. Ona bilme ve toprağın üzerinde yaşama kudreti verdi. Ona toprak lazımdı. Karahan, denizin altından bir yıldız yükseltti. Kişi buradan bir avuç toprak aldı. Suyun yüzüne attı. Karahan toprağa "Büyü!" emrini verdi. Toprak büyüdü, büyük bir ada oldu. Kişi bu toprağı alırken kendisi için gizli bir dünya yaratmayı düşünerek bir parçasını gizledi. Karahan farkına vardı. Kişiye bunu tükürttü. Ve bu topraktan dağlar, tepeler, dereler vücuda geldi. Karahan bu büyük adayı boş bırakmamak için adanın üstünde bir çam ağacı çıkardı. Bunun dokuz dalı vardı. Her dalın altında yeni bir adam yarattı. Bu dokuz adamdan, dokuz ayrı ırk türedi"* (Gökber, 1948: 72).

Ağaç sembolü, ölümsüzlüğün, gençliğin yanı sıra bilgeliği de ifade etmekte ve hayat ağacına *bilge ağaç, gençlik ağacı* da denilmektedir (Eliade, 1991: 128). Münire Kevser Baş'ın Poetik Eylem Sürecinin Kurgusal İfadesi: Çocuk ve Allah'ta Kuşlar-Ağaçlar Sembolizmi, isimli yayınında aktardığına göre Eliade ağaç kavramıyla ilgili şu şekilde bir sınıflandırma yapmıştır;

> *-"En eski dinsel mekânlarda ağaç*
> *-Kozmosun imgesi olarak ağaç*
> *-Kozmik teofani olarak ağaç*
> *-Ölümsüzlük kaynağı*
> *-Hayat ağacı ile özdeşleşen, tükenmez*
> *-Bereketin ve mutlak gerçekliğin*
> *-Yaşamın simgesi olarak ağaç*
> *-Dünyanın merkezi ve evrenin dayanağı olarak ağaç*
> *-Ağaçlar ve insanlar arasındaki mistik bağlar*
> *-Bitkilerin yenilenmesinin, ilkbahar ve yeni yılın*
> *yeniden doğumu olarak ağaç"* (Eliade 2003a: 267-317).

Hayat ağacı, Yaratıcının tek olduğunu sembolize etmektedir (Ergun, 2010: 114, Şenocak, 2015: 243).

Her toplumda farklı türde ağaçlar ve ağaçların meyveleri çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Çam ağacı noeli temsil etmektedir. Yeni yıl ağacıdır. Eski Romalılarda ise defne dalı; zaferin, zeytin dalı; barışın, meşe yaprakları; gücün sembolü olarak kabul edilmiştir. Bu ağaçlar çeşitli ritüellerde, büyülerde de kullanılmıştır. Bundan dolayı dişi ve eril olarak ta ayırt edilmiştir. Örneğin; servi ve güzelavratotu (namtar) erkekti, günlük ağacı (nikibtu) kullanım amacına uygun olarak hem erkek hem dişil olabiliyordu (Eliade, 2002, 63, Kıyak, 2011: 92-93).

Türk destanlarında hayat ağacının tepesinde Tanrı *Bay Tigen* otururdu. Kamların davullarında ise ağaçların kökleri gökyüzüne doğru yükselirdi. Türk geleneğinde ağaçlara *Gök Ağacı* denilmesi buradan gelmektedir. *Gök Ağaçları* genellikle tektir, bir tepenin üzerinde bulunan, yanında ay ve güneşin belirginleştiği ağaçlardır (Gülensoy, 1989: 50). Sibirya'da yaşayan Abakan Tatarlarında ise ağaçlar tepelerde değil Dünya'nın tam merkezinde yer almaktadır (Ergun, 2004: 147). Abakan Tatarları'nın mitolojisine göre yeryüzünün tam ortasında demir bir dağın üzerinde yedi dallı bir kayın ağacı bulunuyordu. Fin-Ugor kavimleri Ostyaklar'a göre

göğün yedi katını da delerek evrene yükselen bir *Dünya Ağacı* vardır (Barutçu, 1982: 157). Ağaç motifini neredeyse tüm Türk destanlarında görmek mümkündür (Sarıçam, 2018: 21) (Fotoğraf 48, 49).

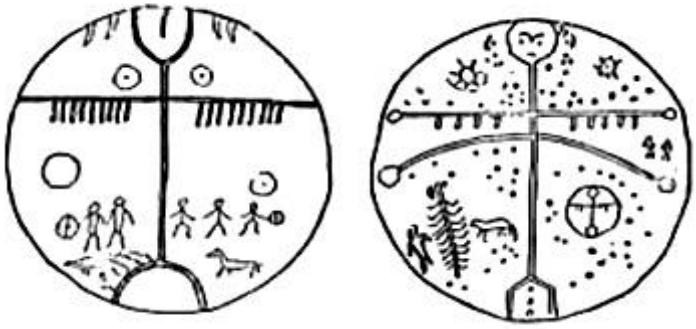

Fotoğraf 48: Kam/Şaman Davulu Üzerinde Ağaç Tasvirleri, (Ağaç ve Sakarya, 2015: 6).

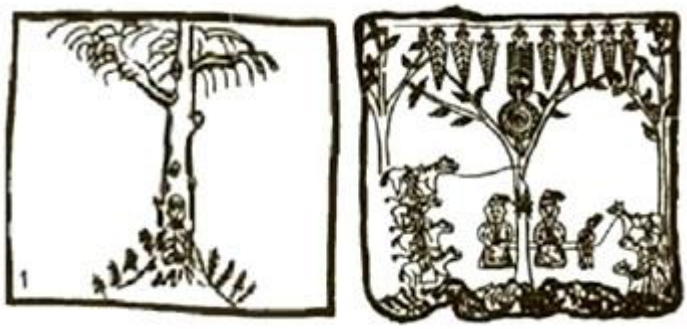

Fotoğraf 49: Kamların Kutsal Ağaç-Ana Tasvirleri,
(Ögel, 2003: 97).

Mitoloji ve destanlarda ihtişamlı devasa ulu ağaçların kendisine sığınan han ve beyleri koruduğuna dair örnekler vardır. Altayların Türk destanlarında Bahadır zorda kalmış yardıma muhtaç halde iken *Bayterek* olarak bilinen ulu ağaçlara sığındığı ve ağacın korumasından sonra güç kazanıp düşmanlarını mağlup ettiği ile ilgili birçok hikâye anlatılmaktadır. *Maaday Kara Destanı*"nda, yüzlerce dalı olan *Mönkü Terek* isimli ulu ağacın, gölgesinde ve yanında olan ölüleri yeniden dirilterek hayat verdiği anlatılır. Manas Destanında ise çok benzer bir ağaçtan söz edilir. Bu ağacın, Kanıkey ve oğlunu gövdesinden bir sıvı akıtarak o sıvıyla beslediği ve güçlendirdiği yazmaktadır (Ergun, 2004: 372) (Fotoğraf 50, 51).

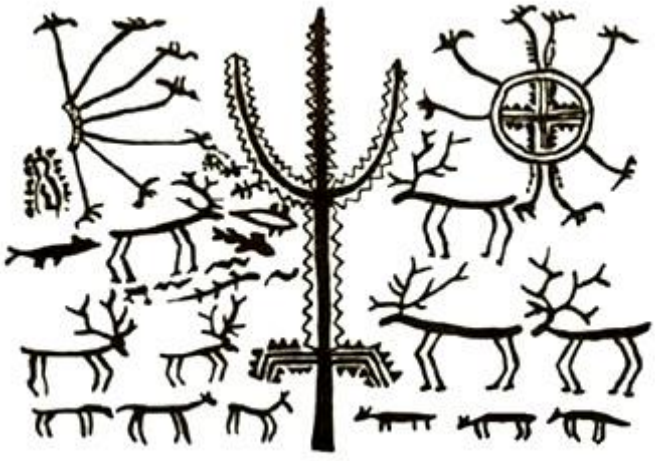

Fotoğraf 50: Sibirya Türklerinde Hayat Ağacı Motifi, (Ögel, 2010: 91).

Fotoğraf 51: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri, (Esin, 2004).

Türklere ait ünlü destanlardan olan Oğuzname'de (Oğuz Kağan Destanı), iki ulu kayın ağacından bütün Oğuzların türediği anlatılır. Bu efsane şu şekildedir;

> *"Tola ve Selenga nehirlerinin birleştiği yerde bulunan iki ulu ağaca bir gece gökten kutsal bir ışık sütunu iner. Bir süre sonra ağaçlardan birinin gövdesi şişer, sayılı günlerin geçmesinden sonra bu ağacın gövdesinden, ağızlarında gümüş emzikler bulunan beş erkek çocuk görünür. Kısa zaman içinde büyüyü sütten kesilen çocuklar hemen konuşmaya başlar ve ebeveynlerini sorar. Halk çocuklara iki ağacı gösterir. Ağaçlara yaklaşıp önünde saygı ile eğilen çocuklar her iki ağacı kendi nesillerinin atası sayar."* (Çoruhlu, 2011: 143).

Reşideddin'in Oğuznamesinde yine Türklerin türeyişiyle ilgili hikâye şu şekilde aktarılmaktadır;

> "*Oğuz'un askerlerinden birisinin karısı hamile kalmış kocası da savaşta öldürülmüştü. Bu savaş yerinde kadının doğum yapması yaklaşmıştı. Yakınlarda içi oyulmuş bir ağaç vardı. Kadın o ağaca gidip çocuğunun doğurdu. Çocuğu Oğuz'un yanına getirdiklerinde durumu ona attılar. Oğuz adını Qıpçak koydu ki, Qıpçaqqabuq kelimesinde çıkmıştır. Türk dilinde içi çürümüş ve oyulmuş ağaca derler. Diğer Türklerin fikrince bütün Kıpçak kavimleri bunun neslinden olmuşlardır" (*Çoruhlu, 2011: 143).

Maaday Kara destanında ise, Körüdey Mergen'in doğduğunda hayat ağacının öz suyuyla beslendiği hikâye şu şekilde aktarılmaktadır;

> *"Bu kara dağ Baban olsun, yavrum," dedi,*
> *Bu dört gövdeli kayın,*
> *"Anan olsun, yavrum," dedi,*
> *Dört kayının özsuyu*
> *Bahadır oğlunun ağzına*
> *Her gün damla damla aksın diye*
> *Bir oluk yerleştirdi* (Erdem, 2017: 345).

Türeyiş efsanelerinden Oğuz Kağan destanında Oğuz Kağan'ın ikinci eşiyle evliliğinin ağaçla bağlantısı şu şekilde aktarmaktadır;

> *"Yine bir gün Oğuz Kağan ava gitti. Önünde, bir göl ortasında bir ağaç gördü. Bu ağacın kovuğunda bir kız vardı, yalnız oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Gözü gökten daha gök idi; saçı ırmak gibi dalgalı idinci dişli gibiydi. Öyle güzeldi ki, eğer yeryüzünün halkı onu görse;"Eyvah! Ölüyoruz,", der ve (tatlı) süt (acı)kımız olurdu. Oğuz Kağan onu görünce aklı gitti. Yüreğine ateş düştü; onu sevdi, aldı…"* (Erdem, 2017: 345).

Işıktan hamile kalan ağaçlara *Tabulu Ağaç*, denilmesi birçok yaratılış mitinde anlatılmaktadır. Ayrıca bu ağaçlarda görülen ışık kırk gün kırk gece ağacın üzerinde durmaktadır (Fotoğraf 52, 53, 54, 55). Bu anlatım Uygurların Türeyiş Destanında ve Kırgız Destanı'nda da görülmektedir (Ögel, 1993: 14, Yund, 1947: 161).

Fotoğraf 52: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri, (Esin, 2004).

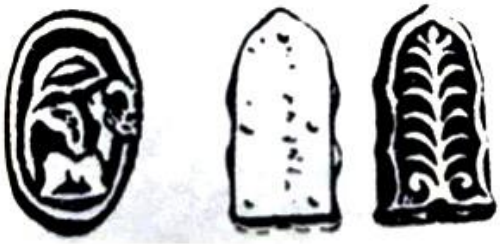

Fotoğraf 53: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri, (Esin, 2004).

Fotoğraf 54: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri, (Esin, 2004).

Fotoğraf 55: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri, (Esin, 2004).

Hayat ağacı ölümsüzlük ebedi canlılık sembolü olarak kabul edilmiştir. Ancak o aynı zamanda ölümün de sembolüdür. Türk inancında, insanın yalnızca bedeni ölür ruhu başka bir âleme geçer. Hayat ağacı ölümden sonra nereye gideceğini bilmeyen ruhlara yol gösterir (Ergun, 2004:147, Arslan, 2014: 60, Eliade, 2000: 270, Ağaç ve Sakarya, 2015: 3).

Hayat ağaçları içinde kayın, Türklerde önemli bir ağaç olmuş, bu ağaçtan başka, *çam (pine), iğde (oleaster), kavak (poplar), ardıç (juniper),çınar (planetree), meşe (oak), servi (cypress), söğüt (wilIow) ve karaağaç (elma)* ta kutsal ve önemli sayılmıştır. Bu ağaçlar içinde özellikle iki tanesi Anadolu'da nazardan ve kötü gözden korunmak için günümüzde de kullanılmaktadır. Bu ağaçlar iğde (oleaster) ve

karaağaç (elma) tır (Mirzaoğlu, 2005: 42). Meyvelerin anası ve atası olarak görülen *elma ağacı* kadın-erkek arasındaki fiziksel aşkın sembolüdür. Hayat ağacını tüm özelliklerine sahip olan *elma ağacı*, sekiz dallıdır ve canlıları besleyen, tepesi göğe; kökü ise Erlik'in mekânına değen, kahramanların evinin önünde olan ağaçtır (Ergun, 2004: 242).

Türk ve Moğol Kam inancında *Turuğ* adı verilen bir ağaç vardır. İnanışa göre Tanrı ilk Kamı yarattığında onun evinin önüne ağaç dikmiştir. Bundan sonra her Kam evinin önündeki ağacın kendisini simgelediğine inanarak evinin önüne ağaç dikmiştir. *Turuğ* kelime anlamı olarak ölümsüz demektir (Karakurt, 2012: 432).

Ağaç ve evliya kavramları İslamiyet'ten sonra beraber çokça anılan iki kavram olmuştur. Evliyaların kabirlerinin yanında daima ağaç olması bu ilişkiyi açıklamaktadır. Mezarların yanındaki ağaçlar kutsaldır. Herhangi bir insan ağaçların olduğu yerlere defnedilmişse o insanın da evliya olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Eskiden kutsal ve manevi değerleri olan ağaçların çevresinde mezarlar olmasa da o ağaçla evliyaların yine de iletişim halinde olduğuna inanılmıştır (Şahin ve Toprak, 2016: 1314).

Türk süsleme sanatlarında görülen ağaç tasvirleri yerleşik düzene geçilmeden önce yani tarım devrinden önce çok gelişmemiştir. Halı desenlerinde basit formlarda kullanılmıştır. Mitolojik tarzda daha gelişmiş ağaç tasvirleri ise Ön Asya keramik sanatında ilk olarak görülmektedir (Tagıyeva, 1996: 305, Yurteri ve Ölmez, 2007: 1449). Türk sanatı içinde özellikle halı ve düz dokumalarda kullanım olarak kendine önemli bir yer edinen ağaç tasvirleri, çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Bu kullanımlar içinde temel bir kaç form vardır. Bunlar; çiçeklerle veya çiçeksiz, çeşitli resimsel tasarımlarda yardımcı eleman olarak, tasarımın temel ve en baskın öğesi olarak kullanımıdır. Kompozisyonlarda hayat ağacı motiflerinin kullanımına şu şekilde örnek verilebilir; resimsel özellikte ki tasarımlarda; bazen çok gerçekçi bazen de çok stilize haldedir. Çeşitli hayvan ve kuş ile yapılan tasarımlarda; ortada hayat ağacı yanında karşılıklı duran hayvan motifleri veya ağaç dallarında ve en tepesinde duran hayvan motifleri olarak, seccadelerin temel motifi olarak; seccadenin zemininde çok gerçekçi halde, vazolu hayat ağacı olarak vazodan çıkar şekilde gerçekçi tarzda ve bir tek ağaç ve bir tek vazonun çiçekleri arasında ayırıcı eleman olarak, tasarımda yardımcı motif olarak, tasarımın iki bileşeninden birini oluşturarak kullanılmaktadır.

Ayrıca bahçe tasarımlı kompozisyonlarda temel motif olarak kullanılmaktadır (Yurteri ve Ölmez, 2007: 1449).

Hayat ağacı motifinin işleme sanatında görülmesi 17. yüzyıl ile başlar. Bu yüzyılda bitkisel şekilde görülen hayat ağacı *hurma* ve *servi* motifleriyle beraber kullanılmıştır. Nar motifi, çiçekler, dallar, yapraklar, vazodan çıkan serviler ve ağaçlar kullanılan kompozisyonlardandır. Seccadeler üzerindeki ağaç motifleri sadece ağacın kullanımıyla değil beraber kullanıldığı motiflerle beraber oluşturduğu kompozisyonlarla dikkat çekicidir. Manzaralı seccade olarak anılan dokumalarda kandil motifinin etrafı hurma ağaçlarıyla çevrili, sütunlarla desteklenmiş servi ve çiçek motifleri ile süslüdür. Bu kompozisyonlar manzara ressamlığının ilk örnekleri sayılabilir (Barışta, 1999: 42, Yurteri ve Ölmez, 2007: 1453). Tekstil sanatlarında yaygın şekilde kullanılan hayat ağacı motifi, İslamiyet'in kabulünden sonra tasvir yasağı düşüncesinden dolayı çok natüralist çalışılmamıştır. Daha ziyade soyut ve geometrik tarzda işlenmiştir. Halk sanatlarında yaygın olarak görülen bir süsleme unsuru olarak kilim, halı ve seccade gibi ürünlerde varlığını sürdürmüştür. Seccadelerin özellikle temel motifi olmuştur. Seccadelerde mihrap içine yerleştirilen hayat ağacı motifi dini inançları tamamlayıcı bir motif olmuştur (Kılıç, 2011: 5).

M.Ö. 4. yüzyıla ait olan Esik Kurganı'ndan çıkarılan lahitte Alp'in başlığında hayat ağacı motifi vardır. Ağaçla birlikte kuş, geyik, arslan, dağ keçisi de kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Alp'in altın işlemeli kemerinde keçi ve geyik figürleri de kullanılmıştır. Altın şapkasında da aynı şekilde hayat ağacı motiflerinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Hunlar için özellikle *çam* ve *kayın ağacı* da önem taşır. İlkbahar ve sonbahar zamanında Gök Tanrıya hediye etmek, kurban vermek amacıyla yakınlarına *kayın ağaçları* dikmişlerdir. Ayrıca Hunlar-Türkler, lahitlerini de *kayın ağacı*ndan yapmışlardır (Esin, 2006: 40) (Fotoğraf 56).

Çatalhöyük tapınak süslemelerinde hayat ağacıyla beraber geyik, leopar, inek başları ve kadın-plesanta-yumurta tasviri de yer almaktadır (Esin, 2006: 41).

Hayat ağacının Sümer (M.Ö. 4000-2000) toplumunda zirve yaptığı ve oradan gelişerek Asya'ya yayıldığına inanılmaktadır (Walter, 1965: 256). Hayat ağacı, Dünya ve Gök arasında kutsal değnek olarak tanımlanır. Bu değnek ruhlar âlemindeki ruhlar için yol göstericidir. Bir nevi basamaktır. Kamlar transa geçtiklerinde ağacı kullanır (Walter, 1965: 256, Turan, 1992: 543) (Fotoğraf 57, 58).

Fotoğraf 56: M.Ö. 5. Yy. Hun Dönemi Keçe Örtü, (Çetin, 2016).

Fotoğraf 57: M.Ö. 25. Yy. Sümerlere Ait Hayat Ağacı Sembolü, (Yılmaz, 2017: 6).

Fotoğraf 58: M.Ö. 2200, Sümerlere Ait Bir Örtü Üzerinde Görülen Hayat Ağacı Sembolü, (Yılmaz, 2017: 6).

Sümer dönemine ait bir şiirde önemli bir ağaçtan bahsedilir. Bu ağacın adı *Huluppu Ağacı'*dır. Anlatılana göre ağaç, Fırat nehrinin kenarında bulunmaktaydı. Sonra bir rüzgâr esti ve onu başka bir yere sürükledi. *Gök Tanrıçası İnanna* onu buldu ve tapınağa getirerek ona sahip çıktı. Yıllar içinde ağaç büyüyüp irileşince *İnanna* ağacı kesmeğe karar verdi. Ancak bir yılanın ağacın dibine yuva yaptığını ve bir kuşunda dalları üzerine yuva yapıp yavrusunu buraya bıraktığını gördü ve ağacı kesmekten vazgeçti. Bu ağacın hayat ağacı anlatılarıyla özdeşleştiği görülmektedir (Samuel, 2001: 69) (Fotoğraf 57, 58, 59).

Fotoğraf 59: M.Ö. 2600, Sümer Kraliçesi Puabi Ur'un Mezarından Çıkan Heykel-Panel, British Museum, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/32405001).

Sümerlerin yaratılış efsanesinde kutsal ağaç olarak nitelendirdikleri hayat ağacı motifi vardır. Sümerlere göre canlı yaşamı hayat ağacıyla başlamıştır (Öztekin 2008: 43, Öztürk, 2012: 26). Sümerlerin inancında *Bereket Tanrısı* dedikleri *Dumuzi (Tammuz)'u* hayat ağacının temsil ettiğine inanılmıştır (Moortgat, 1949: 28). Sümerlerde görülen tasvir sahnelerinde en temel öğe hayat ağacıdır. Hayat ağacı kuş başlı yaratık olarak da geçer. Bu tasvirlere özellikle Hitit ve Asur mühürlerinde, duvar resimlerinde de sıklıkla rastlanır (Çevik, 1999: 336). Sümerlerde *hurma ağacı* ve *buğday başağı* da hayat ağacı olarak görülmüştür. Bu iki ağacın bereketi simgelediğine inanılmıştır. Ayrıca Sümerlerin *Bereket Tanrıçası İnanna*'yı da *hurma ağacı*yla simgeledikleri bazı örneklerde görülmektedir. *Çam ağacı* ise uzun süre yeşil kalmasından dolayı *hurma* ve *başak* gibi hayat ağacı olarak benimsenmiştir (Ateş,

2012: 29). Çam kozalağı ise erkeklik organını ve gücünü temsil etmektedir (Ersoy, 2000: 380, Akkaya, 2007: 66) (Fotoğraf 60).

Fotoğraf 60: M.Ö. 2400, Sümerlerde Bereket Tanrısı Dumuzi, Hayat Ağacı ve Yılan, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/604924001).

Hayat ağacı ile ilgili ilk tasvirlere, M.Ö. 3000'lerde Asur, Hitit mühürlerinde ve Mezopotamya kültürünün günlük kullanım eşyalarında rastlanmaktadır. M.Ö. 6000'lerde de bir bitki imgesi görülmektedir. Bunun üzerinde *Ana Tanrıça* figürü ve onun göbeğinde hayat ağacını andıran bir imge vardır. Çok eski bir kült ve inanç öğesi olan hayat ağacına ait ilk izlerden biri de M.Ö. 3000'lerde Mezopotamya'da eşyalar üzerinde görülen iki hayvan figürü arasına konularak tasvir edilen hayat ağaçlı eşyalardır. İki hayvan arasında yer alan ağacın ölüm ve yaşam döngüsünü simgelediği düşünülmektedir. Aynı kompozisyon Sümerlerde de görülmektedir. Bu tasvirlerde görülen kuş şeklinde hayvanlar, Hitit ve Asur mühürlerinde de yoğun şekilde kullanılmıştır. Hayat ağacı motifine Sümer, Babil, Hurri, Mitanni, Hitit, Geç Hitit, Asur, Urartu, Frig gibi pek çok uygarlıkta rastlanmaktadır. Hun dönemine ait ilk izlere eşyalarda sıkça rastlanır. Kullanım şekli olarak bazen süsleme unsuru, bazen en temel öğe, bazen de inanç temelli olarak kullandığı görülmektedir (Yılmaz, 2012: 1).

Fotoğraf 61: Hitit, Büyük Kral 3. Hattuşili ve Kraliçe Puduhepa'nın İsim ve Unvanının Yazılı Olduğu Koni Biçimli Mühür Baskısı, Güneş Diski-Ağaç, Çorum Arkeoloji Müzesi, (https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/hitit-imparatorlugu-nda-luvice).

Fotoğraf 62: Hitit, Mühür, Güneş Diski, Ağaç ve Yazı, (https://arkeokultur.com/hitit-muhur-ve-sanati/).

İslamiyet öncesi dönemde bir uygarlık olan Avar (M.Ö. 558-805) sanatında, hayat ağacı motiflerine ait izlere altın kemerler üzerinde dal şeklinde süslemelerde rastlanır (http://www.agaclar.net/forum/yasantimizda-ve-sanatta-bitkiler/10714.htm).

Hititlerin (M.Ö. 200-1200) çivi yazısıyla yazdıkları tabletlerinde bir ağaçtan söz edilir. Bu ağaç yapraklarını hiçbir zaman dökmeyen ağaç *Eye Ağacı* olarak geçmektedir. Araştırmacılar bu ağacın yapraklarını dökmeyen *çam ağacı* olabileceğinden bahsederler. Ayrıca noel ağacıyla da ilgili olabileceğini belirtmişlerdir (Ertem, 2007: 213, Öz, 2018: 216). Hititlerde üzüm, Tanrı inancıyla

bağlantılı bir motiftir. Tanrının gönderdiği nimetleri, bolluğu ifade eder. *Badem ağacı* ise ağaçların ilk çiçek açanı olduğu için *Attis*'i temsil etmiştir. Bu sebeple *badem* de bereket sembolü olmuştur (Karaağaçlı, 1995: 48, Alp, 2009: 33).

Hititler dönemine ait hayat ağacı süslemeleri geç Hititte daha fazla görülmektedir. Kargamış ve Karatepe kabartmalarındaki hayat ağacı süslemelerinde tıpkı Asur döneminde görülen betimlemeler vardır. Simetrik halde ortada bir hayat ağacı iki yanında karşılıklı duran keçi figürlerinin olduğu örneklerin olması bu tasvirleri Hititlerin, Asurlardan almış olduklarını göstermektedir (Köroğlu, 1996: 82-83) (Fotoğraf 61, 62).

Hititler döneminde hayat ağacıyla özdeşleşen çeşitli motifler vardır. Bunların başında gül motifi gelmektedir. Tanrıça *Kubaba'*nın baş süslemelerinde görülen gül detayı, başka bir heykel üzerinde ve Urartu döneminde de nadir de olsa görülmektedir. Urartu döneminde gül, motiften ziyade güle benzetilen şekiller ve formlarla kendini göstermektedir. Gül motifine ek olarak; lotus, nilüfer, lale, yasemin, karanfil, nergis vb. çiçek türleri, incir, zeytin, üzüm, karpuz, erik vb. meyve motifleri de hayat ağacıyla beraber kullanılmıştır (Serin, 2002: 3).

Hitit döneminde hayat ağacı kullanımının diğer toplumlardaki kullanımla aynı veya çok paralel olduğu görülmektedir.

Yaşam Ağacı simgesi Urartu, Hurri ve Frig eserlerinde yaygındır. Frig eserlerinde görülen ağaç tasvirlerinde *Yaşam Ağacı*nın sekiz dalı vardır (Karakurt, 2012: 831).

Bu tasvirin dışında Arslantepe'de bulunmuş bir kabartma da ortadaki hayat ağacının iki yanında keçi yerine arslan figürlerinin yerleştirilmiş olduğu görülmektedir (Sirgavaz, 2018: 47).

Frigler (M.Ö. 1200-M.Ö. 750) hayat ağacı motifini sıklıkla kullanan başka bir uygarlıktır. Bu uygarlığa ait ilk bulgular Gordion'dan alınmıştır. Gordion'da bulunan terakotalar (kilden heykelcikler) üzerinde ağaç betimlemeleri görülmektedir (Özkaya, 1996: 9). Bu tasvirlerde ağaç ve dağ keçileri yer almaktadır. Bu durum Frig Tanrısı olan *Attis*'le ağacın ilişkisini göstermektedir. Hikâyede çam ağacıyla özdeşleşmiş olduğu için *Attis* hayat ağacının önemli bir unsuru olmuştur (Köroğlu, 1996: 24, Özkaya, 1996: 3).

Frig dönemi mimari kaplama eseler incelendiğinde, bu eserler üzerindeki tasvirlerin tamamen dini içerikli olduğu veya bir ritüel sahnesinden oluştuğu görülmektedir. Frig dönemi Gordion ve Pazarlı bulgularında stilize hayat ağacı ve karşılıklı duran keçi figürlerinin olduğu tasvirler vardır. Bu süsleme tarzı Asur vasıtasıyla Anadolu'ya geçen bir tarzdır. Bu süsleme tarzının Sümer Tanrısı *Dumuzi'*yi temsil ettiğine inanılmaktadır. Terrakota eserlerde görülen keçi ve hayat ağacı birlikteliği *Attis*'i sembolize etmektedir (Fotoğraf 63). Tanrı *Dumuzi* ile bağlantısının somut bir tasviri olarak kabul edilmektedir (Özkaya, 2019: 11).

Fotoğraf 63: Frig Dönemi, Pişmiş Toprak, Antefiks, Arslan ve Hayat Ağacı, (Uçankuş, 2002: 438, Özen Türedi, 2008: 49).

Frig kültüründe hayat ağacı *Kebele*'nin sevgilisi, oğlu, torunu olarak çeşitli vasıflarda görülen *Attis*'in etrafında gelişen mitolojik hikâyelerle şekillenmiştir. Frig Tanrısı olarak kabul edilen *Attis*, Tanrıça *Kebele (Kybele)* ile özdeşleştirilmiştir. Tanrıça bir bitki öğesi olarak görülmüştür. Bu nedenle Sümerlerin Aşk Tanrıçası *İnanna*'nın eşi ve Bereket Tanrısı *Dumuzi* ile *Attis*'in aynı kişi olduklarına inanılmıştır. Frigyada her yıl baharın gelişini kutlamak için *Kybele* tapınağına *Attis*'i simgeleyen çiçekler ve çam ağaçları getirilmiştir. Bu kutlamaların üçüncü gününde ise toprak kanla sulanır. Bunun sebebi ise toprağın kanla birleşince döllenip bitkileri doğuracağı inancıdır. Bu anlatımlardan ve törenlerden çıkarılan sonuç ise; *Attis*'in çam ağacıyla özdeşleştirildiği ve hayat ağacının çok kutsal ve değerli kabul edildiğidir. Çam ağacı veya diğer kutsal kabul ettikleri ağaçlarla beraber lotus

çiçeğini kullanmaları ise ölümden sonra yaşam inancıyla ilgilidir. Lotus ölümden sonra yaşamın simgesidir (Özkaya, 1996: 9, Öztürk, 2012: 49, Çetin, 2006, Öztürk, 2012: 50, Gürcüm ve Kaleli, 2020: 458).

Mitolojilerde anlatılan *Attis* Frigyalıdır. Nar ve badem ağaçlarında Dünya'ya gelmiş ve çam ağacıyla sembolize edilmiştir. Dağ keçisi tarafından beslenmiş ölümsüzleşmiş ve tekrar ölümsüzlük ağacı çama dönüşmüştür. Baharda tekrar dirilmiştir. Bu ve benzeri anlatımlarda geçen hikâyelerden yola çıkan insanlar, onu *Bitki Tanrısı* olarak kabul etmiş bu şekilde anmıştır (Öztürk, 2012: 51).

Frig sanatı seramiklerinde hayvan figürlü hayat ağacı betimlemeleri yer almaktadır. Bu süslemelerde dağ keçisinin karşılıklı konulmuş ortaya hayat ağacının yerleştirilmiş tasvirleri dikkat çekicidir. Başka süslemelerde keçinin yerini arslan figürü almaktadır. Çeşitli malzemeler üzerine tasvir edilen sanat eserlerinde *Kybele*'nin kutsal hayvanı olan arslan ile *Attis*'in simgesi hayat ağacının yan yana olması, arslanın hayat ağacını koruduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Aslında arslanın *Kybele*'den aldığı yetki ile koruyucu vazifesi üstlendiği, *Kybele*'nin hayat ağacının koruyucusu olduğu anlaşılmaktadır (Öztürk, 2012: 52).

Asur kabartmalarında Tanrının hayat ağacında tecelli ettiği görülür. Bir kabartmada Tanrı, bir ağaçtan çıkar biçimde gövdesinin üst kısmıyla betimlenir. Ağacın yanında su akmakta ve bir keçi ağacın yapraklarını yiyerek beslenmektedir (Öztekin, 2008: 44). Bir Asur belgesinde *İştar'*dan Hayat Ağacı Tanrıçası olarak bahsedilmektedir. Asur ülkesinde hayat ağacı, kraliyeti ya da Asur ülkesini simgelemektedir. Asur sanatında da hayat ağacının çok zengin bir kullanımı vardır. Duvar bezemelerinde, kral mühürlerinde yoğun şekilde kullanılmıştır. Asurlularda hayat ağacı insanlarla Tanrılar arasında aracı konumdadır. Saray duvarlarında, resmi odalar ve tapınaklarda, taht süslemelerinde, Kral odalarında, mühürlerde, kuşaklarda sıklıkla bu motifin yer alması hayat ağacının ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Bu kadar yoğun kullanılmış olması kral simgesi olarak kabul edilmesi ve kült motif olmasından kaynaklanmaktadır (Çevik, 1999: 336, Güneş, 2012: 3, Belli 1980, 238).

M.Ö. 2000'li yıllarda Mezopotamya'da kurulan Mitanni krallığında da hayat ağacı motiflerine rastlanır. Asurlular, Mitanni egemenliği altında oldukları için onların kullandığı hayat ağacı motiflerini benimseyip kullanmışlardır. Mitannilere ait

mühürlerde özellikle kutsal ağaç, grifon ve sütunlar kullanılmıştır. Asurlular, M.Ö. 14. yüzyılda özgürlüklerine kavuşmuşlar ve hayat ağacı inancına kendilerine özgü yeni anlamlar kazandırmışlardır (Ateş, 2012: 30). Asur medeniyetine ait eserlerde tapınakların yanında servilerin olduğu görülmektedir (Çulpan, 1961: 26, Cebeci, 2019: 26). Mühürlerinde en çok kullandıkları süsleme sütun, Cennet, grifon ve kutsal ağaçtır (Köroğlu, 1996: 30) (Fotoğraf 64, 65, 66).

Asur ve Urartu uygarlığına ait hayat ağacı servidir. Bu uygarlığa ait tasvirlerde hayat ağacı, yanında cine benzer kanatlı yaratıklarla gösterilmiştir. Cinler, ellerinde kovalarla aldıkları suyu hayat ağacına serpmektedir (Fotoğraf 66). Bu durumun bir ayin veya tören olduğuna dair görüşler vardır (Ağaç ve Sakarya, 2015: 5). Asur ve Urartu uygarlıklarında soylu olarak kabul ettikleri erkeklerin boyunlarına taktıkları takıların üzerinde hayat ağacına tapınma sahnesi tasvir edilmiştir. Anadolu Türkmen kadınlarının takılarında da stilize halde hayat ağacı motifleri kullanılmıştır (Türe, 2004, Ağaç ve Sakarya, 2015: 5).

Fotoğraf 64: Mitanni, Seramik Silindir Conta, Meyve Ağaçları, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613188234).

Fotoğraf 65: Asur-Nimru, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613696194).

Urartu sanatının çok önemli bir parçası olan duvar resimlerinde çeşitli figürler, bitkisel, geometrik motifler kullanılmıştır. Kompozisyonlarda hayat ağacının kullanımında ağacın iki yanında kanatlı cinler, sfenksler, Tanrılar, mücadele halinde hayvanlar tasvir edilmiştir. Urartu sanat eserleri içinde çokça kullanılan mühürler zengin süslemelere sahiptir. Bu süslemelerde hayvan, bitki, ağaç ve figürler görülmektedir (Haklı, 2018: 54) (Fotoğraf 67).

Fotoğraf 66: M.Ö. 3. Yy. Asur Dönemi, Hayat Ağacı, (https://www.britishmuseum.org/collection/image/447277001).

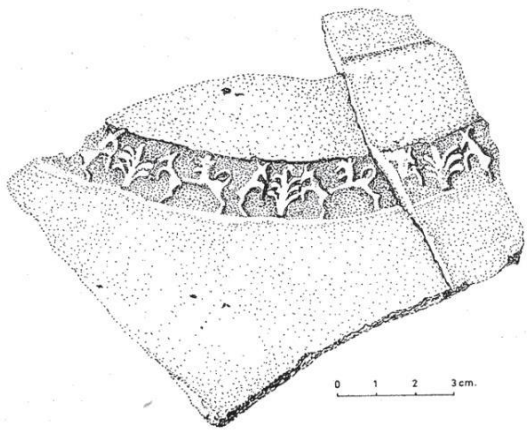

Fotoğraf 67: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartulara Ait Küp Parçası, Hayat Ağacı ve Dağ Keçileri, (Belli 1980, 239, Öz, 2018: 222).

Urartu uygarlığında hayat ağacı motifine diğer ilk çağ uygarlıklarına oranla daha sık rastlanır. Urartu sanatında hayat ağacı, Sümer, Babil, Asur medeniyetlerine göre daha zengin ve özgün bir içerik taşır. Urartular döneminden kalan mühür üzerinde hayat ağacı motifi görülmektedir. Simetrik kompozisyonda duran ayaklarını hayat ağacına dayayan iki keçi figürü vardır. Bu kompozisyon şemasını Sümerlerin de kullandığı, dönemin eserlerinden anlaşılmaktadır. Urartuların tapınaklarını ağaç motifleriyle süsledikleri görülmektedir. Bu hayat ağaçları, sanki sonsuza kadar yükseliyormuş gibi oldukça uzun çizilmiştir. Burada amaç, ağacın kutsallığını göstermek, sonsuz hayatı simgelemek ve tarımla uğraşan bu toplumun bereketini göstermektir. Urartularda tüm bu anlamların dışında hayat ağacının koruyuculuğu anlamı da ön plandadır. Özellikle askeri malzemelerinin üzerine hayat ağacı motifini işlemeleri, kötü güçlerden korunmak ve zafer elde etmek içindir. Krallarının miğferlerinde de ağaç motifini sıklıkla kullanmışlardır (Öztekin, 2008: 45).

Asur ve Urartu hayat ağacı simgesini en çok kullanan iki uygarlıktır. Kullandıkları motiflerin birbirine benzer olması da bu uygarlıkların sanatta birbirleriyle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir (Belli, 1980: 240). Urartu dönemi sanatında hayat ağacı motifi çok sevilen ve manevi inanç doğrultusunda anlamlar kazanan bir motiftir. Bu motifi öyle benimseyerek kullanmışlardır ki Urartu dönemi hayat ağacı kullanımının Sümer, Hurri, Babil ve Asurun hayat ağacı inancı ve kullanımıyla neredeyse denk olabilecek örnekleri vardır (Belli, 1980: 240, Arslan, 2014: 67, Onarlı, 2000: 14). Urartular sanat alanında madeni eşyalar, saray duvarları,

askeri malzeme, tapınak, taş eserler, ahşap eserler vb. pek çok eserde hayat ağacı tasvirini kullanmışlardır. Kullandıkları hayat ağacı örnekleri, hem stilize hem natüralist olacak şekilde çok çeşitli tarzdadır. Urartular için hayat ağacı korunması gereken bir motiftir. Bu sebeple tapınaklarını hayat ağacıyla süsleyerek onun kutsal bir mekânda sonsuza kadar korunacağını düşünmüşlerdir (Belli, 1980: 242, Çevik, 1999: 349) (Fotoğraf 68).

Urartulara Asurlularla iletişim sonucu geçen hayat ağacı, Urartulardan da İskitlere geçmiştir. İskitlere ait bir kurgandan çıkarılan altın malzemeli balta üzerinde hayat ağacı motifi görülmektedir. Buradaki hayat ağaçları, Urartularda görülen tasvirlerle aynıdır. Ortada bir hayat ağacı ve karşılıklı olarak birbirine bakan ayağını ağaca dayayarak duran iki keçi motifi vardır (Belli, 1980: 240) (Fotoğraf 69).

Fotoğraf 68: M.Ö. 9.-8. Yy. Asur, Mobilya Plakası, İnsan, Sfenks ve Hayat Ağacı, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/30004232?rpp=20&pg=12&ft=%2A&what=Reliefs&pos=236).

Fotoğraf 69: M.Ö. 3. Yy. İskit-Saka Türklerine Ait Ahşap Askılık, Pazırık Kurganı, (https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/03/hayat-agaci-dogum-yasam-olum.html).

Hayat ağaçlı süslemelere bakıldığında Sümer, Babil, Asur, Hurri, Geç Hitit dönemi eserlerinde bir gelenek, devamlılık olduğu görülmektedir (Özkaya, 1996: 11).

Mezopotamya uygarlıklarında görülen kültürel alışveriş Sümerlerin *Su Tanrısı* olarak adlandırdıkları *Enki* ve onun yardımcıları *Yedi Bilgeler* tasvirlerde sıklıkla kullanılmıştır. Bu stil tüm Mezopotamya sanatına özellikle yeni Asur ve yeni Babil sanatına etki etmiştir. Enki Kültüne ait bu tasvirler kral odalarında, duvar kabartmalarında, saray süslemelerinde kendine yer bulmuştur. Mezopotamya'da geniş bir alana yayılan bu kullanım Hitit, Urartu, Frig, Asur, Babil dönemi insanlarını etkisini altına almıştır. Çok sevilmiş ve hemen her alanda bu tasvirler kullanılmıştır. Saray süslemelerinde, kralın eşyalarında, edebiyatta vb. alanlarda kendini göstermiştir. Enki Kültü, kozalak, kova, hayat ağacı, lotus çiçeği, Apkallular (Bilgeler), insan-hayvan karışımı yaratıklar, balık figürleri gibi motiflerin bir arada kullanıldığı özgün bir süsleme ve sanat tarzından oluşmuştur. Bu özgün süsleme tarzı Anadolu uygarlıkları tarafından da benimsenmiştir (Şentürk ve Arslan, 2019: 111) Fotoğraf 70, 71).

Hitit ve Frigyalıların yerleşim yerleri olan Arslantaş, Arslantepe, Kargamış, Etimesgut, Kalaba Köyü, İlhamlı Köyü, Ahi Yakup ve civarındaki kabartma eserlerde Enki Kültü tarzında yapılmış eserler görmek mümkündür. İbadet sahnesi veya tören-ritüel yapan bilginlerin olduğu değişik tarzda varlıkların da yer aldığı

hayat ağaçlı süsleme tarzı açıkça görülmektedir. Urartu sanatı içinde aynı durum söz konusudur. Hayat ağacı etrafında yapılan ritüellerin konu olarak işlendiği eserlerde ağaç etrafında krallarında katılarak ibadet ettikleri sahnelerden oluşan süsleme tarzı, süs eşyalarından kraliyet eşyalarına kadar pek çok yerde kullanılmıştır. Bazı süslemelerde hayat ağacıyla beraber lotus çiçeği, keçi figürü, arslan, kuş başlı yaratık, kanatlı varlıklar, boğa yarı insan yarı hayvan kanatlı figürler görülmektedir (Şentürk ve Arslan, 2019: 114-115).

Fotoğraf 70: Babil-Kassit, Silindir Mühür, Keçi, İnsan ve Hayat Ağacı, (Collon, 1993).

Fotoğraf 71: Asur Dönemi, Akik Silindir Mühür, İnsan, Güneş Diski, Grifon, Hayat Ağacı, Yıldız ve Güneş, (Collon, 1993).

Urartu sanatı içinde özellikle kral eşyalarında rastlanan hayat ağacı süslemeleri, *Kral Rusa*'ya ait mühür üzerinde kova, kozalak ve hayat ağacı tasviri şeklinde yer almaktadır (Sevin, 2003: 216). Urartu döneminden başka bir örnek ise Kral

Argişti'ye ait bir miğfer üzerinde hayat ağacı, kova, kozalak sembolleri arınma ve ibadet işlemi yapan kanatlı figürler üst üste sıralanarak kullanılmıştır. Alacahöyük civarından çıkarılan eserler üzerinde çok stilize halde hayat ağacı ve ağaç etrafında şekillenen figürlü süslemeler görülmektedir. Bu süslemelerde iki boğa ağaca saldırırken onları boğa başlı adamlar veya doğaüstü kanatlı varlıklar engellemektedir. Kargamış bölgesine ait kabartmalarda da çok benzer bir tarz vardır. Hayat ağacı etrafında kuş başlı demonlar, griffin, kanatlı yarı insan yarı hayvan figürlerinin kullanımı Enki Kültü'nün Hitit dönemi eserlerine yansımış en iyi örnekleridir. Hitit dönemine ait Altıntepe'de de fildişi eserler üzerinde hayat ağacı ve lotus çiçeği motiflerinin kullanıldığı süslemeler görülmektedir. Kozalak ve kova sembolleriyle süslenmiş ritüellerinin yapıldığı sahnelerde hayat ağacı merkezde ve ön plandadır. Bu kültürlerde gelişen ortak süsleme tarzına bakıldığında; Enki kültü'nün çok sevilerek benimsendiği ve geniş bir coğrafya da kendine yer edindiği söylenebilir. Mezopotamya ile Anadolu arasında sanat anlayışının beraber şekillendiği ve etkileşimin yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilir. Hitit, Urartu, Frig kültürlerinde duvar kabartmalarında, mücevherlerde, kraliyet eşyalarında aynı kompozisyon hâkimdir. Ortak yani ana tema ise arınma-ibadet konusudur (Şentürk ve Arslan, 2019: 113-116) (Fotoğraf 72).

Fotoğraf 72: M.Ö. 7. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Levha, Arslan, Boğa, Sfenks ve Hayat Ağacı, (https://www.metmuseum.org/toah/hd/urar/hd_urar.htm).

Frig, Hitit ve Urartu toplumları Asurlulardan, Asurlular ise Sümerlerden hayat ağacı kültünü ve süslemesini almıştır. Bu dönemlere ait bulgularda görülen tasvirlerde ana konu hayat ağacıdır. Bu kullanımlarda görülen simetrik ve figürlü

süsleme tarzı Sümerlerle aynıdır. Bu durum hayat ağacına yüklenen anlamların aynı veya çok benzer olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Hayat ağaçlı kompozisyonların çok fazla değişikliğe uğramadan Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarında kullanıldığı belirlenmiştir. Şaman/Kam inancında, Türk kültüründe çeşitli uygarlıklar ve milletlerde ortak inanış hayat ağacının Dünya'nın merkezinde olduğu, kutsal ve ölümsüzlük öğesi olduğu, Tanrının onda tezahür ettiğidir (Gürcüm ve Kaleli, 2020: 459).

3.3.2. İslamiyet Sonrası Anadolu Tarihinde Hayat Ağacı Motifi

İslamiyet, İslam Peygamberi Hz. Muhammed tarafından M.Ö. 7. yüzyılda tebliğ edilmeye başlanmıştır. Bu yüzyıldan itibaren sadece Arap yarımadasında değil Dünya'da hızla yayılmaya başlamıştır. Bu hızlı yayılış, inançları, gelenekleri, yaşam tarzlarını ve sanatları belirgin şekilde etkilemiştir. Türkler, İslamiyet'i kabul etmeden önce tek Tanrılı inanca sahiptir. Bu nedenle İslamiyet'i kabul etmeleri ve benimsemeleri kolay olmuştur. Ancak İslamiyet'ten önce Türkler için büyük bir öneme sahip olan ağaç kültü, ağaç kutsiyeti İslamiyet'ten sonra kült yerine daha ağırlıkta motif olarak ve farklı anlamlarda kendine yer bulmuştur. İslam inancı doğrultusunda şekillenen sanatlar coğrafi özelliklere göre çok farklılık göstermiştir. Örneğin; Arap yarımadasındaki İslam toplumlarının hayat ağacı motifini kullanış biçimiyle Anadolu'daki İslam toplumlarının hayat ağacı motifini kullanış şekli ve tarzı farklıdır. Aynı şekilde İslam'dan önceki ağaç anlayışı ile İslam sonrası anlayış ta farklılıklar göstermektedir. Bu durum Anadolu'da ağaç kültünün İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Ağaçla ilgili inançlar, Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra da devam etmiştir. Destanlardan efsanelere, halk inançlarına kadar eski Türk kültüründe ve İslam anlatılarında ağaç kavramı her daim var olmuştur. Oğuz Türklerinin bilinen en eski destanı olan Dede Korkut kitabında ağaç kavramıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu kitapta ağaç için; "G*ölgelice kaba ağacın kesilmesin"* şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu ifadenin bir dua olacağı düşünülmektedir. 15. yüzyıl Osmanlı kroniklerinden birinde Oruç Bey'e ait bir eserde I. Murat'ın bir fethi sırasında kaleyi bir türlü ele geçirememesi üzerine Padişahın büyük bir kavak ağacının altına giderek burada fetih için dua ettiği anlatılır. Anlatılana göre, bu duadan sonra kale fethedilir. Bu ağaca daha sonra *Devlet'lü Kaba Ağaç* adını vermişlerdir (Ocak, 2003: 135-140). Dede Korkut hikâyesinde ağaçla beraber *Kölgelüçe* yani *Gölgeli Ağaç* sözünün geçmesi derin anlamlar içermektedir. Gölgesinde dinlenilen zorda kalanların darına yetişen anlamlarının olduğu düşünülmektedir (Alptekin, 2013: 29).

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra ağaçtan türeyiş inancı son bulmuştur. Ancak ağaçla ilgili inanışlar ve ağacın önemi hiç bir zaman son bulmamıştır. Kuran-ı

Kerim'de hayat ağacından bahsedilmeye devam edilmiştir. Kuran'da hayat ağacı olarak geçmese de *Tuba Ağacı, Zakkum Ağacı* gibi önemli ağaçlardan pek çok kez bahsedilmiştir. Cennet'te olduğu düşünülen *Tuba Ağacı'*nın hayat ağacı olduğu kabul edilmektedir. *Zakkum Ağacı*'nın ise Cehennem'de olduğuna inanılmaktadır. *Tuba Ağacı,* Rad suresinde güzellik, huzur ve rahatlık, göz aydınlığı vb. anlamlarına gelmektedir. Anadolu'daki insanlara göre, Cennet'te bulunan *Tuba Ağacı*'ndaki her bir yaprak bir insanı temsil etmektedir. Bu ağaçtan düşen her bir yaprak bir kişinin ölümünü temsil etmektedir. Bu düşüş kırk gün önceden gerçekleşir (Ergün, 2004: 86).

İslam inancında; *Cennet Ağacı* olarak da bilinen *Tuba Ağacı,* Arapça *güzellik, hoşluk, iyilik, göz aydınlığı* anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Rad Suresi 29. ayetinde; "*İman edip sâlih amel işleyenler Tuba yurdu ile müjdelenmiştir"* ifadesi geçmektedir. *Tuba Ağacı,* hadislerde de geçmektedir. İslam inancında *Tuba Ağacı*, meyve veren verdiği meyvelerin yenildiği, gölgesinde canlıların istirahat ettiği, Cennet'e giden insanların pek çok ihtiyacını karşılayan ağaç olarak bilinir. Buradan yola çıkarak *Tuba Ağacı'*nın Cennet'e giden insanlar için önemli bir ağaç olduğu söylenebilir. *Tuba Ağacı,* Cennet'e gidenler için mutluluk ve huzur kaynağıdır. İslami kaynaklarda *Tuba Ağacı*'nın Cennet'e bulunan ağaçların en büyüğü olduğu geçmektedir. Mesnevilerde *Tuba Ağacı*'nın yapraklarının çok parlak olduğu gövdesinin kalın ve ihtişamlı olduğu, dallarının sürekli canlı olduğu, meyvelerinin hiç bitmediği, her daim tazeliğini koruduğu yazmaktadır. Tasavvufta *Tuba*, Yaratıcıyla bağ kurmakta kullanılan bir kavramdır. Türkçede "*Başı göğe ermek"* deyimi günlük hayatta kullandığımız bir deyimdir. Bu deyimden kasıt başı *Tuba*'ya ermektir. Barındırdığı anlamlarından dolayı isim olarak ta kız çocuklarına konulmaktadır (Gülcü, 2018: 292-293, Çetin, 2019: 1193).

İslamiyet dininin kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'de bazı ayetlerde adlandırılmayan ağaçlar ve *Tuba Ağacı, Hurma Ağacı* gibi kutsal kabul edilen ağaçlar ile ilgili bilgiler vardır. Bu ayetler şunlardır;

> **Bakara suresi, 35. ayet:**
> *"Ve dedik ki: "Ey Adem, sen ve eşin cennette yerleş. İkiniz de ondan, neresinden dilerseniz, bol bol yiyin; ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz."(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

İbrahim suresi, 24. 25. ve 26. ayet:

"*Allah'ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle misaller getirmektedir. Çirkin bir söz ise toprağa kök atıp da yerleşmediği için yerden kolayca sökülüp çıkarılabilen köksüz, kararsız çirkin bir ağaca benzer*" (https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

Rad suresi, 29. ayet:

"İman edip güzel amel işleyenler için Tuba ve dönüp gidecek güzel yurt vardır" (https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Enam suresi, 99. ayet:

"O, gökten su indirendir. Bununla her şeyin bitkisini bitirdik, ondan bir yeşillik çıkardık, ondan birbiri üstüne bindirilmiş taneler türetiyoruz. Ve hurma ağacının tomurcuğundan da yer sarkmış salkım lar, birbirine benzeyen ve benzemeyen üzümlerden, zeytinden ve nardan bahçeler (kılıyoruz.). Meyvesine, ürün verdiğinde ve olgunluğa eriştiğinde bir bakıverin. Şüphesiz inanacak bir topluluk için bunda gerçekten ayetler vardır" (https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Nahl suresi, 10. ayet:

"Sizin için gökten su indiren O'dur; içecek ondan, ağaç ondandır (ki) hayvanlarınızı onda otlatmaktasınız" (https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

Nahl suresi, 68. ayet:

"*Rabbin bal arısına vahyetti: Dağlarda, ağaçlarda ve onların kurdukları çardaklarda kendine evler edin.*" (https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

İsra suresi, 60. ayet:

"*Hani Biz sana: "Muhakkak Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı insanları denemek için yaptık, Kuran'da lanetlenmiş ağacı da. Biz onları korkutuyoruz. Fakat (bu) onlarda büyük bir azgınlıktan başka bir şey arttırmıyor"* (https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Taha suresi, 18. ayet:

*"Dedi ki: "O, benim asamdır; ona dayanmakta, onunla davarlarım için ağaçlardan yaprak düşürmekteyim, onda benim için daha başka yararlar da var." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

Taha suresi, 120. ayet:

"*Sonunda şeytan ona vesvese verdi; dedi ki: "Sana sonsuzluk ağacını ve yok olmayacak bir mülkü haber vereyim mi?" (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Hac suresi, 18. ayet:

"*Görmedin mi ki, gerçekten, göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan birçoğu Allah'a secde etmektedirler. Birçoğu üzerine azap hak olmuştur. Allah kimi aşağılık kılarsa, artık onun için bir yüceltici yoktur. Şüphesiz Allah, dilediğini yapar." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

Müminun suresi, 20. ayet:

"*Ve (daha çok) Tur-i Sina'da çıkan bir ağaç (türü de yarattık); o yağlı ve yiyenlere bir katık olarak bitmekte (ürün vermekte)dir". (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Nur suresi, 35. ayet:

*"Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, içinde çerağ bulunan bir kandil gibidir; çerağ bir sırça içerisindedir; sırça, sanki incimsi bir yıldızdır ki, doğuya da, batıya da ait olmayan kutlu bir zeytin ağacından yakılır; (bu öyle bir ağaç ki) neredeyse ateş ona dokunmasa da yağı ışık verir. (Bu,) Nur üstüne nurdur. Allah, kimi dilerse onu Kendi nuruna yöneltip-iletir. Allah insanlar için örnekler verir. Allah, her şeyi bilendir." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Neml suresi, 60. ayet:

*"(Onlar mı) Yoksa gökleri ve yeri yaratan ve size gökten su indiren mi? Ki onunla (o suyla) gönül alıcı bahçeler bitirdik, sizin içinse bir ağacını bitirmek (bile) mümkün değildir. Allah ile beraber başka bir İlah mı? Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir kavimdir." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf).

Kasas suresi, 30. ayet:

*"Derken oraya geldiğinde, o kutlu yerdeki vadinin sağ yanında olan bir ağaçtan: "Ey Musa, Âlemlerin Rabbi olan Allah Benim;" diye seslenildi." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Lokman suresi, 27. ayet:

*"Eğer yeryüzündeki ağaçların tümü kalem ve deniz de -onun ardından yedi deniz daha eklenerek- (mürekkep) olsa, yine de Allah'ın kelimeleri (yazmakla) tükenmez. Şüphesiz Allah, üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Sebe suresi, 16. ayet:

*"Ancak onlar yüz çevirdiler, böylece Biz de onlara Arim selini gönderdik. Ve onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde az bir şey de sedir ağacı olan iki bahçeye dönüştürdük."(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Yasin suresi, 80. ayet:

*"Ki o, size yeşil ağaçtan bir ateş kılandır; siz de ondan yakıyorsunuz." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Saffat suresi, 146. ayet:

*"Ve üzerine, sık-geniş yaprakla (kabağa benzer) türden bir ağaç bitirdik."(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Fetih suresi, 18. ayet:

*"And olsun, Allah, sana o ağacın altında biat ederlerken müminlerden razı olmuştur, kalplerinde olanı bilmiş ve böylece üzerlerine 'güven duygusu ve huzur' indirmiştir ve onlara yakın bir fethi sevap (karşılık) olarak vermiştir." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Kaf suresi, 10. ayet:

*"Ve birbirinin üstüne dizilmiş tomurcuk yüklü yüksek hurma ağaçları da."(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Rahman suresi, 6. ayet:

*"Bitki ve ağaç (O'na) secde etmektedirler." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Vakıa suresi, 29. ayet:

*"Üst üste dizili meyveleri sarkmış muz ağaçları" (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Vakıa suresi, 72. ayet:

*"Onun ağacını sizler mi inşa ettiniz (yarattınız), yoksa onu inşa eden Biz miyiz?" (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Haşr suresi, 5. ayet:

*"Hurma ağaçlarından her neyi kesmişseniz veya kökleri üzerinde dimdik bırakmışsanız, (bu) Allah'ın izniyledir ve fasık olanları alçaltması içindir."(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Abese suresi, 30. ayet:

"*Boyları birbiriyle yarışan ve iç içe girmiş ağaçlı bahçeler" (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Kuran'da bahsedilen başka bir ağaç adı da *Zakkum Ağacı*'dır. O ağacın Cehennem'de bulunduğuna, zalimler için korkunç bir ağaç olduğuna inanılmaktadır. Kuran-ı Kerim'de dokuz yerde *Zakkum* adı geçmektedir. Geçen yerlerde ölümsüzlükle anılır (Uzun, 2011: 155). Bazı ayetlerde direkt *Zakkum* geçmese de bu ağaca gönderme yapılmıştır. Bu ayetler şu şekildedir;

Saffat suresi 35. ayet:

*"Bu mu daha iyi bir ikramdır yoksa zakkum ağacı mı? Biz o zakkumu zalimler için bir sınama aracı yaptık" (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Saffat suresi 62. ayet:

*"Şimdi ziyafet olarak, cennet ehli için anılan bu nimetler mi daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı?"(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Saffat suresi 63. ayet:

*"Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Saffat suresi 67. ayet:

*"Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır." (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Vakıa suresi 52. ayet:

*"Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz" (*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Duhan suresi, 43. ayet:
"Doğrusu, o zakkum ağacı;"
*(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Duhan suresi, 44. ayet:
"Günahkâr olanın yemeğidir."
*(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Duhan suresi, 45. ayet:
"Pota gibi; karınlarda kaynar-durur;"
*(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Duhan suresi, 46. ayet:
"Kaynar-suyun kaynaması gibi."
*(*https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf)

Kuran-ı Kerim'de geçen sürelerden İslam dininde ağaçlarla ilgili inançların olduğu ve bu ağaçların sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Cennet ve Cehennem kavramlarıyla ilişkilendirildiği açıktır. *Tuba Ağacı*'nın cenneti, *Zakkum Ağacı'*nın Cehennem'i sembolize ettiği de açıkça belirtilmiştir. *Tuba, Zakkum, Hurma* ağaçlarından bahsedildiği ve onlarla ilgili bilgiler verildiği görülmektedir.

Allah'ın *El-Hayat* sıfatını sembolize eden hayat ağacının yeşil kalması Dünya hayatının var olma süresiyle bağlantılı görülmüştür. Hayat ağacını yalnızca özel insanlar görüp anlayabilirdi. Bu insanlar, Tanrı tarafından gönderilen hakanlar ve Kamlardır. Hayat ağacı tektir, yalnız bir ağaçtır ve kâinatın bel kemiğidir. İnsanların soy ağacı kavramı, soy ağacı ile hayat ağacı arasındaki bağı gösterir (Arslan, 2014: 64).

Cennet'te pek çok ağaç olduğuna ancak en büyük ağacın *Tuba Ağacı* olduğuna inanılmaktadır. Ağacın aslı incirdir. Ağacın dallarının zebercetten, yapraklarının ise sünüşten olduğu bilinmektedir. Yetmiş bin dalı olan bu ağacın büyük iri dalları Arşı Ala'ya uzanmaktadır. Cennet'te olan her bir nesne ve canlıya *Tuba Ağacı'*nın gölgesinin değeceği bazı kaynaklarda geçmektedir. Ağacın kökünde mavi bir su kaynamaktadır. Bu ağaç üzerinde öyle meyveler vardır ki daha önce hiç görülmemiş tadılmamış lezzettedir (Şahbaz, 2018: 352). Kuran'da Cennet'te bulunan *Tuba Ağacı* dışında *Secer-i Ahdar* adında bir ağaçtan da bahsedilmektedir. Ateş bu

ağaçtan çıkmış ve insanlığın eline ulaşmıştır. İslam dininde Hoca Ahmet Yesevi, Yusuf Has Hacib, Mevlana gibi öncü ve bilgin insanlar için ağaç çok kıymetli ve mübarek sayılmaktadır (Topaloğlu, 1988: 468).

Altay, Yakut ve Şor Türklerinde, Göktürklerde, Uygurlarda ve diğer Türk boylarında görülen ağaç inancıyla ilgili durumlar, günümüzde Türkiye'de hala korunmaktadır. Günümüzde sunni Müslümanların yanı sıra Alevi inancında ve diğer mezheplerde de ağaç ile ilgili inançlar devam etmektedir (Menteş, 2012: 80-89). Alevilikte de ağaca saygı ve kutsallık atfetmek büyük önem taşımaktadır. Öyle ki resmi belgelerinde dahi ağaçla ilgili unsurlardan bahsedilmektedir. Osmanlı dönemi valilerinden birinin 2. Abdülhamit'e yazdığı metinde Alevilerin ağaçlara çok değer verdiğinden ve ağaçları ziyaret ettiklerinden bahsetmektedir. Ağaçlara ziyaretlerinde adaklar adayıp kurbanlar kesmektedirler (Ocak, 2003: 136). Alevi inancında özellikle *ardıç ağacı* çok değerlidir. Hacı Bektaş-ı Veli, bu ağaca sığınmış ve ondan büyümesini istemiştir. Burada Bektaş-i Veli kırk gün çile çıkarmıştır (Onarlı, 2000: 162).

Kavak Ağacı ise bağımsızlığın simgesidir. Tanrıya yakarış yapılan yerler ağaçların dibidir. *Kavak ağacının* yer ile göğü bağladığına da inanılır (Işık, 2019: 550).

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk sanatında görülen ağaç süslemeleri değişiklik göstermiştir. İslamiyet sonrasında ağaç tasvirleri İslamiyet öncesi tasvirlere kıyasla daha stilize, daha süslü, palmiyeye benzer tarzdadır. Servi motifi ise bu dönemden itibaren mezar taşlarında yaygın olarak daha çok kullanılmıştır (Elpe, 2003: 31). İslamiyet'ten önce ağaç süslemelerinde ağaç motifleri genellikle geyik motifleriyle süslenmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra Selçuklu süslemelerinde ejder, kuş motifleri daha yaygın kullanılmıştır (Esin, 1976: 175).

İslam halk mitolojisinde insan şeklinde meyvesi olan bir ağaçtan bahsedilmektedir. Bu ağaç *Cehennem Ağacı*'dır. *Vakvak Ağacı* adı verilen bu ağaç, Kuran-ı Kerim'de geçmemektedir. Ancak İslami dayanağı olduğuna inanılan bir ağaçtır. Pek çok yazar bu ağaçtan bahsetmiştir. Efsanevi ve mitolojik bir unsur olan bu ağaca dair pek çok görsel bulunmaktadır. Bir döneme hâkim olan *Vakvak* üslubundadır. Araştırmacıların bir kısmı Hint kökenli bir inançtan doğduğunu belirtse de İslam'la daha fazla ilişkilendirilmiştir *Vakvak Ağacı,* İslam halk inancında

Cehennem Ağacı yani *Şecere-i Vakvak* olarak geçmektedir (https://www.arkeolojikhaber.com/haber-vakvak-agaci-secere-i-vakvak-21247/).

İbn'i Ârabi kozmolojisinde; tüm evreni küre şeklinde tasvir etmiş, su, hava, Ay, Merkür, Venüs, Güneş, Mars, Jüpiter, Satürn ve Sabit Yıldızları betimlenmiştir. Bu evren anlayışının ötesine geçildiğinde ise Allah'ın tahtını kurduğu ve var olduğu yere ulaşılır (Reat, 1975: 15).

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk devletleri, hayat ağacının sahip olduğu anlamları devam ettirmekle birlikte ona farklı anlamlar da yüklemeye başlamıştır. Birçok sanat alanında temel motif olarak kullanmışlardır. Özellikle Selçuklular, mimari yapıları başta olmak üzere her türlü sanat eserlerini hayat ağacı motifiyle süslemiştir. Kullandıkları ağaç motifi Cennet'i, yer ve gök birleşimini temsil etmektedir. Ayrıca ölülerin ruhlarının öbür âleme geçişini sağlayan bir yardımcı olarak ta kabul edilmiştir (Öney 1968, 34-36). Osmanlılar içinde ağaç kavramı genel anlamlarını dışında hükümdarlığın simgesi ve ölü atalarının durduğu bir mekân olarak görülmüştür. Doğu Türkistan'daki Müslüman Kamlar hastaları kayın ağacının önünde çeşitli büyü ve ritüellerle tedavi etmişlerdir. Evliya Çelebi Seyahatname'sinde ağaca tapan Müslüman Nogaylardan bahsetmiştir. Nogaylar için ağaç, Melek Cebrail vasıtasıyla Allah tarafından gönderilmiş *Tuba Ağacı*'nın dalından çıkmış ve Hızır'ın eliyle dikilmiştir (İnan, 2017: 65). Mevlana'ya gelerek rüyasını yorumlatan bir kişiye Mevlana, hayat ağacının Cennet'teki *Tuba Ağacı* olduğunu dallarında ise kuşlar, peygamber ve velilerin ruhlarının olduğunu söylemiştir (Ögel, 1986: 8). Mevlana'ya ait olan bir tefsirde ise Hz. Muhammed'in veda hutbesini *hurma ağacı*na dayanarak verdiği aktarılmıştır (Esin, 1976:176, Elpe, 2003: 39).

Mevlana Celalettin-i Rumi mesnevisinde ağaçlarla ilgili şöyle bir ifade kullanmıştır;

> *"Bu ağaçlar ellerini topraktan çıkarıp halka doğru yüz türlü işaretlerde bulunurlar, duyana söz söylerler, yeşil dilleriyle, uzun elleriyle toprağın içindeki sırları anlatırlar"* (İzbudak, 1995, Erbek, 2002: 166).

Bu anlatımdan ağaçların metafizik boyutla ilişkisinden söz edilebilir.

Mevlana Celalettin-i Rumi'nin mesnevisinde adı geçen ağaçlar ise; *armut, hurma, incir, sidre, servi, tuba, zakkum* ağaçlarıdır (İncidağı, 2015).

Osmanlı devletinin tarihleri boyunca kutsal saydığı önemli ağaçlar vardır. Bu ağaçlar şu şekildedir;

> *"Osman Beyin kardeşi Sarıyatu Beyin bir harpte şehit düştüğü yerdeki çam ağacı Kandilli Çam diye meşhurdur. Dolmabahçe civarındadır"*
>
> *"Geyikli babanın Bursa'daki Bey sarayını avlusuna diktiği kavak ağacı, Orhan bey, Bursa'nın fethinden sonra dervişleri teftiş etmek için Keşiş dağının eteklerine indi. Omzunda kavak ağacı vardı. Ağacı avluya saçar. Günden güne büyüyen ağaç, Osmanlı'larca soylarının devamı ve devletlerinin daim olacağına işaret ediyor. Bu yüzden bu ağaca çok iyi bakılmıştır"*
>
> *"I. Murad'ın İnceğiz'in üzerindeki Bilenye hisarının zaptı için yapılan harekâtı idaresi esnasında oturduğu kavak ağacı. Bu ağaç, Devletlü Kabaağaç olarak bilinir"*
>
> *"Bursa Koğuk çınar mahallesinde yer alan Koğuk çınar. Esas adı Ulufeli çınardır. 14. yy. sonlarında dikilmiştir. I. Bayezid, bir seferden bol ganimetle dönünce, o sene çocuk doğuran kadınlara maaş bağlanmasını emretmiş. Padişahın huzuruna 70 yaşlarında dul bir kadın geliğ, maaş istediğini erkek çocuk doğurduğunu söyler. Kadın bir çınar ağacı diktiğini söyler. Padişah memnun kalıt ve maaşa bağlar"*
>
> *"Eyüp Sultan Türbesinin yanındaki çınar ağaları II. Mehmet İstanbul'u fethedince Eba Eyyüb'ün kabrinin bulunmasını istedi. Akşemseddin eline iki çınar ağacı alıp toprağa dikti. Kabrin burada olduğunu söyledi"*
>
> *"İstanbul Sultan Ahmet Cami avlusundaki çınar ağacı Yeniçeriler devlet erkânından yakaladıklarını öldürüp bu ağacın dallarına astılar. Bu ağaca Doğu mitolojisinde Vakvak Ağacı denilmiştir"* (Elpe, 2003: 43).

Meşhur camilerimizden olan Sultanahmet, Yeni Cami ve Rüstem Paşa Camilerindeki çiniler üzerinde servi ağaçlı süslemeler vardır. Karacaahmed ve Eyüp mezarlığında bulunan mezar taşlarında da aynı süslemeler görülmektedir (Gültepe, 2007: 145).

Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait minyatürlerde Kamlık geleneğindeki ağaç inancının izleri görülmektedir. Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan *Varka* ve *Gülşah* (998-1030) isimli mesnevi, Gazneli Sultan Mahmut (998-1030) adına *Ayyuku* tarafından Farsça yazılmış Türklerin ilk minyatürlü romanıdır. Üslup açısından Anadolu Selçuklu sanatından ortaya çıkan başyapıtlardan kabul edilmektedir (Dalkıran, 2013: 52).

Bu minyatür eserinin birinde *Varka* ve *Gülşah* ayakta birbirlerine yaslanarak durmaktadır. Arkalarında ise gökyüzüne doğru uzanan bir ağaç ve ağacın en üstünde ise kartal bulunmaktadır. İslam inancında kartalla beraber kullanılan ağacın özel bir anlamının bulunmamasından dolayı bu süslemenin Kamlık inancından geldiği düşünülebilir (Dalkıran, 2013: 52). Ağacın solunda görülen horoz figürü *Varka'*yı temsil etmekte ve onun asaletinin ve sabrının simgesi olmuştur. *Varka'*nın hemen yanında duran gül motifi de yine *Varka* ile bağlantılıdır. Bazı eserlerde ise nar ağacını *Varka'*nın yanında görmek mümkündür. Bazı ağaçların etrafında yaşam suyu görülmektedir (Arık, 2002: 3, Civili, 2017: 589).

Anadolu beylikler ve Selçuklular döneminde hayat ağacı motifi hem sivil, hem dini mimaride sıklıkla kullanılan bir motif olmuştur. Artuklular döneminden kalma taş eserler üzerinde de insan figürüyle beraber hayat ağacı süslemeleri görülmektedir (Öney, 1968a: 119).

Fotoğraf 73: 13. Yy. Artuklu Dönemi, Kireç Taşı, Panel, Mimari Süsleme, (http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object%3BISL%3Btr%3BMus01%3B3%3Btr).

Artuklular döneminden kalan bir kabartma üzerinde hayat ağacı motifi kuş ve insan figürleriyle beraber kullanılmıştır. İnsanın elinde yuvarlak bir nesne ve tepesinde büyük bir rozet görülmektedir. Ayrıca bu tasvirde tavus kuşu ve karşılıklı olarak arslan figürlerinin yerleştirilmiş olduğu görülmektedir (Öney, 1968a: 119, Üçer, 2019: 22). Bu döneme ait bir taş üzerinde de kuş, arslan, hayat ağacı, tavus kuşu, insan motifleri beraber kullanılmıştır (Öney, 1968a: 117). Artuklu dönemine ait bulunan kırık bir kaç küp üzerinde insan, hayvan figürleri, damla motifi, S kıvrımlar, çiçekler ve palmiye ağacı görülmektedir (Yurttaş, 2002: 199) (Fotoğraf 73).

Anadolu'da bir dönem yaşamış olan Saltuklulardan kalma bir eser olan Erzurum Emir Saltuk Kümbeti (12. yy.) yuvarlak kemerli olup yedi adet nişten meydana gelmiştir. Üçgen formdadır. Nişlerde kıvrım şekilli tomurcuklarla çevrili hayat ağacı motifi dikkat çekmektedir (Elpe, 2003: 65). Nişlerin içinde istiridye ve hayat ağacı motiflerinin dışında grifon, ejder, kartal, tavşan, boğa figürleri görülmektedir (Elpe, 2003: 66) (Fotoğraf 74).

Fotoğraf 74: 12. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Emir Saltuk Kümbeti, Hayat Ağacı, (https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-kumbetler).

İran'da kurulmuş ancak Anadolu topraklarında büyük bir alana yayılmış olan İlhanlıların sanat eserlerinde de hayat ağacı sembolü görülmektedir. Minyatürlü yazma eserlerinden olan *Cami El-Tevarih*'in bir bölümünde *Buddha*'nın kutsal ağacından bahsedilmiş ve bu ağaç betimlenmiştir (İnal, 1995: 72).

Hayat ağacı motifi Anadolu Selçuklu dönemi sanatında, ilk devirlerde sadece hayat ağacı motifi olarak tek başına veya kuş motifleriyle beraber kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde ise farklı hayvan motiflerinin de kompozisyonlara dâhil edildiği görülmektedir. Tek olarak hayat ağacı genellikle dini mimari eserlerde kullanılmıştır. Bunun sebebi ise Allah'ın tekliğini ifade etmektir. Bu kullanıma Selçuklu döneminden Divriği Ulu Cami'nin portalinde bulunan hayat ağacı süslemesi örnek verilebilir. Bu kullanımda ağaç dal gibi durmakta ve altında vazo yer almaktadır. Vazodan yükselerek çıkan hayat ağacı, ebedi hayat suyunu temsil etmektedir. Diğer portalde görülen hayat ağacı ise dilim şekilli bir vazodan çıkmaktadır. Ağacın tepesinde ise rozet yer almaktadır (Öney, 1968b: 26, Kuban, 2008: 133, Kuban, 2009: 113).

Selçuklu döneminde yaygın kullanılan bitkisel motiflerden rumi-palmet veya hayat ağacı kompozisyonları genellikle vazodan-saksıdan veya su kaynağından çıkan şekilde betimlenmiştir. Çok gerçekçi natüralist tarzda çalışılmıştır. Kabartma tekniğinin çok kullanıldığı bu kompozisyonlarda dikdörtgen veya hilal şeklinde bağlarla çiçek buketlerinin bağlandığı görülür. Hayat ağacının bazen haşhaş, nar gibi

meyve ağaçları şeklinde tasviri de natüralist üslubun benimsendiğinin göstergesidir (Doğan, 2003: 150).

13. yüzyılda keşfedilen Selçuklu dönemi figürlü halıları F.R. Martin tarafından Konya Alaaddin Cami'nde bulunmuş ve Türk İslam Eserleri Müzesi'ne götürülmüştür. Büyük boyutları ve üzerindeki eşsiz süslemelerle dikkat çekmiştir. Halılarda sonsuzluk prensibi, simetrik, hayvanlı, kufi yazılı vb. kompozisyon düzenleri vardır. Kullanılan motifler içinde kuş, yılan, kartal, akrep, çengel gibi motiflerdir. 1930 yılında Beyşehir Eşrefoğlu Cami'nde keşfedilen bazı halılar ile kompoziyon ve motif açısından Konya Alaaddin Cami'nde bulunan halılar benzerdir. Konya Mevlana Müzesi'nde korunan bu halılar dışında Tibet'te hayvan figürlü halılar bulunmuştur. Bu halılarda dikkat çeken özellik ise figürlü halılar olmasıdır. Bu halılar dört gruba ayrılarak incelenmiştir. Üçüncü grupta yer alan bu figürlü halılarda sekizgenler içinde hayat ağacı, ejder, tavus kuşu ve mücadele halindeki hayvan motifleri yer almaktadır. Özellikle İsveç'te Marby Köy Klisesi'nde keşfedilen *Marby Halısı* figürlü süslemeye sahiptir. Ancak *Ming Halısı* olarak literatüre geçen halı üzerinde zemin iki eşit parçaya bölünmüş ve halı çok stilize şekilde ortada ağaç ve karşılıklı iki kuş figürüyle tamamlanmıştır. Hayat ağacı ve kuş motifinin beraber kullanımına çok güzel bir örnek oluşturan bu halı Berlin İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu örnek Selçuklu dönemine ait hayat ağacı motifinin halılarda kullanımına birer örnektir (Gündoğdu, 2002: 310).

Selçuklularda görülen hayat ağacı motifleri Sibirya ve Orta Asya Kamlarının hayat ağacı motifiyle benzerdir. Bu kültürlere göre hayat ağacının dalları gökyüzünün katlarını temsil etmektedir. Genellikle hurma, kayın ya da palmiye kullanmışlardır (Üçer, 2007: 16). Hayat ağacıyla beraber kullanılan palmet motifi Selçuklu döneminde hurmaya dönüşmüştür (Ögel, 1966: 75).

Hayat ağacı motifi, Anadolu Selçuklu döneminde hem sivil hem dini mimaride kullanılmış ve süsleme elemanı olmanın dışında sembolik ve derin anlamları da yansıtmıştır. Devletin gücünü ve devamlılığını hayat ağacı temsil ettiği için *Devlet Ağacı* olarak ta adlandırılmıştır (Üçer, 2019: 10) Hayat ağacı motifi, çini bezemelerde, mimaride, halı-kilimlerde, taş kabartmalarda, minyatür, kumaş, seramik gibi çok çeşitli sanat dallarında kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu sanatında ilk dönemlerde hayat ağaçları tek başına kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde ise

çeşitli hayvan (arslan, kartal, vb.) figürleri ve meyve motifleri ile beraber kullanılmıştır. Tek olarak kullanılan hayat ağacı motifleri dini mimari yapılarda daha yaygın olarak kullanılmıştır (Öney, 1968b: 49, Alp, 2009: 57, Bingöl, 2008: 208). Mezar taşlarında da hayat ağacı motifleri en çok kullanılan motif olmuş ve ölen kişinin Cennet'e ulaşmasında köprü vazifesi gördüğüne inanılmıştır (Öztekin, 2008: 117, Özkul, 2019: 21).

Türk sanatında görülen bitkisel motiflerin Orta Asya'dan beri kullanıldığı bilinmektedir. Ancak Selçuklu Dönemi sanatında özellikle hayvansal ve figürlü motifler, daha çok tercih edilmiştir. Figürlü motiflerde Kam inancının yansımalarını görmek mümkündür. İslamiyet'in kabulünden sonra motifler stil değişikliğine uğramıştır. Kam inancında hayat ağacı manevi âlemleri bağlayan merdiven olarak görülürken İslam inancında *Cennet Ağacı* olarak kendine yer bulmuştur. Yeni dini inanç doğrultusunda figürlü bezemeler azalınca süsleme sanatlarında da bitkisel motifler ağırlık kazanmıştır. Bu nedenle hayat ağacı gibi bitkisel kökenli motifler İslamiyet'in kabulünden sonra daha çeşitlenmiş ve daha yaygın şekilde kullanılmıştır. Stilize, natüralist, geometrik ve pek çok formda hayat ağacı süslemesi tasarlanmıştır. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi süslemelerinde eşsiz ve gösterişli hayat ağacı motiflerine rastlanmaktadır (Mülayim, 1999).

Hayat ağacı motifi, Anadolu Selçuklu döneminde çok değişik kompozisyonlarla karşımıza çıkmaktadır. Özellikle mimari yapılarda yoğun şekilde rastlanmaktadır. Bazı kompozisyonlarda ağaç tepesinde kartal motifi ile bazılarında kuşlarla, bazı örneklerde ise nar motifleriyle farklı şekillerde kullanıldığı görülmektedir. Ağaçların kenarında veya altında ise arslan veya ejder figürlerinin kullanımı yaygındır (Erbek, 2002: 166). Selçukluda hayat ağacı, yaygın şekilde ejderle kullanılmıştır. Ejder ahengi, aydınlığı, koruyuculuğu, kudret ve gücü temsil etmektedir (Güzel, Çiçek ve Koca, 2002: 238).

Bazen, kartal motifi ağaçla kullanılmasının dışında tek olarak ta kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanım göklere uzanan hayat ağacının simgesidir. Çeşitli mimari süslemelerde görülen ağaç motifleri Gök Tanrı inancındaki ağaç motifleriyle benzerlik göstermektedir. Sivas'ta bulunan Gök Medrese'nin isminin de bu Gök Tanrı inancıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bu yapıda görülen hayat

ağacı ve çift başlı kartal figürleri de bu inancı destekler niteliktedir (Ergun, 2004: 229).

Hayat ağacı formuna Anadolu'da görülen tüm el sanatı ürününde rastlanmaktadır. Çeşitli natüralist ve stilize motiflerle beraber kullanılmıştır. Taş işçiliği (cami, mezar taşı, medrese), ahşap işçiliği, çini, nakış, keçe, işleme, dokuma halı-kilim-cicim-zili), cam, tezhip, minyatür, hat, edebiyat ve müzikte yani hemen her sanat dalında ve eserinde hayat ağacı temel bir motif olarak varlığını sürdürmüştür (Fotoğraf 75).

Türk edebiyatında ağaç kavramı motif ve sembol olarak Anadolu'da ilk defa edebi ve dini eserlerde görülmektedir. Özellikle şiirlerde geçen bir kavramdır. Dini metinlerde ağaçtan yapılmış nesnelere çağrışımda bulunulmuştur. Hoca Dehhâni (13. yy.) Türk şiirinin temel şairlerindendir. Ağaç, servi gibi ağaçlarla sevgilisinin boyunu bağdaştırarak şiirler yazmıştır. Servinin uzunluğu ve inceliğini kadın imgesiyle özdeşleştirmiştir. Çınar, bahçe gibi tabiat öğeleri bu şiirlerde kendine yer bulmuştur. Dini tasavvufi metinler olan *Muradiye, Miftahül Cenne, Mirsadül İbad, Veladetnameler, Menkıbeler, Miracnameler* vb. eserlerde de ağaç kavramından söz edilmiştir (Tekin, 2007: 493).

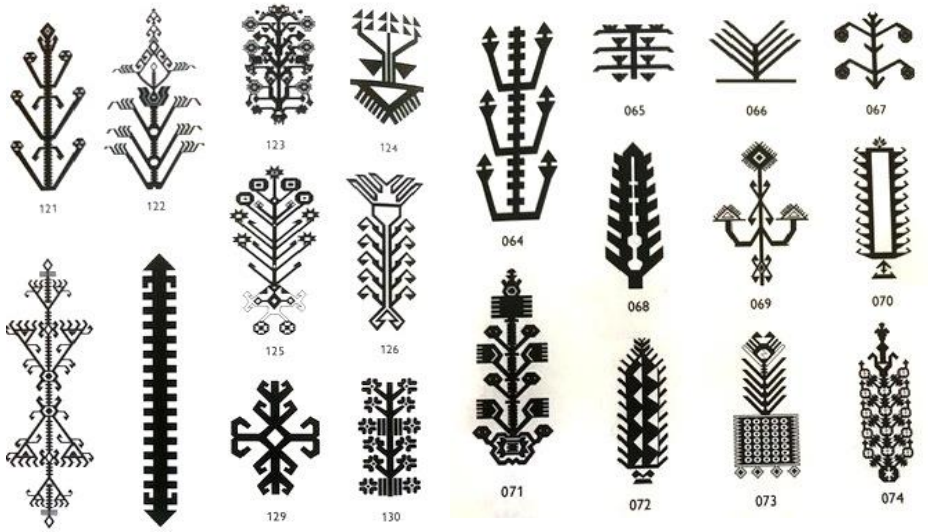

Fotoğraf 75: Anadolu Kilimlerinde Hayat Ağacı Motifleri, (Erbek, 2002: 175).

Türk şiirinde ağaç motifli şiirler *Müşeccer, Teşcir* olarak adlandırılmaktadır. Ağacın şiirlerde kelime olarak geçmesinin dışında görünüş çizimlerinin yapıldığı şiirler de vardır. Örnek olarak ünlü şair *Sadıki* verilebilir. Farsça bir beyit üzerinde servi ağacını tasvir etmiştir. Dizelerin görünüşü de ağaç şeklindedir. Divan şiirinde *Meali* de görsel olarak ağacı tasvir etmiştir. *Ömer Şevkî Mardinî'*nin divanındaki *Müşecceri, Hafız Mehmed Paşa'*nın Musul'u fethetmesi üzerine yazılmış olan bir kasidedir. Bu kaside de ağaç şeklinde bir nesne anlatılmaktadır. Ağaç figür olarak ta kullanılmıştır. Gövdesi matla beytidir. Çiçek şeklinde motifler de bu ağacın yanına yerleştirilmiştir. Bu Müşeccer'de ağacın mecâzi anlamı koruyucu oluşu belirtilmek istenmiştir. Dallarının yukarı uzanışı ruhani boyutlara ulaşmayı temsil etmektedir (Öztekin, 2013: 65-68) (Fotoğraf 76).

Ayrıca *Yunus Emre, Karacaoğlan, Dede Korkut, Evliya Çelebi* gibi önemli isimlerin eserlerinde de sıklıkla kullanılmıştır (Erbek, 2002: 168).

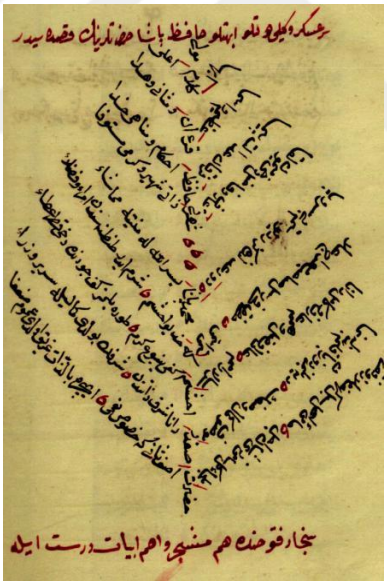

Fotoğraf 76: Ömer Şevkî Mardinî'nin Müşecceri,
(Kanmaz, 2010: 18, Öztekin, 2013: 66).

Anadolu'da önemli bir Tasavvuf halk edebiyatı temsilcisi olan *Pir Sultan Abdal* da ağaç ile ilgili şiirler yazmıştır bu şiirlerinden biri şu şekildedir;

"Öt benim sarı tamburam
Senin aslın ağaçtandır
Ağaçdır sem gönüllenme
Kırmızı gül ağaçtandır..
Yeter Pir Sultanım yeter-
Dertlilere derman katar
Türlü türlü meyve biter
O da yine ağaçtandır" (Korkmaz, 2003: 105).

13. yüzyıl halk şairi *Yunus Emre'*nin ağaç kavramından bahsettiği şiiri şu şekildedir;

"Gideridüm ben yol sıra yavlak uzamış bir
ağaç Böyle lâtif böyle şirin gönlüm eydür
birkaç sır aç,

Böyle uzamak ne ma'nidür çünki bu dünya
fanidür Bu fodullık nişânıdur gel beri
miskinliğe geç,

Böyle lâtif bezenü ben böyle şirin düzenü ben
Gönül hakka uzayu ban dilek nedür neye muhtaç,

Ağaç karır devran döner kuş budağa bir kez
konar
Dazı sana kuş konmamış ne gügercin ne
hoddürrâc,

Bir gün sana zeval ire yüce kaddüñ ine
yire Budaklarun oda gire kaynaya
kazan, kızasaç,

Yunus indi sen bir nice, eksükli gün yüz bin anca
Kuru agaca yol sorunca teferrüclen yoluna geç" (Korkmaz, 2003: 105, Alptekin, 2007: 37).

14. yy. *Dede Korkut* hikâyelerinde ağaç kültüyle ilgili çokça ifade yer almaktadır. Bunlardan ifadelerden biri şu şekildedir;

"Ağaç ağaç der isem sana arlanma ağaç
Mekke ile Medine"nün kapusı ağaç
Musa Kelim „ün asası ağaç
Büyük büyük suların köprüsü ağaç
Kara kara denizlerün gemisi ağaç
Şah-ı merdan Ali"nün Düldül"ünün eyeri ağaç
Zülfikar"un kınıyilen kabzası ağaç
Şah Hasan"la Hüseyin"ün beşiği ağaç
Eğer erdür eğer avrat kokusu ağaç" (Kabak ve Kaya, 2019: 905).

Halk hikâyelerinde başı çeken ağaçlardan servi ağacı *Kerem ile Aslı* Hikâyesi'nde de geçmektedir. *Kerem*, hikâyede servi ağacıyla konuşmaktadır. Bunun sebebi de servinin sevgilisi yani *Şirin* gibi uzun ve zarif olmasıdır. Bu hikâye şu şekildedir;

"Selvi ağacının yanında kızın döşeğini ve yorganını ağacın dibinde gördügi saat ol ağacın dibine oturup bîçare Âşık Kerem ateşle türki söyledi. Aldı Kerem Dede:

"Selvi ağacı sen Mevla'yı sever isen
Selvi ağacı senin maralın hanı
Dinle gel dinle vir sen cevabı
Selvi ağacı senin maralın hanı
Hayal hayal olmuş karşuki tağlar
Hasta hâlinden ne bilür sağlar
Döşek melil melil yasdık kan ağlar
Selvi ağacı senin maralın hanı
Selvi ağacı senin dalın dökülsün
Rakibin ağzı hem dili tutulsun
Dilerim feleğin kaddi bükülsün
Selvi ağacı senin maralın hanı
Dertli Kerem aydür bakup tutarım
Dostumun bağında diken biterim
Vîran bağda bülbül oldum öterim
Selvi ağacı senin maralın hanı" (Alptekin, 2007: 38).

Kerem ile Aslı hikâyesinde başka bir yerde de şu şekilde bir dörtlük vardır;

"İnler sarı ardıcın dalı inler
Artar derdim yârelerim yeniler
Gözüm görmez kulaklarım çınılar
Yalvarıram aman Mevlam aman hey!" (Alptekin, 2007: 38).

Halk ozanlarından *Dursun Cevlanî'*nin ağaç destanıyla ilgili şiiri de şu şekildedir;

"Adıma ağaç dediler
Şimdi dinle nelerim var
Biten meyvemi yediler
Daha daha nelerim var

Muhammed'in beşiğiyim
Kâbe'nizin eşiğiyim
Çorbanızın kaşığıyım
Daha daha nelerim var

Adem'e saf damı oldum
Nuh Nebi'ye gemi oldum
Müslümana cami oldum
Daha daha nelerim var

Ben ağacım gülüm vardır
Dalımda bülbülüm vardır
Kovanımda balım vardır
Daha daha nelerim var

Önündeki masa benim
Elindeki asa benim
Çanak çömlek kâse benim
Daha daha nelerim var

Sağ iken günümü saydın
Hem de kestin biçtin soydun
Yağ peynir kaymak da koydun
Daha daha nelerim var

Niçin beni mahvedersin
Tüfek yapar harp edersin

Kabrine bile örtersin
Daha daha nelerim var

Saz da yaptın tel uzattın
Göğsüme sedef bezettin
Ben ile semah oynattın
Daha daha nelerim var

Kaplarına terek benim
Fırınlarda kürek benim
Al bayrağa direk benim
Daha daha nelerim var

Dursun Cevlan çekmem keder
Ağacın medhini eder
*Şehirden köylere kada*r
Daha daha nelerim var" (Halıcı, 1992: 83-84, Alptekin, 2007: 39).

Gül ve Ali Şir hikâyesinde servi ağacıyla ilgili hatta servinin dibindeki gülle ilgili anlatımlar vardır. Bu anlatım şu şekildedir;

"Elâ ey Şah-ı Semerkant kandi zehr etmek gerek
Çünkü fanidir bu cihan her gelen gitmek gerek
Küllişey'in Halikidir baki bir Mevla kalır
Servi dalı gölgesinde gül soldun etmek gerek" (Alptekin, 2007: 37).

İslamiyet sonrası Türk edebiyatında ağaçla ilgili önem devam etmiştir. Özellikle Klasik Türk edebiyatında sevgilinin boyu, hükümdarın haşmeti gibi ele alınan konularda servi ve şimat olarak ağaç kavramı geçer. Masallarda da mistik olarak Hızır, hayat suyu, cin, dev vb. kavramlarla hikâye olarak anlatılır (Baş, 2018: 167).

Türk sanatında görülen hayat ağacı üzerindeki kuşlar, şans, kısmet, mutluluk, sevinç, ölü ruhu, haber beklentisi, kuvvet anlamlarını taşır. Bazen de ölümün habercisi olarak kabul edilir. Kuşlar Tanrıdan haber almayı simgeler. Anka kuşu ile ejderin mücadelesi baharın habercidir. Hayat ağacı ise ölümsüzlük arayışının temsilidir. Ejderha hayat ağacının koruyucusudur (Tanrısal, 1997: 104). Ejder, kuş,

hayat ağacının beraber kullanımı ölümsüzlüğü temsil etmektedir (Gümüştekin, 2011: 111).

Anadolu Selçuklu devri sanatlarında hurma, servi ve kavak cinsi ağaçlar tasvir edilmiştir (Elpe, 2003: 42).

Anadolu Selçukluların özellikle çini eserlerde belirgin hayat ağacı kullandıkları görülmektedir. Kubadabat Sarayı kazılarından çıkarılan çini eserlerde hayat ağacı motifi yer almaktadır. Ağaçların yanında insan figürleri de göze çarpmaktadır. Kubadabat çinilerinde geometrik şekilli çini parçalarında farklı şekillerde süslemeler mevcuttur. Diğer çini parçalarında kuş figürleri de görülmektedir (Arık, 2000: 187). Kubadabat Saray çinilerinde görülen hayat ağaçları çok stilize şekildedir. Genellikle simetrik ve her iki yanında karşılıklı duran kuşlar veya figürler görülmektedir. Kuşlar Dünya hayatının kahramanlarıdır (İnan, 1998: 447). *Varka* ve *Gülşah'*ın yanında resmedilen ağacın ve üstündeki kuş figürünün, Beyşehir Kubadabad çinilerinde işlenen hayat ağacı motifiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir (Başar ve Berber, 2019: 74).

17. yüzyıl Kütahya çinilerinde görülen ağaç tasvirleri, Selçuklu Dönemi çinileri içinde nadide örneklerdendir. İznik çinileri ayrı bir grup olarak kendine özgü renkleri ve tarzlarıyla kendi adıyla anılmaktadır.

18. yüzyıl Kütahya çinilerinde ilginç ve dikkat çekici bir grup olarak cami ve mescitlerde bulunan Kâbe ve Medine tasvirli süslemeler vardır. Bu kompozisyonlarda Hz. Muhammed'in mezarı ve Medine cami ana motif olarak görülmektedir (Megep, 2008: 9).

Servi motifinin İznik çinilerinde ilk kullanılışı ise 1520'li yıllarda *Baba Nakkaş* döneminde olmuştur. Zaman içinde kullanımı yaygınlaşmış ve 17. yüzyıla doğru çok sevilen bir motif haline gelmiştir. Bu motif günümüzde de çini eserlerde neredeyse temel motif olarak varlığını sürdürmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait madeni eserler üzerinde hayat ağacıyla beraber görülen ejder motifleri kakma, kazıma, ajur teknikleriyle yapılmıştır. Bazı eserlerde üç boyutlu şekilde çalışılmıştır. Bazen burç ve Gezegen tasvirleri bazen de hayvan figürleriyle kompozisyonların oluşturulduğu görülmektedir (Çevrimli, 2012: 37).

Hayat ağacı motifi Büyük Selçuklu sanatında özellikle çini ve seramiklerinde kullanılmış ancak tüm sanat dallarında da görülmüştür. Anadolu Türk sanatında pek çok el sanatında görülen ağaç motifleri, Osmanlı süsleme sanatlarında *servi ağacı* olarak kendine yer edinmiştir (Esin, 1976: 176, Elpe, 2003: 39) (Fotoğraf 77). *Servi* ayrıca halk hekimliğinde, tıpta yaygın olarak kullanılmıştır. Mezarlıklara *servi ağacı*nın dikilmesi Osmanlı döneminde yasal ve zorunlu bir hal almıştır. Bunun sebebi ise mezarlıklardan yayılan kötü kokuları engellemektir (Erbek, 2002: 168). Büyük Selçuklu dönemine ait kumaş örnekleri Los Angeles'te özel bir koleksiyonda bulunmaktadır. 13. yüzyıla ait bu kumaşlarda stilize halde ağaçlar ve etrafında at figürleri görülmektedir. Bu kompozisyon düzeni keramiklerde de görülmektedir. Clevead müzesinde ipek kumaşlar üzerinde de ağaç motifleri ve at figürleri vardır. Ashmolean müzesinde bulunan bir tasta aynı şekilde stilize bir ağaç ve yanında at figürleri yer almaktadır. Atların üstünde ise kuşlar yer almaktadır. Aynı müzede bir çini parçasında *servi ağaç*lı bir kompozisyon vardır. Buradaki kompozisyonda servinin yanında bir erkek bir dişi iki insan figürü görülmektedir (Elpe, 2003: 34).

Fotoğraf 77: 19. Yy. Osmanlı, Vitray, Servi Ağacı, (http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;ISL;uk;Mus04;36;en).

Büyük Selçuklu dönemi geniş bir tarihi coğrafyaya yayıldığı için sanat eserleri de çok çeşitlidir. Pek çok sanat eserinde hayat ağacı süslemesini görmek mümkündür (Fotoğraf 78).

Günümüzde Büyük Selçuklu dönemine ait en eski örneklerden olan 11. yüzyıla ait başka bir kumaş parçası Londra Victoria-Albert Müzesi'ndedir. İpek

kumaş üzerinde geometrik formlarla süslenmiş sekizgen ve dairelerin olduğu figürlü kompozisyon yer almaktadır. Kompozisyonda ortada bir hayat ağacı her iki yanında atmaca, grifon, kartal, kuş, güvercin motifleri yer almaktadır (Aslanapa, 2016: 358).

Büyük Selçuklu döneminde kumaş örneklerinde görülen ortada simetrik hayat ağacı ve her iki yanında oturan insan figürü veya ağacın her iki yanında yer alan insan figürlü kompozisyon zamanla keramiklerde (Fotoğraf 80) ve diğer sanatlarda da kullanılmıştır (Elpe, 2003: 33) (Fotoğraf 79, 80).

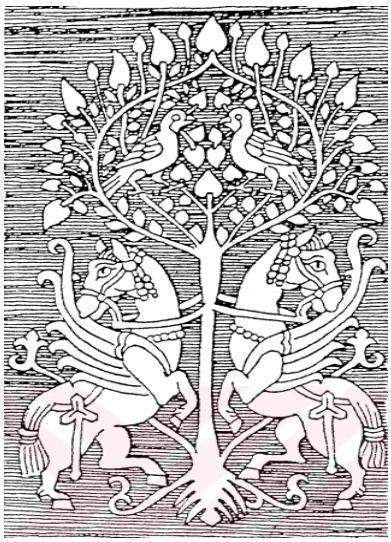

Fotoğraf 78: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, İpek Kumaş, (Elpe, 2003: 246).

Fotoğraf 79: 11. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Örtü, (Elpe, 2003: 247).

Fotoğraf 80: 12. Yy. Büyük Selçuklu, Kâse, Sırüstü, MAO Doğu Sanatları Müzesi, (http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;EPM;it;Mus21;27;en).

Selçuklu sanatında Suriye Selçuklularına ait maden eserlerde hayat ağacı süslemeleri görülmektedir (Fotoğraf 81). En eski örneklerde ağaç altında birbirine sarılan insan figürleri görülmektedir (Elpe, 2003: 33).

Fotoğraf 81: 12. Yy. Suriye Selçuklularına Ait İbrik Üzerinde Hayat Ağacı-İnsan, Louvre Müzesi, (Elpe, 2003: 250).

Büyük Selçuklulara ait minyatür eserlerde özellikle hayat ağacı motifi yer almaktadır. Bazen ağaç tasarımın tamamlayıcısıdır (Elpe, 2003: 33).

Osmanlı Türklerindeki hayat ağacı inancına göre ağaç üzerinde bir milyon yaprak bulunmaktadır. Her bir yaprak bir insanı simgelemektedir. O yaprağın düşmesi demek bir insanın ölmesi demektir. Osmanlı döneminde İznik çinileri ve

saray için dokunmuş olan Uşak halılarında hayat ağacı motifi yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu kullanımlarda hayat ağacı daha çok bahar dalı veya çiçek açmış dal şeklindedir (Gezer, 2012: 207).

Günümüzde nazar inancına göre çeşitli ağaçların dallarından ve meyvelerinden nazarlık yapılmaktadır. Örneğin iğde ağacının meyvesinin çekirdekleri, ardıç, kayın, karaçam vb. ağaçların kem gözlerden ve nazardan koruduğu için süslemelerde kullanılmıştır. Tütsü yaparken de öd ve ardıç ağaçları kullanılmaktadır. Günümüzde hayat ağacı pek çok ilimizde ve kültürlerimizde dokuma, örgü, işleme, nakış vb. alanlarda hâlâ motif olarak kullanılmaktadır. *Kayın, çam, sedir, akasya, çınar, söğüt,* meşe vb. ağaçlar daha çok halı-kilim gibi kirkitli dokumalarda çok stilize şekilde kullanılmaktadır (Turan, 1192: 552).

Eski Türklerde görülen kutsallık anlayışı tabiat sevgisinden süregelmiştir. Sadece ağaçları değil tüm bitkileri kutsal görüp değer veren Türkler onları günümüzdeki anlayıştan daha fazla anlamlandırıp korumuşlardır (Korkmaz, 2003: 109, İnan, 1954: 1-12).

Selçukluların etkilendiği iki kültür olan Bizans ve İran dönemi sanat eserlerinde çokça kullanılan ve sevilen bir figür olan tavus kuşunun tüyleri iktidar sembolüdür. Selçuklu dönemi saray çinilerinde görülen tavus kuşu figürleri bu iki kültürden etkilenerek iktidar sembolü olarak kullanılmıştır (Arık, 2000: 94). Çinilerdeki tavus kuşu kompozisyonları şu şekildedir; ortada hayat ağacı her iki yanında karşılıklı olarak, ağaca tünemiş şekilde, bir kaptan su içen iki tavus kuşu, birbirine sarılmış tavus kuşları gibi şekillerde kullanılmıştır. Bu kullanımlardan özellikle tek başına kullanılan tavus kuşu, onu tasvir eden sanatkârın çok gerçekçi bir gözlem gücüne sahip olduğunu ve bunu ustalıkla sanat eserine yansıtabildiğini bizlere göstermektedir. Bun örnekler Selçuklu dönemi resim sanatının en ihtişamlı örneklerindendir (Arık, 2000: 94, Büyükcangam, 2007: 172).

Anadolu Selçuklu Devletinin başkenti olan Konya'da bulunan Alâeddin köşkünden elde edilen bulgulardan olan sarayın çinileri ve duvar minyatürleri Türkiye Selçuklu dönemine ait en güzel sanat eserlerindendir. Çiniler üzerinde dikkat çekici bazı unsurlar vardır. Selçuklu dönemi simgeleri efsanevi veya masalsı şekilde tasvir edilmiştir (İnan, 1998: 447).

Hurma ağacı, özellikle İslam inancında kutsal bir ağaçtır. Ancak İslam'dan öncede kutsal kabul eden ve onu hayat ağacı olarak benimseyen medeniyetler vardır. Bunlar; Anadolu ve Mezopotamya medeniyetleri: Hititler Urartular, Asurlular, Selçuklular ve Osmanlı'lardır. *Hurma ağacı,* bu medeniyetlerde özellikle mimaride çokça kullanılmıştır. Saray duvarlarında, cami taç kapısında süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Antik Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları da *hurmayı* hayat ağacı olarak tasvir ederek kullanmışlardır (Elinç ve Kaya, 2018: 415). *Hurma ağacı*nın mimaride en yaygın kullanıldığı yerler saray duvarları, cami taç kapıları, duvar resimleri ve kabartmalardır. Antik Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinde *hurma ağaçları* şu şekilde tasvir edilmiştir;

> *"Etrafında tören yapılan,*
> *Tören alanında elde taşınan,*
> *Karşısında elinde sıvı kabı ile duran kişiler bulunan,*
> *Her iki yanında hayvan figürü bulunan,*
> *Tek başına hurma motifli hayat ağaçlarıdır"*
> *(Elinç ve Kaya, 2018: 415).*

İnsanlık tarihinde pek çok uygarlıkta sembol olarak kullanılan *hurma ağacı* motifi özellikle Anadolu ve Mezopotamya medeniyetleri tarafından kullanılmış hem dini bakımdan hem mitolojik açıdan önemli bir simge olmuştur. Aslında bu çok yönlülüğüyle dilleri, toplumları, kültürleri ortak bir sembolde birleştirmiştir (Elinç ve Kaya, 2018: 422).

Osmanlı Türklerinde ise şu şekilde bir inanç vardır; hayat ağacının her bir yaprağı Dünya hayatındaki insanları temsil eder. Yani yaprakların düşmesi solması ve ölmesi insanların da ölmesi anlamına gelir. Yapraklar üzerinde insanların kaderi yazılıdır (Ergun, 2004: 147, Arslan, 2014: 60, Eliade, 2000: 270, Ağaç ve Sakarya, 2015: 3).

Osmanlı Türk kültüründe hayat ağacı, gücün, kudretin ve iktidarın sembolü olmuştur (Balcı, 2012: 44, Akpınarlı ve Özdemir, 2016: 978).

İslamiyet sonrası Türk süsleme sanatlarında, özellikle *servi* ve *hurma ağaçları* başta olmak üzere birçok ağaç farklı betimlemelerle ve farklı sanatlarda sevilerek kullanılmıştır (Çetin, 2015: 52) (Fotoğraf 82, 83, 84).

Fotoğraf 82: 17. Yy. Osmanlı, Çini Panel, Panel,
(https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/5124).

Anadolu'da *söğüt ağacıyla* ilgili pek çok adlandırma mevcuttur. *Söğüt,* Osmanlı Beyliğinin kurulduğu yerdir. Osmanlı'nın ilk başkenti olarak kabul edilen yerin adıdır (Menteş, 2012: 80-89). *Söğüt ağacı,* her zaman için koruyucu olmuştur. *Söğüt ağacı* tedavi amaçlı olarak pek çok hastalıkta kullanılmıştır. Hem bedensel hem ruhsal sıkıntılara şifa olarak görülmüştür (Işık, 2019: 556). Bu nedenle s*öğüt ağacı* süsleme sanatlarında da kullanılmıştır. Anadolu'da görülen hayat ağaçlı süslemelerde üslup, tarz ve kompozisyon bakımından Orta Asya inancının devamlılığı görülmektedir (Öney, 1969: 60).

Osmanlı kültüründe hayat ağacının *servi* olarak kullanıldığı bilinmektedir. *Servi* motifi Osmanlı sanatkârlarınca çinilerde, dokumalarda, çeşmelerde, mezar taşlarında, duvar resimlerinde ve birçok alanda yoğun şekilde kullanılmıştır dönemi (Fotoğraf 82). Özellikle çeşmelerde kullanılması hayat suyunu temsil etmektedir. Hayat ağacının en iyi anlatımlarından biridir (http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334).

Servi motifi 15. yüzyıl başlarından itibaren minyatür sanatında sıklıkla kullanılmıştır. İslam sanatının temel motiflerinden olan s*ervi,* Osmanlı mimarisinde Lale devrinde özellikle süsleme elemanı olarak yaygın şekilde kullanılmıştır

(Çulpan, 1961: 16, Bingöl, 2008: 212, Bulat, 2014: 170). Osmanlı sanatında yenibahar dalı yeni açmış erik ağacına benzemektedir. Erik ağacı baharda çiçek açan ilk ağaçtır. Henüz yeni gelişmekte olan masum genç kızı temsil eder. Bu nedenle Osmanlı sanatında natüralist şekilde çiçekli bahar ağacı veya çiçekli dallı ağaç tasvirleri çokça kullanılmıştır (Kuru, 2006: 20).

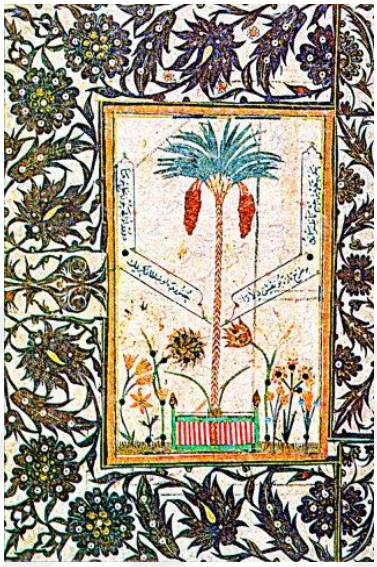

Fotoğraf 83: 17. Yy. Osmanlı, Yazma Eser, Hurma Ağacı, (Mahmud Gaznevî, Mecmûa-i Eş'âr, (https://islamansiklopedisi.org.tr/hurma).

Fotoğraf 84: 19. Yy. Osmanlı Bankası Amblemi, Zeytin Ağacı, (https://www.bilgimnette.com/osmanli-bankasi.html).

Orhun kitabelerinde ölen kişini ruhunun kuş olarak uçup bu Dünya'dan gittiğinden söz edilmektedir. Günümüzde de bu inanç deyimlerde ve halk dilinde "*Kuş olup uçtu, kuş gibi uçtu gitti"* şeklinde yer almaktadır (Serin, 2002: 2).

Hayat ağacı halen günlük hayatımızda, edebiyatta, sanatta, folklorde ve pek çok alanda kültürel bir simgedir. Bugün kendine sadece Türkiye'de değil Dünya kültürlerinde de çok geniş bir bulmuştur. Bu sembolü hemen her sanat dalında görmek mümkündür (Nakış, 2019: 9).

Özellikle türbeler ağaç motiflerinin çok zengin bir kullanım alanını sunmaktadır. Konya'da Alaaddin Cami'ye yakın konumda olan II. Kılıçarslan Türbesi (1192) buna bir örnektir. Kayseri Döner Kümbet (1276), hayat ağacı, kartal, arslan üçlüsünün bir arada kullanıldığı örnek bir süslemeye sahiptir. Kam inancının devamı niteliğinde ki bu süslemelerde ruhun öteki âleme geçişi sembolize edilmiştir. Aynı anlayışı ve inancı Niğde Hüdavent Hatun Türbesi'nin (1312) portallerindeki kabartmalarda görmek mümkündür. Taş işçiliğinin en güzel örneklerin olan mezar taşları üzerinde rozetler, hayat ağaçları, kuş, kartal, arslan kabartmalarının en güzel örneklerini görmek mümkündür. Sivas, Tokat, Akşehir, Kırşehir müzelerindeki mezar taşları üzerinde süslemeler bu kullanıma örnektir (Algan, 2008: 152).

Konya Alaaddin Köşkünde yapılan kazılarda resim parçaları bulunmuştur. Bu resimler üzerinde ağaçlar, insan figürleri, çiçekler tasvir edilmiştir. Anadolu Selçuklu dönemi eseri olan Mevlana Dergâhındaki kilit taşının üzerinde de *hurma ağacı* motifleri görülmektedir. *Hurma ağacı'*nın Selçuklu Devleti'nin simgesi olmasından dolayı bu süslemenin Selçuklu dönemine ait olduğu sonucu çıkarılabilir (Esin, 1984: 37).

Erzurum Emir Saltuk Kümbeti, Konya İnce Minareli Medrese, Kubadabat Saray Çinileri, Kayseri Döner Kümbet, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Erzurum Yakutiye Medresesi, Sivas Gök Medrese, Divriği Ulu Cami, Niğde Hüdavent Hatun Türbesi, Niğde Sungur Bey Cami, Karatay Han vb. pek çok Selçuklu ve beylikler dönemi eserlerinde değişik kompozisyonlarda ağaç motifleri kullanılmıştır.

Mengüceklilere ait olan Divriği Külliyesi çeşitli motiflerle süslüdür. Kuzey taçkapısında hayat ağacı motif yer almaktadır. Vazodan çıkar şekilde tasvir edilen ağaç ile birlikte palmet motifleri de kullanılmıştır (Öney, 1993: 33).

Ramazanoğullarına ait olan Adana Ulu Caminin süslemelerinde kullanılan ağaç ise *servi ağacı*dır. *Servi*nin altında ise iki ejder/yılan figürü görülmektedir (Çam, 1982: 136).

Hayat ağacını kuşla beraber kullanımı Anadolu Selçuklu dönemi Kubadabat Sarayı çinileri başta olmak üzere pek çok süslemede el sanatları, mezar taşları, mimari eserlerde sıkça kullanılmıştır. Osmanlı sanatında ise kuşla hayat ağacının beraber kullanıldığı kompozisyonlar mezar taşlarında ve el sanatlarında yaygın olarak kullanılmıştır (Öney, 1968a: 36).

İslamiyet'ten sonra çok sık kullanılan bitki asıllı motifler (12.-13. yy.) çok stilize edilerek hatai benzeri motiflere dönüşmüştür. Bu motifler hayat ağacı, lotus, palmet motifleridir (Arseven, 1970: 204).

Kam inancında gökle yeri bağlayan ve evreni sembolize eden hayat ağacı imgesi, gökyüzünün sembolü kartal, ruhların temsili kuş, Ay Güneş ve Gezegenlerin simgesi arslan gibi anlamlandırmalar Anadolu sanatına yansımıştır. Anadolu Selçuklu dönemi sanat eserlerinde o kadar detaylı ve işçilikli eserler görülmektedir ki sanki evren taş üzerine işlenmiş gibidir (Ögel, 1994: 63, Öney, 1988: 37, Bingöl, 2008: 208). Türk topluluklarının inanç temelinde ağaç kavramı önemlidir. Ağaç, evrenin direği, evren olarak kabul edilmiştir. Döngü halinde sürekli yenilenen bir düzende olması ağaçla evrenin ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Ağaç Dünya'nın direğidir. Görünen Dünya ile farklı boyuttaki Dünya arasındaki köprü ve bağlantıdır (Eliade, 1991: 126, Elpe, 2003: 3).

İslamiyet'ten sonra kompozisyonlarda görülen hayat ağacı motifinin İslamiyet'ten önceki kullanılışıyla çok benzer olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Kopenhag'da bulunan Osmanlı dönemine ait bir kumaş örneği verilebilir. Bu kumaş üzerinde (16. yy.) hayat ağacı motifi bitkisel süslemelerle ve çiçeklerle süslenmiştir. Çok stilize haldedir (Asan, 2014: 34).

Osmanlı sanatında kendine geniş bir uygulama alanı oluşturan hayat ağacı motifi, 18. yy. Osmanlı dönemi eserlerinden olan Doğubayazıt'ta bulunan İshak Paşa Sarayı'nda (18. yy.) hem natüralist hem stilize şekillerde çeşitlilik gösterecek şekilde kullanılmıştır. Bu motif, taçkapının ikinci avlusunda iki yan duvarda, taçkapının geniş bordüründe, mihrap nişinin iki yan köşesinde, selamlık taşkapıda, türbe gövdesi ve cami iç duvarında yedi kez farklı desenlerde kullanılmıştır. Bu hayat ağaçları yüksek kalitede ve estetikte olup plastik değere sahiptir. Selçuklu ve Beylikler döneminde kullanılan kuş, arslan, ejder ve kartalın beraber kullanıldığı kompozisyondan farklı olarak kendine özgün tarzıyla dikkat çekicidir (Bulat, 2014:

259). Bölgede yetişen tahıl ve meyveler stilize edilerek hayat ağacı süslemesinde kullanılmıştır. Rokoko tarzıyla dikkat çeken bu süslemelerdeki hayat ağacı motifleri, vazodan çıkan şekilde, lale çiçek motifleri, çeşitli figürler ve geometrik formlarla bezelidir. Vazodan çıkar şekilde tasvir edilen hayat ağacı örneklerinde barok tarzı hâkimdir (Bulat, 2014: 169).

Osmanlı döneminde *çınar ağacın*ın özel bir yeri olduğundan söz etmek mümkündür. Cami, medrese, mescit, saray, kervansaray, imarethanelerin etrafında yer alan ağaçlara bakıldığında bu ağaçların çoğunlukla *çınar ağacı* olduğu görülmektedir. Devlet erkânına ait türbelerde, cami avlularında temel öğe çınar ve *servi ağaçları*dır. Bursa Ulu Cami'nin avlusunda, Muradiye Külliyesi'nde, Sultan Osman ve Orhan'ın türbelerindeki *çınar* ve *servi ağaçları* bu durumlara örnektir. Bazı önemli araştırmacılar, Osmanlı döneminde *çınar ağacı*nın önemli olmasının sebebini Osman beyin gördüğü bir rüyayla açıklamaktadır. Kuruluş Destanı'nda bu rüya şu şekilde anlatılmaktadır; Osman bey *Şeyh Edebali'*nin evine konuk olur. O gece bir rüya görür. Rüyasında *Edebali'*nin göğsünden yükselen bir ışık görür bu ışık Osman beyin göğsüne gelir. Bu ışığın görüldüğü yerde *çınar ağacı* yeşermeye başlar ve ağaç hızlı bir biçimde bir anda büyür ve dallanır. Devasa ve görkemli bir hâl alır. Ağaç o kadar büyüktür ki dağlar, dereler, ovalar, akarsular bu ulu ağacın gölgesi altında kalmaktadır. Bu rüyayı Osman bey'e yorumlayan *Edebali* Osman bey'in Dünya'yı yönetecek bir hükümdarlık kuracağını söyler. Bu yorumdan Orta Asya ve Altay Türk boylarının şaman inanç sistemindeki hayat ağacı inancının, bilinçaltında hâlâ var olduğunu göstermektedir. Osmanlı dönemi tüm devlet adamları önemli olayların yaşandığı yerlere *çınar* ve *servi ağaçları*nı dikmişlerdir (Asan, 1999: 25, Asan, 2007: 35, Asan, 2009: 120, Asan, 2014: 37).

Osmanlı dönemi tezhip sanatında görülen ağaç motifleri bahar dalı şeklinde stilize veya natüralist şekildedir. 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman döneminde *Karamemi* adındaki sanatkârın yaptığı tezhip üzerinde natüralist üslupta ağaç motifleri daha sonra halı-kilim gibi diğer sanat dallarında da görülmüş ve sevilerek kullanılmıştır (Yurteri ve Ölmez, 2007: 1461). Kanuni Sultan Süleyman'ın Filibe Sarayı'nda avlanırken yapılmış bir minyatüründe ağaçlarla çevrili saray ön planda ve ihtişamlı şekilde tasvir edilmiştir (Aslanapa, 2015: 380).

Osmanlı döneminde halı sanatı en parlak dönemini yaşamıştır. Yüksek kalitede hereke halıları canlı renkleri, özgün motifleri ve tasarım harikası süslemeleriyle halı tarihinde kendine güzel bir yer edinmiştir. Seccade örneklerinin de yaygın olduğu dokumalarda ağaç motifleri de vardır. Burada kullanılan ağaçlar genellikle bahar dalı veya natüralist tarzdadır. Ancak stilize halde örnekler de görülmektedir. Bu yüzyılın ikinci yarısında hayat ağacı ve kuş motiflerinin beraber kullanımı yaygındır. 16. yüzyıldan itibaren ise natüralist halden geometrik tarza geçiş ağırlık kazanmış ve hayat ağacı kullanımı da stilize hale gelmiştir.

Osmanlı döneminde, 16. ve 17. yüzyıllarda tekstil sanatı içinde özellikle yorgan yüzeylerinde atlas, kadife, ipek, keten vb. malzemelerle değerli taşlar, boncuklar, süsler vb. kullanılarak eşsiz tasarımlar yapılmıştır. Geometrik ve bitkisel tarzda yapılan süslemelerde çeşitli nakışlar özellikle Türk İşi, Hesap İşi teknikleri kullanılarak estetik eserler üretilmiştir. Süslemelerde kullanılan motiflerin başında ise hayat ağacı motifi gelmektedir. Çiçekler, kuşlar, yapraklar gibi çok çeşitli motiflerde hâkimdir. Uygulanan tekniklerden diğerleri ise pesend, muşabak, dival işi, mürver, sarma tekniklerdir (Yardımcı, 2008: 32).

Osmanlı döneminde madeni eserlerde hayat ağacı tasvirleri genellikle s*ervi* şeklinde kullanılmıştır. Minyatür, tezhip, hat sanatında kullanılan hayat ağacı motifleri iki şekilde kullanılmıştır. İlki kompozisyonu tamamlayıcı manzara öğesi olarak ikincisi ise ağacın büyük ve ön planda olduğu kompozisyonlardır. Çini eserlerde tabak, testi gibi kullanım eşyalarını yanı sıra duvar süslemelerinde de *servi ağacı,* vazodan çıkar şekilde ağaçlar veya bahar dalına benzer hayat ağaçları kullanılmıştır. Osmanlı dönemi tekstil, halı-kili, kumaş eserlerde hayat ağaçları servi, bahar dalı, gösterişli ağaçlar veya çok stilize şekildedir. Hayat ağacını tamamlayan kuş, ejder, yılan, bitkisel süslemelerde oldukça zengindir. Mimari eserlerde mezar taşı, cami, türbe, çeşme vb. yapılarda oldukça zengin bir ağaç süsleme geleneği vardır. Mezar taşı ve çeşme süslemelerinde *serviler, vazodan çıkan ağaçlar* ağırlıktadır (Fotoğraf 85).

Fotoğraf 85: 19. Yy. Osmanlı, Mezar Taşı, Vazodan Çıkan Üzüm Ağacı, (Yılmaz, 2010: 28).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ağaç, ilk olarak mimaride ve el sanatlarında motif olarak kullanılmıştır. Daha sonra Osmanlı saray düğünlerinde ve şenliklerinde süsleme öğesi olarak üç boyutlu bir hal almıştır. Hayat ağacı şeklinde olan bu öğelere *nahıl* adı verilmektedir (Corsini, 2013: 49). *Nahıl*lar, hayat ağacının yeni bir yansımasıdır. *Nahıl,* düğün ve şenliklerde kullanılan, yukarı doğru incelen konik biçimli üzeri ise çeşitli malzemelerle süslemiş bir nesnedir. *Nahıl*larda ağaçlarla aynı anlamlarda karşılık bulmuştur. Saltanatın gücünün yansıtıldığı *nahıl*lar Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşe geçmesiyle unutulmuş ve eski önemini kaybetmiştir.

Görsel açıdan zengin süslemelere sahip *nahıl*lar, hayat ağacı süslemesinin üç boyutlu halidir. Kültürel özellikleri yansıtan *nahıl*lar farklı ebatlarda ve ölçülerde yapılmıştır. Genellikle büyük boyutlarda insan boyunu aşan *nahıl*lar daha çok tasarlanmıştır. Her bir *nahıl* tasarımı aksesuarı tamamlanması gibi aşamalarda çok titizlikle ve yoğun emeklerle hazırlanmıştır. *Nahıl*lar tasarlanırken halk içinde

hayranlık uyandırması amaçlanmıştır. Özellikle düğün ve şenliklerde kullanılan *nahıl*lar düğün sahibinin zenginliğinin göstergesi olmuştur. Türk kaynaklarına bakıldığında *nahıl*ların boylarının yirmi dört ile otuz altı metre arasında olduğu sonucuna varılabilir. Renkli balmumundan yedi top yani yedi kademeli piramit şeklinde yukarı doğru sivrilen bir yapısı vardır (And, 1982: 214, Corsini, 2013: 52).

Osmanlı Sûrnamelerinde, o dönemde yapılmış minyatürler üzerinde *nahıl*lar açıkça resmedilmiştir. Nakkaşlar *nahıl*ların şenlik alanlarından geçişini ayrıntılı şekilde tasvir etmişlerdir. Özellikle *Nakkaş Levni, Surname* isimli eserinde *nahıl*ları belirgin şekilde ve çarpıcı renklerle tasvir etmiştir. Bu minyatürlerden Osmanlı dönemi *nahıl*ları hakkında bilgi edinmek mümkündür (Corsini, 2013: 51). Gösterişli yapıları ve farklı boyutlardaki özellikleriyle *nahıl*lar, düğün, şenlik sembolü olmuştur. Son yıllarda Anadolu topraklarında ağaç formunda üç boyutlu bu kültür abidesi olan *nahıl*lar, eski değerini kaybetmiş ve bu gelenek son bulmuştur (Corsini, 2013: 56).

Türk süsleme sanatlarında hayat ağacı motifi beş şekilde karşımıza çıkmaktadır. *Servi, hurma, hayat ağacı, meyve ağaçları* ve *çiçek açmış çiçekler* şeklindedir (Çerçive, 2017: 51)

3.3.3. Cumhuriyet Döneminde Hayat Ağacı Motifi

1071 Malazgirt zaferinden sonra Türkler, Anadolu'ya yerleşmiş ve burayı yurtları kabul etmiştir. Türkler Anadolu'da devletler kurmuş ve uzun tarihi süreçte var olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti yıkılıncaya kadar önemli eserler ve yapıtlar bırakmışlardır. Ancak yıkılma olunca bölünmeler yaşanmıştır. Selçuklulardan sonra Osmanlı Devleti kurulmuş ve bu devlet tarih sahnesinde kendine önemli bir yer edinmiştir. Osmanlı Devleti de Selçuklu gibi yıkılış süreci yaşamış ve Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle Anadolu Türkiye adını alarak bugüne kadar gelişmiş ve değişmemiştir.

Cumhuriyet 1923 tarihinde ilan edilmiş ve o tarihten sonra yapılan tüm el sanatları Cumhuriyet dönemi el sanatları olarak kabul edilmiştir. Cumhuriyet dönemi el sanatları kendine özgü bir üslup oluşturmamıştır. Bunun sebebi İslamiyet sonrası geleneğin sürdürülmesidir. Bu duruma ek olarak yaşadığımız dönemde Cumhuriyet döneminin devamıdır. İslamiyet öncesi, sonrası dönemler kendilerine özgü tarz ve üsluplar oluşturmuştur. Bu dönemlerde hemen her sanat dalından özgün örnekler verilmiştir. Cumhuriyet dönemi ve günümüzde geleneksel sanatlar kendi kimliklerini korurken çağdaş ve dijital sanatlar (resim, gravür, grafik vb.) kendilerine daha geniş yer bulmuştur. Hayat ağacı motifi Cumhuriyet döneminde de hem anlamsal olarak hem estetik bakımdan kendi değerini koruyarak kullanılmıştır. Çağdaş ve geleneksel tüm sanat dallarında hayat ağacı motifine rastlanmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de ağaç inancıyla ilgili pek çok uygulamanın olduğu bilinmektedir. Anadolu köylerinin pek çok köyünde evlerin bahçesinde bir ulu ağaç vardır. Bu ağaçlar o hanedekilerin en güzel temsilcisidir. Onlardan birer hatıradır. Kesilmelerine izin verilmeyen ağaçlar sadece kuruyunca, ciddi zarar görünce kesilip yok edilmektedir. Sadece evleri değil köy halkını temsil eden ağaçlar da vardır. Bu Türk geleneğinde yaygın görülen ağaç motifleri mezar taşlarında hâlâ kullanılmaktadır. Örnek olarak Antalya'nın Toros tarafında mezarlar üzerine ladin dalı konulmaktadır. Eski Türklerde görülen *ardıç ağaçları* günümüzde de mezar taşlarının yakınlarına dikilmektedir. Dağların tepesindeki ulu ağaçlar kutsal sayılmaktadır. Ağaç kutsallığının günümüzde devamlılığına bunun gibi pek çok örnek verilebilir (Ögel, 2006: 465-490).

Geleneklerimizde bugün bile varlığını sürdüren kütük atma törenleri özellikle Cumhuriyet döneminde çok yaygındır. Ailede ilk erkek çocuk doğduğunda soyun sürdürüleceğine inanılarak kütükler atılır ve ağaçlar süslenir. Tıpkı ağaç gibi soyun da dallanıp budaklanması yani sürdürülmesi amaçlanmaktadır (Ergun, 2004: 86).

Günümüzde Edirne ve Kırklareli'nde devam eden başka bir gelenekte *Ahret Çiçeği* geleneğidir. Bu geleneğe göre gelin evinden çıkarken kız kardeşi veya en yakını tarafından süslenmiş bir küçük ağaç verilmektedir. Bu ağaç *Ahret Ağacı* olarak adlandırılmaktadır. Bu geleneğin Osmanlı *nahıl* geleneğinden doğduğu belirtilmektedir. Bu ağacın yeni evlilere bereket getireceğine inanılır. Ağacın etrafı emzik, çikolata, tatlı, şeker, bebek vb. süslerle süslenir. Kars, Ardahan yörelerinde benzer gelenek *Şah Kaldırma, Şah Bezeme* isimleriyle anılmaktadır. Ağaç süsleme geleneği yani ağacı üç boyutlu halde süsleme tarzı Türkiye'de pek çok yörede farklı adlarla anılmaktadır. Gaziantep'te *Güveyi Mumu,* Diyarbakır'da *Karaçalı,* Konya'da *Çukurbağ,* Adıyaman'da *Kartalca-Damat Ağacı,* Denizli'de *Gelbere* şeklinde adlandırılmaktadır (Ergun, 2004: 98).

Günümüzde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde *Dede Ağacı* olarak anılan ağaçlar vardır. Bu ağaçlar her yıl belirli zamanlarda insanlar tarafından ziyaret edilerek dallarına bezler bağlanıp dilekler dilenir. Denizli ilinde adına *Leylekler Kavağı* denilen asırlık bir çınar ağacı bulunmakta bu ağaca da aynı şekilde çaput bağlanarak dilek dilenmektedir. Sadece Denizli değil, Ankara, Bursa, Tunceli ve Karadeniz'in doğu sahillerindeki halk belirli ağaçlara Tanrıya gösterdikleri saygı gibi saygı duyup bu ağaçların dalına dilek dilemektedir. Halk içinde ağaçlara kutsallık atfedip saygı duyan şehirler çoktur. Bunun pek çok örneği mevcuttur. Çeşitli bölgelerde özellikle *iğde ağacı*nın çocukları hastalık ve tehlikelerden koruduğuna inanıldığı için bebeklerin giysilerine nazar boncuğu ve *iğde ağacı* parçası takılır. Bu gelenek bizlere ağaçlarla halk hekimliğinin bağlantısını da göstermektedir (Korkmaz, 2003: 109).

Ağaç kavramına eski dönemlerden beri önem veren Türkler, Cumhuriyet döneminde de birçok el sanatı eserde ağaç motifini sembolleştirmiş ve kullanmıştır. Geleneksel yapının hâkim olduğu Osmanlı sanat eserleri Cumhuriyet dönemiyle beraber geleneksel yapısını sürdürürken modern tarzda çalışmalara da dönüşmüştür. Çok stilize ve soyut motiflerle oluşturulan el sanatları örneklerinde yöresel ve kültürel yansımalar daima olmuştur. Bu dönemde bazı el sanatları unutulmaya yüz

tutmuş veya arka planda kalmıştır. Ancak uygulanan tüm sanat eserlerinde kullanılan hayat ağacı daima temel motiflerden olmaya devam etmiştir. Kullanılan hayat ağacı motifleri eski dönemlerde olduğu gibi, *çam, servi, hurma, zeytin, elma, söğüt, kayın*, *meşe* vb. ağaçlardır. Ancak Osmanlı döneminde olduğu gibi en yaygın s*ervi* kullanılmaktadır. Bu motifler, bilinçli şekilde hayat ağacı olarak mı kullanılmaktadır yoksa sadece estetik açıdan bakılarak görsel olarak beğenildiği için mi kullanılmaktadır onu belirlemek zordur. Bilinen şey hayat ağacı motifinin her dönemde önemini koruyan kült bir motif olduğu ve her dönemde sevilerek kullanıldığıdır (Fotoğraf 86, 87).

Cumhuriyet dönemine ait el sanatlarında görülen hayat ağacı motifleri ile günümüz Türkiye'sinde görülen motifler bir kültürün devamı niteliğindedir. Cumhuriyet döneminde görülen süsleme ve motif geleneğinde büyük değişimler olmamış aynı tarz günümüze kadar gelişerek devam etmiştir.

Fotoğraf 86: Cumhuriyet Dönemi Madeni Para Üzerinde Meşe Ağacı, (https://www.wikiwand.com/tr/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_maden%C3%AE_paralar%C4%B1).

Fotoğraf 87: Türkiye Cumhuriyeti Beş Kuruş Üzerinde Hayat Ağacı Motifi, (https://www.wikiwand.com/tr/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_maden%C3%AE_paralar%C4%B1).

Türk mitolojisiyle başlayan hayat ağacı serüveni hızını kesmeden günümüze kadar süregelmiştir. Anlamı ve kullanımı değişiklik ve çeşitlilik gösterse de her

zaman var olmuştur. Günümüzde de pek çok el sanatı ürününde aynı sembolik anlamlarda motif olarak kullanılmaktadır (Özfiliz, 2017: 21).

Günümüzde Türkiye'de hayat ağacı motifi neredeyse tüm el sanatlarında kullanılmaktadır. Resim, minyatür, taş işçiliği (mezar taşları, cami, medrese), ahşap işçiliği (kapı, pencere, tavan, mezar taşı), cam, tezhip minyatür, edebiyat, müzik, tezhip, çini, seramik, tekstil, çömlekçilik, oymacılık, heykel… vb. Özellikle halı ve dokumalarda kullanımı oldukça zengindir. Dokumalar içinde de özellikle seccadelerde temel motiflerdendir. Döşemealtı halılarında, Kayseri, Gördes, Yuntdağı, Konya-Kavak, Çanakkale-Ezine, Milas, Mucur seccadelerinde çok sık kullanılan motiftir (Ford, 1994: 106). Kars, Uşak, Kırşehir, Fethiye, Malatya, Ağrı, Mersin, Kocaeli-Hereke, Adıyaman, Çanakkale-Çan, İzmir–Bergama, Yağcıbedir, Milas, Megri halılarında hayat ağacı motifleri vazgeçilmez ve ana motiftir (Deniz, 1987: 16, Erbek, 2002: 170-175). Kayseri'de üretilen hereke halılarda çok natüralist üslupta çeşitli ağaç motifleri görülmektedir (Middleton, 1996: 41-42, Yurteri ve Ölmez, 2007: 1454).

Düz dokuma yaygılarda da hayat ağacı günümüzde çok tercih edilen bir motiftir. Bu duruma; Eskişehir, Bayburt, Aydın, Malatya, Denizli, Manisa, Selendi, Karaman, Kars-Kağızman, Sivas, Bursa-Keles, Tekirdağ-Şarköy, Denizli-Buldan, Adana, Reyhanlı, Konya- Ereğli, Obruk, Karapınar, Mut, İzmir-Bergama, Uşak-Eşme, Malatya-Sinanlı, Kayseri-Yahyalı, Afyon, Balıkesir, Gümüşhane-Bayburt, Malatya-Merkez, Erzurum, Mersin-Silifke, Çankırı, Konya-Ladik, Maraş-Pötürge, Giresun-Şebinkarahisar, Adıyaman yörelerinde dokunan kilimler örnek verilebilir. Ayrıca düz dokumalardan olan cicim ve zili dokumalarda sıklıkla tercih edilen bir motiftir. Malatya zililerinde, Çankırı ve Muğla-Fethiye cicimlerinde ağaç motifleri oldukça fazladır. Yozgat ve Adıyaman yöresi çorap dokumalarda da ağaç motifleri incelikle işlenmektedir (Ölçer, 1988: 165, Erbek, 2002: 175-179, Yurteri ve Ölmez, 2007: 1455).

Kırşehir, Kula, Gördes göresi halılarda manzara kompozisyonu oldukça yaygındır. Bu kompozisyonlarda *servi ağaçları* belirgin şekilde kullanılmaktadır. Çok çarpıcı ve eşsiz örnekler olan bu dokumalarda ışık-gölge, perspektif gibi tasarım unsurlarının dikkate alındığı da görülmektedir (Yurteri ve Ölmez, 2007: 1462). Kula seccadelerinin manzaralı kompozisyonlarında servi ağaçları ve diğer ağaç türlerinin

mihrap zemininde simetrik yerleştirilmesi seccadelerin çarpıcı ve bütünlük sağlayıcı olmasını sağlamaktadır (Aslanapa, 2015: 356).

Hayat ağacı süslemesinin üç boyutlu şekli, Osmanlı dönemi süsleme tarzı olan *nahıl*lara Cumhuriyet dönemi ve günümüz Türkiye'sinde özel kutlamalarda, düğünlerde nadiren de olsa rastlanmaktadır. Günümüzde *nahıl* ustaları (*nahılbentler*) bu kültürü yaşatma gayretindedir (Corsini, 2013: 49).

Geleneksel ve modern tarzda *nahıl* tasarımında değişiklikler olmuştur. Bazı düğünlerde ekonomik durumu iyi olan insanların hala *nahıl* süslemeleri sergiledikleri görülmektedir.

Geleneksel tarzı devam ettiren Ürgüp *nahıl*larından sonra modern tarzda *nahıl*lar tasarlayan merkezlerde vardır ve bu merkezler genellikle İstanbul'dadır. Örnek olarak İstanbul'daki Armada Otel verilebilir. Bu merkez modern *nahıl*lar tasarlayıp sergileyerek bu geleneğe katkı sağlamaktadır (Corsini, 2013: 55).

İslam öncesi ve sonrasında önemli bir sanat dalı olan minyatür sanatı, Cumhuriyet döneminde varlığını sürdürmüştür. Ancak minyatür sanatının çağdaş tarzı olan resim sanatı Cumhuriyet döneminde daha fazla önem kazanmıştır. Bu dönemde sanat dallarında hayat ağacı kullanımlarına bakıldığında resim sanatında kendine geniş bir yer bulduğu söylenebilir.

Meşrutiyet Dönemi ile başlayan batılı resim çalışmaları ağaç imgesini büyük oranda doğanın bir parçası durumuna getirmiş ve mitolojik anlamlarını geri planda bırakmış olsa da bazı ressamlar resimlerinde kutsal ağaç motiflerine ve bu ağaçların özelliklerine yer vermiştir. İslamiyet öncesi ve sonrasında minyatür sanatında yaygın kullanılan ağaç motifleri Cumhuriyet dönemi ve sonrasında resim sanatında daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Klasik resim tarzının dışında soyut, dışavurumcu yaklaşımla farklı tarzlarda çalışmalar yapılmıştır. Eren Eyüpoğlu, Cevat Dereli, Şükran Pekmezçi' Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Eren Eyüpoğlu, Şükran Pekmezci, Duran Karaca, Emre Şen, İbrahim Çallı, Nazlı Ecevit, Mahmut Cüda, Saip Tuna, Cemal Tollu, Nurullah, Berk, Mehmet Uzel, Nihat Akyunak, Gencay Kasapçı, Cihat Burak, Ahmet Yaşar, Ahmet Dalkıran, Mehmet Uzel, Jale Yılmabaşar, Mustafa Pilevneli vb. birçok ressam ağacı kendi tarzlarıyla yorumlayarak özgün eserler çalışmıştır. Gürol Sözen, Alev Ermiş, Utku Varlık, Burhan Uygur, Ergin İnan gibi ressamlar daha fantastik ve soyut tarzda çalışmıştır (Şen, 2016: 60).

Günümüzde ağaç motifleri ve ağaç motifli kompozisyonlar seramik sanatında da kullanılmaktadır. Seramik malzemesi, kolay tamamlanması ve pratiklik sağlaması bakımından iki boyutlu ve üç boyutlu olarak tasarlanabilmektedir. Hayat ağacı motifinin tasvir edilmesinde bu nedenle yaygın şekilde tercih edilmektedir. Seramik sanatında hayat ağacı motifine iki boyutlu kullanımlar olan mimari öğeler ve mutfak eşyaları gibi parçaların yüzeylerinde süsleme olarak rastlanırken, üç boyutlu tasarımlarda kullanımı çok yaygın değildir (Sevim, Kahraman ve Özer, 2014: 207).

Çini sanatında günümüzde oldukça geniş bir kullanım vardır. Geleneksel ve modern tarzda çalışan pek çok sanatçı ağaç motifini kullanmaktadır. Bu ağaçlar genellikle bahar dalı, vazodan çıkan çiçek, dal şekildedir. Günümüzde yapılan çinilerde pek çok kurs, atölye, eğitim faaliyetlerinde ağaç motifleri kullanılmaktadır. Kullanılan ağaç motiflerine çini sanatının merkezi sayılan Kütahya ilindeki çinicilik çalışmalarından örnekler verilebilir.

Günümüzde hayat ağacı motifini çağdaş-modernize ederek veya geleneksel şekillerde kullanan pek çok heykel sanatçısı da bulunmaktadır. Bu sanatçılar büyük veya orta boyutlu heykeller ahşap, taş vb. malzemelerle özgün sanat eserleri üretmektedir. Bu heykel sanatçıları içinde hayat ağacını çok benimseyip çalışmalarında genişçe yer veren sanatçıların neredeyse başında gelen bir sanatçı Ayhan Tomak'tır. Sanatçı özellikle ahşaptan yaptığı devasa hayat ağacı heykelleriyle kişisel ve karma pek çok etkinliğe katılarak büyük beğeni toplamıştır. Ayhan Tomak heykeltraş ve ressamdır. 2019 yılında 20. Uluslararası Büyükçekmece Kültür ve Sanat Festivali'ne ahşap ve cam temalı *Barış Ağacı* isimli çalışmalarıyla katılmış ve büyük oranda dikkat çekmiştir. Bu eserinden başka *Kayın, Zeytin Ağaçları* ve *Hayat Ağacı* isimli çalışmaları bulunmaktadır.

Cumhuriyet döneminde ve günümüzde taşbaskı, ağaç baskı işleri yazmacılıkta kumaş süslemede vb. kullanılmıştır. Ihlamur ağacından yapılan ahşap kalıplarla veya metal kalıplarla yapılan baskılardan en güzel örnekler müzelerde ve koleksiyonlardadır. Bu dönemde hayat ağacı motifinin kullanıldığı örnekler de vardır. Bu örneklere Kastamonu müzesinde bulunan birkaç kalıp baskı örnek olarak verilebilir. Taşbaskı sanatı Kastamonu ilimizde devam etmektedir. Ancak bu geleneği sürdüren tek usta Cemil Kızılkaya'dır. Cemil Kızılkaya'ya ait baskı koleksiyonunda hayat ağacı motifleri yer almaktadır. Günümüzde hayat ağacının

baskı sanatında kullanımına örnek teşkil etmektedir. Koleksiyonunda ahşap malzemeli baskı kalıplarında ağaç motifleri yer almaktadır.

Modern ve çağdaş tarzda hayat ağacının kullanıldığı başka bir sanat dalı batik sanatıdır. Pek çok sanat dalında olduğu gibi bu alanda da hayat ağacı motifi çalışan sanatçılar vardır. Bu sanatçıların önde gelenlerinden mumlama-bağlama batik sanatçısı Atıf Atalayer, günümüzde büyük ve orta boyutta hem mumlama hem bağlama batikler üzerine geleneksel ve modern tarzda özgün çalışmalar üretmektedir. Sanatçı ahşap baskı kalıplarıyla da tasarımlarına şekil vermiştir. Linöl baskı, serigrafi baskı, taş baskı, kalıp baskı, ağaç baskı gibi pek çok baskı türünde de hayat ağacı motifine rastlamak mümkündür.

İnsanların kültürel ve dini inançlarını yansıtan el sanatı eserlerinin önemli bir parçası olan işleme-nakış geleneği çeyiz kültürünün de temelini oluşturmaktadır. Anadolu'dan beri var olan bu gelenek hiç bozulmadan günümüze kadar gelmiştir. Sadece çeyiz değil günlük kullanımın ve sanatsal faaliyetlerin de estetik açıdan temelini oluşturmuştur. Pek çok nakış ve işleme tekniğinin (Türk İşi, Hesap İşi, İğne Oyası, Dival İşi, Bartın İşi, Beyaz İş, Çin İğnesi, Antep İşi, Dantel, Makine Nakışları, El Nakışları, Boncuk İşi, Yorgan İşleme vb.) uygulandığı günümüz nakışlarında her yörenin ve ilin hatta bölgenin kendi tarzları ve izleri vardır. Bu nakışlarda hayat ağacı süslemelerini görmek mümkündür. Coğrafi olarak bölgede yetişen ağaçları motif olarak daha çok kullanan insanlar çam, servi, bahar dalı, vazodan çıkan ağaç veya çiçek şeklinde çeşitli kompozisyonlarda kullanmaktadır. Yöresel isimler verilen bazı işlerde, hayat ağacı motifleri bazen temel motif bazen tamamlayıcı motif olarak kendini göstermektedir.

Kültürümüzü yansıtan el sanatlarımıza ait işleme ve nakış alanından bir tür olan tel kırma diğer adıyla Bartın işinde hayat ağacının çeşitli şekillerde ve muazzam örneklerini görmek mümkündür. Günümüzde Türkiye'de çok yaygın bir el sanatı olan Bartın İşi, her yörenin kendine özgü tarzıyla şekillenerek çeşitli hayat ağacı motifleriyle işlenmiştir (Karaçorlu, 2013: 24).

Ahşap ve bakır sanatında süsleme geleneği her dönem devam etmiştir. Yoğun işçilik ve emek verilen bu sanat dalları daha çok usta-çırak ilişkisi şeklinde devam etmektedir. Günümüzde Gaziantep, Kahramanmaraş merkez sayılmakla beraber başka illerde de bu sanat dalı sürdürülmektedir. Özellikle bakırcılıkta *servi ağacı*

yoğun şekilde ve simetrik kompozisyonlarda tercih edilmektedir. Pek çok ağaç motifinin kullanıldığı bakır işlerinde tepsi, kutu, günlük kullanım eşyaları vb. çok çeşitlilik görülmektedir. Ahşap sanatında çeşitli teknikler (kazıma, kündekâri, oyma, kabartma, kafes, kakma vb.) kullanılarak estetik çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda bakır sanatında olduğu gibi özgün hayat ağaçlı kompozisyonları görmek mümkündür.

Türk süslemeciliğinde önemli bir yeri olan hayat ağacı motifi yöresel çorap örücülüğü de pek çok ilimizde yapılmaktadır. Çorap örücülüğünde hayat ağacını *servi ağacı, bahar dalı, hurma ağacı, meyve ağacı* şeklinde görmek mümkündür (Gürcüm ve Yıldırım, 2018: 415).

Gravür sanatı örnekleri incelendiğinde Cumhuriyet döneminde daha soyut bir hal aldığı ve farklı tarzda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Gravür sanatında hayat ağacı motifi çalışan sanatçılara bir örnek olarak Mürşide İçmeli verilebilir. İçmeli, akademik anlamdaki çalışmalarının yanı sıra yurtdışında eğitimini aldığı gravür sanatında çok özgün çalışmaları olan ve hayat ağacı çalışan bir sanatçıdır.

Geleneksel sanatlarımız olan Hat, Tezhip, Ebru, Minyatür sanatları Türk-İslam sanatıdır. Bu sanat dalları aynı zamanda kitap sanatıdır. İslamiyet'ten sonra bu sanatlar geleneksel kimliğini korumuş ve bugüne kadar devam etmiştir. Cumhuriyetten sonra geleneksel tarzda yapılan çalışmalara ek olarak çok modern tarzda ebru, tezhip, minyatür eserlerde oluşmaya başlamıştır. Hattatlar ağaç formunda eşsiz eserler yapmıştır. Tezhip ve minyatür sanatında sayısız biçimde yenilikçi tasarımlar yapılmıştır. Modern ebrunun öncüsü sayılan ebruzen Hikmet Barutçigil ebru sanatına gönül vermiş ve klasik kalıpların dışında ebru sanatında hayat ağacını kendi tarzıyla yorumlamıştır. Sadece ebru sanatına kattığı yenilikçi tarzıyla değil aynı zamanda hayat ağacı gibi kült bir motifi ebru sanatına taşıdığı için de bu anlamda bir öncü olmuştur.

Günümüzde ağaç motifleri hayat ağacı anlamlarının yanı sıra sembolik ve estetik unsurlar oluşturmak amacıyla da kullanılmaktadır. Grafik sanatında logo ve amblem olarak tasarlanmış pek çok örnek vardır. Üniversitelerin logolarında, büyükşehir belediyelerinin logolarında, valilik logolarında, bakanlıkların logolarında, paralar üzerinde, banka logolarında vb. pek çok alanda kullanılmaktadır.

3.5. Süsleme Programlarında Hayat Ağacı Motifi ile Birlikte Kullanılan Motifler ve Kompozisyona Etkileri

Hayat ağacı motifi ilk uygarlıklardan beri kompozisyonlarda çeşitli şekillerde ve farklı motiflerle beraber kullanılmıştır. Taş, metal, toprak, tekstil vb. pek çok malzemeden oluşan eserde benzer ve farklı yönleriyle görülmektedir. Hayat ağacı kendi başına tek olarak kullanıldığında vurgulanan öğenin kendisi olduğu yani ana motifin kendisi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak beraber kullanıldığı motiflerde bazen hangi motifin ana motif, hangi motifin yardımcı motif olarak kullanıldığını anlamak zordur.

Hayat ağacıyla beraber kullanılan motiflere bakıldığında bu motiflerin rastgele değil bilinçli bir şekilde ve bir inanç doğrultusunda kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlk Türklerden başlayarak şekillenen hayat ağaçlı kompozisyonlarda bazı değişiklikler olmuştur. Ancak genel itibariyle aynı doğrultuda kullanımlar varlığını sürdürmüştür. Ortada hayat ağacı motifi ve ağacın etrafında şekillenen motifler hayat ağacının en yaygın kullanılan kompozisyon şeklidir. İslamiyet öncesi Anadolu toplumlarında kullanılan hayat ağaçlı kompozisyonlarda hayvan ve insan figürlerinin ağırlıkta kullanıldığı görülmektedir. Bu kompozisyonlarda genellikle hayat ağacı motifinin temel-ana motif olduğu söylenebilir. Bu dönemlerde taş ve metal işlerde hayat ağacı motifi ağırlıktadır. İslamiyet sonrası Anadolu medeniyetlerinde sanat eserleri çok çeşitlilik göstermiştir. Bu nedenle farklı tekniklerle ve malzemelerle üretilen sanat eserlerinde kullanılan hayat ağacı kompozisyonları da değişiklik göstermiştir. Tekstil, çini, ahşap, dokuma, nakış, resim vb. sanat dallarında çok çeşitli ve süslü tasarımlar yapılmıştır (Fotoğraf 88).

Hayat ağacı motifi simetrik, asimetrik, tek kollu, çok kollu, natüralist, stilize, bitkisel, geometrik vb. pek çok tarzda ve üslupta karşımıza çıkmaktadır. Beraber kullanılan motifler de çok çeşitlidir. Hayat ağacı motifinin insan-Tanrı, tek-çift başlı kartal, kuş, tavus kuşu, yılan, arslan, boğa, pars, keçi, ejder, at, grifon, sfenks, güversin vb. hayvan figürleri ile; hatai, penç, goncagül, rumi, palmet, hançer yaprak, gül, lale, karanfil, kıvrım dal, çiçek, yaprak vb. bitkisel motiflerle; altıgen, yıldız, kare, dörtgen, dikdörtgen, üçgen şekillerde geometrik motiflerle; asa, kova, ibrik,

saksı gibi nesneli süslemeye sahip motiflerle; ve hilal, güneş diski vb. sembolik motiflerle beraber kullanıldığı pek çok örnek bulunmaktadır.

Beraber kullanılan motiflerin neredeyse başında kuş figürü gelmektedir. Kuş motifi; tavus kuşu, natüralist kuş, tek-çift başlı kartal şeklinde değişkenlik göstermektedir. İlk Anadolu uygarlıklarının eserlerine bakıldığında kuş figürünün genellikle hayat ağacının iki yanında karşılıklı ve simetrik durduğu görülmektedir. Birbirine arkası dönük şekilde örnekler olsa da genellikle azdır. Natüralist örneklerde kuşlar ağacın üstünde uçmakta bazen de ağaç dibinde dinlenmektedir. Dokuma, tekstil örneklerde ağacın dallarında durur şekilde tasarlandığı görülmektedir. Bazı örneklerde ağaç motifi büyük, kuşlar küçüktür. Bu örneklerde temel motif hayat ağacıdır. Kuş figürleri tasarımın tamamlayıcısıdır. Bazı örneklerde ortada minik hayat ağacı her iki kenarda kuş figürleri vardır. Ancak bu kompozisyonlarda da hayat ağacının merkezi olması tasarımın bu doğrultuda geliştirilmesi, küçük dahi olsa ana motifin hayat ağacı olduğunu göstermektedir. Kuş motifi hayat ağacının dallarında (Fotoğraf 89), her iki yanında, üstünde, kökünde yer almıştır. Tek-çift başlı kartal motifi özellikle taş işçiliğinde çok kullanılmış ve ağacın en üstünde yerini almıştır (Fotoğraf 89).

Fotoğraf 88: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kubadabat Saray Çinisi, (Pala Yavuzyiğit, 2021).

Hayat ağacı motifi ve kuş motiflerinin beraber kullanılması bu motiflerin öteki dünyaya ulaştıran araçlar olarak kabul edilmesi inancından kaynaklanmaktadır. Şaman/Kam inancından doğan bu anlayışta ayrıca hareketli hayvanlar, av hayvanları, av köpekleri, dağ keçisi, tilki, kurt, tavşan, antilop, yaban eşeği, ayı, arslan, at, şahin,

nar, haşhaş gibi motifler lacivert, mavi, eflatun, firuze renklerle boyanmış ve bu renkli zengin kullanıma eşlik etmiştir (Öney, 1993: 102).

Fotoğraf 89: 20. Yy. Tavus Kuşlu Yorgan Süslemesi, Cemal Şanlısoy, (Ertalay, 2013: 190).

Anadolu Selçuklu mimari eserlerinde görülen nar meyveleri ve ağaç tepesindeki kartalların kullanımı pek çok sanat eserinde ve dönemde yaygın bir kullanımdır. Nar meyvesi cennet sembolüdür. Divriği Ulu Cami, Niğde Hüdâvent Hatun Türbesi arabesk tarzda kartal motifleriyle süslenmiş hayat ağacı kompozisyonlarından oluşmuştur. Bu eserlerde kartalın altında veya kuyruğunda ejder figürleri de yer almaktadır. Bu kompozisyonlar hayat ağacı, ejder, kartal birlikteliğinin en güzel örneklerindendir. Bu örneklerden başka Konya İnce Minareli Medrese'de bulunan Alaaddin Sarayı'nın alçı eserlerinde, Akşehir Kileci Mescidi ahşap kapı kanadında, Mevlana Müzesi'ndeki ahşap rahlede çift başlı kartal ve ejder başı, rahlede ise arslan figürleri görülmektedir (Öney, 1993: 45).

Kayseri Karatay Han'ın dış süslemelerinde hayat ağacı etrafında iki siren figürleri görülmektedir. Beyşehir Kubadabat Sarayı'nın çini eserlerinde de karşılıklı kuş figürlerinin ortasında hayat ağacı süslemeleri en yaygın kullanılan kompozisyondur (Öney, 1968b: 29).

Hayat ağacının tek olarak kullanıldığı eserlere örnek olarak Divriği Ulu Cami ve Konya İnce Minareli Medresenin hayat ağaçlı süslemeleri verilebilir (Öney, 1993:

45). Erzurum çifte Minareli Medrese, Erzurum Yakutiye Medresesi ejder-arslan-kartal-hayat ağacı kompozisyonuna örnektir.

Bu tasarımlara bakıldığında ejderin ağacın altında, arslanın ağacın kökünde, kartalın ağacın en üstünde olduğu görülmektedir. Bu kullanım ejderin yeryüzünün en altında tehlikeli bir varlık olduğu, arslanın hayat ağacını bu varlıktan koruduğu ve kartalın bekçi vazifesi gördüğü inancıyla örtüşen (Fotoğraf 90, 91) eşsiz örneklerdir. İslamiyet sonrası dönemden Kayseri Döner Kümbet ve Erzurum Yakutiye Medresesi'nde görülen hayat ağacı süslemelerinde çift arslan figürleri de bu kullanıma örnektir (Öney, 1993: 80) (Fotoğraf 90, 91).

Orta Asya Kam-Şaman inancına göre hayat ağacını arslanların koruduğuna inanılmıştır. Bu inanç doğrultusunda arslan ve kaplan şamanlara gökyüzüne yaptıkları seyahatte ona yardım etmektedir (Öney, 1969: 290).

Hayat ağacının beraber kullanıldığı çok sayıdaki motifin kompozisyonlarda farklı görevleri ve anlamları olduğu açıktır. Bu motiflerden biri de yılan motifidir. Yılan ilk insan Âdem ve Havva'ya kadar uzanan ilk inançlar ve kültler arasındadır. Cennet'ten kovulmaya sebep olan yılanın çok geniş anlamda kullanımı ve hayat ağacı motifiyle beraber kullanımı ilk ve en eski meslek olan hekimliğin simgesi olmasının da sebebidir (Yöntemeli, 2006: 59).

Fotoğraf 90: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese, (Pala Yavuzyiğit, 2020).

Fotoğraf 91: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese, (Pala Yavuzyiğit, 2020).

Asa ve yılan birlikteliğinin temeli hayat ağacı ve yılan birlikteliğidir. Hayat ağacına sarılan yılan kompozisyonları yıllar içinde değişmiş ve hayat ağacının yerini asa motifi almıştır. Yılanın tıpta panzehir sağlayarak hastalıklara şifa vermesi hem iyiliği hem kötülüğü bir arada kendinde barındırdığını göstermiştir. Asaya sarılan çift yılanların kullanımı da bu inanıştan gelmektedir. Yılanın biri iyiliği diğeri kötülüğü temsil etmekte, hayat ağacına zarar vermeye çalışan kötü yılanı iyi olan yılan engellemektedir (Fotoğraf 92).

Yılan, insanlığın ilk dönemlerinden beri insanların hayatında önemli bir yerde olmuştur. İnançlar, dinler, diller, toplumlar farklı olsa da yılan önemini her durumda korumuştur. Bu kadar önem verilen ve insanlarda zehrinden dolayı korku uyandıran bu hayvan simge ve motif olarak ta günümüze kadar var olmuştur. Yılan aynı zamanda deri değiştirdiği için ölümsüzlük taşıdığına da inanılmıştır. Kısaca yılan hem korkulan, saygı duyulan, hem de merak duygusu uyandıran ölümsüzlükle bağlantılı olarak kabul edilen bir varlık olarak görülmüş ve kutsal kabul edilmiştir.

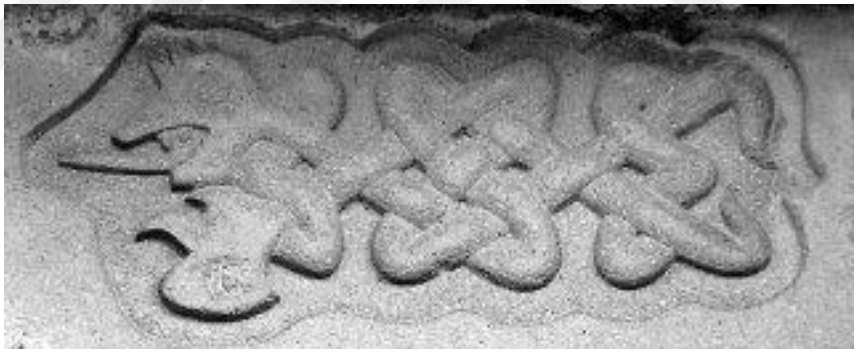

Fotoğraf 92: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Çankırı Şifahanesi, (https://islamansiklopedisi.org.tr/yilan).

İslam âlemindeki inanca göre denizin altında ismi *Falak* olan büyük bir yılan vardır. Bu yılan her şeyi yutabilecek ve zarar verebilecek güçtedir. Ancak Allah korkusu yüzünden zarar vermemektedir. Bu yılan karnında Cehennem'i taşımaktadır. Bundan dolayı yılan yeraltının ve Cehennem'in bekçisi durumundadır. Bu inanç doğrultusunda şekillenmiş mimari eserler vardır. Buna örnek olarak Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin hayat ağacı süslemeleri verilebilir. Bu tasarımda ejder veya yılan hayat ağacının en altında ağacın koruyucusu yani bekçisidir (Öney, 1993: 49).

Zehrinin aynı zamanda panzehir gibi kullanılması ve hayat vermesi dolayısıyla yılan; Sümer, eski Mısır, eski Yunan ve eski Türk kültürlerinde şifa verici özelliğe sahip olarak kabul edilmiştir. Yılan yerin altından, hayat ağacının köklerinden yeryüzüne çıkan ve ona ait bütün sırları bilen bir varlık olarak daima hayat ağacı ile özdeşleştirilmiştir. Yılanın yaşama ve sağlığa ait fonksiyonu hayat ağacı ile bu ilişkisinden kaynaklanır. Eski Mısır'da ülkenin en önemli sağlık merkezi Teb şehrinin (Türkçe'deki tıp kelimesi buradan gelmektedir) totemi yılandı. Eski Yunan'da *Tıp Tanrısı Asklepios* önceleri yılan biçiminde, sonraları hayat ağacının stilize formu olan asâya sarılmış bir veya iki yılan eşliğinde tasvir edilmiş, onun adına kurulan üç meşhur tedavi merkezinde (Epidaurus, Pergamum/Bergama, İstanköy/Kos adası) kutsal yılanlar bulundurulmuştur. Günümüzde hekimliğin sembolü olan ve ilk örneğini Sümerde bulan çift yılanlı asa motifi Tanrıların ve insanların koruyucusu ve kılavuzu kabul edilen, İslâm geleneğinde de İdrîs peygamberle özdeşleştirilen *Grek Tanrısı Hermes*'in beraberinde taşıdığı bir semboldür. Asa gücü ve hayat ağacını, yılan ise gençliği ve yenilenmeyi, aynı zamanda hayat ağacının koruyuculuğunu temsil etmektedir. Yahudi ve İslâm geleneklerinde Hz. Musa ile bağlantılı olarak mucizevî şekilde yılana dönüşen, aynı zamanda sular üzerinde etkili olan asa motifi yer almaktadır (https://islamansiklopedisi.org.tr/yilan).

Hayat ağacının tamamlayıcı en temel motiflerinden olan arslan motifi, tüm devirlerde koruyucu, bekçi, güç ve kudret simgesidir. Sonsuz yaşamın kaynağı olan hayat ağacına zarar gelmesini engellemek için onun yanında beklemektedir. Çok kudretli ve etkilidir. Özellikle Anadolu Selçuklu döneminde kullanılan hayat ağacı süslemelerinin en temel motifidir. İkinci olarak kartal motifi gelmektedir. Çift başlı kartal figürü ise gökyüzünün temsil etmektedir (Özkul, 2019: 239-240).

Hayat ağacıyla çokça beraber görülen ejder motifi de tasarımlarda boynuzlu, kanatlı ve iri şekilde tasvir edilmiştir. İnanışa göre ejder yılanın dönüştürülmüş yani evrim geçirmiş halidir. Ejder ve su birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Kuyruğunu ısırarak halka oluşturduğu şekillerde sonsuzluk simgesi olarak kullanılmıştır (Akbaba, 2018: 58) (Fotoğraf 93).

Hayat ağaçlı kompozisyonlarda arslan-ejder, boğa-ejder, kartal-ejder çiftleri iyilik ve kötülüğün mücadelesini temsil etmektedir. Bu motifler evrende iyi ve

kötünün, dost ile düşmanın yani zıt kuvvetlerin mücadelesinin hep var olduğunun sembolüdür. Bu beraberliğin dışında özellikle Anadolu Selçuklularda görülen boğa-insan, boğa-gergedan, boğa-arslan, boğa-kaplan, boğa-ejder çiftleri de bu doğrultuda şekillenmiştir (Öney, 1993: 49).

Fotoğraf 93: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı, (Antalya Müzesi Arşivi), (Türk El Dokuması Halıları Kataloğu, 1998).

Fotoğraf 93'teki kompozisyonda çeşitli kalınlıklardaki kuşaklar ve zemin kompozisyonu görülmektedir. Tamamen geometrik olarak kurgulanmış kompozisyonda; deve, elibelinde, ejderha, el gibi hayvansal ve sembolik motifler bir arada kullanılmıştır. Bu eser aynı zamanda deve gibi hayvansal motiflerle nadir olarak kullanılan hayat ağacı kompozisyonuna da örnektir.

Eserde, ejderha motifi hem zeminde hem kalın kuşakta görülmektedir. Zeminde hayat ağacının en üstünde ve köşelerinde ağacı sarmıştır. Kuşaklarda ise suyolu gibi kıvrılarak hareketli bir görünümde kullanılmıştır. Bu şekilde kullanım ejder motifinin hayat ağacını koruyup kuşatmasının sembolüdür. Bu örnek eserde, taş eserlerde kullanılan natüralist ejder figüründen farklı olarak geometrik ve stilize bir ejder motifi kullanılarak ejder-hayat ağacı birlikteliğine güzel bir örnek sunulmuştur.

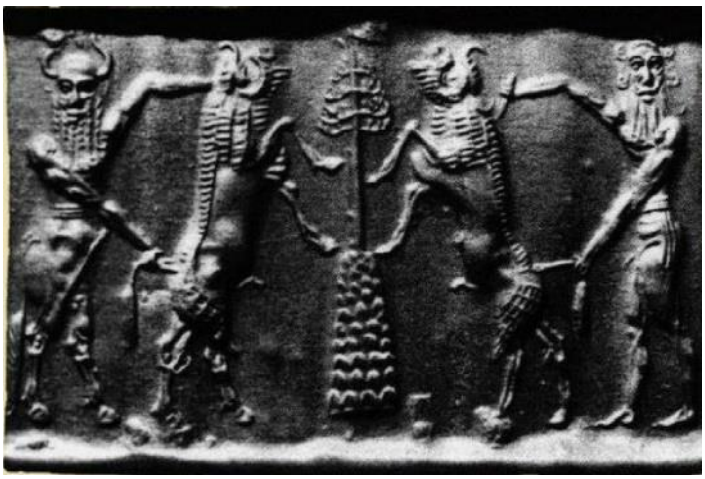

Fotoğraf 94: M.Ö. 2. Yy. Sümer Dönemi, Taş Kabartma, British Museum/Londra, (https://i.pinimg.com/originals/57/56/2a/57562a93c81133f5716e2d3822a817eb.jpg).

Hayat ağacı ile beraber kullanılan boğa figürleri kompozisyonda yaygın olarak hayat ağacına saldırmakta insan figürleri ise onlara engel olmaktadır. Boğa figürü ağaca zarar verici, insan ise yardım edicidir (Fotoğraf 94).

Hayat ağacıyla beraber kullanılan başka bir motif keçi motifidir. Özellikle İslamiyet öncesinde Frig ve Urartularda sıklıkla kullanılan bu motif tıpkı kuş motifi gibi ortada hayat ağacı her iki yanında karşılıklı keçi motifli kompozisyon şeklindedir. Keçi motiflerinin kullanımında dikkat çeken bölüm keçi figürlerinin hareketli ve hayat ağacına dokunur şekilde tasvir edilmeleridir (Fotoğraf 95).

Fotoğraf 95: M.Ö. 7. Yy. Friya Dönemi, Ahşap Kabartma, (http://www.felsefetasi.org/frigler/).

Bitkisel süslemelerle beraber hayat ağacı kullanımı özellikle kitap sanatları ve çini eserlerde dikkat çekicidir. Çini eserlerde hayat ağacı yaygın olarak *bahar*

dalı, servi ağacı, vazodan çıkan dallar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet sonrası Hilye-i Şerif'lerde hayat ağacı olarak kullanılan servileri gül motifinin çevrelediği birçok örnek vardır. Bazen vazodan çıkan çiçekler, bazen yaprak, hatai, goncagül gibi stilize motifler tasarımı tamamlayıcı motif olmuştur. Bu tasarımlarda ana motif *servi ağacı*dır. Nakış, dokuma gibi eserlerde kullanılan hayat ağaçlarının genel olarak minik ve yardımcı motif olarak kullanıldığı örnekler ağırlıktadır.

Bitkisel kompozisyonlu tasarımlarda çok zengin bir motif çeşitliliği vardır. Palmet bu motiflerin başında gelmektedir. İslamiyet öncesi ve sonrası dönemlerde palmet bazen tasarımın dışında kenar süsü, bazen hayat ağacının dallarını oluşturan ana elaman, bazen de hayat ağacının kendisidir. Palmet ve hayat ağacı o kadar özdeşleşmiştir ki tasarımlara bakıldığında motifin palmet mi hayat ağacı mı olduğunu anlamak ilk bakışta zor gelebilmektedir (Fotoğraf 96).

Fotoğraf 96: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Taş Kabartma, (http://www.mustafacambaz.com/postcards.php?image_id=30947&sessionid=5b489b469aabb).

Anadolu'da ilk medeniyetlerde yaygın kullanılan insan-hayat ağacı süslemelerinde bazen kanatlı yaratığa benzeyen insani varlıklar bazen doğal halde insan motifleri görülmektedir. Bu tasarımlarda tıpkı hayvan figürlü tasarımlarda olduğu gibi ortada hayat ağacı her iki yanında insan figürleri veya asimetrik formda serbest hayat ağacı ve onun etrafında insan figürleri vardır. Bazı tasarımlarda insan

figürlerinin ön planda olduğu hayat ağacının arka planda yani yardımcı motif olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 97, 98).

İnsan figürlerinin kompozisyonlarda hep hayat ağacını sulayan veya onun önünde dua eden ağacı seven ve kutsayan şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Ağaç motifinin insan motifiyle kullanımında ağaç ve insan genellikle natüralist tarzdadır.

Fotoğraf 97: M.Ö. 2000-1200, Hitit Dönemi, Bronz Plak, Alacahöyük, (Şentürk ve Arslan, 2019: 114).

Fotoğraf 98: 12. Yy. Büyük SelçukluDönemi, Kadın figürü, Taş Eser, (http://www.turkkozmolojisi.com/2014/06 /turk-selcuklu-bustler-12-13.html).

Fotoğraf 97'deki örnekte ortada stilize hayat ağacı etrafında simetrik insan figürleri, ağacın altında hayvan figürleri ve en üstte güneş diski belirgin şekilde görülmektedir. Bu tasarım insan-güneş diski-hayvan motifi kullanımına örnektir. Fotoğraf 98'deki örnekte ise insan figürünün elbisesinde servi ağacı görülmektedir. Servi ağacının tek olarak kullanımı azdır. Bitkisel motiflerle kullanımı daha yaygındır.

Grifon motifi Türk sanatında pek çok stilde kullanılan figürlerden biridir. Özellikle taş işçiliğinde iri, süslü, boynuzlu ve kanatlı tarzda tasvir edilmiştir (Fotoğraf 100). Bazı tasarımlarda ağzında hayat ağacını tutmakta ona zarar vermektedir. Bu şekilde kullanım grifonun hayat ağacına zarar veren zararlı bir

hayvan olduğuna inanıldığını göstermektedir. Grifon figürü hayat ağaçlı tasarımlarda genellikle serbest tarzda ve tek olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 99).

Fotoğraf 99: 13. Yy. Selçuklu Dönemi, Taş Eser, Grifon-Hayat Ağacı, (http://arkeofili.com/wp-content/uploads/2016/06/thumb_IMG_0509_1024-kopya.jpg).

Fotoğraf 100: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Panel, Grifon ve Hayat Ağacı, (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/325344).

İlk uygarlıklarında ve ağırlıkla Hititlerde görülen kompozisyonlarda hayat ağacı ortada stilize halde her iki kenarında bulunan Tanrı figürü, ağacın üstünde güneş diskini tutmaktadır. Güneş diski, uzun kanatlı ortasında yuvarlak form olan süslü biçimdedir. Anlamsal olarak güneş diskiyle ağacın kutsandığı veya korunduğu şeklinde bir sonuca varılabilir. Bu tasarımlarda hayat ağacının önemsendiği açıktır.

Güneş diskinin aynı zamanda gezegen sembolü olduğuna da inanılmıştır. Evren, yer ve göğün birleşim noktası gibi anlamlarda kullanılmıştır. Ağacın en üstünde kullanılan güneş diski ağacı korumaktadır. Buradaki güneş diskinin ağacın bekçisi kartalla aynı amaçla kullanıldığı düşünülebilir.

Ağaç-kadın birlikteliği de tasarımlarda görülmektedir. Kadının doğurganlığı ile ağacın meyve vermesi özdeşleştirilmiştir. Kadın figürünün ise *Umay Ana* olduğuna inanılmaktadır. Eski Türk inancında *Umay Ana* gökten iki kayın ağacıyla beraber inmiştir. Tasarımlarda genellikle doğrudan ağacın yanında görülmese de ağaç-kadın kültü aynı doğrultuda incelenmektedir (Cıbıroğlu, 2008: 24) (Fotoğraf 101).

Fotoğraf 101: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu Dönem, Levha Tunç, Kadın-Ağaç Kültü, (file:///C:/Users/Admin/Downloads/11RezanhasmzesindekiUrartuTaklar%20(1).pdf).

Fotoğraf 102: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Plaka, Metropolitan Sanat Müzesi, (https://tammuz.tumblr.com/post/31445822633/ivory-assyrian-plaque-that-dates-back-to-the-8th).

Kompozisyonlarda kullanılan motiflere ve tasarımlara bakıldığında hayvan, bitki, insan motiflerinin hem simetrik hem de asimetrik tarzda kullanıldığı görülmektedir. En yaygın kullanılan kompozisyonun ise simetrik tarzda ortada hayat ağacı ve iki tarafında karşılıklı motiflerin olduğu tasarımdır. Hayat ağacının tek olarak kullanıldığı örneklerde oldukça fazladır. İslamiyet sonrası örneklerin çeşitlenerek zenginleştirildiği de aşikârdır. Meyve motifleriyle süslenmiş çok özgün tasarımlarda ana konu hayat ağacıdır. Tasarımlarda hayat ağacı bazen ön planda bazen arka plandadır. Ancak bu kompozisyonlarda hayat ağacının kullanımının anlamsal değerlerinden dolayı kullanıldığı da bellidir (Fotoğraf 97, 101, 102).

Sfenks figürünün en yaygın kullanımı tıpkı kuş figürü gibi hayat ağacının her iki yanında simetrik kullanılmasıdır (Fotoğraf 103). Serbest tarzda ağacın üstünde, yanında, altında kullanılan örnekleri de vardır. Tasarımlarda sfenksin hayat ağacını koruyan koruyucu varlıklar olarak tasvir edildiği görülmektedir. Arslan, kuş gibi hayvan motifleri kadar kullanımı yaygın değildir.

Fotoğraf 103: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu, Taş Panel, Sfenks ve Hayat Ağacı, (Şentürk ve Arslan, 2019, 115).

4. BULGULAR

4.1. İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Hayat Ağacı Örnekleri

4.1.1. Fonetik Sanatlar

4.1.1.1. Divan Şiiri-Müşeccer

-

4.1.2. Görsel/Plastik Sanatlar

4.1.2.1. Ahşap Sanatı

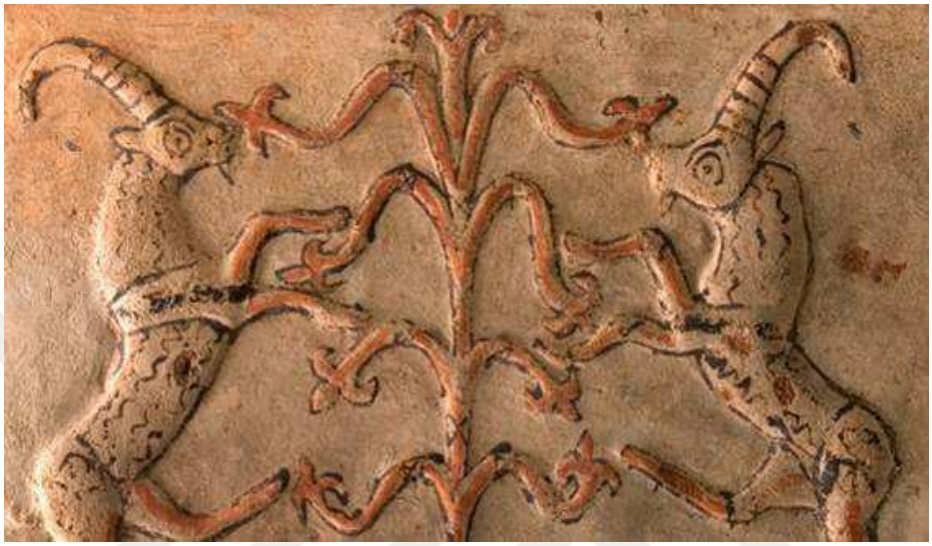

(Ateş 2012: 48, Öz, 2018: 222)

Örnek 1/Fotoğraf 104: M.Ö. 7. Yy. Frigya Dönemi, Ahşap Panel.

Tanım/ Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve etrafında keçi figürleri yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmış, boyama tekniği ile tamamlanmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve keçi figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.1.2.2. Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru)

-

4.1.2.3. Maden Sanatı

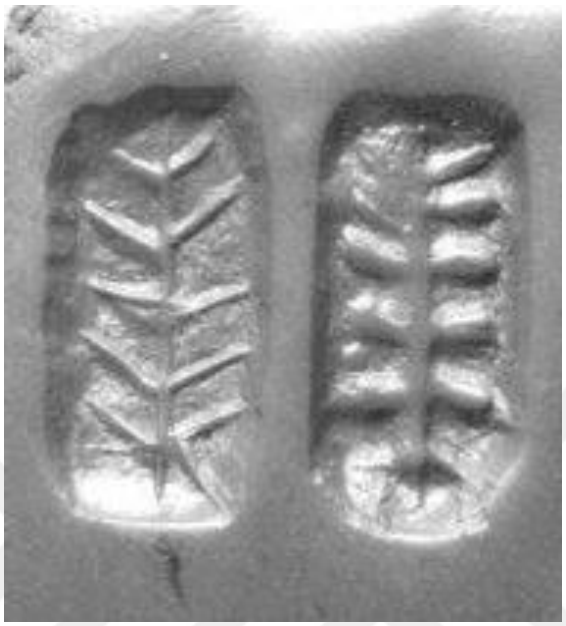

(https://www.metmuseum.org/art/collection/search/324066)

Örnek 2/Fotoğraf 105: M.Ö. 15. Yy. Hitit Dönemi, Bakır Mühür.

Tanım/ Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler stilize edilmiştir. İki ayrı mühürde tek halde hayat ağacı süslemesi kullanılmıştır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef ve döküm etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin çizgisel dallarında ve tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi tek olarak tasarıma egemenlik sağlamıştır.

(https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/gold-band-sphinxes-and-stylized-tree)

Örnek 3/Fotoğraf 106: M.Ö. 15. Yy. Hitit Dönemi, Bakır Mühür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupta stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve her iki yanında sfenks[1] figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler döküm etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dallarında ve sfenksin kanatlarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi tek olarak tasarıma egemenlik sağlamıştır.

---

[1]**Sfenks, kafası koç, kuş, veya insan, gövdesi ise uzanan bir aslan şeklini alan heykeldir (https://www.turkcebilgi.com/sfenks).**

(***https://i.pinimg.com/originals/68/d9/48/68d9486fb6b889f029e4bc4d0b22572b.jpg***)

Örnek 4/Fotoğraf 107: M.Ö. 15. Yy. Hitit Dönemi, Gümüş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupta stilize edilmiştir. Sağ tarafta hayat ağacı, yanında kanatlı bir hayvan figürü ve en solda diz çökmüş elinde su kabı tutan bir erkek figürü yer almaktadır. Ağacın kenarında ise ejder figürü görülmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Eksensel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dallarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi tasarıma egemenlik sağlamıştır.

(https://i.pinimg.com/originals/2b/8a/3a/2b8a3aff21926c7170aba428fb966856.jpg)

Örnek 5/Fotoğraf 108: M.Ö. 8. Yy. Hitit Dönemi, Metal Duvar Levhası.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve etrafında keçi figürleri yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve keçi figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://ancientarchives.wordpress.com/non-human-beings/hittite-artifact/)

Örnek 6/Fotoğraf 109: M.Ö. 6. Yy. Hitit Dönemi, Metal Kask.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve insan, etrafında ise keçi figürleri yer almaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve keçi figürünün hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.metmuseum.org/art/collection/search/247590)

Örnek 7/Fotoğraf 110: M.Ö. 4. Yy. Frigya Dönemi, Helenistik Dönem, Altın Taç- Diadem.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve etrafında insan figürleri yer almaktadır. Taç boyunca çiçekler ve kıvrım dallarla süsleme yapılmıştır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve çiçekli süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/03/hayat-agaci-dogum-yasam-um.html)

Örnek 8/Fotoğraf 111: M.Ö. 10. Yy. Urartu Dönemi, Metal Kask.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve etrafında insan figürleri yer almaktadır. Dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef ve kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(***https://archaicwonder.tumblr.com/post/159094558494/bronze-urartian-helmet-9th-8th-century-bc-with)***

Örnek 9/Fotoğraf 112: M.Ö. 9. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Miğfer.

Tanım: Kazıma-Kabartma Tekniği,

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında insan figürleri ve üzerinde güneş diski yer almaktadır. Bu tasarımı etrafından 7 yılan figürü çevrelemektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef ve kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

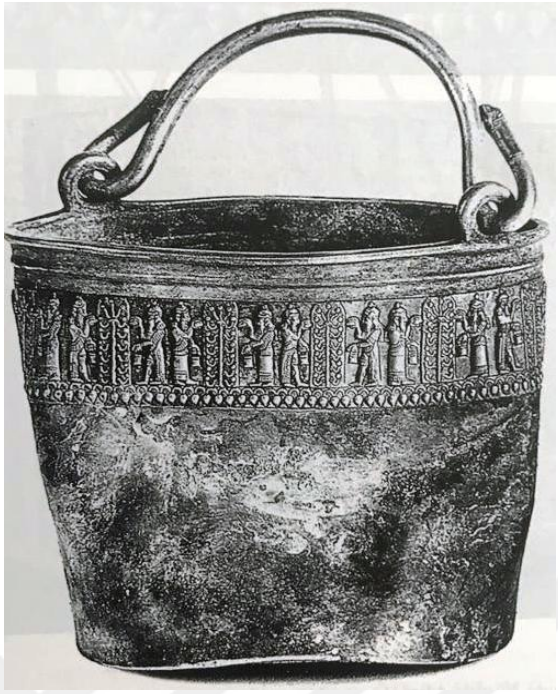

(Akurgal, 2005: 253)

Örnek 10/Fotoğraf 113: M.Ö. 8. Yy. Urartu Dönemi, Demir Bakraç.

Tanım/Kompozisyon: Eser serbest formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında insan figürleri yer almaktadır. Bu tasarım bakraç ağızlığı boyunca devam etmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef ve kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.haberler.com/urartu-kemerleri-uluslararasi-sanat-festivali-7783046-haberi/)

Örnek 11/Fotoğraf 114: M.Ö. 8. Yy. Urartu Dönemi, Metal Kemer.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler stilize tarzda kullanılmıştır. Merkezde tek halde bir hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://gazeteturk.be/haber/urartu-kemerleri-belcikada-sergilenecek-1907)

Örnek 12/Fotoğraf 115: M.Ö. 8. Yy. Urartu Dönemi, Metal Kemer.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupta stilize edilmiştir. Eser iki dikdörtgen zemine bölünmüştür. Merkezde çok kollu bir hayat ağacı yer almaktadır. Etrafında ise sfenks, boğa ve arslan figürleri bulunmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma ve rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.miho.or.jp/booth/html/artcon/00000921e.htm)

Örnek 13/Fotoğraf 116: M.Ö. 8. Yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupta stilize edilmiştir. Eserde aynı tasarım 3 kez tekrar edilmiştir. Merkezde çok kollu bir hayat ağacı yer almaktadır. Etrafında ise sfenks, grifin-grifon ve Tanrı figürleri bulunmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma ve rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(***https://archaicwonder.tumblr.com/post/107151295528/urartian-silver-pectoral-c-7th-century-bc-the***)

Örnek 14/Fotoğraf 117: M.Ö. 7. Yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve etrafında sfenks figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve sfenks figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(***https://tr.pinterest.com/pin/788904059705076548/)***

Örnek 15/Fotoğraf 118: M.Ö. 2. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Frontleet.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı ve etrafında keçi figürleri yer almaktadır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve keçi figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

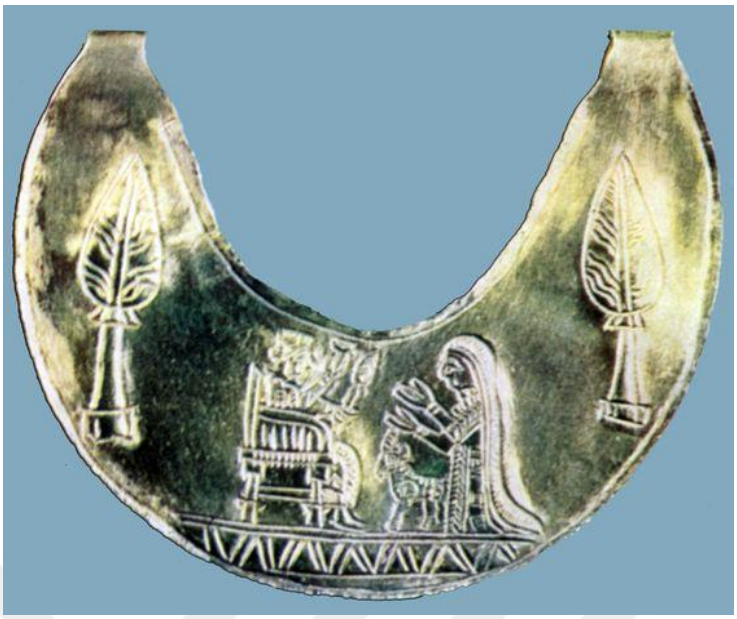

(http://www.miho.or.jp/booth/html/artcon/00000921e.htm)

Örnek 16/Fotoğraf 119: M.Ö. 2. Yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı.

Tanım/Kompozisyon: Yarım yuvarlak formdaki eser üzerinde kenarlarda iki servi ağacı, ortada dua eden bir kadın, karşısında tahtta oturan bir erkek ve önünde keçi figürü yer almaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 2/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Figürler ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve insan figürlerinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. İnsan figürleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://archaicwonder.tumblr.com/search/tree+of+life)

Örnek 17/Fotoğraf 120: M.Ö. 15. Yy. Asur Dönemi, Gümüş Yüzük.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında çintemani motifi ve keçi figürü yer almaktadır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve keçi figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://archaicwonder.tumblr.com/search/tree+of+life)

Örnek 18/Fotoğraf 121: M.Ö. 6. Yy. Neo-Babil Dönemi, Silindir Kab.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, onun üzerinde güneş diski ve etrafında sfenks figürleri yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma ve rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve sfenks figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(www.britishmuseum.org/)

Örnek 19/Fotoğraf 122: M.Ö. 6. Yy. Babil Dönemi, Silindir Kab.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.1.2.4. Resim Sanatı

-

4.1.2.5. Taş Sanatı (Mimari)

(https://tr.pinterest.com/pin/296111744250672097/)

Örnek 20/Fotoğraf 123: M.Ö. 17. Yy. Hitit Dönemi, Heykel Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı her iki kenarında ise boğa figürleri yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://i.pinimg.com/originals/e5/aa/5c/e5aa5c553db0d714f0e798f3c395b465.png)

Örnek 21/Fotoğraf 124: M.Ö. 17. Yy. Hitit Dönemi, Heykel Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı her iki kenarında ise mitolojik Centaur[3] figürü yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

---

[2]**Centaur-Kentaur-Sentor, yarı insan yarı at veya keçi şeklindeki mitolojik varlıktır (https://www.turkcebilgi.com/centaur_(mitoloji).**

(Sir Gavaz, 2018, Öz, 2018: 221)

Örnek 22/Fotoğraf 125: M.Ö. 17. Yy. Hitit Dönemi, Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı her iki kenarında ise mitolojik Minotor[4] figürü yer almaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

[3]**Minotor, mitolojilerde gövdesi insan, kafası boğa şeklinde olan efsanevi yaratıktır (tr.m.wikipedia.org).**

(https:/www.khanacademy.org/humanities/special-topics-art-history/arches-at-risk-cultural-heritage-education-series)

Örnek 23/Fotoğraf 126: M.Ö. 9. Yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Sol tarafta hayat ağacı sağ tarafta ise Tanrı figürü yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.britishmuseum.org/collection/image/883744001)

Örnek 24/Fotoğraf 127: M.Ö. 9. Yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Sağ tarafta hayat ağacı sol tarafta ise Griffin-Grifon-Demon[5] figürü yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

---

[5]Griffin, Grifon, arslan vücutlu, kartal kafalı ve kanatlı efsanevi yaratıktır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Griffon).

(https://www.britishmuseum.org/collection/image/150814001)

Örnek 25/Fotoğraf 128: M.Ö. 9. Yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, her iki kenarında Tanrı figürleri ve ağacın üzerinde güneş diski yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://bikeclassical.blogspot.com/2014/12/karatepe-and-antiochus-i.html)

Örnek 26/Fotoğraf 129: M.Ö. 8. Yy. Hitit Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, her iki kenarında ise keçi figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://hattusa.tripod.com/page26_tr.htm)

Örnek 27/Fotoğraf 130: M.Ö. 8. Yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Sol tarafta hurma ağacı, sağ tarafta ise insan figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.picuki.com/media/2125521615109466463)

Örnek 28/Fotoğraf 131: M.Ö. 8. Yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel.

Tanım: Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, her iki kenarında Tanrı figürleri ve ağacın üzerinde güneş diski yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0vriz)

Örnek 29/Fotoğraf 132: M.Ö. 8. Yy. Geç Hitit Dönemi, Anıt, Konya İvriz.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada üzüm ağacı, sağ ve sol tarafta ise insan figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.hittitemonuments.com/domuztepe/index-t.htm)

Örnek 30/Fotoğraf 133: M.Ö. 6. Yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, her iki kenarında insan figürleri ve ağacın üzerinde güneş diski yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları, 2007: 181)

Örnek 31/Fotoğraf 134: M.Ö. 4. Yy. Frigya Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, her iki kenarında arslan figürleri yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.urartular.com.tr/alticerik/91/duvar-resmi-kabartma-yontu.html)

Örnek 32/Fotoğraf 135: M.Ö. 10. Yy. Urartu Dönemi, Alçı Duvar Resmi.

Tanım: Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, her iki kenarında ellerinde kova tutan insan figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmiş ve boyanarak tamamlanmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/03/hayat-agaci-dogum-yasam-lum.html)

Örnek 33/Fotoğraf 136: M.Ö. 10. Yy. Urartu Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler stilize tarzda kullanılmıştır. Merkezde tek halde bir hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://isiksozcukler.blogspot.com/2018/05/ilginc-ama-bie-o-kadar-da-gizemlibir.html)

Örnek 34/Fotoğraf 137: M.Ö. 8. Yy. Urartu Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada solda grifon figürü, sağda hayat ağacı, sağ ve sol tarafta ise Urartu dilinde yazılmış yazı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

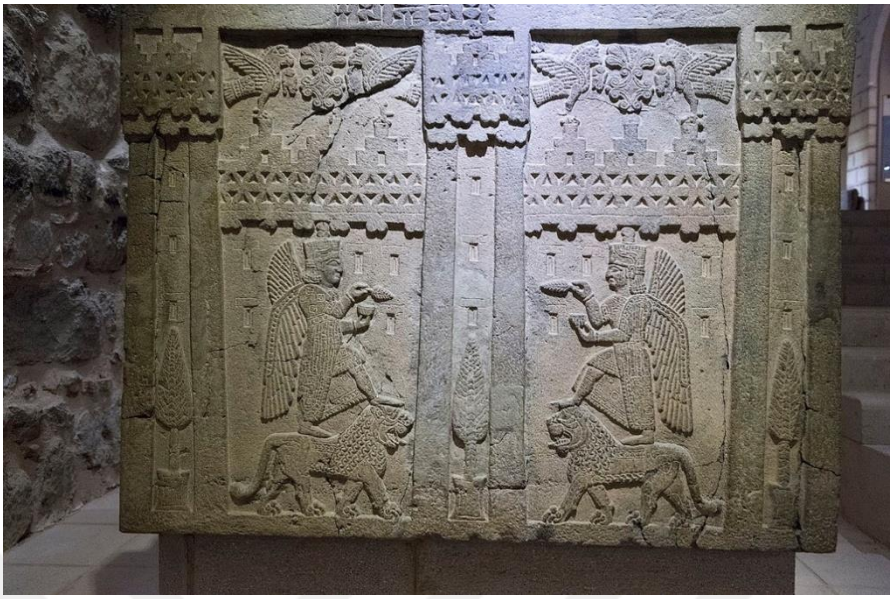

(https://en.wikipedia.org/wiki/Museum_of_Anatolian_Civilizations#/media/File:Anatolian_Civilizations_Museum_1490.jpg)

Örnek 35/Fotoğraf 138: M.Ö. 7. Yy. Urartu Dönemi, Lahit-Mezar Taşı, Adilcevaz Kef Kalesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde ve sağ-sol kenarlarda servi ağacı, ağaçların ortasında ise arslan ve sfenks figürleri yer almaktadır. Üst bölümde ise sfenks ve hayat ağacı süslemesi görülmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

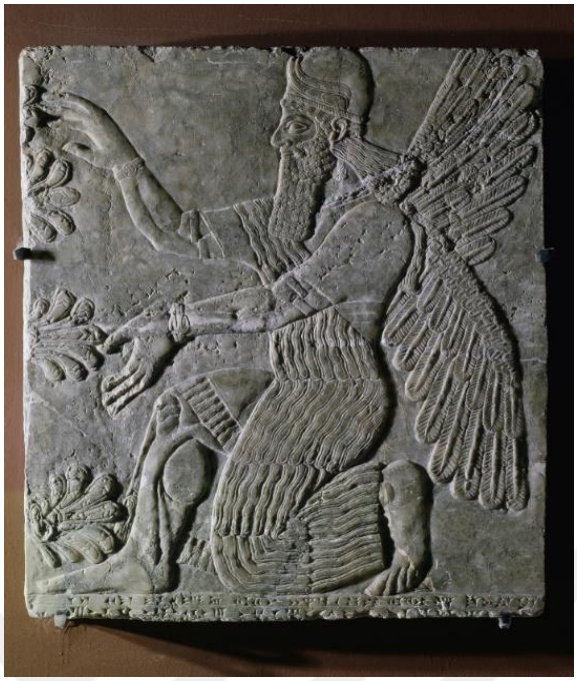

(***https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/86817)***

Örnek 36/Fotoğraf 139: M.Ö. 9. Yy. Asur Dönemi, Kaymak Taşı Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Sol tarafta hayat ağacı sağ tarafta ise Tanrı figürü yer almaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

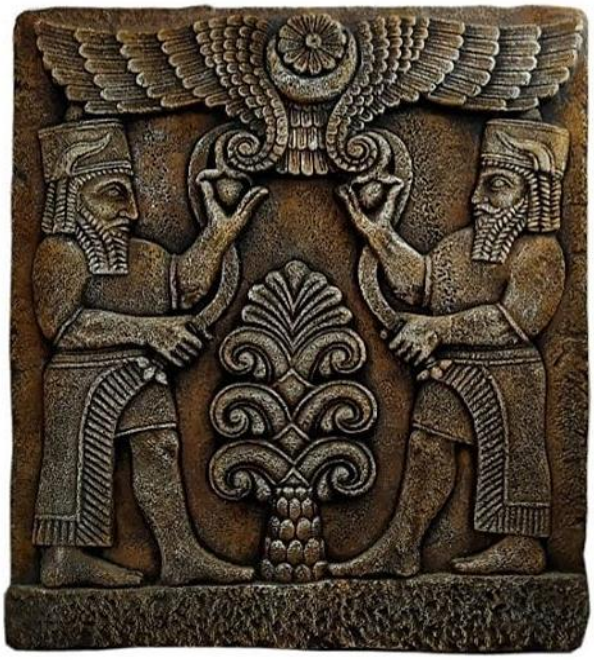

(https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/86817)

Örnek 37/Fotoğraf 140: M.Ö. 9. Yy. Asur Dönemi, Kaymak Taşı Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında insan figürleri ve ağacın üzerinde güneş diski yer almaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve insan figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.metmuseum.org/art/collection/search/324685)

Örnek 38/Fotoğraf 141: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Delikli Amulet.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ön tarafta büyük bir koç figürü, arkasında ise hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmış ve oyma tekniği ile tamamlanmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/5 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Koç figürü ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Koç figürü ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.clevelandart.org/art/1968.47?f%5B0%5D=field_artist%3APhoenician%2C+Iraq%2C+Nimrud%2C+9th8th+Century+BC)

Örnek 39/Fotoğraf 142: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Tablet.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında Satir[6] figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

---

[6]**Satir, mitolojilerde keçi başlı insan vücutlu mitolojik varlıktır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Satir).**

(***https://i.pinimg.com/originals/87/c9/b5/87c9b5dd5692f8022dd687e8d6b3.jpg)***

Örnek 40/Fotoğraf 143: M.Ö. 7. Yy. Asur Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde bir hayat ağacı, etrafında kıvrım dal üzerinde sıralanmış palmet motifleri yer almaktadır. Alttaki ince kuşakta ise çiçek motifleri sıralanmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır. Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde, palmetlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.britishmuseum.org/collection/image/159805001).

Örnek 41/Fotoğraf 144: M.Ö. 5. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Tablet.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında keçi figürleri yer almaktadır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve keçi figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.ipernity.com/doc/laurieannie/24665075/in/keyword/103653/self).

Örnek 42/Fotoğraf 145: M.Ö. 5. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Sol tarafta hareketli grifon figürü, sağ tarafta ve figürün arkasında palmetli süslemeye sahip stilize hayat ağacı görülmektedir. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Grifon figürü ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve Grifon figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Grifon figürü ile egemenlik sağlanmıştır.

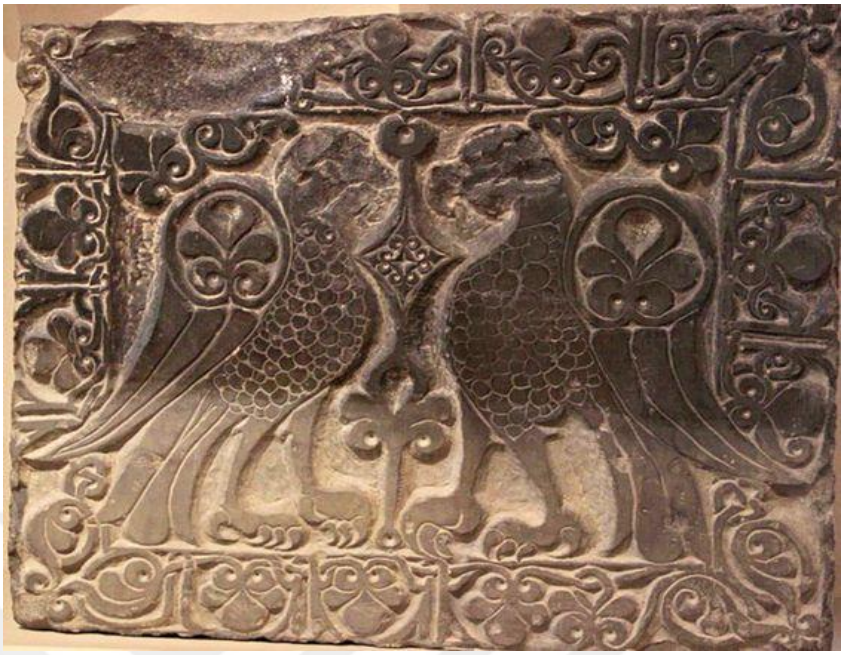

(https://tr.pinterest.com/pin/579768152002919974/)

Örnek 43/Fotoğraf 146: M.Ö. 13. Yy. Bizans Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında kuş figürleri yer almaktadır. Ağacın gövdesinde ve kuşların kanatlarında palmetlerle süsleme yapılmıştır. Kuşların iki köşesinde ve tasarımın en dışındaki kuşakta aynı palmet motifleri çalışmayı çevrelemiştir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve kuş figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

.

(https://www.byzantinemuseum.gr/en/permanentexhibition/byzantine_world/worship_art/?bxm=977)

Örnek 44 / Fotoğraf 147: M.Ö. 11. Yy. Bizans Dönemi, Mermer Terakotan.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında arslan figürleri yer almaktadır. Tasarımın etrafında yazılı alanlar ve üzerinde palmetli bitkisel süslemeli bir kuşak yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve kuş figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.flickr.com/photos/15457408@N06/2100815632/)

Örnek 45/Fotoğraf 148: M.Ö. 4. Yy. Bizans Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde hayat ağacı, etrafında kuş figürleri yer almaktadır. Ağaç gövdesinde ise yeşil bir taş bulunmaktadır. Kuş figürlerinin arkasından iri yapraklar çıkmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve kuş figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://arkeofili.com/babili-bastan-yaratan-kral-nebuchadrezzar/)

Örnek 46/Fotoğraf 149: M.Ö. 6. Yy. Neo-Babil Dönemi, Mühür.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Sol tarafta hayat ağacı,ortada ibadet eden insan figürü, figürün önünde bir kaide ve kaidenin üzerinde sütunlar ve onun üzerinde de hilal yer almaktadır.İnsan figürünü Babil'in baş Tanrısı *Marduk,* bilgelik ve yazı Tanrısı *Nabu*'nun sembollerinden olan dua eden bir rahip tasviri oluşturmaktadır. Öğeler piramidal dikdörtgen türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Tanrı figürü ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve Tanrı figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Tanrı figürü ile egemenlik sağlanmıştır.

4.1.2.6. Tekstil Sanatı

-

4.1.2.7. Toprak Sanatı

-

4.1.2.8. Üç Boyutlu Süsleme Nahıl Sanatı

-

4.2. İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Hayat Ağacı Örnekleri

4.2.1. Fonetik Sanatlar

4.2.1.1. Divan Şiiri, Müşeccer

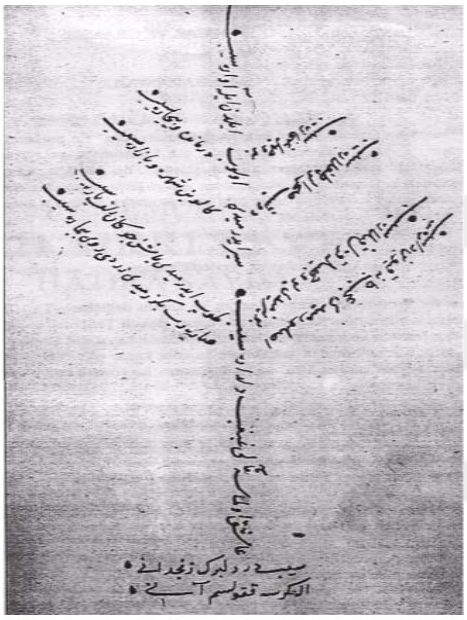

(Karabey, 2007: 18-19)

Örnek 47/Fotoğraf 150: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Şair Meâli'ye Ait Figürlü Şiir Müşeccer.

"Yukarıda verilen figür şiir örneği, 15. yüzyıl şâirlerinden Me'âlî9'ye âittir. Görüldüğü üzere Me'âlî'nin bu şiiri, ağaç şeklini yansıtmaktadır. Ağacın şekli, şiirin yazılışında beyitlerle sembolize edilmiştir. Diğer taraftan bu ağacın, elma ağacı olduğunu okuyucuya sezdirmek maksadıyla ağacın gövde ve dallarını simgeleyen beyitlerin sonları nda Farsça elma anlamına gelen "sib" redifleri kullanılmış ve ayrıca bu "sîb" kelimesinin eski harfli imlasında son harfi üzerine mürekkeple elmayı temsilen yuvarlak bir işaret konulmuştur:

1. Düşüb sahrâlara taglara sîb

Bu vech ile gam-hˇâre sîb *(Ağacın sağ üst dalları)*

2. Dermânde vü bî-çâre sîb

Gelüben şehre vü pâzâra sîb *(Ağacın sol üst dalları)*

3. Asılur mıydı 'aceb câna kıyuban dâra sîb

Boyanur mıydı bu vech ile kızıl kanlara sîb *(Ağacın sağ alt dalları)*

4. Top ider miydi başın çevgân-ı zülf-i yâra sîb

Sararub benzer midi zerdi rûy-ı bîmâra sîb *(Ağacın sol alt dalları)*

5. Âşık olmasa Me'âlî gabgab-ı dildâre sîb

Seyr ider miydi olup ilden ile âvâre sîb *(Ağacın gövdesi)*

6. Sîbdür dilberün zenahdânı

Ele girse kokulasam anı" *(Ağacın Kökü)*

.....(Karabey, 2007: 18-19).

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve kuş figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Şenödeyici, 2008: 546).

Örnek 48/Fotoğraf 151: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Divan Şiiri Müşeccer.

"*Yukarıdaki şiir, divan şiirinin kuralları çerçevesinde oluşturulmuştur. "Allah'ın sıfatları ve bunların Türkçe karşılıklarını veren, ağaç biçiminde yazılan şiirleri (Müşeccer) andıran bir istifleme örneği" olarak yazılan bu şiirde günümüzde yer alan görsel şiirlerdeki dilin çizgiselliğinin dışına çıkılması veya şiir geleneklerinin kurallarına aykırı davranmak gibi özelliklere rastlanmamaktadır. Kısacası divan şiirinin ölçü, uyak vb. kuralları doğrultusunda yazılan bir şiir, görsel bir şekle büründürülmüştür. Aşağıdaki örneklerde aynı şiir, değişik şekillerde görsel hale getirilmiştir"*

*.....(Şenöndeyici, 2008, 556***,** *Çelebi, 2014: 77).*

"Bir temel dörtlük ve buna zeyl kabul edilebilecek dört mısradan oluşan iki şiirde ana metni oluşturan kısımların benzerliği dikkat çekicidir. Aynı şairin iki farklı denemesi gözüyle de bakılabilecek bu iki şiirin birbirine benzerliği kadar, birbirinden farklı yönlerinin de bulunması, görsel şiirlerin esnek ve estetik yapısının söz ve harf oyunları sabit kalmak koşuluyla değişebileceğini, orijinalitenin gelenek sınırları içinde kendisini yenileyebileceğini de ortaya koymaktadır"

.....(Şenöndeyici, 2008, 556**,** Çelebi, 2014: 77).

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

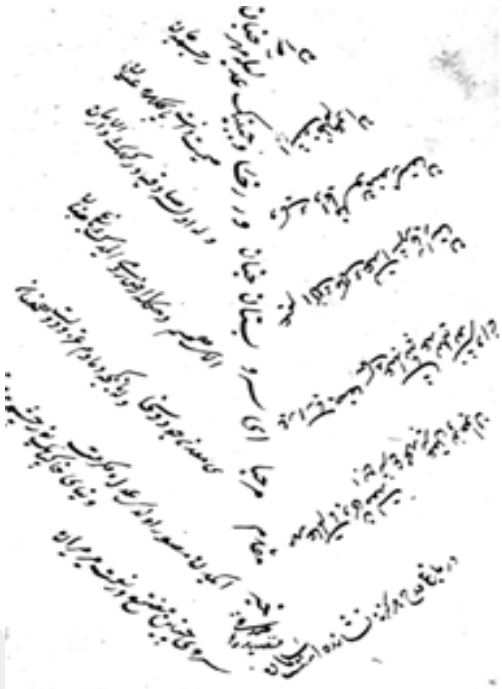

(https://www.fikriyat.com/edebiyat/2018/09/28/edebiyatimizda-resim-yazma-sanati-gorsel-siir)

Örnek 49/Fotoğraf 152: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Sadıki'ye Ait Müşeccer Divan Şiiri.

"Gövde metninde aşağıdaki beyit yazmaktadır:

> *"Hayr- makdem merhabâ ey serv-i bostân-ı cinân Nûr-ı ruhsâr u cebînüñ 'adl ile mihr-i hubân*
>
> *Bu beytin her sözcü günden sonra bir dal uzanmaktadır. Bu dallar harf ilişkisi ile birbirlerine bağlı oldukları gibi, vezin ve kafiye bakımından da sakatlanmaya neden olmayacak biçimde birbirlerine bağlanmış-lardır. Her dalı oluşturan mısralar, bağlı bulundukları sözcüğe gelinceye kadar, gövdedeki metni tekrar etmektedir. Bu nedenle gövde metninde, ikinci mı sıraa geçildiğinde, ilk mısraın aynen tekrar ettiği ve son altı beytin ilk mısraının hep aynı olduğu görülmektedir.*
>
> *Kasîde başlığı ile verilen manzume, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbında kaleme alınmıştır. Türkçede uygulanışı, diğer bahirlere nazaran daha kolay olduğu için tercih edilen remel bahrinin görsel şiirler-de de*

> *kullanılması, şairlerin hüner göstermeye çalıştıkları bir alanda ve-zin problemi yaşamak istememeleri ile açıklanabilir. Diğer görsel şiir örneklerinde de ağırlıklı olarak remel bahrinin tercih edildiği dikkati çekmektedir"*
>
> .....(Şenödeyici**,** 2009: 219).

Tanım/Kompozisyon: Eser dörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

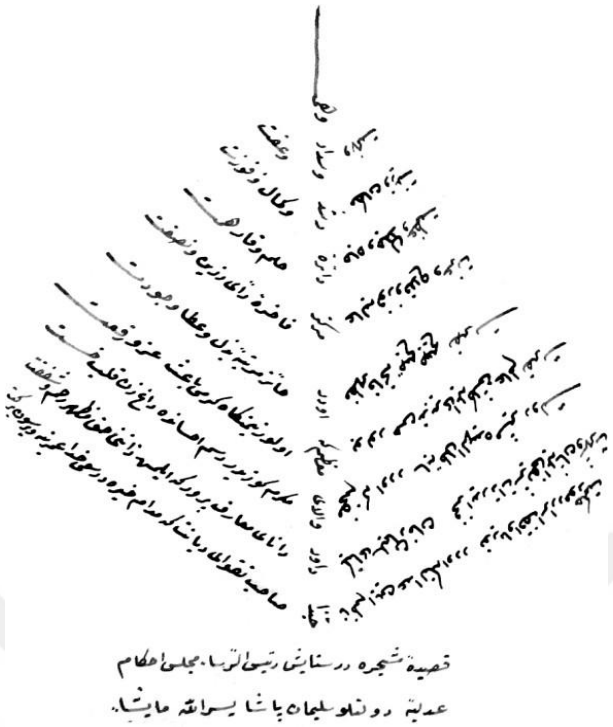

(Şen, 2013: 513)

Örnek 50/Fotoğraf 153: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Nûrî Mahlaslı Osman Paşa'ya Ait Dörtgen Biçimli Görsel Divan Şiiri Müşeccer.

Tanım/Kompozisyon: Eser dörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Ağacın kökünde de Arapça iki satırlık yazı vardır. Öğeler dörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Şenödeyici, 2008: 223)

Örnek 51/Fotoğraf 154: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Şefik Bey'e Ait Farsça Görsel Divan Şiiri-Müşeccer.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerindeki yazılarda ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

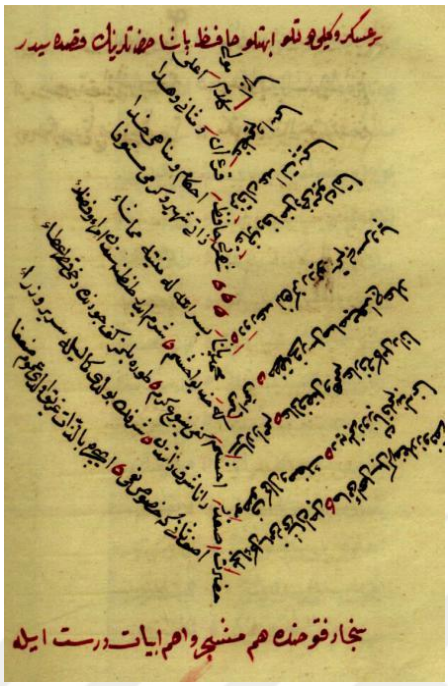

(Kanmaz, 2010: 18, Öztekin, 2003: 66).

Örnek 52/Fotoğraf 155: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Ömer Şevkî Mardinî'nin Divan Şiiri-Müşecceri.

Eser üzerinde şu şekilde yazı yazmaktadır;

> **"***Ömer Şevkî Mardinî'nin divanındaki Müşecceri, Hafız Mehmed Paşa'nın Sincar'ı (Musul'u) fethetmesi üzerine yazılmış bir tarih kasidesidir. Kaside, görsel anlamda iki bölümden oluşmaktadır. Hafız Mehmed Paşa'nın övgüsündeki ilk bölüm, biçim düzeyindeki bilinçli deformasyonla/değişiklikle ağaç şeklinde somut bir nesneyi resmetmektedir. İkinci bölüm ise, bu övgüyle beraber Sincar'ın fethinden de söz eden klasik düzende alt alta sıralanmış beyitlerden kuruludur ve son beytin ikinci dizesi de tarih mısraıdır. Ağaç figürünün üs- tünde, kırmızı mürekkeple "Ser-'Asker Vekîli Devletlü Übbehetlü Hâfız Paşa Hazretlerinin Kasîdesidür" başlığı vardır. Ağaç figürünün altında, yine kırmızı mürekkeple "Sincâr Fütûhında Hem Müşeccer ve Hem Ebyât-ı Dürüst ile" ifadesi yazılıdır. Bir gövde ve ona bağlı iki grup daldan oluşan şiirde, dallarla gövde arasındaki bağlantılar dikkat çekicidir. Ağacın gövdesi, şiirin matla beytidir. Bu beytin iki dizesinin arasına, kırmızı mürekkeple güzel he'ye benzeyen iri yuvarlak çiçek şeklinde motifler çizilmiştir. Bu*

> *motifler üç tane olup bir üçgenin üç noktası şeklinde dizilidir. Matla beytinin mısraları arasındaki mesafe, ağacın gövdesindeki uzunluğu ve iki grup halindeki dalları belirginleştirmektedir. Matla beytinin ilk dizesindeki sözcüklerin her biri, gövdeye alttan bağlı birinci büyük grubun dallarını (kasidenin 2-11. beyitlerini); ikinci dizesindeki sözcüklerin her biri de, gövdeye üstten bağlı ikinci küçük grubun dallarını (kasidenin 12-16. beyitlerini) meydana getirmektedir" .....(Öztekin, 2013: 65-66).*

Tanım/Kompozisyon: Eser dörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Zeminde ağacın üzerinde yatay yazılar yazmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

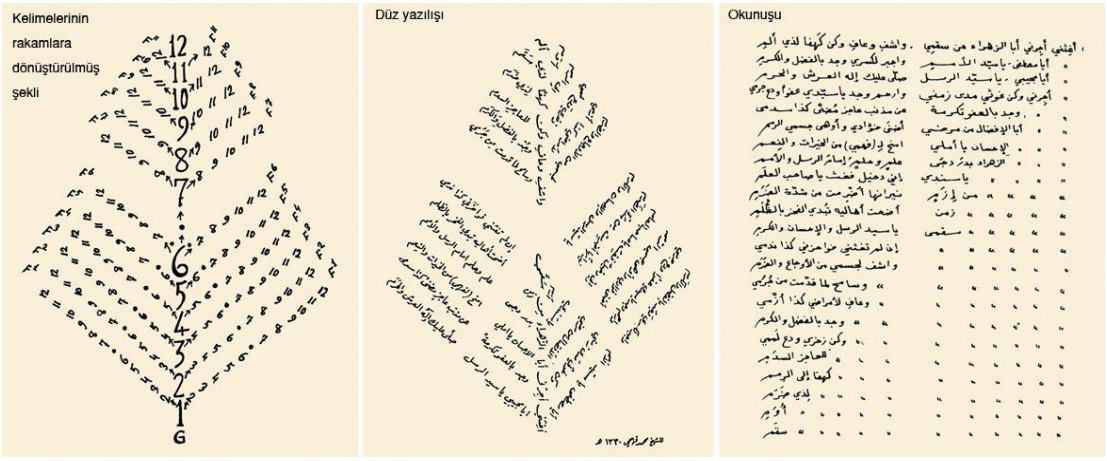

(https://islamansiklopedisi.org.tr/museccer).

Örnek 53/Fotoğraf 156: 20. Yy. Osmanlı Dönemi, Nil Şairi Hâfız İbrâhim'in (Şeyh Muhammed Fehmî) Hz. Peygamber'den Şefaat Talebini Dile Getirdiği Yirmi Üç Beyitlik Müşeccer Kasidesi, Divan Şiiri.

Tanım/Kompozisyon: Eser dörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tek halde hayat ağacı yer almaktadır. Yazılı süslemeyle ağaç formu oluşturulmuştur. Bu Müşeccer'de yirmi üç beyitlik bir şiir yazmaktadır. Bu şiir ağaç formunda tasarlanmıştır. Solda harflerin karşılığı rakamlar, ortada orijinal alfabesi, sağda ise nasıl okunduğu gösterilmiştir. Öğeler dörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır. Eksensel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2. Görsel/Plastik Sanatlar

4.2.2.1. Ahşap Sanatı

(Pala Yavuzyiğit, 2020).

Örnek 54/Fotoğraf 157: 15. Yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Ahşap Sütun.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla şekillendirilmiştir. Merkezde tel halde hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmış, yaldızla boyanarak tamamlanmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.pinterest.co.uk/pin/688698967986825164/)

Örnek 55/Fotoğraf 158: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Gül Ağacı Mücevher Kutusu.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. İki ayrı bölmede aynı hayat ağacı tekrar edilmiştir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sedef kakma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.pinterest.co.uk/pin/434527064017673657/)

Örnek 56/Fotoğraf 159: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Gül Ağacı Mücevher Kutusu.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde iki ayrı bölmede aynı hayat ağacı tekrar edilmiştir. Öğeler dikdörtgen kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sedef kakma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2.2. Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru)

(http://www.selcuklumirasi.com/historical-items-detail/varka-ve-gulsah)

Örnek 57/Fotoğraf 160: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye AitVarka ve Gülşah Minyatürü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada başlarında diadem olan Varka ve annesi sağda sedir, solda ise hayat ağacı süslemesi görülmektedir. Ağacın etrafında çiçekler bulunmakta figürlerin üzerinde ise kuşlar yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve Tanrı figürünün özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Varka_ile_G%C3%BCl%C5%9Fah)

Örnek 58/Fotoğraf 161: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye AitVarka ve Gülşah Minyatürü.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada üzerinde kartal figürü olan hayat ağacı, onun önünde başlarında diadem olan Varka ile Gülşah, sağ-sol taraflarda ökse otu, nar ağacı ve hayvan figürleri görülmektedir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/6 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Hayat ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin katlarında, nar ağacı ve ökse otunun özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Hayat ağacı ile egemenlik sağlanmıştır.

(Köseoğlu, 2019: 109)

Örnek 59/Fotoğraf 162: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada servi ağacı, sağ ve solda farklı türde ağaçlar yer almakta ve ağaçların arasında başlarında diadem olan at üzerinde *Varka* ile *Rebi* yer almaktadır. Ağaçların etrafında ise kuş figürleri görülmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Hayat ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç dallarında ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Hayat ağacı ile egemenlik sağlanmıştır.

(Köseoğlu, 2019: 111)

Örnek 60/Fotoğraf 163: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada başlarında diadem olan *Varka* ve *Rebi* bulunmakta onların arkasında solda servi ağacı, sağda ökse otu ve aralarda kuş figürleri yer almaktadır. Tasarımın en üstünde ise yazılı bir alan bulunmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Hayat ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç dallarında ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Hayat ağacı ile egemenlik sağlanmıştır.

(Köseoğlu, 2019: 184)

Örnek 61/Fotoğraf 164: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye AitVarka ve Gülşah Minyatürü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada altından su çıkan nar ağacı, her iki yanında insan ve kuş figürleri görülmektedir. Sağda kır bir atın üzerinde Şam Şah'ı ve üstünde güvercinler yer almaktadır. Sol tarafta ise Varka'yı sırtında taşıyarak oradan uzaklaştıran bir insan ve onun da yanında iki kuş figürü yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Hayat ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç dallarında ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Hayat ağacı ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/hattat-ismail-bin-ibrahim-bosnakzade.html?spref=pi)

Örnek 62/Fotoğraf 165: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Hattat İsmail Bin İbrahim Boşnak Zade Boşnevi'ye Ait Hilye-i Şerif.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada on kollu ve tepesinde iki minareli cami olan bir hayat ağacı yer almaktadır. Ağacın etrafı ise bitkisel hatai, yaprak, goncagül tarzı tezhip motifleriyle süslenmiştir. Ağacın gövdesi ve dalları tamamen Arapça yazılarla süslenmiştir. Dalların ucunda içi Arapça yazılı yuvarlak dairelerle ağaç tamamlanmıştır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı dal hareketlerinde ve çevresindeki motiflerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.tarihteninciler.com/kategori/miyaturler/Osmanlınahır)

Örnek 63/Fotoğraf 166: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Nahıl Geçitini Gösteren Minyatür**.**

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. El taşıyıcılarıyla askerler büyük ve gösterişli dört ayrı nahılı şenlik alanına götürmektedir. Nahıllar alttan üste doğru kademeli olarak yükselmekte içlerinde renkli geometrik şekilli süslemeler yer almaktadır. En tepede ise mumlarla sonlandırılmıştır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Eksensel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Nahıl motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Nahılların kademeli bölümlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Nahıl motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://islamansiklopedisi.org.tr/nahil)

Örnek 64/Fotoğraf 167: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Surnâme-i Vehbî, Sünnet Alayında Taşınan İki Nahılı Gösteren Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. El taşıyıcılarıyla askerler büyük ve gösterişli iki ayrı nahılı şenlik alanına götürmektedir. Nahıllar alttan üste doğru kademeli olarak yükselmekte içlerinde renkli süslemeler yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 2/4 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Nahıl motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Nahılların kademeli bölümlerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Nahıl motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(***http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasidefendikarahisari_3.html?spref=pi&m=1)***

Örnek 65/Fotoğraf 168: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla şekillendirilmiştir. Merkezde tel halde Tuba ağacı yer almaktadır. Tuba ağacı yukarıda geometrik bir kaideden çıkmakta ve kaidenin içinde yazılar yazmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasid-efendikarahisari_3.html?spref=pi&m=1)

Örnek 66/Fotoğraf 169: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla şekillendirilmiştir. Merkezde tel halde meyve ağacı yer almaktadır. Meyve ağacı aşağıda geometrik bir kaideden çıkmaktadır. Üst tarafta ise dikdörtgen alan içinde Arapça yazılar yazmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve meyvelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasidefendikarahisari_3.html?spref=pi&m=1)

Örnek 67/Fotoğraf 170: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Merkezde tel halde Yılanlı ağaç yer almaktadır. Ağacın etrafında Arapça yazılar bulunmaktadır. Üst tarafta ise dikdörtgen alan içinde yine Arapça yazılar yazmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Yılan figürünün hareketleri ve yazılı süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasidefendikarahisari_3.html?spref=pi&m=1)

Örnek 68/Fotoğraf 171: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Üstte ve altta iki dikdörtgen alan ve ince bir pervazla çevrelenmiş ortasında göbek bölümü olan bir kompozisyon vardır. Üstte besmele, altta hattatın künyesi ve imzası vardır. Zeminde ağaç formunda tasarlanmış göbek bölümünün içine Arapça Muhammed yazılmıştır. Zemin boşlukları bitkisel süslemelerle zenginleştirilmiştir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 3/5 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Yazılı süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Atila, 2016: 855)

Örnek 69/Fotoğraf 172: 14. Yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Kitab Gara'ib El-Fununve Mulah El-Uyun Adlı Kitaptan Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Büyük bir gövde üzerinde sarmaşık şekilde dallarla süslenmiş ağaç üzerinde tavşan figürleri yer almaktadır. Bu alanın dışındaki bölümlere ise Arapça yazılar yazılmıştır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Sipiral/helezon kıvrımlı hareketlerle iç içe altın oran kullanılmıştır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde ve yazılı süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Atila, 2016: 8)

Örnek 70/Fotoğraf 173: 14. Yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Kitab Gara'ib El-Fununve Mulah El-Uyun Adlı Kitaptan Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Aşağıda büyük bir kökten çıkan dal ve yapraklarla süslenmiş ağaç üzerinde insan figürleri yer almaktadır. Bu alanın dışındaki bölümlere ise Arapça yazılar yazılmıştır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde ve yazılı süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Atila, 2016: 140)

Örnek 71/Fotoğraf 174: 14. Yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Acâ'ibü'l-Mahlûkât Garâ'ibü'l-Mevcûdaṭ, Acayip-Name Kitabından Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Büyük bir gövdeden çıkan dal ve yapraklarla süslenmiş ağaç üzerinde insan ve hayvan figürleri yer almaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://tarihvemedeniyet.org/2017/06/senlik-var-iii-ahmedin-dort-sehzadesinin-sunnet-dugunu-1720.html)

Örnek 72/Fotoğraf 175: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, 3. Ahmet'in Sünnet Düğününden Nahıl Süslemesini Gösteren Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Solda iri servi ağacı, etrafta ise bina, sandal ve insan figürleri yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Bina motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Nuhoğlu ve Yıldızeli, 2020: 1451)

Örnek 73/Fotoğraf 176: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Falname, Zübdet-ül Tevarih Âdem ile Havva Minyatürü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Semavi dinlerde geçen ilk insanlar Adem ile Havva'nın yasak elmadan yemeleri konu edinilmiştir. Hayat ağacının temelini bu inanış oluşturmaktadır. Ortada hayat ağacı, etrafında Adem ve Havva, altta yılan, etrafta figürler, yukarıda melekler ve bulutlar gösterilmiştir. Tasarımda görülen minik insanlar Adem ve Havva'dan gelmiş ilk insanlardır. Öğeler dikdörtgen ve piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/4 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

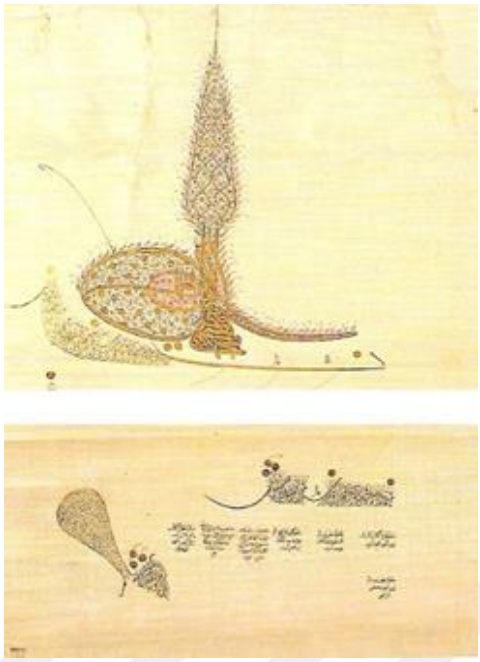

(https://www.tarihteninciler.com/kategori/tugralar/)

Örnek 74/Fotoğraf 177: 17. Yy. Osmanlı Dönemi, Sultan 4. Mehmed'in Mülkname'sinde Kullandığı Tuğra.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Hat yazısıyla yazılmış tuğra eserde bitkisel motiflerle süslenmiş yazı ve ortada servi ağacı yer almaktadır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

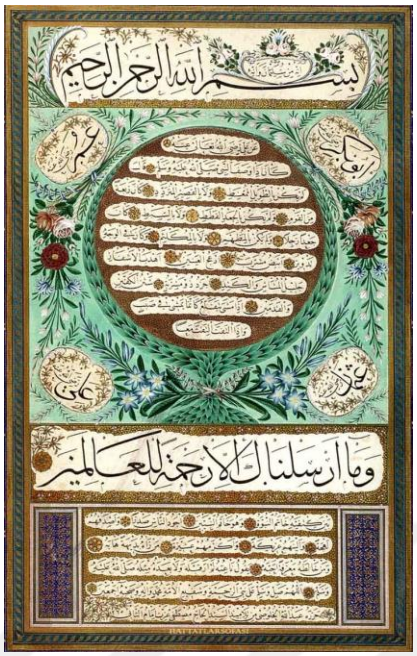

(https://twitter.com/tarihlugati/status/1251455395559886849/photo/1)

Örnek 75/Fotoğraf 178: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Abdullah Hulûsî Efendi'ye Ait Hilye-i Sa'âdet.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde zemini zencirekli iç pervaz çevrelemektedir. Üstte besmele yazan başmakam, zeminde ayet yazılı göbek ve onu çevreleyen hilal yer almaktadır. Göbek bölümü belinden bitkisel süslemeyle bağlanmış ayaklı bir ağaç formunda tasarlanmıştır. Bu tasarımda sanki ağaç güneşi temsil eden göbeği, taşır vaziyettedir. Hilal ise servi ağacı dokusuna benzetilmiştir. Göbeği, dört halifenin adının yazıldığı geometrik bölümler ve bitkisel tezhip süslemeleri çevrelemektedir. Etek bölümü dikdörtgen bölümlere ayrılmıştır. İçlerinde ayetler yazmaktadır. Koltuk bölümleri lacivert zemin üzerinde bitkisel süslemelidir. Alttaki etek bölümünde ayetler yazmaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 4/8 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı vardır.

Vurgu: Ağaç motifinin olduğu göbek bölümü ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde, yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

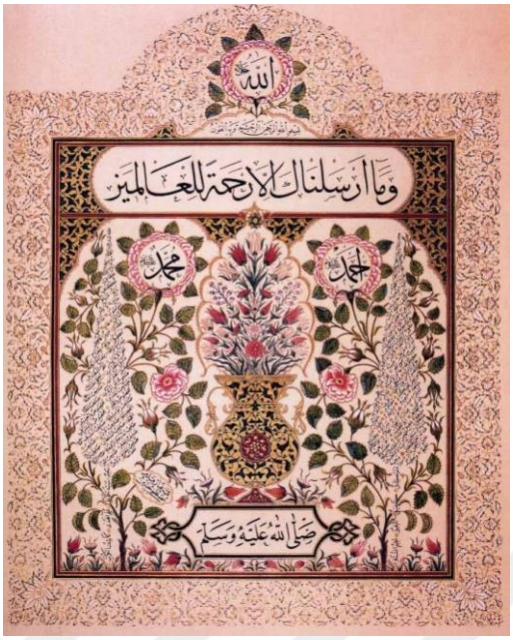

(https://www.dinihaber.gen.tr/2020/08/esmaun-nebii.html)

Örnek 76/Fotoğraf 179: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Esma-i Nebi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde zemini iç pervaz ve hatai, goncagül gibi motiflerin olduğu bitkisel halkâr süslemeli kuşak çevrelemiştir. Kuşak üst tarafta sivrilerek içinde Allah yazan etrafı yapraklarla süslenmiş yuvarlak bir formla taçlanmıştr. Üstte besmele yazan başmakam yer almaktadır. Zeminde göbek bölümünü vazodan çıkan gül ağacı motifli bir süsleme oluşturmaktadır. Vazo rumi motifleriyle süslenmiştir. Atta etek bölümünde Arapça hattatın imzası ve künyesi yazılıdır. Sağ-sol koltuk bölümlerinden simetrik servi ağaçları yükselmektedir. Servi ağaçlarının içinde Arapça isimler yazmaktadır. Servilerin ve zeminin etrafında kıvrımlı natüralist gül ağaçları üstte başmakama kadar yükselmekte içlerinde iki yuvarlak formda Allah-Muhammed yazmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı vardır.

Vurgu: Servi ağacı ve gül ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde, yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

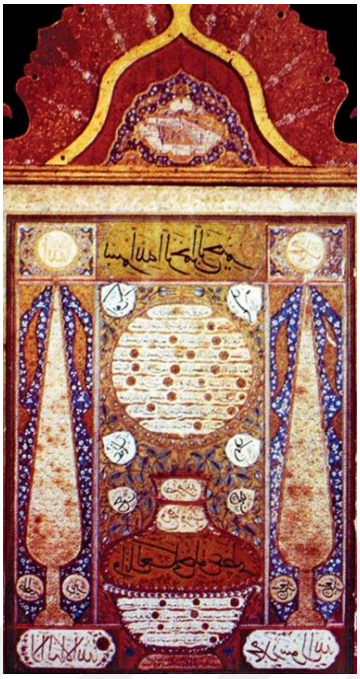

(https://islamansiklopedisi.org.tr/esma-ibret)

Örnek 77/Fotoğraf 180: 18 Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Esma İbret Hanım'a Ait Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde zemini iç pervaz ve ince bir kuşak çevrelemiştir. Üstte besmele yazan başmakam sağında ve solunda Allah-Muhammed yazıları daire içinde gösterilmiştir. Zeminde göbek bölümünde ayet yazmakta, altından ise vazodan çıkarcasına süslenmiştir. Göbeği çevreleyen geometrik altı formun içinde dört halifenin adı yazmaktadır. Etek bölümünü vazo oluşturmuştur. Servileri taşıyan koltuk bölümlerinde hattatın imzası ve künye bilgileri yazılıdır. Simetrik iki servi ağacının içinde Hz. Muhammed'in isimleri yazmaktadır. Boş alanlar ise tezhip motifleriyle süslenmiştir. Öğeler üçgen ve yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde, yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(Subaşı, 2009: 256)

Örnek 78/Fotoğraf 181: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Abdülkadir Şükrü Efendi'ye Ait Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde zemini iç pervaz ve ince bir kuşak çevrelemiştir. Üstte içinde besmele-Allah-Muhammed yazan başmakam, ortada göbek ve onun altında etek bölümü yer almaktadır. Sağda ve soldaki koltuk bölümlerinde etek bölümünden yükselen serviler görülmektedir. Göbek bölümünü çevreleyen dört dairenin içinde dört halifenin isimleri yazılıdır. Göbek bölümünde Hz. Muhammed ile ilgili Arapça yazılar vardır. Servileri taşıyan koltuk bölümlerinde hattatın imzası ve künye bilgileri yazılıdır. Boş alanlar ise tezhip motifleriyle süslenmiştir. Öğeler üçgen ve yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde, yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(Uçar, 2019: 35)

Örnek 79/Fotoğraf 182: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Kuran Kabı, Hattat Mehmet Hıfzı Efendi'ye Ait Çifte Servili Sülüs-Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kapaklı ve üstten sivri formda süslemeli eserde kabın içi süslenmiştir. İçinde kanatlar ve merkezde tezhip ve hat süslemesi görülmektedir. Sağ ve sol kanatlarda dairelerin altına vazo yerleştirilmiş en üste ise mihrap yerleştirilmiştir. Zeminde üstte içinde besmele yazan başmakam, altında göbek, göbeği çevreleyen hilal, vazo şeklinde etek bölümü ve servi ağacıyla süslemeli simetrik koltuk bölümleri yer almaktadır. Altta altıgen formda servileri taşıyan koltuk bölümünde hattatın imzası ve künyesi bulunmaktadır. Vazo ve göbeğin etrafında altı daire içinde dört halife ve Hz. Hasan-Hz. Hüseyin'in isimleri yazmaktadır. Göbek bölümünün içinde Hz. Muhammed ile ilgili Arapça anlatımlar vardır. Boş alanlar ise tezhip motifleriyle süslenmiştir. Öğeler üçgen ve yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde, yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://twitter.com/tarihlugati/status/1284025194256961537/photo/)

Örnek 80/Fotoğraf 183: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Çifte Servili Hilye-i Saadet.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde zemini iç pervaz ve ince bir kuşak çevrelemiştir. Üstte Besmele yazan başmakam sağında ve solunda Allah-Muhammed yazıları daire içinde gösterilmiştir. Zeminde göbek bölümünde ayet yazmakta, altından ise vazodan çıkarcasına süslenmiştir. Göbeği çevreleyen geometrik altı formun içinde dört halifenin adı yazmaktadır. Etek bölümünü vazo oluşturmuştur. Servileri taşıyan koltuk bölümlerinde hattatın imzası ve künye bilgileri yazılıdır. Simetrik iki servi ağacının içinde Hz. Muhammed'in isimleri yazmaktadır. Boş alanlar ise tezhip motifleriyle süslenmiştir. Öğeler üçgen ve yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde, yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://twitter.com/tarihlugati/status/1257997774488043521/photo/1)

Örnek 81/Fotoğraf 184: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Yahya Hilmi Efendi'ye Ait Hilye-i Şerif.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde zemini zencirekli iç pervaz çevrelemektedir. Üstte besmele yazan başmakam, zeminde ayet yazılı göbek ve onu çevreleyen hilal yer almaktadır. Göbek bölümü ayaklı bir ağaç formunda tasarlanmıştır. Bu tasarımda sanki ağaç güneşi temsil eden göbeği taşır vaziyettedir. Hilal ise servi ağacı dokusuna benzetilmiştir. Göbeği dört halifenin adının yazıldığı geometrik bölümler ve bitkisel tezhip süslemeleri çevrelemektedir. Etek bölümü dikdörtgen bölümlere ayrılmıştır. İçlerinde ayetler yazmaktadır. Koltuk bölümleri çiçek süslemelidir. Alttaki etek bölümünde ayetler yazmaktadır. Boş alanlar bitkisel tezhip motifleriyle süslenmiştir. Tasarım bitkisel, geometrik ve yazılı süslemeye sahip, yarı simetrik kompozisyonludur. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak biçimlendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Yazılarda, motiflerde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2.3. Maden Sanatı

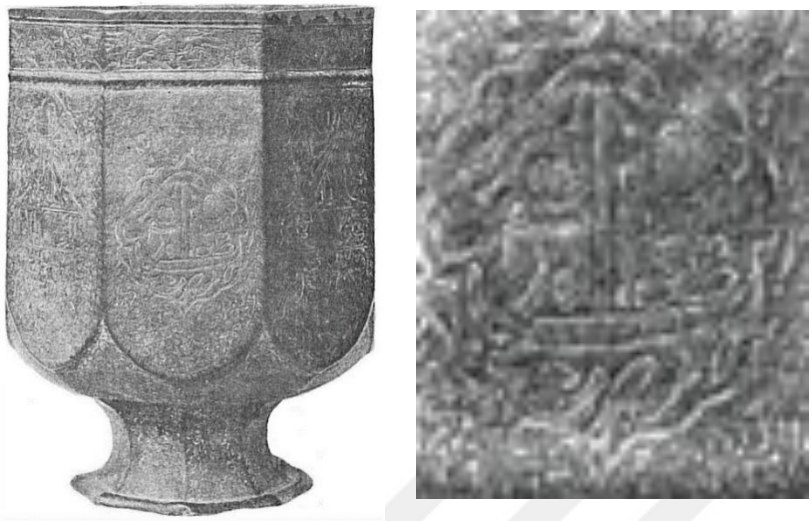

(Akurgan, 2015)

Örnek 82/Fotoğraf 185: 12. Yy. Artuklu Dönemi, Pirinç İbrik.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde simetrik kompozisyonda ortada stilize hayat ağacı ve her iki yanında insan figürleri, onların etrafında ise bitkisel süslemeler yer almaktadır. Bu tasarım altıgenlere bölünmüş yüzeyde tekrarlanmıştır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Figürlerin özelliklerinde ve tasarım genelinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446680)

Örnek 83/Fotoğraf 186: 11. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bronz Ayna.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Yuvarlak formdaki ayna üzerinde ortada hayat ağacı, iki tarafında ise sfenksler yer almaktadır. Tasarımın dışına bir kuşak yerleştirilmiş içine geleneksel Selçuklu tarzı olan kûfi yazı yazılarak tasarım çevrelenmiştir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Figürlerin özelliklerinde ve yazılarda ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/maden)

Örnek 84/Fotoğraf 187: 12. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bronz Aplik.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde dışarıdan kûfi yazılı bir kuşak tasarımı çevrelemektedir. Zeminde ortada hayat ağacı yer almakta ağacın etrafında ise diz çökmüş ellerinde kadeh tutan insan figürleri görülmektedir. Hayat ağacının ortasında kırmızı renkli değerli bir taş vardır. İnsan figürlerinin elinde kadeh olması, ağacın ortasında kırmızı renkli taşın şarabı hatırlatması ve ağacın iki ucundaki tanelerin üzümü hatırlatması gibi özellikler bakımından bu ağacın üzüm ağacı olma ihtimali yüksektir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Figürlerin özelliklerinde, ağaç üzerinde ve yazılarda ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=117087&Itemid=&lang=el)

Örnek 85/Fotoğraf 188: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın Yüzük.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada stilize hayat ağacı ve ağacın etrafında insan figürleri yer almaktadır. Yüzüğün yanlarında ise insan yüzleri görülmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler ajur etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Figürlerin özelliklerinde ve ağaç üzerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.asergeev.com/pictures/archives/compress/2010/836/)

Örnek 86/Fotoğraf 189: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın Levha.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada hayat ağacı ve her iki yanında iki sfenks figürü yer almaktadır. Tasarımda hayat ağacının gövdesinde bir boğa başı figürü görülmektedir. Ağacın kökü sfenkslerin kuyruklarının birbirine kenetlendiği noktadan yükselmektedir. Ağacın en üstü ise bitkisel kıvrım dallarla taçlanmıştır. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çetin, 2016)

Örnek 87/Fotoğraf 190: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Tombak Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada hayat ağacı, ağacın etrafında iki insan figürü ve dallarda iki kuş figürü yer almaktadır. İnsan figürlerinden biri eliyle diğeri ise ayağıyla ağaca dokunmaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerinde ve figürlerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifleri ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.pinterest.cl/pin/512847476287690077/)

Örnek 88/Fotoğraf 191: 17. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bakır Buhurdanlık.

Tanım/ Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde 3 boyutlu servi ağacı çalışılmıştır. Servi üzerinde ise rumi motifleriyle süsleme yapılmıştır. En üstte ise hilalle tasarım taçlandırılmıştır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler ajur etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 2/4 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Servi ağacı üzerindeki süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.pinterest.cl/pin/692217405203405615)

Örnek 89/Fotoğraf 192: 17. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bakır Buhurdanlık.

Tanım/ Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde buhurdanlığın kendisi ağaç formundadır. Üzerinde rumi motifi ve bitkisel süslemeler yer almaktadır. Eser yatay şekilde iki zemine bölünmüş iki bölümde de farklı tekniklerle süsleme yapılmıştır. Dilimli formda her bir bölüme aynı motifler yerleştirilmiştir. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler ajur ve kazıma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/12 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/maden)

Örnek 90/Fotoğraf 193: 17. Yy. Osmanlı Dönemi, Kapaklı Tombak Kâse.

Tanım/ Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde simetrik halde servi ağaçları ve onların aralarında bitkisel süslemeler yer almaktadır. Servi ağacı üzerinde dilimli sonsuzluk prensibine göre sıralanmış süslemeler yer almaktadır. Servi ağaçlarının etrafından ve kökünden de minik serviler, karanfiller, laleler geçmektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve motiflerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/maden)

Örnek 91/Fotoğraf 194: 17. Yy. Osmanlı Dönemi, Yaldızlı Gümüş Firuze, Ayna Mahfazası.

Tanım/ Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde içten dışa doğru ortada bir merkez bulunmakta, etrafında ise farklı kalınlıklarda kuşaklar yer almaktadır. Eser üzerinde servi ağaçları ve aralarda bitkisel süslemeler görülmektedir. Merkezde ise firuze taşıyla süsleme yapılmıştır. Servilerin etrafında penç, goncagül, rumi, yaprak motifleri yer almaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin ve diğer motiflerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2.4. Resim Sanatı

-

4.2.2.5. Taş Sanatı (Mimari)

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 92/Fotoğraf 90: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Niş.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Taç kapının batı tarafında nişler içinde dilimli hurma ağacı süslemesi yer almaktadır. Ağacın hemen altında iki ejder figürü ve ağacın üzerinde çift başlı kartal figürü yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

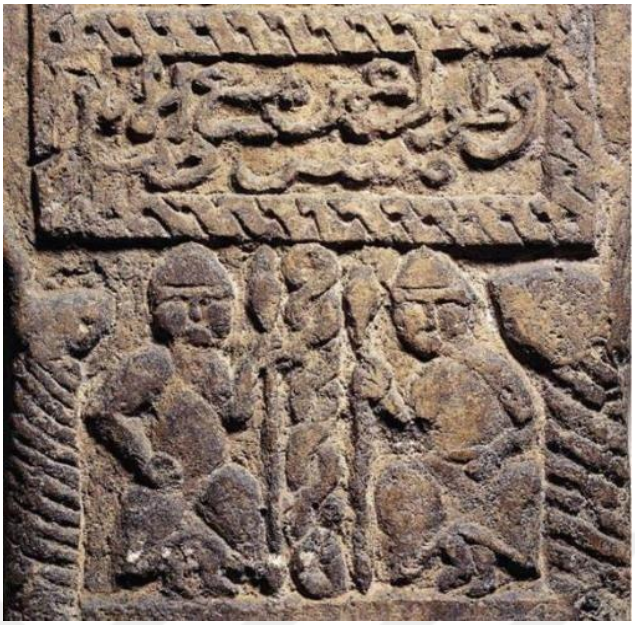

(Çetin, 2017: 393)

Örnek 93/Fotoğraf 195: 13. Yy. Artuklu Dönemi, Mezar Taşı.

Tanım/ Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada hayat ağacı, etrafında ise diz çökmüş insan figürleri yer almaktadır. İnsanlar ellerinde kılıç veya meşale gibi bir alet tutmaktadır. Üst tarafta dikdörtgen ketebede bir yazı yazmaktadır. Ketebe dışta sütunlarla desteklenmiştir. Bu tasarım bir ibadet sahnesini andırmaktadır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin dal hareketlerinde ve insan figürünün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

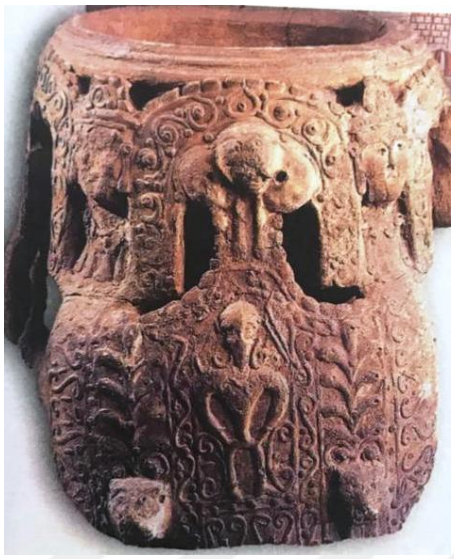

(Üçer, 2019: 27)

Örnek 94/Fotoğraf 196: 13. Yy. Artuklu Dönemi, Küp.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde üst tarafta oval formda bitkisel süslemeli kemerler, alt tarafta ise hayat ağacı kompozisyonu görülmektedir. Hayat ağacının ortasında insan figürü yer almaktadır. Tasarımda tamamlayıcı olarak S kıvrımlar kullanılmıştır. Hayat ağacının kökü kabartma saksıdan çıkmaktadır. Hayat ağacı ince bir gövde üzerinde sağa-sola dönük dallardan oluşmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin hareketlerinde ve tasarım genelindeki süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.divrigiulucamii.com/tr/Cennet_Kapi_4.html)

Örnek 95 /Fotoğraf 197: 13. Yy. Beylikler Dönemi, Mengücekliler, Sivas Divriği Ulu Cami Niş.

Tanım/ Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde kök, gövde ve dalların belirgin olduğu hayat ağacı süslemesi görülmektedir. Ağırlıkla bitkisel kompozisyonlu tasarımda, ağaç üzerindeki yapraklar palmetlerle oluşturulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://blog.istanbul1881.com/tamgalardan-tarihe-bakis-gobeklitepenin-kaynagi-ve-bilinmeyen-tarihi-2/50089d1224278339-adana-ulu-camii-motif/)

Örnek 96/Fotoğraf 198: 16. Yy. Beylikler Dönemi, Ramazanoğlu Beyliği, Adana Ulu Cami.

Tanım/ Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde servi ağacı süslemesi yer almaktadır. Servi ağacı üç ayrı nişte tekrar edilmiştir. Alt tarafta ise ejderlerle servi ağacı desteklenmiştir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürün süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://mashable.com/2016/01/28/the-beauty-of-iran/?utm_cid=mash-com-pin-link#q54NF_jnVmqh)

Örnek 97/Fotoğraf 199: 11. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Mezar Taşı.

Tanım/ Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde sağda sfenks figürü, solda ise hayat ağacı yer almaktadır. Hayat ağacı kalın bir gövdenin dilimlere ayrılmasıyla oluşturulmuştur. Dilimlerin bittiği noktada ise yarım çiçek şeklinde yine dilimli bir taçla süslenmiştir. Kuşakla çevrelenmiş eserde kuşakların içi çiçek motiflerinin tekrarlanmasıyla oluşturulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 98/Fotoğraf 91: 14. Yy. İlhanlı Dönemi, Erzurum Yakutiye Medresesi, Taç Kapı Niş.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde silme kemerle çevrili nişler içinde ajurlu bir küreden çıkan hurma ağacı süslemesi yer almaktadır. Ağacın üzerinde çift başlı kartal, altında ise iki pars figürü vardır. Kartalın üstünde ajurlu yuvarlak bir bölüm vardır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır. Geometrik motiflerde altın oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifi ile figürlerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.exhibit&id=160)

Örnek 99/Fotoğraf 200: 12. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı ve ağacın her iki yanında sfenks figürleri yer almaktadır. Sfenksler, hayat ağacını ağacın altındaki ağaca saldıran vahşi hayvandan korumaktadır. Çerçeve şeklinde tasarımı iki kenarından çevreleyen bölümde kıvrım dallar, sfenkslerin köşelerinde ise palmetler yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/stone-and-stucco/art/11a-1978-11b-1978)

Örnek 100/Fotoğraf 201: 12. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kireç Taşı Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde solda rumili süslemeye sahip bir kuşak, üstte hareketli hayvan figürlerinin olduğu bir kuşak yer almaktadır. Zeminde ise ortada hayat ağacı ve ağacın her iki yanında pars figürleri yer almaktadır. Boş kalan yerler ise palmet ve rumi motifleriyle süslenmiştir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 4/6 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/stone-and-stucco/art/11a-1978-11b-1978)

Örnek 101/Fotoğraf 202: 12. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kireç Taşı Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde sütunlara ayrılmış bölümlerde süslemeler yer almaktadır. Bazı bölümlerde S kıvrım motifi, bir başkasında insan figürü, diğerinde ise boğa figürünün üzerinde yükselen hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Figürler ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334)

Örnek 102/Fotoğraf 203: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı, ağacın her iki yanında arslan figürü, yukarıda kartal ve ağacın tepesinde stilize kuşlar yer almaktadır. Ağacın üstündeki iki kuş yönleri ağaca dönük şekilde ağaca tutunmakta, diğer iki kuş ise ağaca arkası dönük şekilde uçmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin hreketlerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

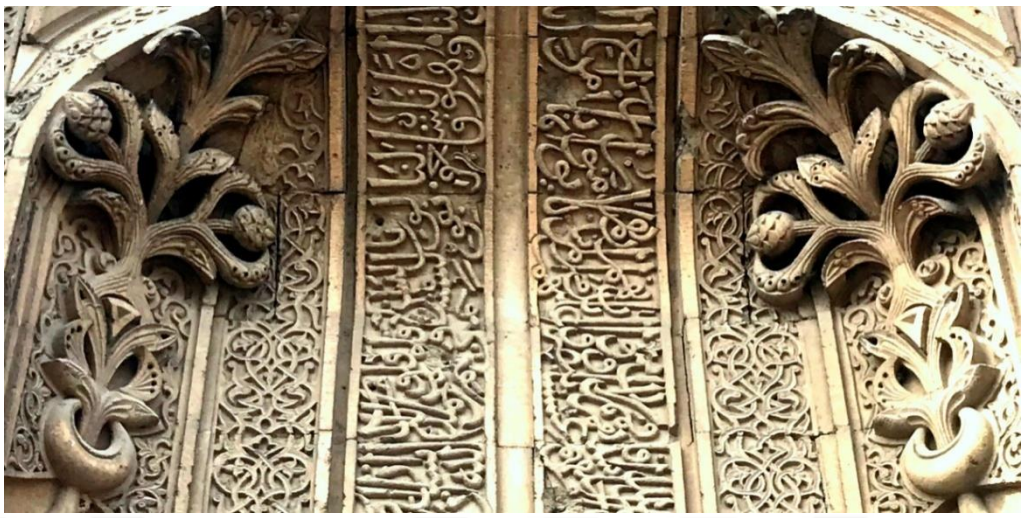

*(Pala **Yavuzyiğit, 2021**)*

Örnek 103/Fotoğraf 204: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapı Nişi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Taç kapı nişinin iki yanında simetrik hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Hayat ağacı dolgun kabartma olarak işlenmiş hilalin içerisinden çıkmaktadır. Ağaç, zambak yaprakları ve enginar bitkisiyle süslenmiştir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://hayatagacidergisi.com/guncel/)

Örnek 104/Fotoğraf 205: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Sivas Gök Medrese Taç Kapı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. **S**ivri kemerli panolar içerisinde hayat ağacı motifi yer almaktadır. Ağacın dallarında kuş figürü, palmet, nar motifleri ve en üstte çift başlı kartal figürü yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-tezyinatinda-ilhanli-donemi-etkileri/the-doner-kumbet-kayseri/)

Örnek 105/Fotoğraf 206: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kayseri Döner Kümbet.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Geometrik bölümlerle ayrılan her bir cephede farklı figürlerin olduğu kümbette hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Hurma ağacı şeklinde olan hayat ağacında üstte çift başlı kartal, altta pars figürleri görülmektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifi ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 106/Fotoğraf 207: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Beyşehir Eşrefoğlu Cami Taç Kapı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Hayat ağacı iri hançer yapraklar ve narlarla oluşturulmuştur. Altta ağacın kök bölümü damla şeklinde tasarlanmış içine ise bitkisel minik bir süsleme yerleştirilmiştir. En üstte ise hayat ağacı minik bir palmetle taçlandırılmıştır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://patterninislamicart.com/archive/main/10/turkey/tur0819-09.09.2020)

Örnek 107/Fotoğraf 208: 15. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kayseri Hatuniye Kompleksi, Taş Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada geometrik geçmeli bir hayat ağacı ve onun her iki yanında ağaca tutunan pars figürleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin kıvrımlarında ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 108/Fotoğraf 209: 15 Yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Lüle Taşı Mermer Çeşme.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde palmiye ağacına benzeyen bir hayat ağacı süslemesi yapılmıştır. Ağacın kökü musluğun olduğu yani suyun aktığı bölümdedir. Hayat ağacıyla süslü çeşmelerde genellikle rastlanan bu unsur tesadüf değildir. Hayat ağacının kökünün hayat suyuyla dolu olduğu inancından gelmektedir. Tasarımda gövde ve kök rumi, çiçek gibi bitkisel süslemelerle, dallar ise dilimlerle oluşturulmuştur. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç üzerindeki motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.mehmetdilbaz.com/kirk-cesmeler/)

Örnek 109/Fotoğraf 210: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Mimar Sinan'a Ait Kırkçeşmeler.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde karşılıklı iki kuş figürü ortasında ise hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Hayat ağacı vazodan çıkar şekilde tasarlanmıştır. Alt bölümde vazonun her iki kenarında tavus kuşları iki iri yaprak üzerinde durmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014: 171)

Örnek 110/Fotoğraf 211: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde görülen hayat ağacı, Osmanlı dönemi hayat ağacı olan servidir. Servi ağacının alttan yukarı doğru çıkan bitkisel hareketli iplik ve dal sistemi üzerine yaprak ve çiçek motifleri görülmektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014)

Örnek 111/Fotoğraf 212: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde görülen hayat ağacı, Osmanlı dönemi hayat ağacı olan servidir. Servi ağacında alttan yukarı doğru verev doğrultuda bitkisel süslemeler geçmektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014: 164)

Örnek 112/Fotoğraf 213: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada iri gövdeli bir hayat ağacı yer almaktadır. Geçmeli geometrik motifler, kuş yuvaları, palmet ve yaprak motifleri, çift başlı kartal, nar; en tepede ise üç tane bitkisel süsleme görülmektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014: 164)

Örnek 113/Fotoğraf 214: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada tek halde meyve ağacı yer almaktadır. Ağaç aşağıda saksıdan çıkmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014: 137)

Ö**rnek 114/Fotoğraf 215:** 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Ortada geçmeli geometrik motifler, palmet, kıvrım dallar ve yapraklarla oluşturulmuş hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

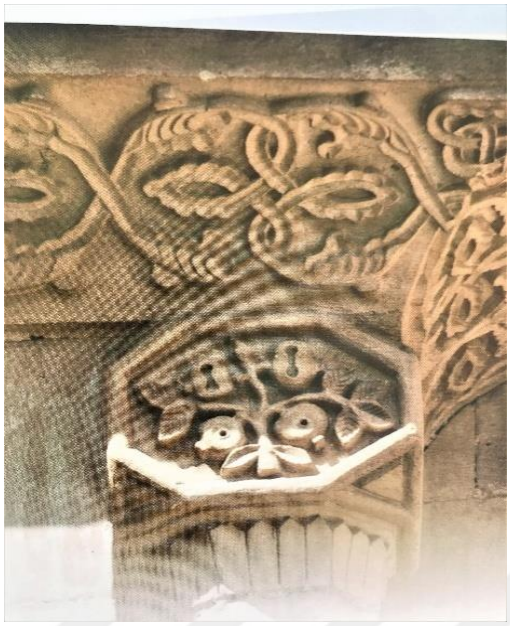

(Bulat, 2014: 167)

Örnek 115/Fotoğraf 216: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser altıgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Hayat ağacı süslemesi, meyve ağacı şeklinde simetrik olarak tasarlanmış ve altıgen form içine yerleştirilmiştir. Bu tasarımın etrafında ise bitkisel süslemeler ve kıvrımlar yerleştirilmiştir. Öğeler altıgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

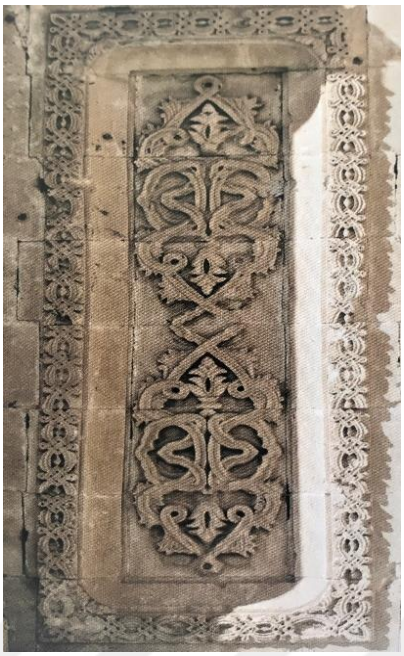

(Bulat, 2014: 137)

Örnek 116/Fotoğraf 217: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada üst üste tekrar edilmiş hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Ağaç; palmet, kıvrım dal ve yapraklarla süslenmiştir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014: 168)

Örnek 117/Fotoğraf 218: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada vazodan çıkar şekilde tasvir edilmiş, kıvrım dallar ve çiçeklerle süslenmiş hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Bulat, 2014: 170)

Örnek 118/Fotoğraf 219: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada kıvrım dallar ve çiçeklerle süslenmiş hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://ishak-pasa-sarayi-belgeseli.blogspot.com/p/cesme.html)

Örnek 119/Fotoğraf 220: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Çeşmesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Çeşme üzerinde yukarıda geometrik dikdörtgen bir kaide üzerinde hayat ağacı motifi yer almaktadır. Dikdörtgen alanın içi boş bırakılmış etrafı ise bitkisel motiflerle süslenmiştir. Hayat ağacı vazodan çıkan süslemeli bir yapının üzerinde servi ağacı şeklindedir. Servinin içinde ise gül ağacı yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve geometrik motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334)

Örnek 120/Fotoğraf 221: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, 3. Ahmet Yemiş Odası, Topkapı Sarayı, Alçı Taşı Duvar Süslemesi.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda servi ağacı ve yanında oval formdaki süsleme art arda tekrar edilmiştir. Servi formunda yapılan hayat ağacının içine bitkisel süsleme yerleştirilmiştir. Yanındaki oval formun içinde de aynı tarzda süsleme vardır. Bu iki motifin aralarındaki boşluklar ise kırmızı-pembe gül ağaçlarıyla süslenmiştir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde, motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

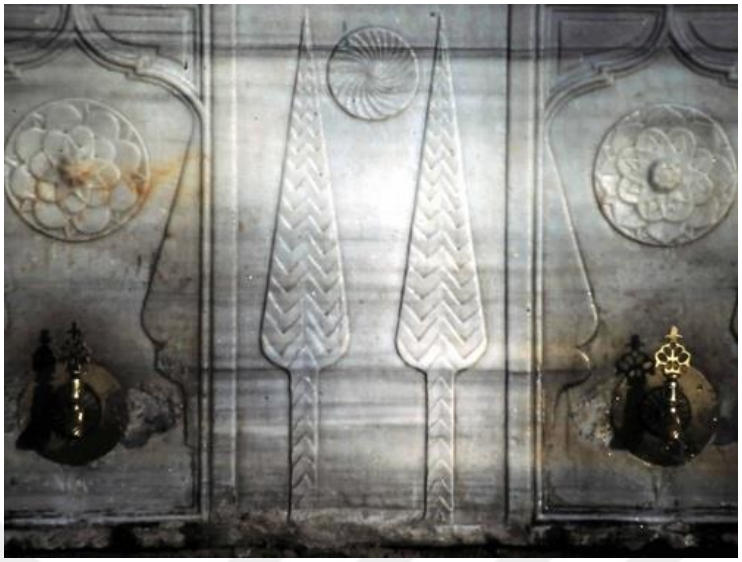

(http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334)

Örnek 121/Fotoğraf 222: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Tophane Şadırvanı, Mermer Çeşme.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde simetrik iki servi ağacı süslemesi görülmektedir. Servilerin ortasında ise yuvarlak çarkıfelek motifi yer almaktadır. İki çeşmenin arasında yer alan bu tasarımda, çeşmenin musluklarının üzerinde yuvarlak formda açmış çiçek motifleri görülmektedir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır. Geometrik motiflerde altın oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Servi ağaçları ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Abdullah_Pa%C5%9Fa_%C3%87e%C5%9Fmesi-09.09.2020)

Örnek 122/Fotoğraf 223: 19. Yy. Osmanlı Dönemi-Trabzon Valisi Apdullah Paşa'ya Ait Mermer Çeşme.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Mezar taşında hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Musluğun olduğu yani suyun aktığı bölüm hayat ağacının kök kısmına denk gelmektedir. Bu yerleşim bir tesadüf değildir. Hayat ağacının kökünden hayat suyu çıktığı anlayışıyla örtüşmektedir. Altta yapraklar üstte ise aşağı kıvrımlı çiçek formunda ağaç dokuz dilimlidir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Yılmaz, 2010: 22)

Örnek 123/Fotoğraf 224: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde bitkisel tarzda servi ağacı ve onun etrafında simetrik şekilde asma ve üzüm yaprakları görülmektedir. Tasarımda servi ağacı taşın uzunluğu kadar yükselmektedir. Öğeler yuvarlak ve üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve bitkisel süslemelerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çetin, 2019: 1195)

Örnek 124/Fotoğraf 225: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde Tuba ağacı süslemesi görülmektedir. İslam inancında anlatıldığı gibi kökleri yukarıda, gövdesi aşağıda şekilde tasvir edilmiştir. Tamamen bitkisel kompozisyonlu olan ağaçta küçük meyve motifleri de görülmektedir. Tuba ağacı kökünden kurdeleyle bağlanmış gibi kıvrım dallardan yükselmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Tuba ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çetin, 2019: 1191)

Örnek 125/Fotoğraf 226: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada saksıdan çıkan bir hurma ağacı yer almaktadır. Hurmalar dallardan sarkmaktadır. Üst taraftaki sivri kemerli alanda ise kâse içinde hurmalar görülmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Hurma ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2.6. Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü)

(http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2011/arts-of-the-islamic-world-l11220/lot.314.html)

Örnek 126/Fotoğraf 227: 11. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, İpek Bornoz.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda yuvarlak bir formun içinde ortada hayat ağacı, ağacın her iki yanında ise kuş figürleri yer almaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Kılıç, 2011: 64)

Örnek 127/Fotoğraf 228: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın İple Dokunmuş Kumaş.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Dikdörtgen formda bir zemine oturtulan arslan motifi ve hemen yanında eğik halde duran hayat ağacı görülmektedir. Pembe renkli kumaş üzerine altın iplikle işlenmiş tasarım simetrik şekilde tekrar edilmiştir. Hayat ağacının kökünden ayrıca bitkisel bir süsleme geçmektedir. Bu bitkisel süslemenin üzerinde küçük bir kuş ağzıyla bu dalları tutmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_hal%C4%B1s%C4%B1)

Örnek 128/Fotoğraf 229: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Ming Halısı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Dokuma üzerinde dıştan içe doğru üç ince kuşak ve zemin kompozisyonu yer almaktadır. Zemin iki eşit parçaya bölünerek çengellerle süslü sekizgen bir form içine kuş motifleriyle süslenmiş hayat ağacı yerleştirilmiştir. Hayat ağacı ince bir gövdenin hem altında hem üstünde aynı çengel motifiyle oluşturulmuştur. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Kardeşlik,76)

Örnek 129/Fotoğraf 230: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Ejderli Halı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Halı üzerinde dıştan içe doğru farklı kalınlıklarda kuşaklar dokumayı çevrelemektedir. Bu kuşaklar halıyı tam ortadan yatay şekilde ayırarak iki parçaya bölmektedir. Orta zemin iki eşit parçaya bölünmüş, sekizgen halde çevrelenmiş ve içlerine hayat ağacı, ejder, zümrüt-ü anka kuşu motifleri yerleştirilmiştir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

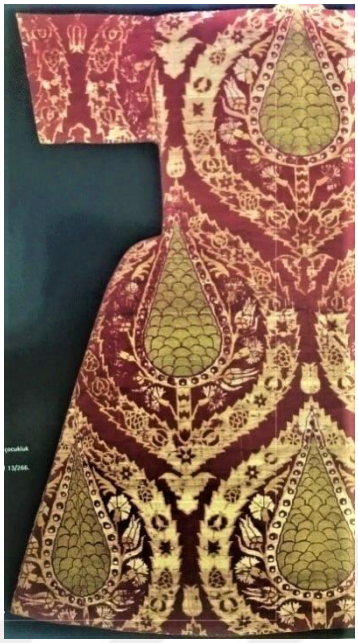

(https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_hal%C4%B1s%C4%B1)

Örnek 130/Fotoğraf 231: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, 1. Ahmet'in Kaftanı.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kumaş üzerinde oval formda etrafı bitkisel çiçeklerle çevrelenmiş servi ağacı süslemesi görülmektedir. Servilerden de küçük lale ve karanfil motifleri çıkmaktadır. Bu kompozisyon sıralı tekrarlarla kumaş yüzeyinin tamamında tekrarlanmıştır. Öğeler yuvarlak ve üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;EPM;us;Mus23;25;en)

Örnek 131/Fotoğraf 232: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Temla Kaftan Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde hayat üç dilimli hayat ağacı üç kez tekrar edilmiştir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

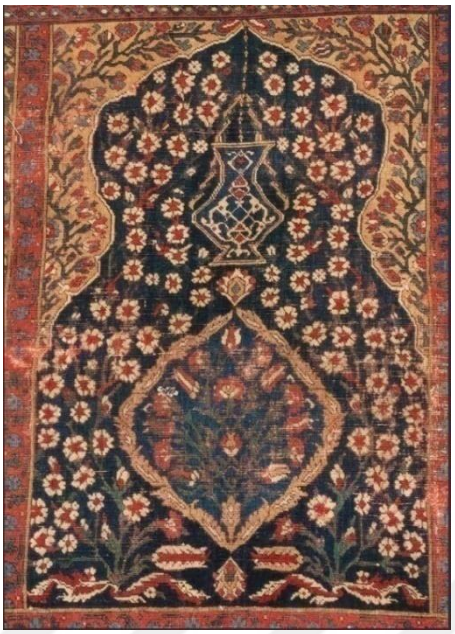

(Kültür Bakanlığı XV. XVI. yy. Osmanlı Halıları Kataloğu)

Örnek 132/Fotoğraf 233: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Halı üzerinde kandilli, mihraplı ve madalyonlu kompozisyon yer almaktadır. Madalyonların içi karanfil, lale motifleriyle, mihrap bitkisel süslemelerle, zemin ise karşılıklı iki hayat ağacı motifiyle süslenmiştir. Dışı çeşitli kalınlıklarda kuşaklarla çevrelenmiştir. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifinin olduğu tabanlık bölümü ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifi ve diğer motiflerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Kültür Bakanlığı XV.-XVI. yy. Osmanlı Halıları Kataloğu)

Örnek 133/Fotoğraf 234: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Halı üzerinde halıyı çevreleyen bir kuşak görülmektedir. Zeminde ise üç kere tekrar etmiş narlı hayat ağacı ve kuşak bitiminde yarım şekilde dört hayat ağacı görülmektedir. Ortadaki ağaçların içinde minik bitkisel süslemeler ve zeminde dört tane Hun Gülü motifi yer almaktadır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Türk İslam Eserleri Müzesi, Kültür Bakanlığı XV. XVI. Yy. Osmanlı Halıları Kataloğu)

Örnek 134/Fotoğraf 235: 16. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Halı üzerinde dıştan içe doğru ince kuşak, kalın kuşak ve tekrar ince bir kuşak halıyı çevrelemektedir. Zeminde mihraplı bahçe kompozisyonu, yukarıdan sarkan bir kandil, ortada madalyon şeması ve köşelikler yer almaktadır. Mihrabın içinde ise hayat ağacı süslemeleri yer almaktadır. Öğeler dörtgen, kare, üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://rugrabbit.com/content/embroideries-greece-during-ottoman-era-benaki-museum-athens)

Örnek 135/Fotoğraf 236: 17. Yy. Osmanlı Dönemi, Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kumaş üzerinde kumaşı çevreleyen bir kuşak ve ortada büyük bir vazodan çıkan çiçeklerle süslenmiş iri gövdeli hayat ağacı yer almaktadır. Ağacın her iki yanında insan figürleri görülmektedir. Diğer alanlarda da insan ve kuş figürleri, servi ağaçları, lale, karanfil motifleri ile zemin süslenmiştir. Kuşakta da kıvrımlı bir daldan çıkan karanfiller ve çiçeklerle süsleme yapılmıştır. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

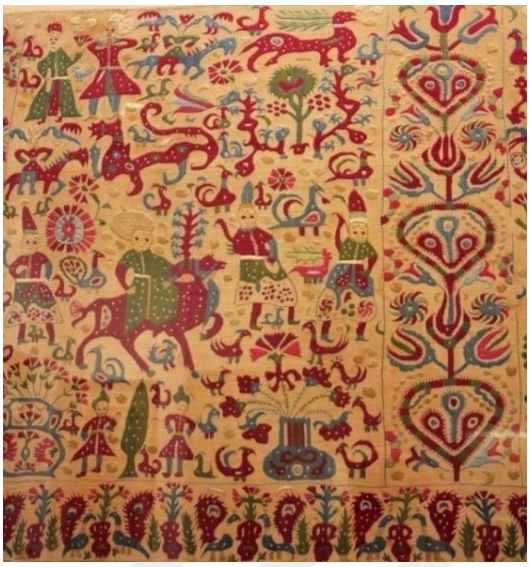

(http://rugrabbit.com/content/embroideries-greece-during-ottoman-era-benaki-museum-athens)

Örnek 136/Fotoğraf 237: 17. Yy. Osmanlı Dönemi, Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup açık kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kumaşı çevreleyen bir kuşak yer almakta, orta zeminde ise serbest formlarda insan, ağaç, kuş figürleri görülmektedir. Dikey kuşakta görülen stilize şekilli hayat ağacı oval bir formla çevrelenmiştir. Tepesinden ise üç lale motifi çıkmaktadır. Kompozisyonun ara boşluklarında ise çarkıfelek motifleri yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinde ve figürlerin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.hisartmuseum.com/tr/Collection.asp?ID=40&Depo=&Shop)

Örnek 137/Fotoğraf 238: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Tombak Sadak-Tirkeş, Barutluk.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tirkeş eserde yeşil kadife zemin üzerinde sarı sim iplikle sarma yapılmış ve hayat ağacı motifi işlenmiştir. Ağacın kökünü rumi motifi, dallarını hançer yaprakları, çiçekleri ise nar meyvesi oluşturmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.pinterest.com/pin/477029785500380718/)

Örnek 138/Fotoğraf 239: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda ortada hayat ağacı, ağacın iki yanında karşılıklı olarak vazodan çıkan çiçekler görülmektedir. Vazo ise içinde bulunan yuvarlak renkli alanların tekrarıyla süslenmiştir. Vazodan çıkan çiçeklerle ortadaki hayat ağacı aynı yüksekliktedir. Hayat ağacı da saksıdan çıkmaktadır. Hayat ağacı motifi üçgen alanların renkli tekrarıyla ilerlemektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.pinterest.com/pin/667658713497085563/)

Örnek 139/Fotoğraf 240: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kumaş üzerinde ortada kubbeli bir bina ve binanın iki kenarında servi ağaçları yer almaktadır. Kubbenin üzerinde ise yedi tane stilize kuş figürü vardır. Alt tarafta bir kenar suyu ile tasarım tamamlanmıştır. Kenar suyu ince bir sıra halinde minik geometrik alanların renkli ipliklerle süslenmesiyle oluşturulmuştur. Öğeler kare kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.textileasart.com/turkish-2846.htm)

Örnek 140/Fotoğraf 241: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde simetrik halde ortada stilize hayat ağacı ve ağacın iki yanında karşılıklı tavus kuşu yer almakta, ağaç dallarında çiçekler ve kuşlar görülmekte alt bölümde ise kaplumbağa figürü yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Örnek 141/Fotoğraf 242: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Kadife Cepken.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Cepkenin yakası boyunca uzanan bir şerit görülmektedir. Bu şerit kıvrım dallar ve tomurcuklarla süslenmiştir. Cepkenin ortasında iki tarafta ise stilize halde servi ağacı süslemesi yer almaktadır. Servi ağacı üçgene benzer bir formdan yükselmekte, gövde kısmında kıvrımlar ve tomurcuklarla yukarı doğru sivrilerek tamamlanmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.bayrakmuzayede.com/osmanli-donemi-hayat-agaci-ve-kaz-ayagi-motifi-bulunan-kazdaglari-isi-kese.html)

Örnek 142/Fotoğraf 243: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Kese.

Tanım/Kompozisyon: Eser kare formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kese üzerinde sarı renkte kazayağı ve hayat ağacı motifleri yer almaktadır. Ağacın üst ve alt sınırlarından ince suyolu bir kuşak geçmektedir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler örgü yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://collections.vam.ac.uk/item/O56688/towel-or-napkin-unknown/)

Örnek 143 / Fotoğraf 244: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Simetrik düzende sıralanmış stilize halde hayat ağacı motifi ve onun üzerinde servi ağacı süslemesi bulunmaktadır. Hayat ağacı akrebe benzer şekildeki bir kökten yükselen ince bir gövde ve meyvelerden oluşmaktadır. Gövdenin her iki yanında salkım halde meyveler görülmekte ve tam ortadan servi ağacının köküne kadar uzanan üst üste kıvrım dallar sıralanmaktadır. Kuşak şeklinde yapılan süslemede altta ince kıvrım dallar ve çiçeklerin oluşturduğu suyolu motifli süsleme vardır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler örgü yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/216872?position=43)

Örnek 144/Fotoğraf 245: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade**.**

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Seccade üzerinde kalın bir kuşak, kuşağın içinde ve dışında suyolu ince kuşaklar yer almaktadır. Zeminde mihrap, orta zeminde ise Tuba ağacı yer almaktadır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.pinterest.com/pin/320318592217370746/)

Örnek 145/Fotoğraf 246: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Kumaş üzerinde dışta kumaşı çevreleyen kalın bir kuşak ve zeminde hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Ağacın üzerinde ve altında tavus kuşu, dallarda yaprak ve çiçekler bulunmaktadır. Hayat ağacı en alttaki kuşaktan başlayarak üst taraftaki zemin bitimine kadar devam etmiştir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.textileasart.com/turkish-3110.htm?epik=dj0yJnU9NnVEa2xFaXRNUFBqdUlCQ0JUZGlnTmpxWnl2dFI2SU4mcD0wJm49a0pGX1NGSkFFSkxZRW41U3lMSU80dyZ0PUFBQUFBR0FTOTdV)

Örnek 146/Fotoğraf 247: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek, Kumaş Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Seccade üzerinde farklı kalınlıklarda kuşaklar, sütunlarla taşınan mihrap ve tabanlık bölümleri yer almaktadır. Tasarımda tabanlığı hayat ağacı motifi oluşturmaktadır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.tarihnotlari.com/mugla-el-dokuma-hali-katalogu/mugla-milas-el-dokuma-hali-18-yy/)

Örnek 147/Fotoğraf 248: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Milas-Muğla Halı Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Halı üzerinde çeşitli kalınlıklarda kuşaklar, alınlık, tabanlık, mihrap ve zemin bölümleri vardır. Ortada tütünlü halı olarak anılan hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/214571?position=44)

Örnek 148/Fotoğraf 249: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Seccade üzerinde kalın bir mihrap seccadeyi dört tarafından çevrelemektedir. Sütunlarla desteklenmiş mihrap yukarı doğru sivrilerek mihrap alınlığını oluşturulmuştur. Kuşak ve mihrap yukarıda birleşmiştir. Seccadenin tabanında ise saksıdan yükselen gül ağacı tasarımı yer almaktadır. Tasarım tümüyle çiçekler, kıvrım dallar, tomurcuklarla süslenmiştir. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/)

Örnek 149/Fotoğraf 250: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Seccade üzerinde sınır çizgileri kullanılmayan kalın bir kuşak, mihrap ve tabanlık bölümleri yer almaktadır. Tasarım kale, gemi, bayrak motifleriyle oluşturulmuştur. Tabanlık bölümde kalenin arkasından yükselen stilize bir hayat ağacı yer almaktadır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.metmuseum.org/art/collection/search/447488)

Örnek 150/Fotoğraf 251: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Halı üzerinde dıştan içe doğru bir kalın iki ince üç kuşak, alınlık, mihrap ve zemin bölümleri vardır. Kuşaklar üzerinde geometrik motiflerle süsleme yapılmıştır. Alınlık dikdörtgen formda geometrik motiflerle süslenmiş, mihrap bölümü ise kıvrımlarla bezenmiştir. Zeminde stilize halde hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin ve diğer motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/214298?position=79)

Örnek 151/Fotoğraf 252: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Kula/Konya Halı Seccade.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Seccade üzerinde bitkisel süslemeli altı tane ince bir tane kalın kuşak seccadeyi çevrelemektedir. Seccadenin üst tarafında alınlık, hemen altında kenarlardan sütunlarla desteklenen mihrap, mihraptan sarkan kandil ve tabanlık bölümü yer almaktadır. Tabanlık bölümde ise iki tane simetrik hayat ağacı süslemesi vardır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler dokuma yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Örnek 152/Fotoğraf 253: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Uçkur üzerinde ince bir kenar suyundan sonra hayat ağacı motifi kullanılmıştır. Hayat ağacı ince bir gövdeden çıkan dal, yaprak ve sağda-solda yer alan iki çiçekten oluşmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Örnek 153/Fotoğraf 254: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarım üzerine sıralı halde elibelinde motifi, aralarda ise stilize hayat ağacı motifi işlenmiştir. Elibelinde motifi altın teller, hayat ağacı ise siyah telle çalışılmıştır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Örnek 154/Fotoğraf 255: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarım üzerinde elibelinde ve ağaç motifi sıralanmaktadır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

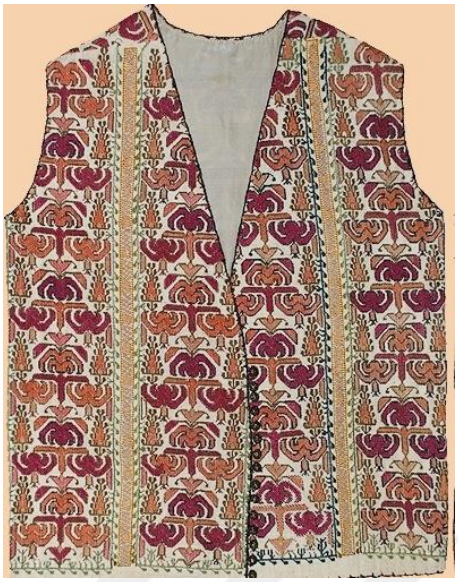

(http://www.textileasart.com/turkish-1317.htm)

Örnek 155/Fotoğraf 256: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Yelek.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Yelek ön kısımdan dört bölüme ayrılmış ve her bir bölüme dikey sıralanan renkli hayat ağaçları yerleştirilmiştir. Bu hayat ağaçlarının dalları akrebi andır bir şekilde tasarlanmıştır. Ortada T şeklinde bir gövde, gövdenin sağında ve solunda iki, üstünde ise bir motifle tasarım oluşturulmuştur. Tasarımda bu kompozisyon bir kırmızı, bir turuncu renkte aynı şekilde tekrar edilmiştir. Ağacın her iki kenarlarına ise servi ağaçları yerleştirilmiştir. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://bartwille.com/products/ottoman-embroidered-towel)

Örnek 156/Fotoğraf 257: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda asma yapraklı üzüm ağacı yer almaktadır. Bu ağaç kuşaklarda ikişer kez tekrar edilmiştir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.bonhams.com/auctions/25435/lot/74/?category=list&epik=dj0yJnU9dEZaalY4dl9XSi1VR05ESGNKQXBHN2Q1ZE0xeE16bXUmcD0wJm49M2VDUjJPd1FGb0E3OGpadVI4QUt0dyZ0PUFBQUFBR0FTLUNZ)

Örnek 157/Fotoğraf 258: 19. Yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde dışta bir kuşak tasarımı çevrelemektedir. Kuşak kıvrım dalların arasından çıkan çiçeklerle oluşturulmuştur. Zeminde ise büyük bir hayat ağacı yer almaktadır. Hayat ağacı belinden kurdeleyle bağlanmış çiçek buketini andırmaktadır. Ağaç yeşil kıvrım dallardan çıkan pembe çiçeklere oluşturulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler nakış yapılarak şekillendirilmiştir.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2.7. Toprak Sanatı (Seramik, Çini)

(https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451376?rpp=30&pg=5&rndkey=20150317&ft=*&when=A.D.+1000-1400&where=Iran&pos=143)

Örnek 158/Fotoğraf 259: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Seramik üzerinde ortada hayat ağacı, ağacın her iki yanında süvariler, yukarıda kuşlar ve ağaca saldıran bir boğa figürü yer almaktadır. Ağacın kökünde de iki tane simetrik kuş figürü vardır. Tasarımı dışarıdan kûfi yazılı bir kuşak çevrelemektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin hareketinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çetin, 2016)

Örnek 159/Fotoğraf 260: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde saraylı âşıklar tasviri vardır. Ortada servi ağacıyla süsleme yapılmıştır. Ağacın her iki kenarına insan figürleri yerleştirilmiştir. Tasarımı etrafından Farsça yazılarla süslenmiş bir kuşak kompozisyonu çevrelemiştir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Megep, 2008: 13)

Örnek 160/Fotoğraf 270: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada servi ağacı kenarlarda ise ona paralel bitkisel süslemeler yer almaktadır. Dışta bir kuşakla tasarım çevrelenmiştir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çetin, 2016)

Örnek 161/Fotoğraf 271: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada servi ağacı ve onun kenarlarında atlı insan figürleri yer almaktadır. Ağacın üstünde ve altında ise kuşlar figürleri durmaktadır. Ağacın kökünde su bulunması ise hayat suyunu temsil etmektedir. Kompozisyonu dışarıdan iki kuşak çevrelemektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sırüstü tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çeitn, 2016)

Örnek 162/Fotoğraf 272: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada hayat ağacı, kenarlarda atlı insan figürleri yer almaktadır. Ağacın gövdesinde ağaca saldıran net olarak anlaşılamayan bir figür görülmektedir. Ağacın yanındaki insan figürleri ağaca saldıran bu figüre karşı ağacı korumaktadır. Ağacın üstünde kuşlar, yanlarında insan figürleri ve alt tarafta tek ve büyük bir figür yer almaktadır. Ağacın kökünde ise üstteki dallarla aynı tarzda kıvrımlı küçük bir süsleme vardır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler minai-sırüstü tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Çetin, 2016)

Örnek 163/Fotoğraf 273: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı, ağacın kenarlarında atlı insan figürleri ve onların yanında tekrar hayat ağacı yer almaktadır. Hayat ağacı servi ağacı şeklindedir. Damalı bir gövdeyle oluşturulmuş, etrafından ince dallarla süslenmiştir. Formun etrafını geometrik şekillerle süslü bir kuşak çevrelemektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler lüster tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.pinterest.com/pin/196891814935177209/)

Örnek 164/Fotoğraf 274: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada hayat ağacı, yanlarında karşılıklı insan figürleri görülmektedir. Hayat ağacının gövdesi kıvrım dallarla süslenmiş servi ağacı şeklindedir. Bu kompozisyonun boşluklarına tomurcuklu dallarla süslemeler yerleştirilmiştir. Tasarımın en altında iki kuş figürü göze çarpmaktadır. Dışta ise kûfi azılı bir kuşak tasarımı çevrelemektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler minai-sırüstü tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://tr.pinterest.com/pin/354799276864045731/)

Örnek 165/Fotoğraf 275: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada hayat ağacı, yanlarında karşılıklı insan figürleri görülmektedir. Hayat ağacının gövdesi kıvrım dallarla süslenmiş servi ağacı şeklindedir. Bu kompozisyonun boşluklarına tomurcuklu dallarla süslemeler yerleştirilmiştir. Tasarımın en altında iki kuş figürü göze çarpmaktadır. Dışta ise kûfi azılı bir kuşak tasarımı çevrelemektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler minai-sırüstü tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/124880)

Örnek 166/Fotoğraf 276: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada hayat ağacı, ağacın her iki yanında atlı insan figürleri yer almaktadır. Hayat ağacı ince bir gövdeden uzanan tomurcuklar ve dallarla süslenmiş bir kompozisyondadır. Ağaca gövdesinden vahşi bir hayvan saldırmakta insan figürleri ise ağacı bu vahşi hayvana karşı korumaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler minai-sırüstü tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/5074?epik=dj0yJnU9V1NtYkFFXzRSZlBkZE9NTnhSZHR6X0xvWmRKV1lnbjEmcD0wJm49ZmRKTVB5N0RLZkt6dEhVZ3F2SzluZyZ0PUFBQUFBR0FTX3Fv)

Örnek 167/Fotoğraf 277: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada servi ağacı, ağacın yanlarında insan figürleri görülmektedir. Üst tarafta ise uçan kuşlar yer almaktadır. Hayat ağacı, damalı dallardan ve sarmaşıklarla çevrelenmiş gövdeden oluşmaktadır. Tasarımda sekiz tane insan figürü vardır. Öğeler solda bir taht üzerinde oturan insanın çevresinde toplanmıştır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler minai-sırüstü tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Arık, 2000: 86)

Örnek 168/Fotoğraf 278: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ortada hayat ağacı yanlarında ise kuş figürleri görülmektedir. Hayat ağacının ortasından iki yana doğru dallar çıkmaktadır. Kuşlar bu ağaçların üzerinde durmaktadır. Bu tasarımın köşegenlerinde ise bitkisel süslemelerle tasarım çevrelenmiştir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2021)

Örnek 169/Fotoğraf 279: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı, yanlarında kuş figürleri görülmektedir. Kuşlar ayaklarıyla ağaca tutunmaktadır. Ağacın gövdesinden dallar çıkmakta ve kuşların arkasından dallar devam etmektedir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

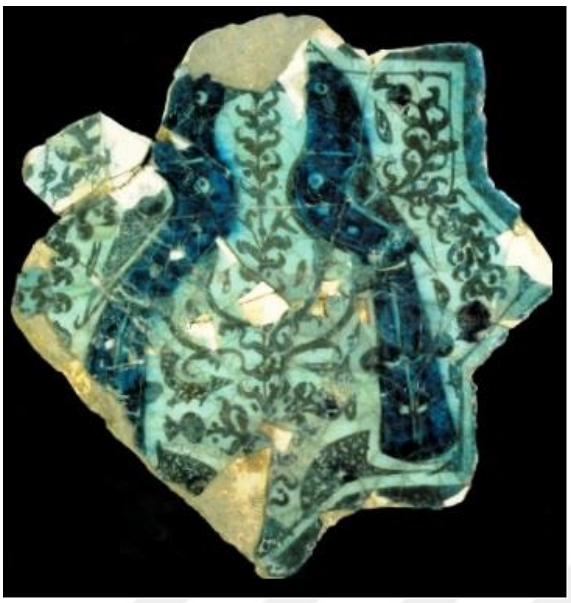

(Arık, 2000: 86)

Örnek 170/Fotoğraf 280: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı, yanlarında kuş figürleri görülmektedir. Kuşlar ayaklarıyla ağaca tutunmaktadır. Ağacın gövdesinden dallar çıkmakta ve kuşların arkasından dallar devam etmektedir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Arık, 2000: 86)

Örnek 171/Fotoğraf 281: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hurma ağacı, yanlarında kuş figürleri görülmektedir. Ağacın köküne yakın gövdeden dallar çıkmaktadır. Kuşlar ise bu dallarda durmaktadır. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Arık, 2000: 97)

Örnek 172/Fotoğraf 282: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada dilimli palmiye ağacı, yanlarında kuş figürleri görülmektedir. Ağacın köküne yakın gövdeden dallar çıkmaktadır. Kuşlar ise bu dallarda durmaktadır. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Arık, 2000: 97)

Örnek 173/Fotoğraf 283: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada hayat ağacı yer almaktadır. Ağacın üst kısmı sonsuzluk prensibine göre sıralanan yeşil bölmelerden oluşmaktadır. Kırık olmasına rağmen tasarımın tam simetrik olduğu ve her iki yanında kuş figürlerinin olduğu görülmektedir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Arık, 2000: 98)

Örnek 174/Fotoğraf 284: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı ve iki yanında birbirine sırtı dönük iki kuş figürü görülmektedir. Kuşlar kanatlarıyla birbirine kenetlenmiştir. Hayat ağacı çok stilize halde ve bitki öğesini andırmaktadır. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Arık, 2000: 86)

Örnek 175/Fotoğraf 285: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.

Tanım/Kompozisyon: Eser sekizgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hurma ağacına benzeyen hayat ağacı, yanında ise karşılıklı leylek figürü yer almaktadır. Yuvarlak kıvrımlar tasarıma hareket kazandırmıştır. Mavi renkli motifler beyaz renkle çevrelenmiştir. Öğeler sekizgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve figürlerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 176/Fotoğraf 286: 15. Yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde her iki tarafta ikişer tane servi ağacı ve ortada mihrap şekilli bir alanda bulunan vazodan çıkar şekilde dallar görülmektedir. Vazonun iki tarafında ise çift hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Hayat ağacı kıvrım dallar üzerindeki çiçeklerden oluşmaktadır. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 177/Fotoğraf 287: 15. Yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde beş tane servi ağacı ve her iki kenarda yarım servi ağaçları görülmektedir. Dikdörtgen bir bitkisel kuşakla çevrelenen tasarımda servi ağaçlarının arasından bitkisel yaprak ve süslemeler çıkmaktadır. Öğeler üçgen ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/6 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 178/Fotoğraf 288: 15. Yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada rumi, hatai, goncagül, hançer yapraklarla süslenmiş büyük bir madalyon ve onun altından çıkan çift hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Madalyon yoğun bitkisel süslemeyle oluşturulmuş ve üstünde de yine bitkisel süslemeyle son bulmuştur. Kökleri ve çiçekleriyle hayat ağacı zemini tamamen doldurmuştur. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 179/Fotoğraf 289: 15. Yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada rumi, hatai, goncagül, hançer yapraklarla süslenmiş büyük bir madalyon ve onun altından çıkan çift hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Madalyon yoğun bitkisel süslemeyle oluşturulmuş ve üstünde de yine bitkisel süslemeyle son bulmuştur. Kökleri ve çiçekleriyle hayat ağacı zemini tamamen doldurmuştur. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 180/Fotoğraf 290: 15. Yy. Osmanlı Dönemi, Eyüp Sultan Cami Kdınlar Mağfili, Duvar Paneli.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada bir servi ağacı yer almakta ve kenarlarında sarmaşık dallarıyla süslenmiş bir kompozisyon görülmektedir. Tasarımda bitkisel süslemelerle üzüm ağacı servi ağacını çevrelemektedir. Öğeler oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

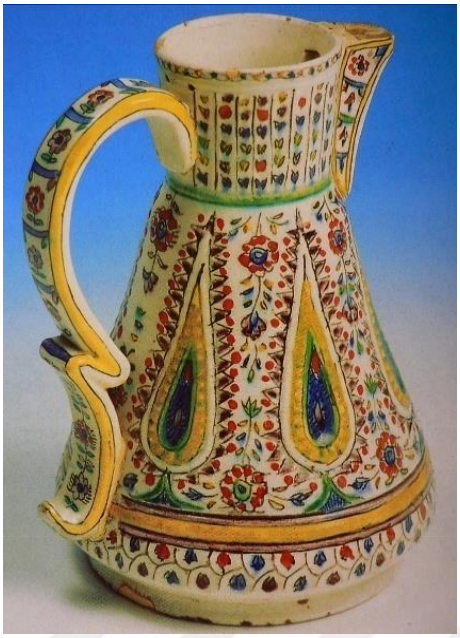

(Megep, 2008: 13)

Örnek 181/Fotoğraf 291: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Seramik İbrik.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. İbrik üzerinde tekrarlayan servi ağacı süslemeleri görülmektedir. Servi ağacının içinde yeşil bir alan etrafında, sarı renkli bir bölüm ağacı merkezden çevrelemiştir. Dışında ise kırmızı tomurcuklarla servi ağacı süslenmiştir. Servi ağaçlarının araları ise bitkisel motiflerle hareketlendirilmiştir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/6 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Köse, 2014: 72)

Örnek 182/Fotoğraf 292: 18. Yy. Osmanlı Dönemi, Seramik Matara.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada yuvarlak bir alan içine hayat ağacı motifi yerleştirilmiştir. Bu formun dışındaki alanda ise lale ve yaprak motifleri sıralanmıştır. Hayat ağacı sarı renkli çiçek ve yeşil renkli dallarla oluşturulmuştur. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sıraltı tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.2.2.8. Üç Boyutlu Süsleme Nahıl Sanatı

-

4.3. Cumhuriyet Döneminde İncelenen Hayat Ağacı Örnekleri

4.3.1. Fonetik Sanatlar

4.3.1.1. Divan Şiiri, Müşeccer

-

4.3.2. Görsel/Plastik Sanatlar

4.3.2.1. Ahşap Sanatı

(https://gaziantep.ktb.gov.tr/)

Örnek 183/Fotoğraf 293: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ahşap Sandık.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda üçgen bir gövdeden çıkan dallar, yapraklar ve çiçeklerle hayat ağacı oluşturulmuştur. Ağaç tamamen yuvarlak, beşgen ve üçgen parçalarla oluşturulmuştur. Ağaç ortada lale biçimli bir motifle son bulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler sedef kakma tekniği ile şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/2 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Sökmen, 2019: 89)

Örnek 184/Fotoğraf 294: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde solda üzerinde tomurcuklar olan iri bir yaprak, sağda ise asimetrik tarzda hayat ağacı süslemesi görülmektedir. Ağaç, üstünde iri bir çiçek, yaprak ve gövdeden oluşmaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef-oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Eksensel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve motiflerin kullanımında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Sökmen, 2019: 89)

Örnek 185/Fotoğraf 295: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Hayat ağacını çevreleyen üçgen forma yakın şekil iki sıra halindedir. Zikzaklarla süslenmiştir. Bu kompozisyonun dışında kalan alanlar ise bitkisel tarzda süslemelerle zenginleştirilmiştir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef-oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Sökmen, 2019: 89)

Örnek 186/Fotoğraf 296: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.

Tanım/Kompozisyon: Eser dörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde natüralist tarzda hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Ağacın kökü görünmemekte gövde, dal ve çiçeklerden oluşmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef-oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Sökmen, 2019: 162-177)

Örnek 187/Fotoğraf 297: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde merkezde hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef-oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Örnek 188/Fotoğraf 298: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ahşap eser üç boyutlu natüralist tarzda kayın ağacıdır. Tamamı ahşap malzemeli olan eserde ağacın üst tarafında stilize halde kartal figürü yer almaktadır. Tasarımdaki tüm öğeler kıvrımlı ve hareketlidir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Örnek 189/Fotoğraf 299: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Ahşap eser üç boyutlu natüralist tarzda kayın ağacıdır. Tamamı ahşap malzemeli olan eserde kök-gövde ve dallar görülmektedir. Tasarımdaki tüm öğeler kıvrımlı ve hareketlidir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Örnek 190/Fotoğraf 300: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde birbiriyle bağlantılı üç dairenin içinde karşılıklı iki insan yüzü görülmektedir. Yuvarlak formun biri ise boş bırakılmıştır. Bu insan yüzlerinin hemen üstünden hayat ağaçları aşağı yöne doğru sarkmaktadır. Ağaçlar gövde ve dallardan oluşmaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Örnek 191/Fotoğraf 301: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde sağa doğru eğik ağaç motifi ve onu çevreleyen yaprak formunda bir bölüm görülmektedir. Ağaç rüzgârın esmesiyle sağa doğru savrulmuş bir ağaç görüntüsünü yansıtmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler oyma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.3.2.2. Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru)

(https://dma.org/visit-center-creative-connections-community-projects/tree-light)

Örnek 192/Fotoğraf 302: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Tuba Ağacı, *"Tree Of Life"* İsimli Minyatür.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde dışta bir kuşak, içte alınlık-tabanlık-mihrap ve zemin bölümleri yer almaktadır. Sütunların taşıdığı mihrapta ve alınlıkta Arapça yazılar yazmaktadır. Tabanlık bölümde bitkisel süslemeler yer almaktadır. Zeminde ters durmuş Tuba ağacı motifi yer almakta ve her bir yaprağında Allah'ın 99 ismi yer almaktadır. Ağacın altında mimari bir bina görülmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Kullanılan motiflerin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/989-halil-onsoy)

Örnek 193/Fotoğraf 303: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Halil Önsoy'a Ait Hat Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde Arapça "Ya Bari" esması yazmaktadır. Alttaki dört noktadan bir gövde ile ağaç yükselmektedir. Ağacın kök ve gövde kısmını "Ya", dal ve üst kısmını "Bari" esması oluşturmaktadır. Bu yazılarla ağaç formu elde edilerek hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler oval ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.hattataydinkose.com/tr/hat-sanati-ornekleri-galeri/#!prettyPhoto[1]/http://www.hattataydinkose.com/tr/wp-content/uploads/2013/08/ya-habibullah-celi-sulus-730x1030.jpg)

Örnek 194/Fotoğraf 304: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Aydın Köse'ye Ait Hat Eser, Celi Sülüs.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde Arapça "Ya Habiballah" yazmaktadır. Eserin kök ve gövde kısmını "Ya", dal ve üst kısmını "Habiballah" yazısı oluşturmaktadır. Bu yazılarla ağaç formu elde edilerek hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler oval ve dörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=291&HKNO=20)

Örnek 195/Fotoğraf 305: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Davut Bektaş'a Ait Hat Eser, Celi Sülüs.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde Arapça "Müsemma Ya Vedüd" yazısı yazmaktadır. Eserin gövde kısmını "Ya", dal ve üst kısmını "Müsemma Vedüd" yazısı oluşturmaktadır. Bu yazılarla ağaç formu elde edilerek hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler oval ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=312&HKNO=20)

Örnek 196/Fotoğraf 306: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Davut Bektaş'a Ait Hat Eser, Müsenna.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde Arapça "Ya Muhammed" yazısı yazmaktadır. Ağaç formunda tasarlanan yazıda gövdeyi "Ya", dal kısmını "Muhammed" yazısı oluşturmaktadır. Bu yazılarla ağaç formu elde edilerek hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler yuvarlak ve oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.klimaci.com/page)

Örnek 197/Fotoğraf 307: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Recep Şahin'e Ait Hat Eser, Müsenna Levha.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde hayat ağacı formunda Arapça "Ya Muhammed" yazısı yazmaktadır. Ağaç üst tarafta yuvarlak bir merkezden çıkan sekiz dilimli bir süslemeye sahiptir. Yatay düzlemdeki dikdörtgen formda bir kaideden yükselmektedir. Bu yazılarla ağaç formu elde edilerek hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler yuvarlak ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.ehlibeyt.com/galeri/413.b.jpg)

Örnek 198/Fotoğraf 308: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat: Recep Şahin'e Ait Hat Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Yatay ince bir düzlemden çıkan kalın bir gövde ve üst tarafta yazılarla dallar oluşturulmuş ağaç formu ortaya çıkmıştır. Bu yazılarla ağaç formu elde edilerek hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

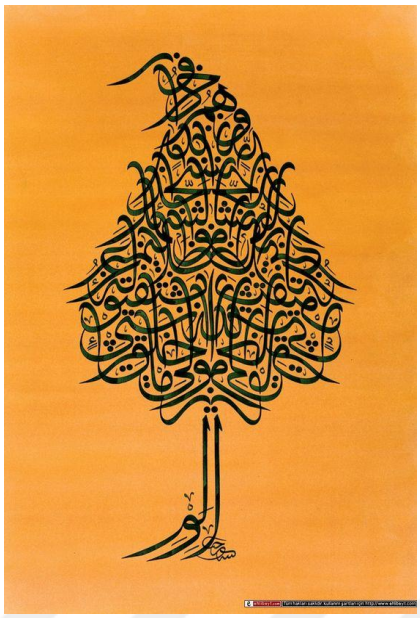

(http://www.ehlibeyt.com/galeri/411.b.jpg)

Örnek 199/Fotoğraf 309: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat: Recep Şahin'e Ait Hat Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde Arapça yazılarla ağaç formu oluşturulmuştur. Ağacın kökü ve tepesinde yazılar sola doğru kıvrımlı kullanılmıştır. Bu şekilde kullanımla hayat ağacının manevi boyutla bağlantısı vurgulanmıştır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boya ile yazılı süsleme yapılarak şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin yazılı süslemelerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

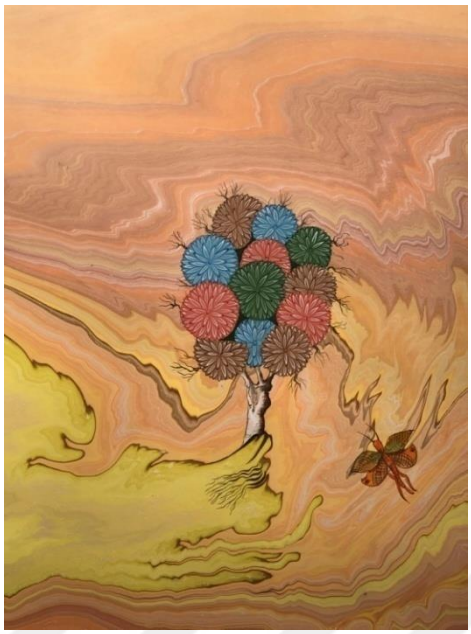

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 200/Fotoğraf 310: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde bir gövdeden yükselen renkli balona benzer bir ağaç ve önünde bir kelebek figürü yer almaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler hafif ve çiçekli ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 201/Fotoğraf 311: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada yeşil renkli servi ağacı yer almaktadır. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, hafif ve çiçekli ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: -

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

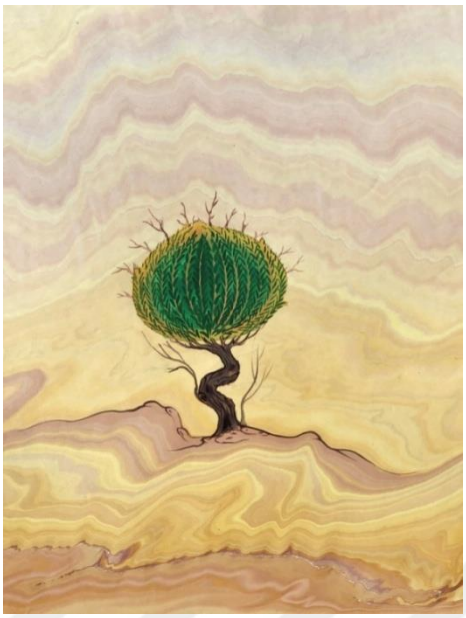

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 202/Fotoğraf 312: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada yeşil renkli tek ağaç yer almaktadır. Öğeler yuvarlak ve dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçekli ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık:-

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

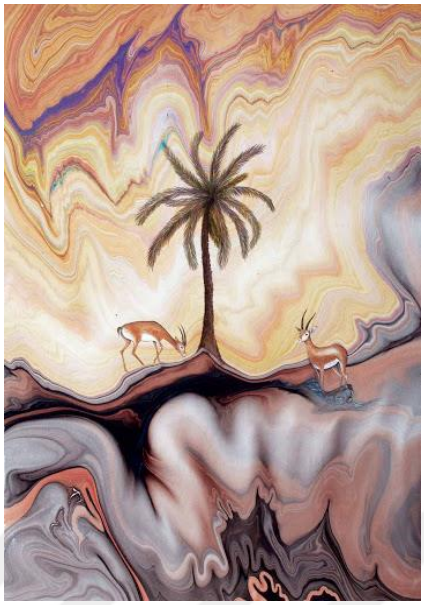

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 203/Fotoğraf 313: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada üzerinde bir tepe bulunmakta, onun üzerinde üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 204/Fotoğraf 314: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde ortada nar ağacı ve ağacın önünde yerde tek nar meyvesi yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 205/Fotoğraf 315: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eserde sol tarafta tek halde bir ağaç yer almaktadır. Ağaç bir tepenin üzerinde durmaktadır. Öğeler dikdörtgen ve oval kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

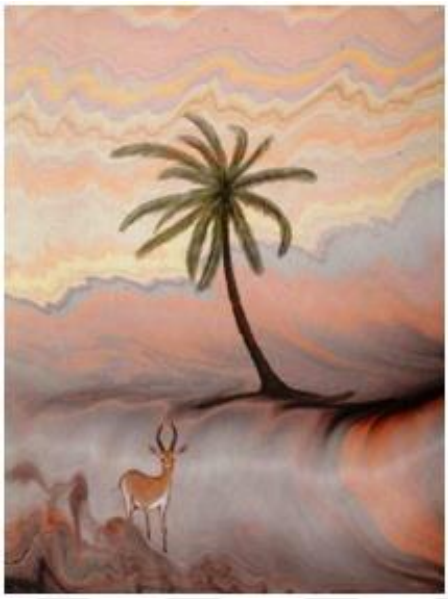

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 206/Fotoğraf 316: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda zeminde hafif ebrunun oluşturduğu bir tepeden palmiye ağacına benzer üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

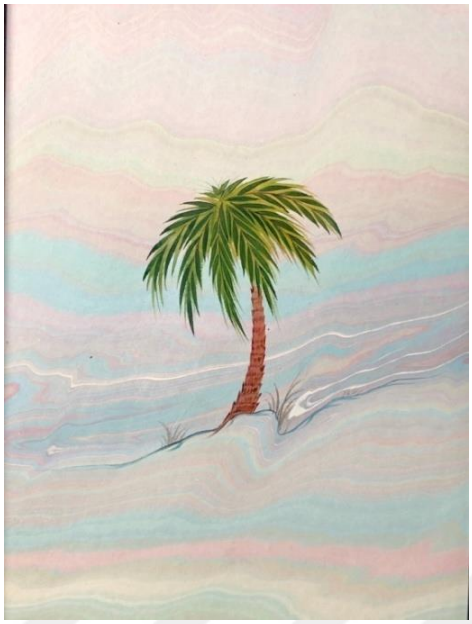

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 207/Fotoğraf 317: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda zeminde hafif ebrunun oluşturduğu bir tepeden palmiye ağacına benzer tek bir ağaç yükselmektedir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Merkezsel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

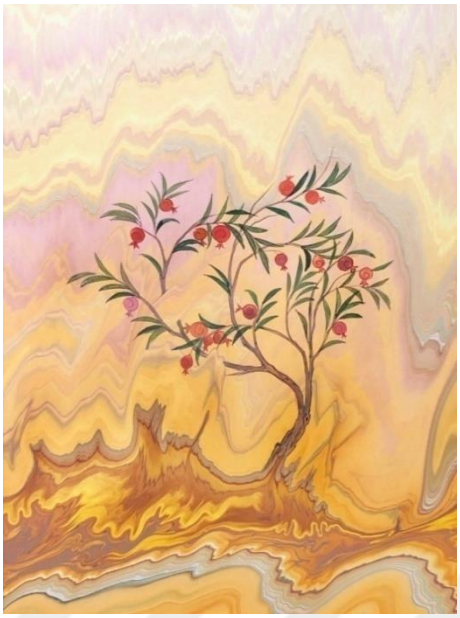

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 208/Fotoğraf 318: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda bir tepe üzerinde nar ağacı yer almaktadır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk ve yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

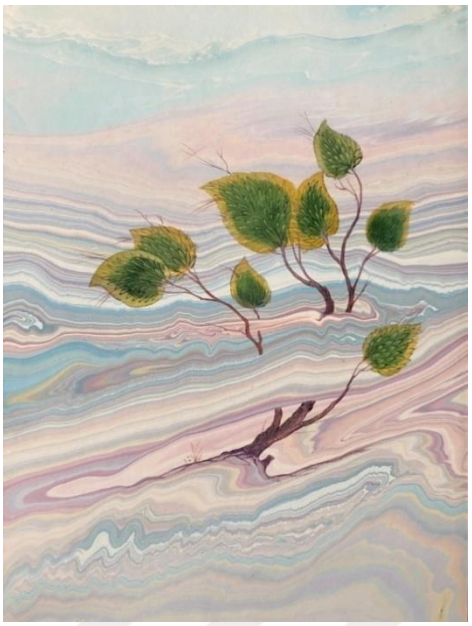

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 209/Fotoğraf 319: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda hafif ebrunun oluşturduğu bulutların arasından tek bir ağaç yükselmektedir. Öğeler üçgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

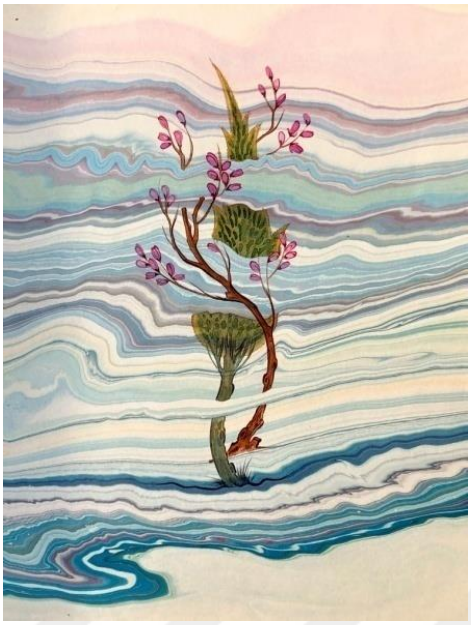

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 210/Fotoğraf 320: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda hafif ebrunun oluşturduğu bulutların arasında servi ağacı yer almaktadır. Servi ağacını etrafından bitkisel süslemeli bir dal çevrelemektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Örnek 211/Fotoğraf 321: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Tasarımda ortada küçük bir ağaç ve ağacın etrafında insan ve ceylan figürleri yer almaktadır. Öğeler yuvarlak ve piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler şal, çiçek ve hafif ebru etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan tekniğin özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.3.2.3. Maden Sanatı

(Karpuz, 2019: 279)

Örnek 212/Fotoğraf 322: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Bakır Sini.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde simetrik halde vazodan çıkan çiçekler ve servi ağacıyla süslemiş tasarım yer almaktadır. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/6 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Servi ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan motiflerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Kuşoğlu, 1994: 64, Günbay, 2019: 3)

Örnek 213/Fotoğraf 323: 19. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Gümüş Duvar Panosu.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada meyveli, dilimli bir hurma ağacı bulunmakta, ağacın etrafında ise bitkisel süslemeler yer almaktadır. En dışta kıvrımlı bir kuşak tasarımı çevrelemektedir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kakma etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Hurma ağacı ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan motiflerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Kaya, 2010: 167)

Örnek 214/Fotoğraf 324: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Bakır Kulplu Sitil.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde art arda sıralanan minik servi ağaçları, stilize motifler ve büyük hayat ağaçları yer almaktadır. Tasarımda servilerin minik olması diğer ağacın büyük ve ön planda olması hayat ağacının büyük olan ağaç olduğunu göstermektedir. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler kazıma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/8 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan motiflerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Atıf Atalayer Koleksiyonu, 2020)

Örnek 215/Fotoğraf 325: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Metal Baskı Kalıbı.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde **y**aprak şeklindeki bir formun içinde hayat ağacı motifi yer almaktadır. Ortada ince bir gövdenin her iki tarafından dallar ve yapraklar çıkmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler oyma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan motiflerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Atıf Atalayer Koleksiyonu, 2020)

Örnek 216/Fotoğraf 326: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Metal Baskı Kalıbı.

Tanım/Kompozisyon: Eser oval formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde ortada hayat ağacı motifi yer almaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler oyma etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan motiflerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.3.2.4. Resim Sanatı

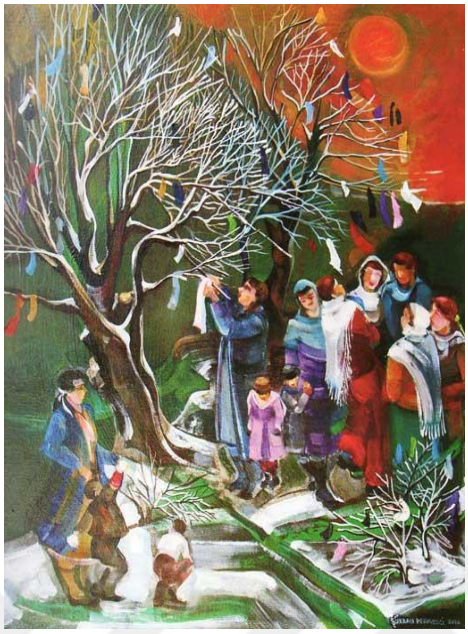

(http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=721)

Örnek 217/Fotoğraf 327: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Eser üzerinde çaput bağlama tasvir edilmiştir. Tasarımda kış mevsimi temasıyla insanlar ağacın etrafında hareketli şekilde tasvir edilmiştir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan figürlerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721)

Örnek 218/Fotoğraf 328: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Eser üzerinde kış temasında ortada iri bir hayat ağacı ve onun etrafında insan figürleri yer almaktadır. Ağacın üstünde ise minik kuş figürleri vardır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ¼ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan figürlerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721)

Örnek 219/Fotoğraf 329: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.

Tanım/Kompozisyon: Eser yuvarlak formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Eser üzerinde kış temasında sağda hayat ağacı ve etrafında gelin ve insan figürleri yer almaktadır. Eserde düğün öncesinde dilek ağacına çaput bağlanması ve dilek dilenmesi tasvir edilmiştir. Öğeler yuvarlak kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan figürlerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721)

Örnek 220/Fotoğraf 330: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Eser üzerinde kış temasıyla manzara resmi işlenmiştir. Ana konu ise hayat ağacıdır. Hayat ağacının etrafında insan figürleri ve büyük bir ev yer almaktadır. Tasarımdaki ağaç üzerine çaputlar bağlanmıştır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan figürlerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721)

Örnek 221/Fotoğraf 331: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Eser üzerinde kış temasıyla manzara resmi işlenmiştir. Ana konu ise hayat ağacıdır. Hayat ağacının etrafında insan figürleri ve ağaç üzerinde kuş figürleri yer almaktadır. Tasarımdaki ağaç üzerine çaputlar bağlanmıştır. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler boyama etkisinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/3 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön ve renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan figürlerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.3.2.5 Taş Sanatı (Mimari)

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 222/Fotoğraf 332: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ulus Zafer Anıtı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla oluşturulmuştur. Eserde sırtında küp tutan bir kadın figürü ve arkada taş üzerinde natüralist tarzda hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Sırtında su küpü tutan kadın figürünün ağacın önünde olması, hayat ağacının sağladığı yaşam suyuyla ilişkilendirilebilir. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ve kullanılan figürlerin tekrarında ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Örnek 223/Fotoğraf 333: 20. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Erzurum Çöğenderli Hacı Salih'in Mermer Mezar Taşı.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Mezar taşı üzerinde vazodan çıkar şekilde hayat ağacı süslemesi yer almaktadır. Dikdörtgen formun en üstü dilimli palmet tarzı bir süslemeyle son bulmuştur. Öğeler dikdörtgen kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler rölyef etkisinde hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: ½ oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Yön zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Ağaç motifi ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Ağaç motifinin süsleme özelliklerinde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

4.3.2.6. Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü)

-

4.3.2.7. Toprak Sanatı (Seramik, Çini)

-

4.3.2.8. Üç Boyutlu Süsleme Sanatı (Nahıl)

(https://armadahaberler.blogspot.com/2004/01/)

Örnek 224/Fotoğraf 334: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Nahıl.

Tanım/Kompozisyon: Eser dikdörtgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser üzerinde hayat ağacının üç boyutlu hali olan nahıl yer almaktadır. Günümüz çağdaş nahıllara örnek olan bu tasarımda büyük bir gövdeye sahip nahıl üzerine meyve, boncuk, süs eşyaları takılmıştır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler karışık tekniklerle şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Göreceli simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: 1/5 oran bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Nahıl ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Nahıl üzerindeki süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(http://www.cappadociaexplorer.com/detay.php?id=119&cid=48)

Örnek 225/Fotoğraf 335: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Ürgüp/Nahıl.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser yukarı doğru yükselen, üzerinde kurdeleler, süsler, şeritler, çiçekler vb. ile süslemeler yapılmış bir gövdeden oluşmaktadır. Nahıl yukarıdan bir çiçek buketiyle taçlandırılmıştır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler karışık tekniklerle şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Renk zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Nahıl ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Nahıl üzerindeki süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://armadahaberler.blogspot.com/2006/)

Örnek 226/Fotoğraf 336: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Armada Hotel/Nahıl.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser yukarı doğru yükselen, üzerinde kurdeleler, süsler, şeritler, çiçekler vb. ile süslemeler yapılmış bir gövdeden oluşmaktadır. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler karışık tekniklerle şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Asimetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Biçim zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Nahıl ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Nahıl üzerindeki süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

(https://www.eskisehirhaber.com/kultur-sanat/anadolu-nun-suslu-agaci-nahil-h425333.html)

Örnek 227/Fotoğraf 337: 21. Yy. Cumhuriyet Dönemi, Nahıl.

Tanım/Kompozisyon: Eser üçgen formda olup kapalı kompozisyondan oluşmaktadır. Öğeler natüralist üslupla stilize edilmiştir. Eser yukarı doğru yükselen, üzerinde kurdeleler, süsler, şeritler, çiçekler vb. ile süslemeler yapılmış bir gövdeden oluşmaktadır. Gövde aşağıdan kare bir kaideye oturtulmuştur. Öğeler piramidal kompozisyon türüne göre kurgulanmıştır. Öğeler karışık tekniklerle şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarım İlkeleri

Denge: Simetrik denge bulunmaktadır.

Oran/Hiyerarşi: Çevresel koram bulunmaktadır.

Zıtlık: Biçim zıtlığı bulunmaktadır.

Vurgu: Nahıl ile odak sağlanmıştır.

Uygunluk: Öğeler arası biçimsel uygunluk bulunmaktadır.

Tekrar/Ritim: Nahıl üzerindeki süslemelerde ritim görülmektedir.

Birlik/Egemenlik: Eserin tamamında renk, biçim, doku bütünlüğü bulunmaktadır. Ağaç motifi ile egemenlik sağlanmıştır.

5. ÖZGÜN TASARIM ÇALIŞMALARI

Tez kapsamında 10 adet tasarım çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar için ilk olarak ilham kaynakları belirlenmiş ve hikâye panoları oluşturulmuştur. Tasarım çalışmalarında ilham kaynağı olan ağaç türleri anlamsal değerlerinden dolayı tercih edilmiştir. Çalışmalar için seçilen ağaçlar; *çam, palmiye, servi, nar* ağaçlarıdır. Diğer ağaçlar ise daha stilize tarzdadır. Çam; uzun ömrü-ölümsüzlüğü, servi; ölümü, nar; canlılığı-bereketi temsil eden ağaçlardır. Tasarımlarda vurgulanan ana tema hayat ağacının çok yönlü olduğudur. Bünyesinde aydınlık ve karanlığı, iyilik ve kötülüğü, yaşamı ve ölümü barındırmasıdır. Bunlara ek olarak canlı yaşamına katkı sağlamasıdır.

Tamamlanan 10 adet çalışmadan 8 adeti bitkisel, 2 adeti ise geometrik süslemeyle oluşturulmuştur. Tasarımların tamamı kapalı kompozisyona sahiptir.

Tasarımlarda kullanılan renkler; gümüş, yaldız, bakır, siyah, kırmızı, yeşil, mavi, sarı, kahverengidir. Tasarımlarda kullanılan bitkisel motifler; hançer yaprak, hatai, goncagül, penç, nar, yaprak, kıvrım dal, çiçek, rumi motifleridir. Geometrik motifler; elibelinde, koçboynuzu, dörtgen, üçgen, zikzak motifleridir. Nesneli motifler; vazo, saksı motifleridir. Figürlü motifler; tavus kuşu, kuş, örümcek, yılan, ceylan, ejder motifleridir.

Tasarımlardan 3 adet simetrik, 6 adet göreceli/yarı simetrik, 1 adet asimetrik kompozisyona sahiptir.

Çalışmalar için öncelikle 35*50 cm boyutlarında aydınger kâğıt kullanılarak genel şema çizilmiştir. Çizime başlanırken kâğıdın ortası belirlenmiş ölçü alınmıştır. Motiflerin yerleşim yerleri planlanmıştır. Kıvrım dallar, figürler, yapraklar çizilerek çizim planına yerleştirilmiştir. Kâğıdın arkasından düzeltmeler yapılarak en son haline ulaşılmıştır. Tasarım bitince paspartonun ortası belirlenerek kâğıdın ortasıyla birleştirilmiş desen tersinden çizilerek aktarılmıştır. Ardından renkler belirlenerek renk paleti oluşturulmuştur. Tasarımın bir nüshası üzerinde renk denemeleri yapılarak renklere karar verilmiştir. Çalışmalar üzerinde 000, 0000, 01, 4/000 numaralı çok ince fırçalar, guaj, akrilik ve suluboyalar kullanılmıştır. Çalışmalar üzerinde boyama işlemleri yapılarak tasarımlar tamamlanmıştır.

TASARIM ÇALIŞMASI 1

ESER ADI: Gösterişli Sarıçam

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, yeşil.

BOYUT: 30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem rengi pasparto üzerine bitkisel süslemeyle, stilize bir tarz belirlenerek ve çam ağacından esinlenilerek çalışılmıştır. Çam ağacının hayat ağacı kabul edildiği toplumlarda çam, uzun ömrün, ölümsüzlüğün sembolü olmuş, yapraklarını dökmemesi ve daima yeşil kalmasından dolayı kutsal edilmiştir.

Tasarımda çam ağacı bütünüyle dallar ve hançer yapraklardan oluşturulmuştur. Bu çalışma için ilham kaynağı olan çam ağacının kökünden 5 tane yılan yükselmektedir. Yılan hayat ağacı birlikteliğinde yılan, bazen ağacın koruyucusudur bazen de ona zarar veren tehlikeli bir canlıdır. Bu çalışmada yılan, hayat ağacını korurken ağaç dallarındaki örümcekleri ise zehirlemek için beklemektedir. Dallardan sarkan örümcekler ve yuvaları hayat ağacının canlı yaşamına katkısını ve yardımını göstermektedir. Örümcekler, canlı yaşamının besin sağlama, dinlenme, kendine yuva kurma mekânı olarak faydalandığı hayat ağacının bu işlevini vurgulamaktadır. Tasarımda ağacın çok yönlülüğüne vurgu yapılmıştır. Çeşitli türlerdeki canlılar için farklı şekillerde faydalar sağlayan ağacın bu yönü vurgulanmıştır. Kullanılan renkler yaşamın ve ağacın çok yönlü ve renkli olduğunu vurgulamaktadır.

Çizim 1: Tasarım Çalışması 1'e Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

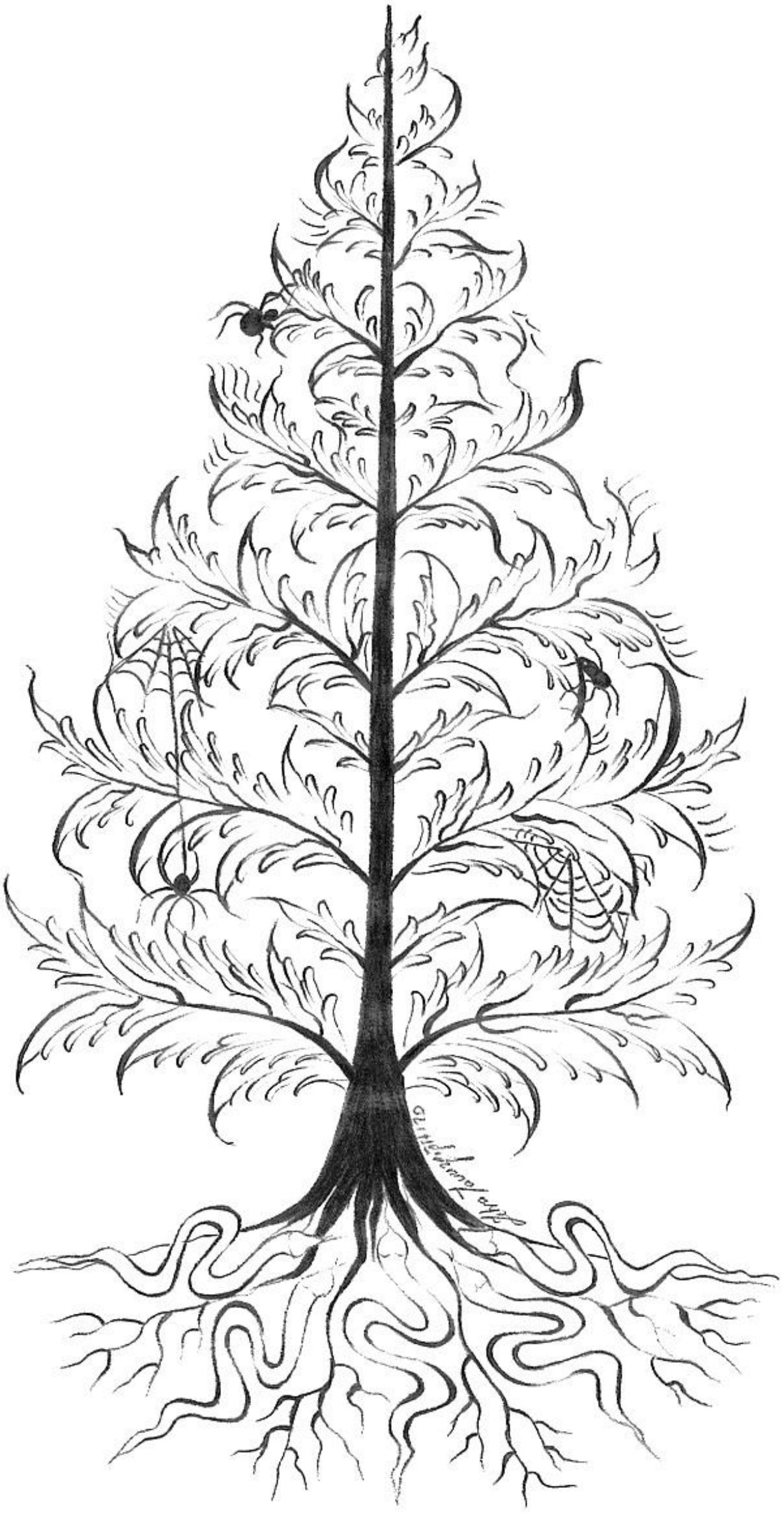

Çizim 2: Tasarım Çalışması 1'e Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 3: Tasarım Çalışması 1

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 2

ESER ADI: Görkemli Servi

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, yeşil, sarı, kırmızı.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem rengi pasparto üzerine bitkisel süsleme yapılarak tasarlanmıştır. Tasarımda hem stilize hem natüralist üslup bir arada kullanılmıştır.

Servi ağacı özellikle mezar taşlarında kullanılan ölümü hatırlatan bir motiftir. Aynı zamanda uzun boyundan dolayı uzun ömrü ve Hakka yakın olmayı da temsil etmektedir. Çalışmada ortada bir servi ağacı, simetrik halde her iki yanında kuşlar ve çiçeklerle süslenmiş renkli kompozisyonlar yer almaktadır. Servi ağacının zemini matemi andırır şekilde siyaha boyanmıştır. Kökü sarı yaldızla boyanarak canlı yaşamın kaynağı olan yeşermenin ve doğumun ışığını temsil etmektedir. Kuşlar servi ağacıyla beraber ölümü ve devam eden yaşamın çok yönlülüğünü simgelemektedir. Renkli yaprak ve çiçekler ise bir tarafta ölümü temsil eden serviyi her iki yanından kuşatarak ölümün ve yaşamın iç içe beraber yol aldığını, birbirlerinden ayrılmaz olduklarını temsil etmektedir. Servi ağacının üst bölümünde, gövdesi ve kökünde stilize penç, goncagül, hançer yaprak, dal ve çıkma motifleri negatif tarzda çalışılmıştır. Ayrıca servinin üst bölümündeki zeminde siyah renk üzerine sarı yaldızla, kökünde ve gövdesinde sarı zemin üzerine siyah renkle çalışılması da zıtlıkların bir arada olmasına vurgudur.

Çizim 4: Tasarım Çalışması 2'ye Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

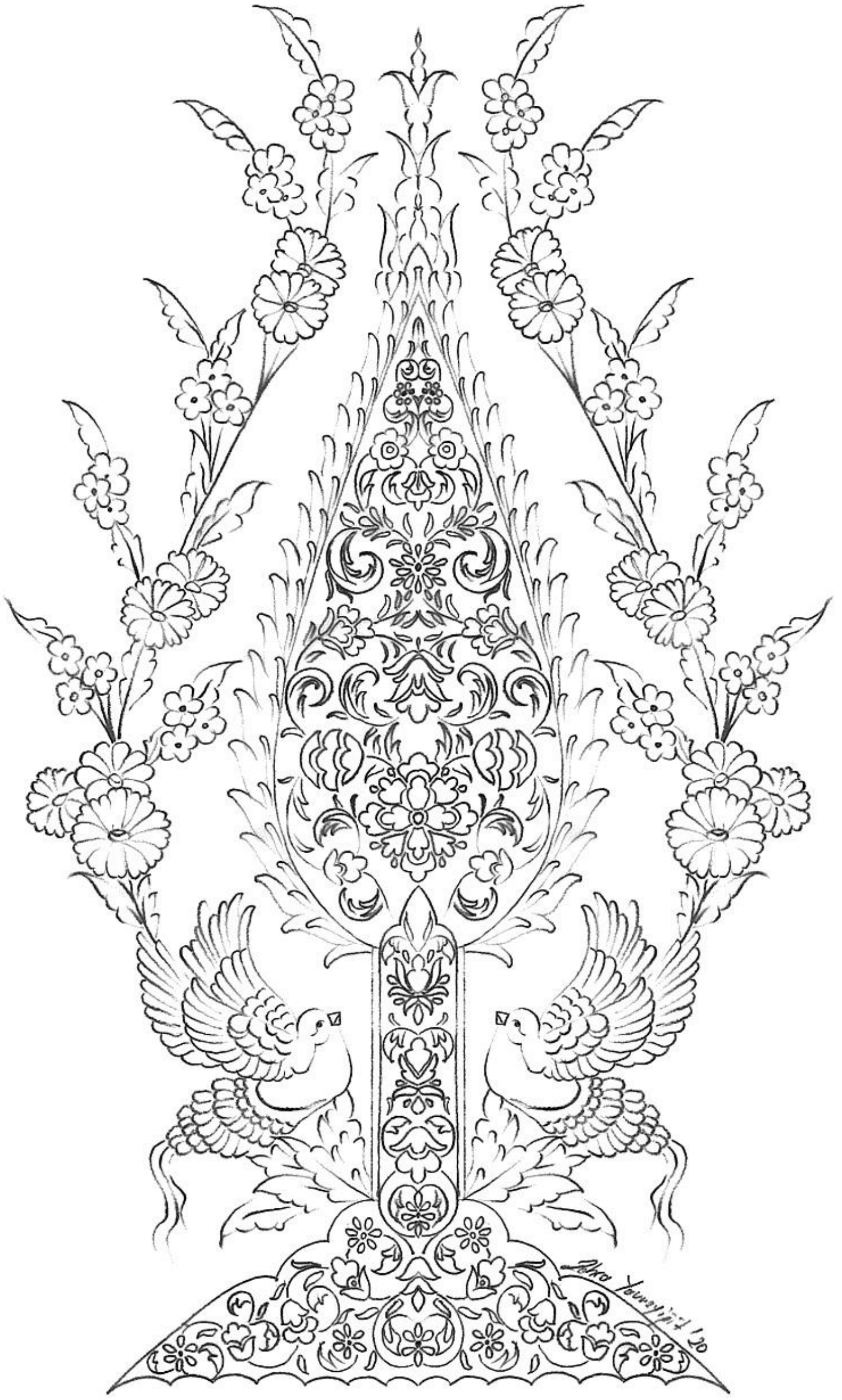

Çizim 5: Tasarım Çalışması 2'ye Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 6: Tasarım Çalışması 2

(Tasarımlar- Uygulamalar-Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 3

ESER ADI: Kontrast

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, yeşil, sarı, kırmızı.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım bordo renkli pasparto üzerine bitkisel tarzda çalışılmıştır. Tasarımda hayat ağacının zıtlıkları bünyesinde barındırmasından ilham alınmıştır. Ortada stilize halde gösterişli bir hayat ağacı yer almaktadır. Hayat ağacı tamamiyle rumi ve dallardan oluşturulmuştur. Rumilerin kanatları kuş kanatlarıyla özdeşleştirilerek dalların uçlarına minik kuşlar eklenmiştir. Kuşlar ağacın ayrılmaz bir parçasıdır. Ağacın sol tarafında gizlenen kanatlı ve gösterişli bir ejder, ağacın sağ tarafında su içen bir ceylanı gözetlemektedir. *Yaşam Ağacı*nın sol tarafındaki ejder kötülüğü, sağ tarafındaki ceylan ise masumiyeti ve temizliği temsil etmektedir. Bu çalışmadaki hayat ağacı ise tüm canlılara yakın olan ve onların faydalandığı bir simgedir. Ağacın kökünden gelen su ise hayat ağacından geldiğine inanılan, canlılara hayat veren, ölümsüzlük sağlayan kutsal yaşam suyunu temsil etmektedir. Ağacın köküdeki rumiler ağaç kökünü, toprağı ve görünmeyen dünyayı simgelemektedir. Tasarımda ceylanın beyaz renklerle boyanmış olması temizliği ve masumiyeti, ejderin kanatlarının çok renkli oluşu ve ejder başının siyahla taçlanması ise kötülüğün ve karanlığın gizemli yönünün temsilidir.

Çizim 7: Tasarım Çalışması 3'e Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

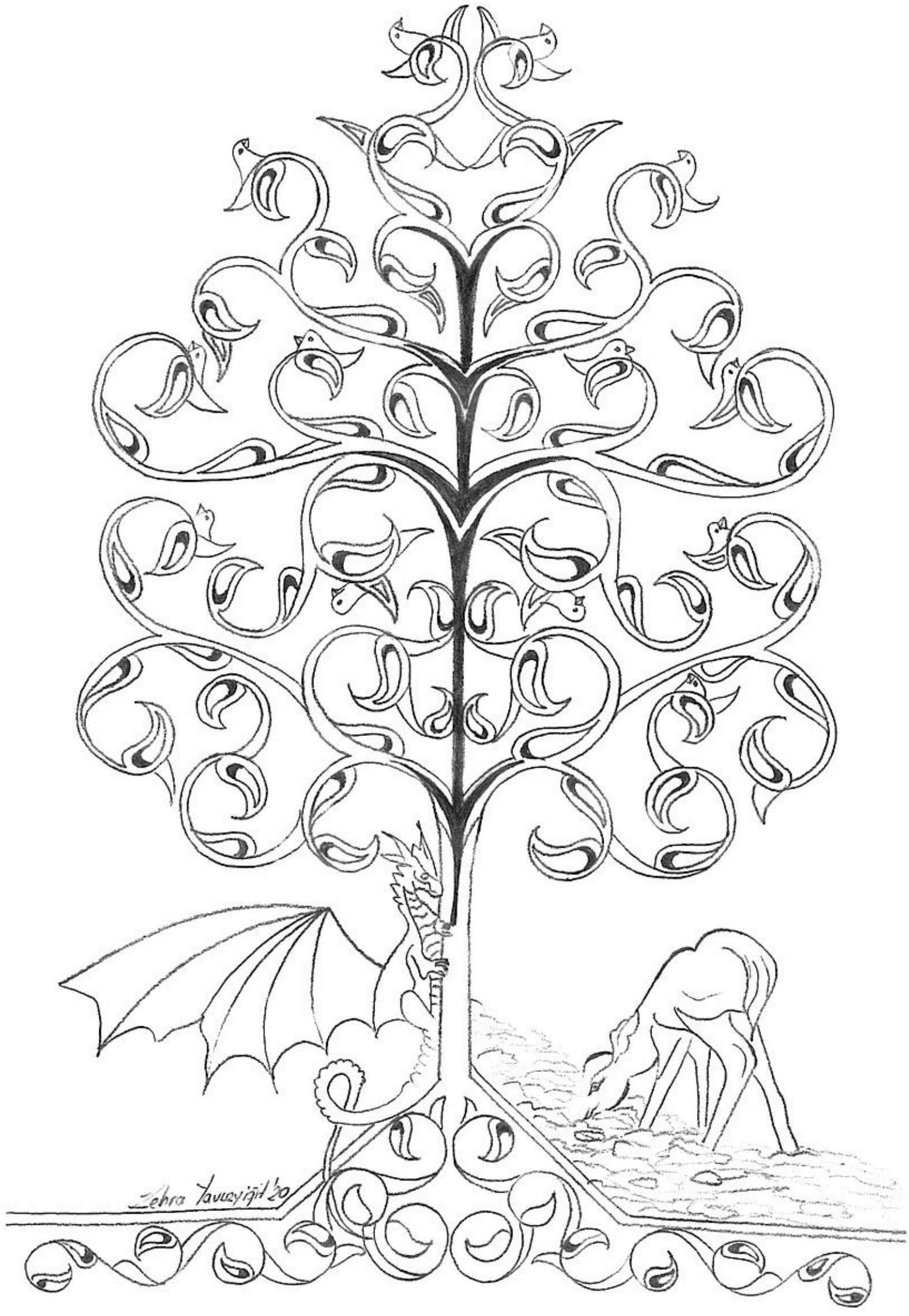

Çizim 8: Tasarım Çalışması 3'e Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 9: Tasarım Çalışması 3

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 4

ESER ADI: Bereket Ağacı

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama, noktalama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, yeşil, kahverengi, beyaz, kırmızı.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem rengi pasparto üzerine bitkisel süslemeyle tasarlanmıştır. Tasarımda natüralist üslup tercih edilmiştir. Bereketin simgesi olan ve Türk toplumlarında hayat ağacı olarak kabul edilen nar ağacı çalışılmıştır. Nar, çok çeşitli toplumlarda kadının doğurganlığının ve üretkenliğinin temsili olmuştur. Nardan çıkan kırmızı renkli taneler doğumda gelen kanı simgelemektedir.

Tasarımda asimetrik halde vazodan çıkan bir nar ağacı yer almaktadır. Ağacın kıvrımlı dallarından yeşil yapraklar ve kırmızı renkli narlar sarkmaktadır. Ağacın etrafında uçuşan kuşlar, hem tasarımın tamamlayıcısı hem de canlı yaşamının simgesidir. Kuşların büyük-küçük dengesi canlı hayatının başlangıcını ve devamını temsil etmektedir. Yerlere düşen narlar ise ölümü ve yaşamın bitişini göstermektedir. Her canlının yaşamının bir sonu olduğunu temsil etmektedir. Canlı narlar ile yerlerdeki düşen narlar yaşam ve ölümün birbirini takip etmesinin sembolüdür.

Çizim 10: Tasarım Çalışması 4'e Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

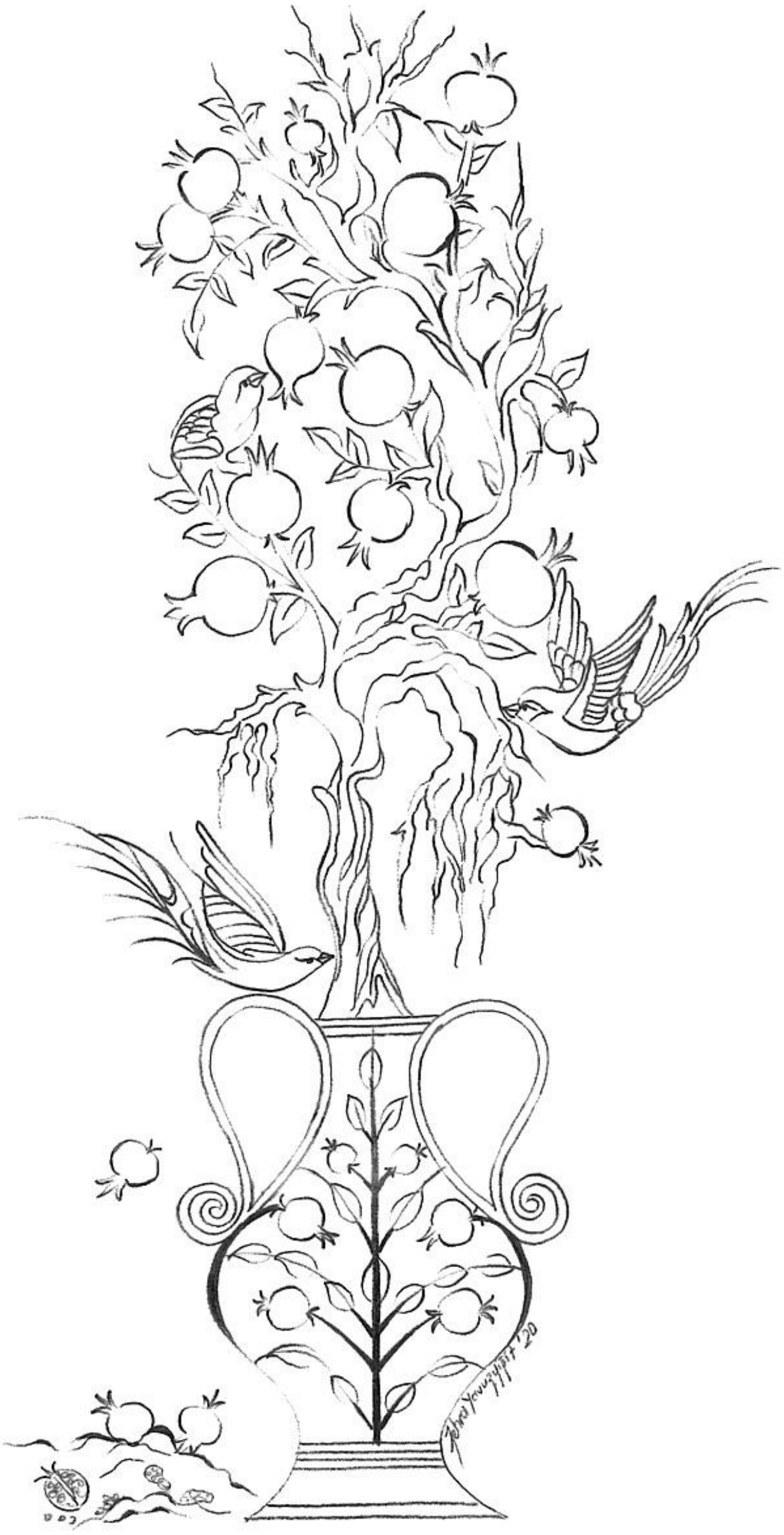

Çizim 11: Tasarım Çalışması 4'e Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 12: Tasarım Çalışması 4

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 5

ESER ADI: Yaşam-Ölüm Ağacı

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, yeşil, kahverengi, beyaz, kırmızı, sarı, turkuaz.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem renkli pasparto üzerine bitkisel tarzda tasarlanmıştır. Tasarımda ortada hayat ağacı yer almakta, sol tarafında ise ağaca dönük hareketli bir tavus kuşu görülmektedir. Ağacın sağ tarafında ise dökülen tüyler tasarımı tamamlanmaktadır. Tasarımda hayat ağacı, stilize ve soyut olarak çalışılmıştır. Tasarımda hayat ağacı simetrik tarzdadır. Ancak ağacın solundaki ve sağındaki süslemeler farklı olduğu için tasarım genelinde asimetrik bir kompozisyonun ağırlıkta olduğu da söylenebilir. Hayat ağacı simetrik, süslemeler ise asimetriktir. Hayat ağacının üst bölümünde sarı yaldız renkle boyanmış bir merkez ve onu süsleyen rumî motifleri bulunmaktadır. Bu bölümü, iri hançer yaprakları çevrelemektedir. Hançer yaprakların ara boşluklarından ise tavus kuşunun tüyleri sıralanmaktadır. Ağacın kökü gövdeye benzer şekilde aşağıya dönük olarak hançer yapraklarının çevrelediği rumi motifleriyle süslenmiştir. Tavus kuşu çok renkli ve gösterişlidir. Tavus kuşunun üstünde sıralanan tüyler aynı şekilde renkli ve canlıdır. Bu görünüş canlı yaşamı simgelemektedir. Sağ tarafa doğru ilerledikçe tavus kuşu kaybolmakta ve yerini solmuş dökülen tüylere bırakmaktadır. Bu süsleme ise yaşamın sonunu simgelemektedir.

Çizim 13: Tasarım Çalışması 5'e Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz

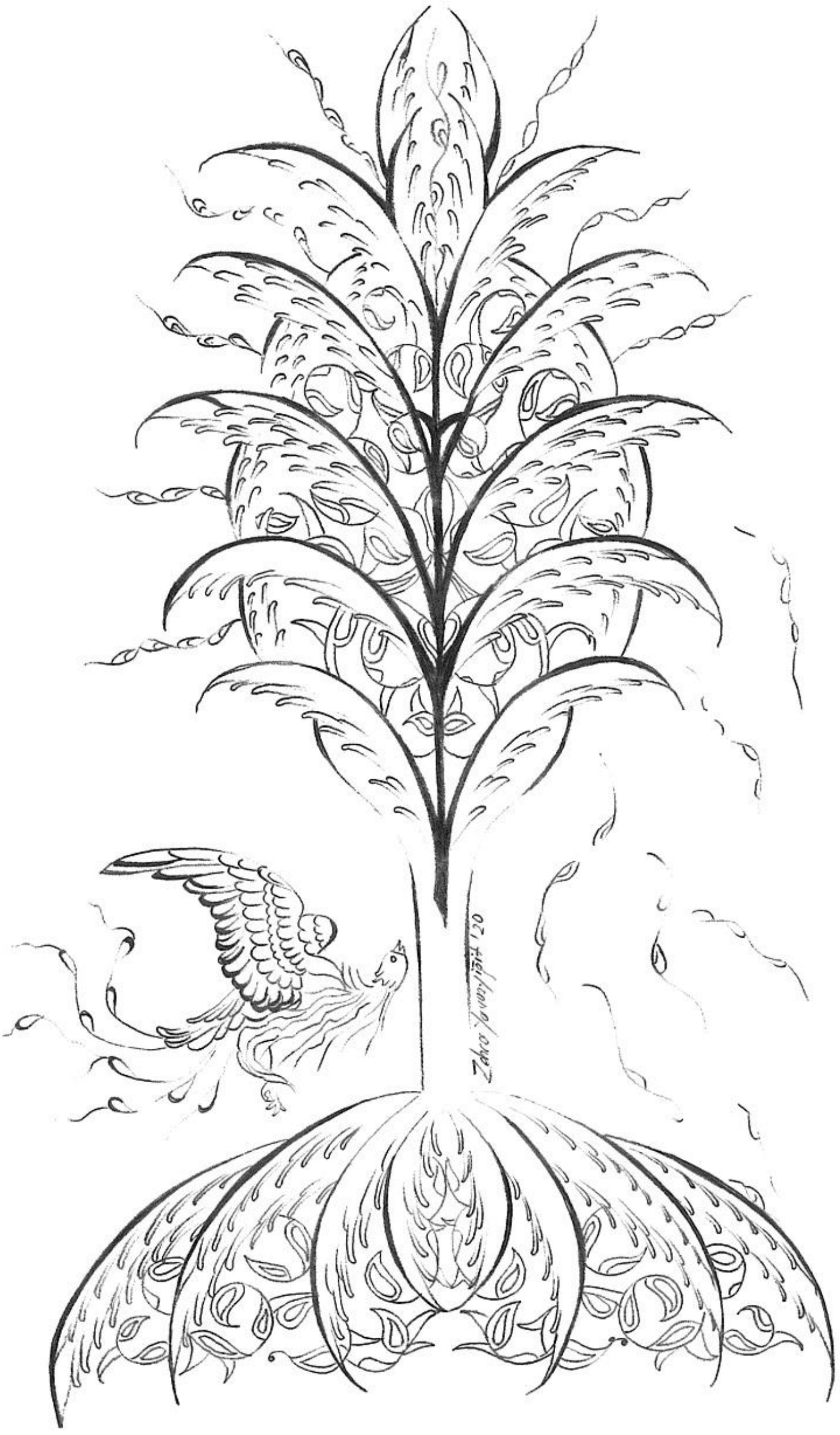

Çizim 14: Tasarım Çalışması 5'e Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

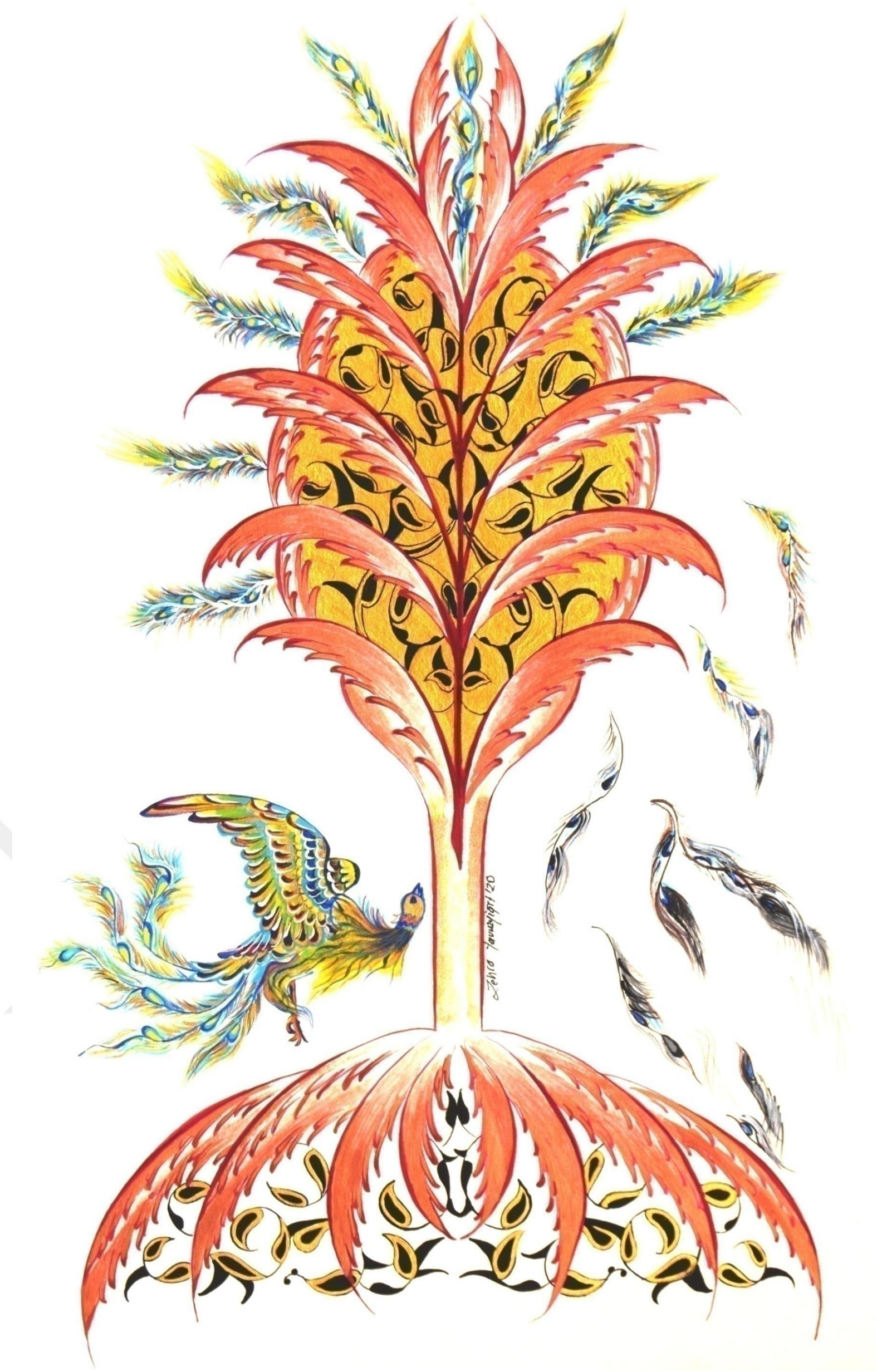

Çizim 15: Tasarım Çalışması 5

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 6

ESER ADI: Yılanlı Bahçe

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, beyaz, kırmızı.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım siyah renkli pasparto üzerine bitkisel süslemeli ve stilize tarzda tasarlanmıştır. Simetrik kompozisyonla oluşturulan tasarımda gövdeden yükselen dallar ve hançer yapraklardan çıkan hatai, goncagül motifleri ağacın üst tarafını oluşturmuştur. Bu motifler ağacın meyvelerini simgelemektedir. Gövdede sıralanan yukarı doğru yükselen hançer yapraklar koyudan açığa doğru boyanarak yaşamda aydınlığa doğru yol almayı, ilerlemeyi temsil etmektedir. Ağacın kökü minik hançer yapraklarıyla oluşturulmuştur. Tasarımda esin kaynağı Selçuklu Döneminde görülen süsleme tarzıdır. Tasarımda hayat ağacının gövdesini iri bir yılan sarmaktadır. Bu yılan ağacın bekçisi görevi görmektedir. Sağ tarafta ise yılan yavrusu dallardan yukarı doğru yükselmektedir. Yılan yavrusu simetrik dengeyi dağıtarak asimetrik bir görünüm kazandırmıştır. Yılanın hem yavru hem de iri bir yılan olarak kullanılma sebebi yaşamın evrelerinin gösterilmesi ve hayat ağacından beslenen, gelişen canlı yaşamının vurgulanmasıdır. Ağaç genelinde koyu bakır renklerin hemen yanında yer alan gümüş aydınlık renk ise karanlık ve aydınlığın, iyilik ve kötülüğün bir arada olduğu temel bir inanç öğesi olan hayat ağacının bu özelliğine vurgu yapmaktadır.

Çizim 16: Tasarım Çalışması 6'ya Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

Çizim 17: Tasarım Çalışması 6'ya Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 18: Tasarım Çalışması 6

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 7

ESER ADI: Işıltılı Ağaç

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, beyaz, kırmızı.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım bordo renkli pasparto üzerine bitkisel süslemeli ve stilize tarzda tasarlanmıştır. Tasarımda yaşamın ve evrenin katmanlarını temsil eden iç içe üç sıra halinde hançer yapraklarıyla ağaç dalları oluşturulmuştur. Ağacın kökü yer altını temsil etmektedir. Aşağı dönüktür ve hançer yapraklarla oluşturulmuştur. Dallardaki hançer yaprakların dışta aydınlık gümüş renkte oluşu gördüğümüz bildiğimiz canlı yaşamını; içe kadar gittikçe koyulaşan renkli dallar ise bizim bilmediğimiz, görmediğimiz evrenin sonsuz sırlarını temsil etmektedir. Kökte uygulanan boyama tarzı da aynı şekilde yeraltı dünyasında bildiğimiz ve bilmediğimiz bilgilerin simgesidir. Ağacın etrafındaki benekli noktasal sıçratmalar ise evrenin ve *Yaşam Ağacı*nın hareketli ve dinamik olduğunun göstergesidir. Bu noktasal alanlar aynı zamanda geceyi, ay ve yıldızı da simgelemektedir. Hançer yaprakları da form olarak hilali temsil etmektedir.

Çizim 19: Tasarım Çalışması 7'ye Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

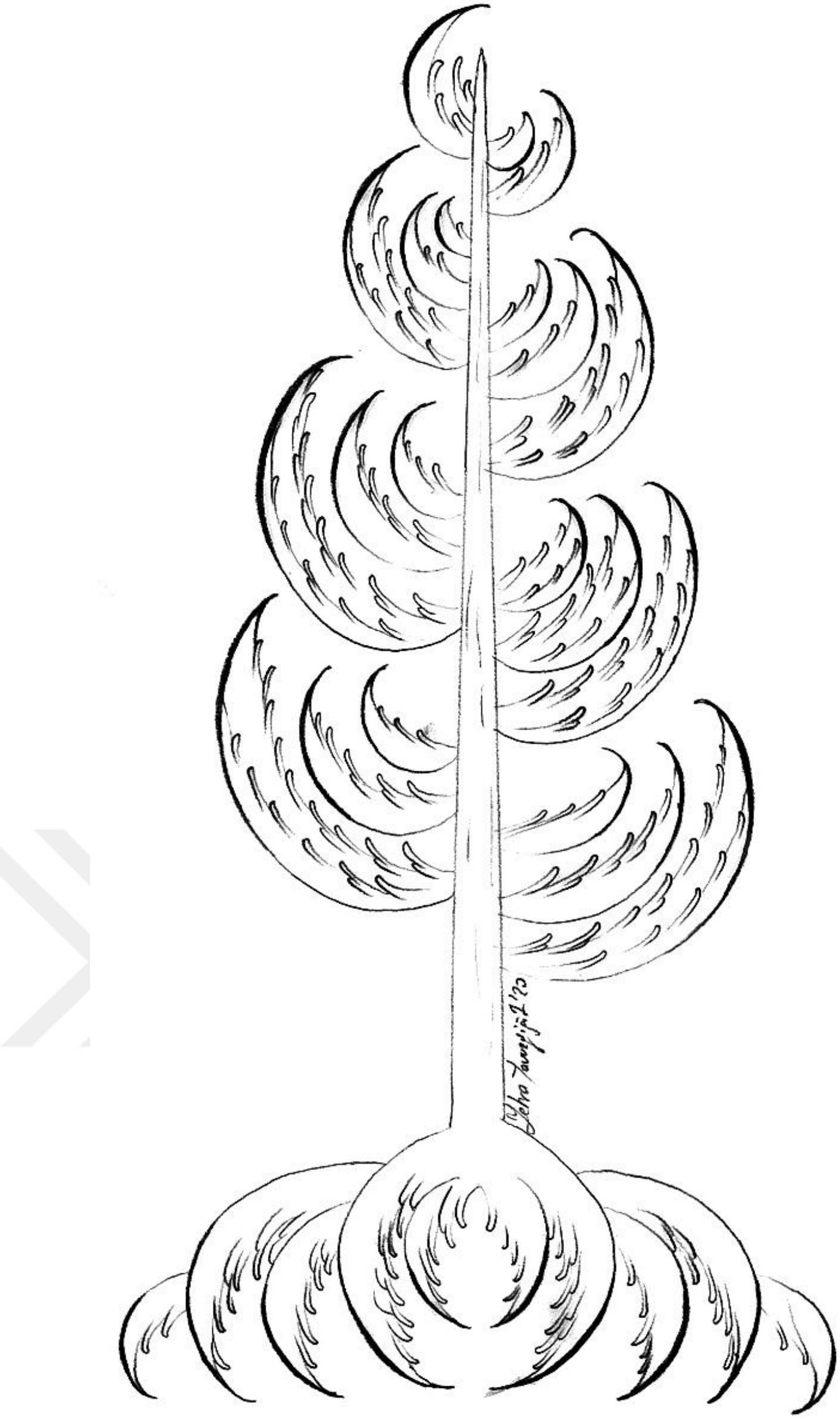

Çizim 20: Tasarım Çalışması 7'ye Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 21: Tasarım Çalışması 7

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 8

ESER ADI: Gizemli Ağaç

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, gümüş, siyah, bakır, kırmızı.

BOYUT: 30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem renkli pasparto üzerine bitkisel süslemeli ve stilize tarzda tasarlanmıştır. Tasarımın tümü hançer yapraklarıyla oluşturulmuştur. Osmanlı Dönemi süsleme tarzında ağırlıkla kullanılan ve Nakkaş Osman'ın kullandığı bir tarz olan saz yolu üslubundan esinlenilerek çalışılmıştır. Bu üslupta kalın ve iri hançer yaprakların kullanımı yaygındır. Osmanlı ve Selçuklu Dönemi hayat ağacı süslemelerinde de hançer yapraklarla oluşturulmuş özellikle stilize tarzda eserler vardır.

Tasarım tam simetrik kompozisyona sahiptir. Ancak aralarda görünen figürler simetrik düzeni dağıtarak tasarıma asimetrik bir denge kazandırmıştır. Ortada siyah bir gövdeden yükselen ağaç dalları yaprakları taşımaktadır. Aşağı yönlü kıvrımlı yapraklar yeryüzünü, yukarı yönde uzanan yapraklar ise gökyüzünü temsil etmektedir. Ağacın kökünde bulunan sarı renkli 2 küçük süsleme ise hayat ağacından akan hayat suyunun temsilidir. Kökte bulunan hareketli hançer yapraklar da ağacın kökünü oluşturmuştur. Aralardan geçen ince kıvrım dallarda ağaç kökünü daha natüralist hale getirmiştir. Yaprakların aralarından beliren figürler, hayat ağacının mitolojideki ayrılmaz elemanı olan Zümrüdü Anka kuşuna aittir. Bu minik süslemelerin küçük ve arka planda olması bizim görmediğimiz ancak varlığını kabul ettiğimiz efsanevi yaratıkların varlığını temsil etmektedir. Ağacın gövdesindeki iri ve büyük Zümrüdü Anka kuşunun yönü ise ağaç köküdür. Bu kullanım ağaç kökünde olduğuna inanılan hayat suyuna ulaşmayı temsil etmektedir.

Çizim 22: Tasarım Çalışması 8'e Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

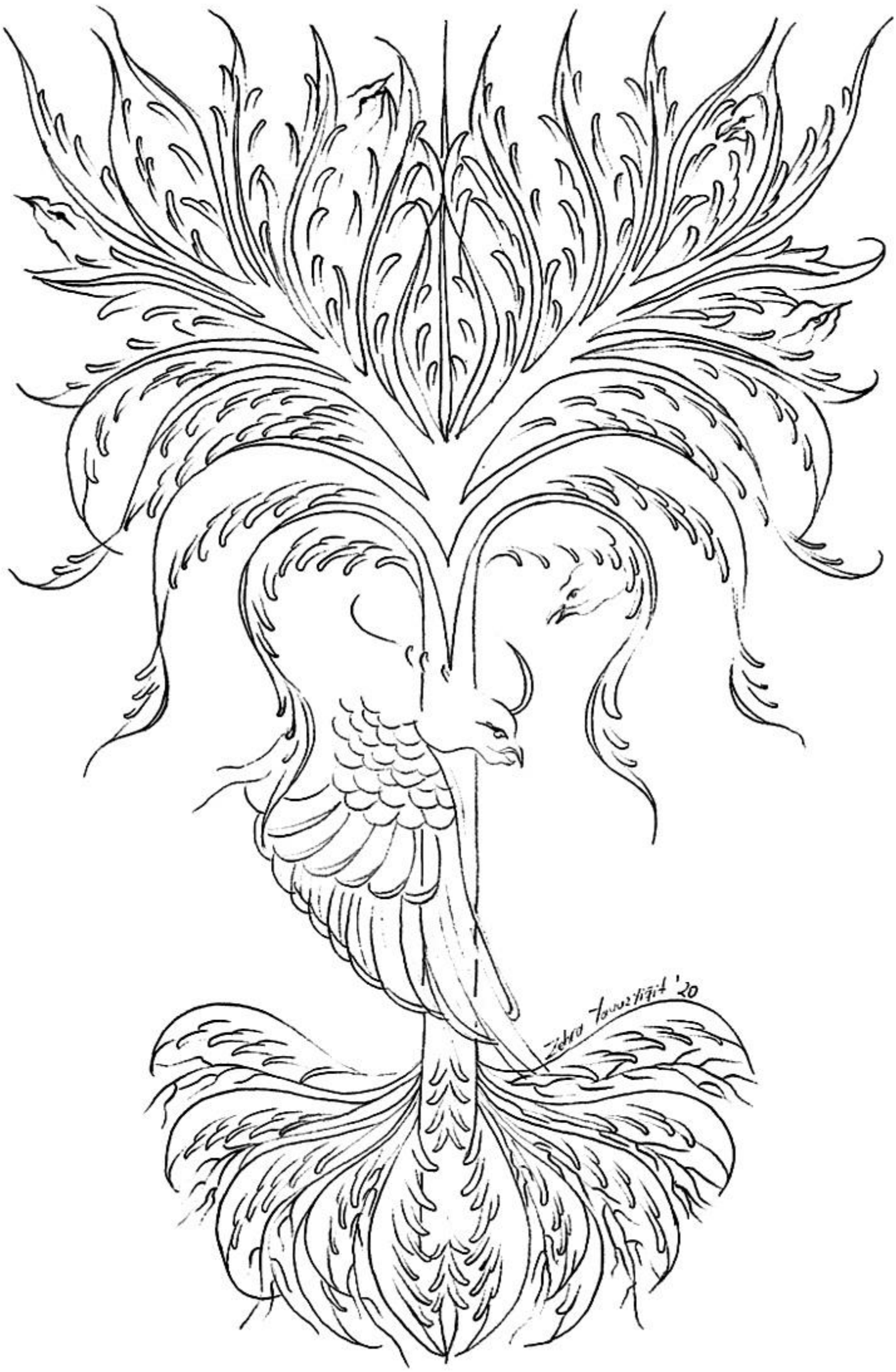

Çizim 23: Tasarım Çalışması 8'e Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 24: Tasarım Çalışması 8

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 9

ESER ADI: Saksıda Hayat Ağacı

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, siyah, bakır.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem renkli pasparto üzerine tamamen geometrik ve stilize tarzda tasarlanmıştır. En altta geometrik şeritlerle oluşturulmuş bir vazodan yükselen sekiz basamaklı bir hayat ağacı kompozisyonu görülmektedir. Sekiz basamak evrendeki sekiz gezegeni, ortadan yükselen diğer alan ise 9. Gezegeni temsil etmektedir. Tasarım bütünündeki hayat ağacının temsil ettiği Gezegen ise yaşamın olduğu Dünya'dır. Sağda ve solda dörder kollu üstte de tek kollu toplamda dokuz kollu hayat ağacı tasarımı çalışılmıştır. Dokuz kol burada da dokuz gezegenin simgesidir. Bu kolları taşıyan ortadaki gövde gezegenlerin ve hayat ağacının içinde bulunduğu evreni ve bu gezegenlerin hayat ağacıyla birlikteliğini temsil etmektedir. Tasarımda kullanılan sarı ve siyah renkler evrenin ışığını hayat ağacının verdiği ışığı, siyah renk ise karanlığı simgelemektedir. Ağaç dallarına oturmuş geometrik kuşlar da ölümü yaşayan bedenden ayrılmış ruhların astral seyahatte kullandıkları hayat ağacı inancını temsil etmektedir. Tüm bu süsleme unsurları hayat ağacının evrensel bir boyut taşıdığını ve ağacın hem Dünya hayatı ile hem öteki âlemle bağlantı kuran bir vasıta olduğunu vurgulamaktadır.

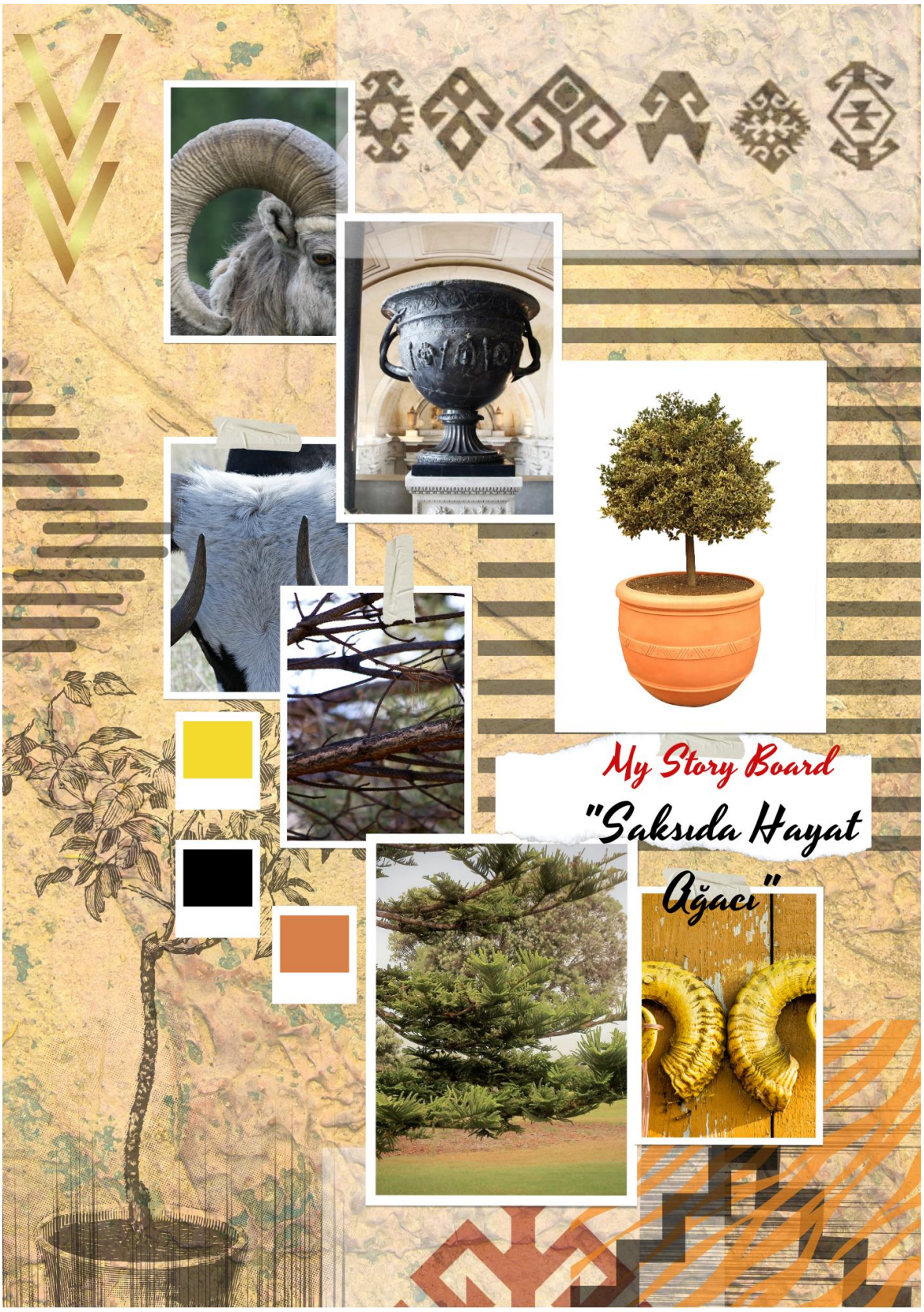

Çizim 25: Tasarım Çalışması 9'a Ait İlham (Hikâye Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

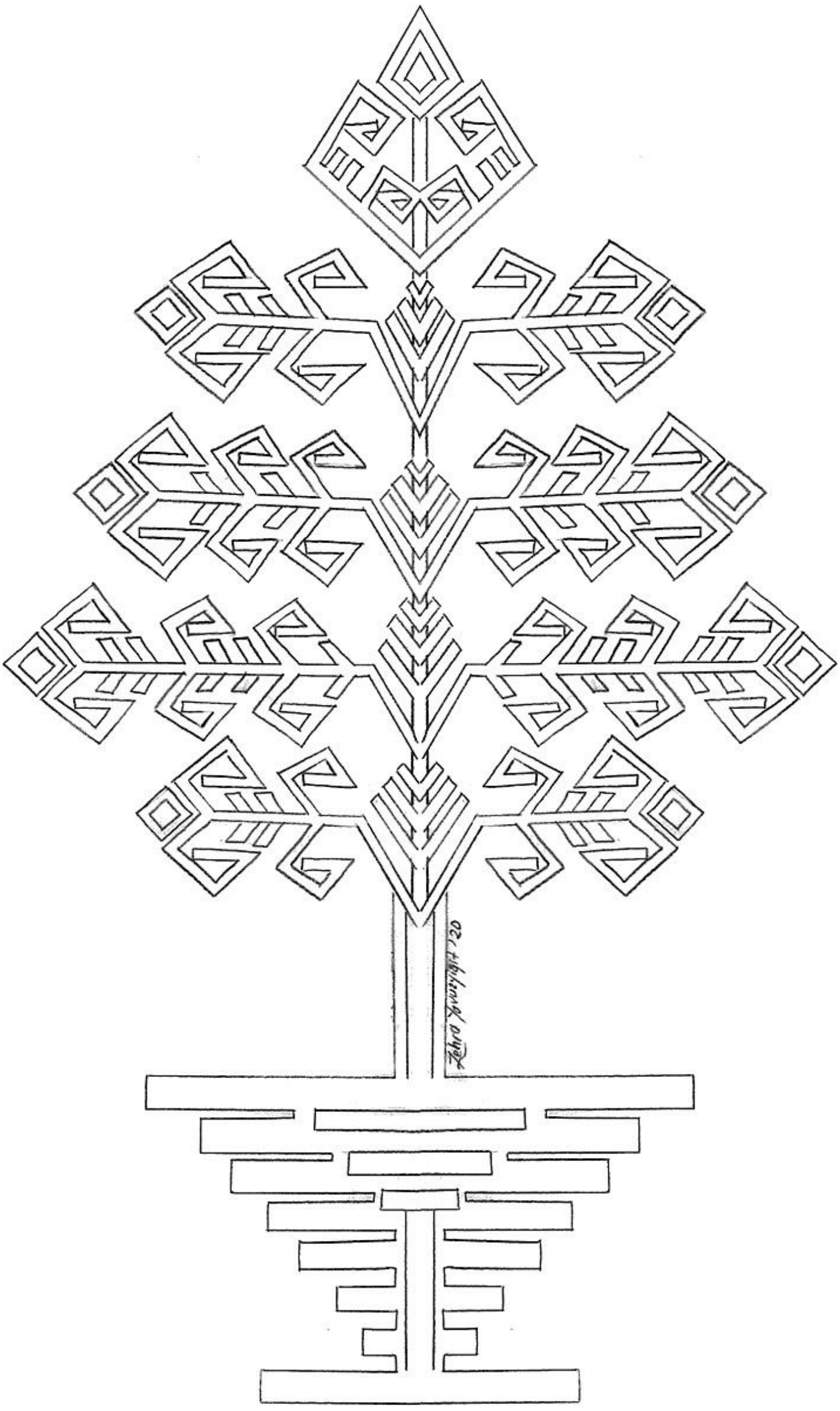

Çizim 26: Tasarım Çalışması 9'a Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 27: Tasarım Çalışması 9

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

TASARIM ÇALIŞMASI 10

ESER ADI: Simetrik Ağaç

TEKNİK: Sulandırma, tarama, tahrir, düz boyama.

RENK: Yaldız, siyah, bakır.

BOYUT:30*45 cm

KOMPOZİSYON:

Tasarım krem renkli pasparto üzerine geometrik ve stilize tarzda tasarlanmıştır. Tasarımda bereket öğesi olan başak ve bereket kaynağı olan hayat ağacının benzerliğinden yola çıkılmış ve bu özelliğinden ilham alınmıştır.

Tasarımda ortada ince bir gövde ve ondan yükselen simetrik halde dikdörtgenlerin olduğu bölümler yer almaktadır. Ağacın üst kısmı ve kökü geometrik şekillerle oluşturulmuştur. Ağacın sağlı sollu kolları iç içe renkli geometrik şekillerle süslenmiştir. Bu kullanım yaşamın katlarını temsil etmektedir. Canlı yaşamının çeşitliliğin de simgesidir. En üstteki bütün haldeki siyah alan ise tekliği göstermektedir. Ağacın kökünde yer alan aşağı kıvrımlı dikdörtgenler yer altı dünyasının katlarını simgelemektedir. Ondan yükselen çizgisel siyah şeritler topraktan ve yer altından alınan vitamini, verimi ve üretkenliği temsil etmektedir. Ağacın dalları ve kökü kademeli ilerleyen basamak vazifesi görmektedir. Tasarım genel itibariyle köküyle yer altını; gövdesiyle yeryüzünü ve canlı yaşamını; üst tarafıyla ise Dünya üstü yaşama geçiş yollarını simgelemektedir.

Çizim 28: Tasarım Çalışması 10'a Ait Hikâye (İlham) Panosu

(Tasarımlar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)

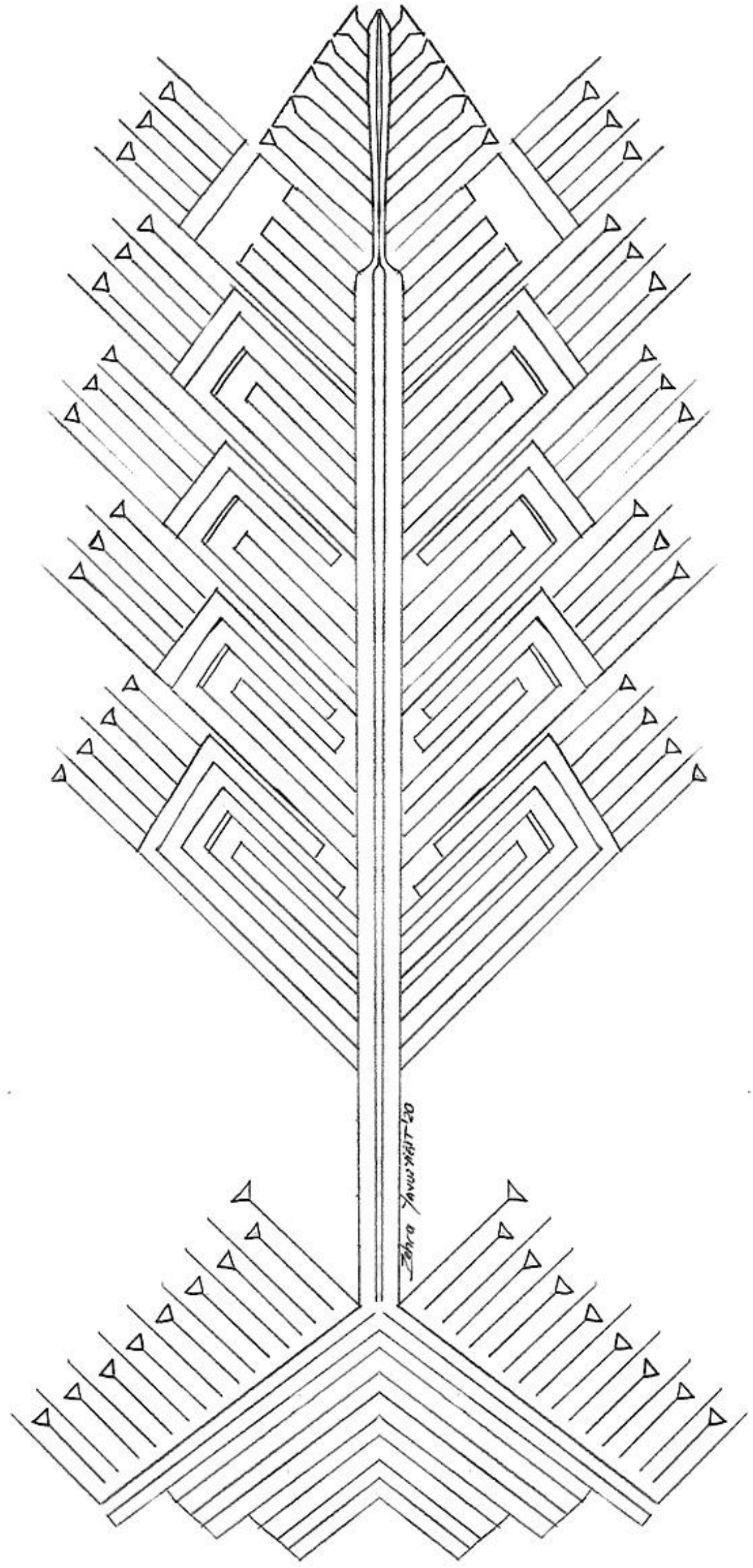

Çizim 29: Tasarım Çalışması 10'a Ait Desen Paftası

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

Çizim 30: Tasarım Çalışması 10

(Tasarımlar, Uygulamalar, Görseller Yazarın Bilgisi Olmadan Hiçbir Şekilde Kullanılamaz)
(Tüm Hakları Zehra Pala Yavuzyiğit'e Aittir)

6. DEĞERLENDİRME

Anadolu Coğrafyasında "Hayat Ağacı" Motifi, Tasarım Özellikleri ve Özgün Yorumlamalar konulu bu tez çalışmasında 227 eser çalışmaya dâhil edilerek incelenmiştir. İncelenen eserlerin tarihi, dönemi, türü, malzemesi, teknik özellikleri ayrıntılı şekilde paylaşılmıştır. Eserlerin kompozisyon tanımları yapılarak kullanılan motifler de belirlenmiştir. Tespit edilen ağaç türleri, süsleme özellikleri gibi unsurlar ortaya konulmuştur. Bu bilgilerden sonra eserler tasarım ilkelerine göre de incelenmiştir. Tekrar, Ritim, Uyum, Denge, Uygunluk, Vurgu, Koram, Egemenlik, Zıtlık ilkelerine göre eserler tek tek ve ayrıntılı şekilde analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında çok çeşitli tekniklerden ve farklı sanat dallarından eserlere yer verilmiştir. İslamiyet öncesi dönem, İslamiyet sonrası dönem, Cumhuriyet dönemi olmak üzere bulgular üç gruba ayrılmıştır. Bu bölümler de kendi içinde gruplandırılmıştır. Alfabetik sıraya göre; ilk grup Fonetik Sanatlardan oluşmaktadır. Bu bölümde Divan Şiiri, Müşeccer Şiirler yer almaktadır. İkinci ana başlık Görsel/Plastik Sanatların olduğu bölümdür. Bu bölüm de alfabetik sıraya göre; Ahşap Sanatı, Kitap Sanatı (Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru), Maden Sanatı, Resim Sanatı, Taş Sanatı (Mimari), Tekstil Sanatı (Halı, Kilim, Kumaş, Örgü), Toprak Sanatı (Seramik, Çini), Üç Boyutlu Süsleme Sanatı (Nahıl) olarak gruplandırılmıştır.

İslamiyet öncesi döneme ait 46 eser, İslamiyet sonrası döneme ait 136 eser, Cumhuriyet dönemine ait ise 45 eser çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bulgular bölümünde incelenen eserler sıralanırken ilk olarak yukarıda bahsedilen sanat dallarına göre gruplandırma yapılmıştır. Ardından eserler kendi içinde tekrar sıralandırılmıştır. Bu ikinci sıralama ise eserlerin tarihine göredir. Milattan önce ve sonra, yüzyıllar kronolojik olarak en eski tarihten en yeni tarihe göre sıralanmış ve bulgular bölümüne yerleştirilmiştir. Tüm eserlerin özellikleri ve detayları ayrıntılı şekilde tablolara işaretlenmiştir.

6.1. İncelenen Eserlerin Teknik Özellikleri

6.1.2. İncelenen Eserlerin Tarihi

Divan Şiiri-Müşeccer Şiir türü, çeşitli yazı türleriyle ağaç formu oluşturmaya dayanan bir tekniktir. Çalışma kapsamında incelenen eserler içinde Divan Şiiri-Müşeccer eserlerin sadece İslamiyet sonrası dönemde olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen eserler (milattan önce-milattan sonra) yüzyıllarla tarihlendirilmiştir. Bu başlık altındaki eserlerin yüzyıllarına bakıldığında; 7 eser Osmanlı dönemine aittir. 16. yüzyıla ait 3 eser (Örnek 47, 48, 49), 18. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 50), 19. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 51, 52), 20. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 53) bulunmaktadır. Toplam 7 eser incelenmiştir.

Ahşap sanatı içinde; İslamiyet öncesi döneme ait 1 eser (Örnek 1) milattan önce 7. yüzyıla aittir. İslamiyet sonrası döneme ait 1 eser (Örnek 54) 15. yüzyıla ait, 2 eser ise (Örnek 55, 56) 18. yüzyıla aittir. Cumhuriyet dönemine ait ahşap eserlerin tarihine bakıldığında 1 eser (Örnek 183) 19. yüzyıla ait, 4 eser (Örnek 184-187), 20. yüzyıla ait, 4 eser ise (Örnek 188-191) 21. yüzyıla aittir. Toplam 13 ahşap eser incelenmiştir.

Kitap sanatları başlığı altında incelenen eserler İslamiyet sonrası döneme ve Cumhuriyet dönemine aittir. İslamiyet sonrası döneme ait 25 eser, Cumhuriyet dönemine ait 20 eser Kitap Sanatına aittir. Bu kapsamda incelenen toplam 42 eser bulunmaktadır. İslamiyet öncesi dönemde ise kitap sanatı örneği yoktur. Kitap sanatları dâhilindeki eserler 13.-21. yüzyıllarla tarihlenmektedir. Eserler içinde 13. yüzyıla ait 12 eser (Örnek 57-68), 14. yüzyıla ait 3 eser (Örnek 69, 70, 71), 16. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 72, 73), 17. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 74), 18. yüzyıla ait 5 eser (Örnek 75-79), 19. yüzyıla ait 10 eser (Örnek 80, 81, 192-199), 21. yüzyıla ait 12 eser (Örnek 200-211) bulunmaktadır.

Maden sanatı başlığı altında İslamiyet öncesi döneme ait 18 eser, İslamiyet sonrası döneme ait 10 eser, Cumhuriyet dönemine ait 5 eser bulunmaktadır. Maden sanatı içinde milattan önce ve milattan sonra çeşitli yüzyıllarla tarihlendirilen eserler yer almaktadır. İslamiyet öncesi döneme ait eserler milattan öncedir. 15. yüzyıla ait 4 eser (Örnek 2, 3, 4, 17), 10. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 8), 9. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 9), 8. yüzyıla ait 5 eser (Örnek 5, 10, 11, 12, 13), 7. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 14), 6. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 6, 18), 4. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 7), 2. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 15, 16) bulunmaktadır. 19. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 212, 213), 20. yüzyıla ait 3 eser (Örnek 214, 215, 216) bulunmaktadır.

Resim sanatına ait eserlerin tarihine bakıldığında 19 eserin (Örnek 217-221) tamamının 20. yüzyıla ait oldukları görülmektedir.

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde 27 eser (Örnek 20-46), İslamiyet sonrası dönemde 34 eser (Örnek 92-125), Cumhuriyet dönemine ait 2 eser (Örnek 222, 223) yer almaktadır. Eserlerin tarihlerine bakıldığında; İslamiyet öncesi döneme ait eserlerin tarihi milattan önceye, diğer dönemler ise milattan sonraya tarihlendirilmektedir. 17. yüzyıla ait 3 eser (Örnek 20, 21, 22), 9. yüzyıla ait 5 eser (Örnek 23-25, 36, 37), 8. yüzyıla ait 7 eser (Örnek 26-29, 34, 38, 39), 6. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 30, 46), 10. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 32, 33), 4. yüzyıl ait 2 eser (Örnek 31, 45), 7. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 35, 40), 5. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 41, 42), 13. yüzyıla 1 eser (Örnek 43), 11. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 44) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait eserler tarihlerine göre gruplandırıldığında; 13. yüzyıla ait 9 eser (Örnek 92-95, 102-104), 16. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 46, 109), 15. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 107, 108), 11. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 47), 12. yüzyıla ait 3 eser (Örnek 99, 100, 101), 14. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 98), 18. yüzyıla ait 11 eser (Örnek 110-120), 19. yüzyıla ait 5 eser (Örnek 121-125) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemi eserleri 2 adettir. 2 eser de (Örnek 222, 223) 20. yüzyıla tarihlenmektedir.

Tekstil sanatı alanına giren eserler içinde İslamiyet öncesi dönem ve Cumhuriyet dönemine ait eser bulunmamaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait tekstil sanatı eserlerin tarihine bakıldığında; 11. yüzyıla ait 1 eser (Örnek 126), 13. yüzyıla ait 4 eser (Örnek 127-130), 16. yüzyıla ait 4 eser (Örnek 131-134), 17. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 135, 136), 18. yüzyıla ait 11 eser (Örnek 137-147), 19. yüzyıla ait 10 eser (Örnek 148-157) bulunmaktadır.

Toprak sanatına ait eserler sadece İslamiyet sonrası dönemde bulunmaktadır. İncelenen eserlerin tarihlerine bakıldığında; 12. yüzyıla ait 10 eser (Örnek 158-167), 13. yüzyıla ait 8 eser (Örnek 168-175), 15. yüzyıla ait 5 eser (Örnek 176-180), 18. yüzyıla ait 2 eser (Örnek 181, 182) bulunmaktadır.

Nahıl sanatı kapsamında incelenen 4 eser 20. yüzyılla tarihlenmektedir.

6.1.3. İncelenen Eserlerin Dönemi

Fonetik sanatlar kapsamında incelenen 7 Divan Şiiri-Müşeccer eserin (Örnek 47-53) tamamı Osmanlı dönemine aittir.

Ahşap sanatı başlığı altında İslamiyet öncesi-sonrası dönem ve Cumhuriyet dönemine ait eserler bulunmaktadır. İslamiyet öncesi döneme ait 1 eser Frigya dönemine (Örnek 1), İslamiyet sonrası döneme ait 3 eser Osmanlı dönemine (Örnek

54, 55, 56) aittir. Cumhuriyet dönemine ait ise 9 eser (Örnek 183-191) bulunmaktadır.

Kitap sanatları kapsamında incelenen eserlerin dönemlerine bakıldığında; Anadolu Selçuklu dönemine ait 6 eser (Örnek 57-62), Osmanlı dönemine ait 19 eser (Örnek 63-73), Cumhuriyet dönemine ait 17 eser (Örnek 192-211) bulunmaktadır.

Maden sanatı kapsamında incelenen eserler geniş bir tarihi alan seçildiği için birçok dönemi içine almaktadır. İslamiyet öncesi dönemde; Hitit dönemine ait 5 eser (Örnek 2-6), Frig Dönemine ait 1 eser (Örnek 7), Urartu dönemine ait 9 eser (Örnek 8-16), Asur dönemine ait 1 eser (Örnek 17), Neo-Babil dönemine ait 1 eser (Örnek 18) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası döneme bakıldığında; Artuklu dönemine ait 1 eser (Örnek 82), Anadolu Selçuklu dönemine ait 7 eser (Örnek 83-89), Osmanlı dönemine ait 2 eser (Örnek 90, 91) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemine ait 4 eser (Örnek 212-216) bulunmaktadır.

Resim sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı Cumhuriyet dönemine aittir (Örnek 217-221).

Taş sanatı kapsamında incelenen eserler dönemlerine göre sıralandığında; İslamiyet öncesinde; Hitit dönemine ait 11 eser (Örnek 20-30), Frig dönemine ait 1 eser (Örnek 31), Urartu dönemine ait 4 eser (Örnek 32-35), Asur dönemine ait 7 eser (Örnek 36-42), Bizans dönemine ait 3 eser (Örnek 43, 44, 45), Babil dönemine ait 1 eser (Örnek 46) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait eserler dönemlerine göre sıralandığında; Saltuklu dönemine ait 1 eser (Örnek 92), Artuklu dönemine ait 2 eser (Örnek 93, 94), Beylikler dönemine ait 2 eser (Örnek 95, 96), Büyük Selçuklu dönemine ait 1 eser (Örnek 97), İlhanlı dönemine ait 1 eser (Örnek 98), Anadolu Selçuklu dönemine ait 9 eser (Örnek 99-107), Osmanlı dönemine ait 18 eser (Örnek 108-125) bulunmaktadır. İncelenen eserler içinde 2 taş eser (Örnek 222, 223) ise Cumhuriyet dönemine aittir.

Tekstil eserleri dönemlerine göre sıralandığında; Büyük Selçuklu dönemine ait 1 eser (Örnek 126), Anadolu Selçuklu dönemine ait 3 eser (Örnek 127, 128, 129), Osmanlı dönemine ait 28 eser (Örnek 130-157) bulunmaktadır. Tekstil sanatı kapsamında incelenen eserler dönemsel özelliklerine göre genel bir çerçevede şu şekilde gruplandırılabilir; Büyük Selçuklu dönemine ait 10 eser (Örnek 158-167),

Anadolu Selçuklu dönemine ait 8 eser (Örnek 168-175),Osmanlı dönemine ait 7 eser (Örnek 176-182) bulunmaktadır. Tüm eserler İslamiyet sonrası döneme aittir.

Nahıl sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı Cumhuriyet dönemine aittir (Örnek 224-227).

6.1.4. İncelenen Eserlerin Türü

Divan Şiiri kapsamında incelenen eserlerin tamamı Divan Şiiri-Müşeccer (Örnek 47-53) Şiir grubuna dâhildir.

Ahşap sanatı kapsamında İslamiyet öncesi döneme ait 1 eserin (Örnek 1) panel türünde olduğu görülmektedir. İslamiyet sonrası döneme ait 1 eser (Örnek 54) ahşap sütun, 2 eser (Örnek 55-56) mücevher kutusudur. Cumhuriyet dönemine ait eserler içinde 1 sandık (Örnek 183), 4 baskı kalıbı (Örnek 184-187), 4 heykel (Örnek 188-191) örneği bulunmaktadır.

Kitap sanatları başlığı altında halı, kumaş, örgü dallarında eserler bulunmaktadır. Kitap sanatı kapsamında incelenen eserlerin türleri çeşitlilik göstermektedir. Minyatür sanatına ait 16 eser (Örnek 57-61,64-73,192), Hat sanatına ait Hilye-i Şerif, Hilye-i Saadet, Esma-i Nebi türlerinde 8 eser (Örnek 62, 75, 81), Müsemma Levha, Celi Sülüs türünde 8 eser (Örnek 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200) bulunmaktadır. Tuğra türünde 1 eser (Örnek 74), Ebru sanatı türünde 12 eser (Örnek 200-211) bulunmaktadır.

Maden sanatı kapsamında incelenen eserlerin türleri çeşitlilik göstermektedir. İslamiyet öncesi döneme ait madeni eserler türlerine göre sıralandığında; 1 eser mühür (Örnek 2), 3 eser panel (Örnek 3, 4, 5), 2 eser metal kask (Örnek 6, 8), 1 eser taç (Örnek 7), 1 eser miğfer (Örnek 9), 1 eser demir bakraç (Örnek 10), 2 eser metal kemer (Örnek 11, 12), 4 eser takı (Örnek 13, 14, 16, 17), 1 eser yüzük (Örnek 17), 1 eser frontleet (Örnek 15), 2 eser silindir kab (Örnek 18, 19) türündedir. İslamiyet sonrası dönemdeki eserlerin türlerine bakıldığında; 1 eser ibrik (Örnek 82), 1 eser ayna (Örnek 83), 1 eser aplik (Örnek 84), 1 eser yüzük (Örnek 85), 2 eser levha-panel (Örnek 86, 87), 2 eser buhurdanlık (Örnek 88, 89), 1 eser kâse (Örnek 90), 1 eser ayna mahfazası (Örnek 91) türündedir. Cumhuriyet dönemi eserlerinin türüne bakıldığında; 1 eser (Örnek 212) sini, 1 eser duvar panosu (Örnek 213), 1 eser kulplu stil (Örnek 214), 2 eser ise (Örnek 215, 216) baskı kalıbıdır.

Resim sanatı kapsamında incelenen eserlerin türleri yağlıboya ile boyama yapılan resimlerdir (Örnek 217-221).

İslamiyet öncesi döneme ait taş eserler türlerine göre gruplandırıldığında; sivil mimari ve taş eserlerle oluşturulmuş örneklerin olduğu görülmektedir. Sivil mimari türünde 2 eser (Örnek 32, 35) bulunmaktadır. Dini mimari türünde eser ise yoktur. İncelenen bu eserlerde kendi içinde türlerine göre ayrılmaktadır. 20 eser panel (Örnek 20-31, 33, 34, 36, 37, 40, 42, 43, 45), 1 eser anıt (Örnek 29), 1 eser duvar resmi (Örnek 32), 1 eser lahit-mezar taşı (Örnek 35), 1 eser delikli amulet (Örnek 38), 2 eser tablet (Örnek 39, 41), 1 eser terakotan (Örnek 44), 1 eser mühür (Örnek 46) türündedir. İslamiyet sonrası döneme ait taş eserler içinde dini mimari, sivil mimari ve taş malzemeyle oluşturulmuş diğer eserler bulunmaktadır. Dini mimari türünde 9 eser (Örnek 92, 95, 96, 98, 103, 104, 106, 107), sivil mimari türünde 9 eser (Örnek 93, 97, 108, 109, 105, 120-124) bulunmaktadır. Diğer eserler ise mimariden bağımsız olarak taş malzemeyle yapılmış eserlerdir. İncelenen bu eserler de kendi içinde türlerine göre ayrılmaktadır. 20 eser taç kapı ve duvar süslemesi (Örnek 92, 95, 96, 98, 103, 104, 105, 106, 107, 110-119, 120), 4 eser mezar taşı (Örnek 93, 97, 123, 125), 1 eser mezar anıtı-kümbet (Örnek 105),7 eser çeşme (Örnek 108, 109, 121-125), 2 eser panel (Örnek 99-102),1 eser küp (Örnek 94) türündedir. Cumhuriyet dönemine ait 2 taş eser sivil mimari örneğidir. 1 eser anıt türünde (Örnek 233), 1 eser (Örnek 234) ise mezar taşı türündedir.

Tekstil sanatı kapsamında incelenen eserler içine 1 eser bornoz (Örnek 126), 9 eser kumaş örtü (Örnek 127, 135, 136, 138, 139, 140, 143, 156, 157), 8 eser seccade (Örnek 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151), 3 eser uçkur (Örnek 152, 153, 154), 1 eser cepken (Örnek 141), 1 eser kese (Örnek 142), 1 eser yelek (Örnek 155), 2 eser kaftan (Örnek 130, 131), 1 eser tirkeş-barutluk (Örnek 137) türündedir. Bu eserler içinde sanat dallarına göre; 9 eser (Örnek 128, 129, 132, 133, 134, 144, 147, 150, 151) halı sanatına, 19 eser (Örnek 127, 130, 131, 135, 136, 138, 139, 140, 143, 145, 146, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 156, 157) kumaş sanatına aittir.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserler türlerine göre gruplandırıldığında; tabak türünde 9 eser (Örnek 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167), panel türünde 13 eser (Örnek 159, 168-175, 177-180), ibrik türünde 1 eser

(Örnek 181), matara türünde 1 eser (Örnek 182), vazo türünde 1 eser (Örnek 176) bulunmaktadır.

Nahıl sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı Nahıl türünde 3 boyutlu eserdir (Örnek 236-240).

6.1.5. İncelenen Eserlerin Tekniği

Divan Şiiri kapsamında incelenen eserler (Örnek 47-53) kâğıt malzeme üzerine mürekkep veya boya kullanılarak yapılmıştır. Bu nedenle tekniği boyama tekniğidir.

İncelenen ahşap eserlerin tekniğine bakıldığında İslamiyet öncesi döneme ait 1 eser (Örnek 1) hem kabartma hem de boyama tekniği ile, İslamiyet sonrası döneme ait 1 eser (Örnek 54) kabartma tekniği ile, 2 eser sedef kakma tekniği ile (Örnek 55, 56), Cumhuriyet dönemine ait 1 eser (Örnek 183) sedef kakma tekniği ile, 4 eser (Örnek 184, 185, 186, 187) kabartma-oyma tekniği ile, 4 eser (Örnek 188-191) oyma tekniği ile oluşturulmuştur.

Kitap sanatları, içinde pek çok tekniği barındıran çeşitlilik göstermektedir. 2 boyutlu sanat eseri olan Kitap sanatları; Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru, Cilt, Deri, K'atı sanatını kapsamaktadır. Genel çerçevede yüzey süsleme tekniği olan boyama teknikleriyle yapılan bu sanatlarda tarama, noktalama, gölgeleme, sulandırma, tahrir vb. yöntemler kullanılmaktadır. Bu çalışmada incelenen eserlerde Hat ve Minyatür eserler boyama tekniği ile (Örnek 57-81,192-199) çalışılmıştır. Ebru eserler ise hafif, çiçekli, şal, battal ebru teknikleriyle (Örnek 200-211) oluşturulmuştur. İslamiyet sonrası dönemde 25 eser (Örnek 57-81), Cumhuriyet döneminde ise 17 eser (Örnek 192-211) kitap sanatı kapsamında incelenmiştir.

Maden sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserlerde döküm tekniği 1 eserde (Örnek 2), dövme tekniği 1 eserde (Örnek 3), kabartma tekniği 9 eserde (Örnek 4-10, 12-14, 16, 18), kazıma tekniği 11 eserde (Örnek 8, 9-19) kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait eserlerde kazıma tekniği 4 eserde (Örnek 82, 87, 89, 90), kabartma tekniği 5 eserde (Örnek 83, 84, 86, 87, 91), ajur tekniği 3 eserde (Örnek 85, 88, 89) kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerin tekniğine bakıldığında; 2 eserde kazıma tekniği (Örnek 212, 214), 1 eserde kakma-kabartma tekniği (Örnek 213), 2 eserde oyma tekniği (Örnek 215, 216) kullanıldığı görülmektedir.

Resim sanatı kapsamında Cumhuriyet dönemine ait 5 eser yağlıboya ile yüzey süsleme yapılarak boyama tekniği ile çalışılmıştır (Örnek 217-221).

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi döneme ait eserler içinde 12 eserde kabartma tekniği (Örnek 20-31, 34, 35, 36, 37, 39-45), 2 eserde kazıma tekniği (Örnek 33, 46), 1 eserde (Örnek 38) kabartma-oyma tekniği kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait taş eserler içinde boyama tekniği ile oluşturulmuş 1 eser (Örnek 120), kabartma tekniği ile oluşturulmuş 33 eser (Örnek 92-119, 121-125) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemine ait 2 taş eser de (Örnek 222, 223) kabartma tekniği ile oluşturulmuştur.

İslamiyet sonrası dönemde görülen tekstil eserler teknik özelliklerine göre gruplandırıldığında; dokuma tekniği 14 eserde (Örnek 126-134, 144, 145, 147, 150, 151), nakış tekniği 19 eserde (Örnek 135-141, 143-146, 148, 149, 152-157), örgü tekniği 1 eserde (Örnek 142) kullanılmıştır.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserler teknik özelliklerine göre sıralandığında; sıraltı tekniği 18 eserde (Örnek 158-160, 168-182), sırüstü-minai tekniği 6 eserde (Örnek 161, 162, 164, 165, 166, 167), lüster tekniği 1 eserde (Örnek 163) kullanılmıştır.

Nahıl eserler kapsamında incelenen eserlerin tamamı karışık teknikle oluşturulmuştur (Örnek 224-227).

6.1.6. İncelenen Eserlerin Hammaddesi

Divan Şiiri kapsamında incelenen eserler kâğıt malzeme üzerine mürekkep veya boya kullanılarak yapılmıştır (Örnek 47-53). Bu nedenle hammaddesi kâğıttır.

Ahşap sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı ağaç malzemelidir. 2 eser (Örnek 55, 56) gül ağacından üretilmiştir. Diğer eserlerin hangi ağaç türünde oldukları ise belirsizdir.

Kitap sanatı kapsamında incelenen eserler kâğıt malzeme üzerine çeşitli boyalar kullanılarak yapılmıştır (Örnek 57-81, 192-211). Bu nedenle hammaddesi kâğıttır.

Maden sanatı başlığı altında pek çok türde malzemeyle oluşturulmuş sanat eserleri bulunmaktadır. Bu malzemeler bronz, tombak, gümüş, altın, demir, bakır, pirinç, metal, vb. şeklinde sıralanabilir. İslamiyet öncesi döneme ait eserlerde bakır 1 eserde (Örnek 2), altın 2 eserde (Örnek 3, 7), metal 7 eserde (Örnek 5, 6, 8, 11, 12,

18, 19), bronz 2 eserde (Örnek 9, 15), demir 1 eserde (Örnek 10), gümüş 4 eserde (Örnek 13, 14, 16, 17) kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait eserlerde pirinç 1 eserde (Örnek 82), bronz 2 eserde (Örnek 83, 84), altın 2 eserde (Örnek 85, 86), bakır 2 eserde (Örnek 88, 89), tombak 2 eserde (Örnek 87, 90), gümüş 1 eserde (Örnek 91) kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi eserleri içinde 2 eserde bakır (Örnek 212, 214), 1 eserde gümüş (Örnek 213), 2 eserde ise metal (Örnek 215, 216) malzeme kullanılmıştır.

Resim sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamında hammadde kâğıttır (Örnek 200-211).

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserlerin hammaddelerine bakıldığına; kaba taş 20 eserde (Örnek 20-31, 33, 34, 35, 38, 40, 43, 45, 46), kaymak taşı 2 eserde (Örnek 36, 37), fildişi 3 eserde (Örnek 39, 41, 42), mermer 1 eserde (Örnek 44), alçı taşı 1 eserde (Örnek 32) kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait taş eserlerin hammaddelerine bakıldığına; kaba taş 25 eserde (Örnek 92-99, 102-107, 109-119), kireç taşı 2 eserde (Örnek 100, 101), alçı taşı 1 eserde (Örnek 120), lüle taşı 1 eserde (Örnek 108), mermer 6 eserde (Örnek 108, 121-125) kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemine ait taş eserlerin hammaddelerine bakıldığına; 2 eserin de (Örnek 222, 223) kaba taş malzemeli olduğu görülmektedir.

Tekstil sanatı kapsamında İslamiyet sonrası döneme ait eserlerin hammaddesine bakıldığında; ipek 7 eserde (Örnek 126, 140, 143, 145, 148, 149, 157), temla 2 eserde (Örnek 130,131), yün 10 eserde (Örnek 128, 129, 132, 133, 134, 142, 144, 147, 150, 151), keten 6 eserde (Örnek 138, 152, 153, 154, 155, 156), kadife 2 eserde (Örnek 137, 141) kullanılmıştır.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserlerin (Örnek 158-168, 175, 176, 177-180) hammaddesi topraktır.

İncelenen Nahıl eserlerin tamamında temel malzeme balmumudur. Süslemelerinde ise boncuk, kâğıt, kumaş, kurdele vb. malzemeler kullanılmıştır (Örnek 224-227).

6.2. İncelenen Eserlerin Tasarım Özellikleri

6.2.1.İncelenen Eserlerin Kompozisyonu ve Süsleme Özellikleri

İncelenen Divan Şiiri türündeki eserlerde simetrik kompozisyonlu 1 eser

(Örnek 50), göreceli simetrik kompozisyonlu ise 6 eser (Örnek 47, 48, 49, 51 52, 53) bulunmaktadır. 7 eserin tamamı yazılı süslemeye sahiptir.

Ahşap sanatı kapsamında incelenen 13 eserin süsleme özelliklerine bakıldığında; simetrik, göreceli simetrik ve asimetrik kompozisyonlu oldukları ve bitkisel, figürlü, geometrik süslemeye sahip oldukları görülmektedir. Simetrik kompozisyonlu 7 eser (Örnek 1, 54, 55, 56, 183, 185, 187), göreceli simetrik kompozisyonlu 1 eser (Örnek 187, 189), asimetrik kompozisyonlu ise 5 eser (Örnek 184, 186, 188, 190, 191) bulunmaktadır. Bitkisel süslemeli 11 eser (Örnek 1, 54, 55, 56, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191), figürlü süslemeye sahip 2 eser (Örnek 1, 190), geometrik süslemeye sahip 2 eser (Örnek 183, 190) bulunmaktadır. İslamiyet öncesi dönemde 1 eser (Örnek 1), İslamiyet sonrası dönemde 3 eser (Örnek 54, 55, 56), Cumhuriyet döneminde 9 eser (Örnek 183-191) ahşap sanatı kapsamında incelenmiştir.

Kitap sanatı kapsamında incelenen eserlerde simetrik kompozisyonlu 3 eser (Örnek 193, 195, 196), göreceli simetrik kompozisyonlu ise 22 eser (Örnek 62, 64-81, 197, 198, 199, 201, 202) bulunmaktadır. Asimetrik kompozisyonlu 14 eser (Örnek 57-61, 63, 69, 70, 71, 74, 192, 194, 197, 200, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211) bulunmaktadır. Bitkisel süslemeye sahip 34 eser (Örnek 57-71, 73-81, 192, 200-211), figürlü süslemeye sahip 14 eser (Örnek 58-61, 63, 64, 67, 69-73, 203, 206), geometrik süslemeye sahip 13 eser (Örnek 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 72, 75, 76, 77-81), yazılı süslemeye sahip 23 eser (Örnek 61, 62, 63, 65-68, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81,192-199), nesneli süslemeye sahip 3 eser (Örnek 76, 77, 80), sembolik süslemeye sahip 1 eser (Örnek 73), mimari süslemeye sahip 1 eser (Örnek 62) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası dönemde 25 eser (Örnek 57-81), Cumhuriyet döneminde 17 eser (Örnek 192-211) kitap sanatı kapsamında incelenmiştir.

İncelenen madeni eserlerin kompozisyon ve süsleme özellikleri dönemlere göre değişiklik göstermektedir. İslamiyet öncesi döneme ait eserlere bakıldığında; simetrik kompozisyonlu 15 eser (Örnek 2, 3, 5-15, 17, 19), göreceli simetrik kompozisyonlu 1 eser (Örnek 18), asimetrik kompozisyonlu ise 1 eser (Örnek 16) bulunmaktadır. Geometrik süslemeli 9 eser (Örnek 2, 6, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17), bitkisel süslemeli 11 eser (Örnek 3, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19), figürlü süslemeli 16 eser bulunmaktadır (Örnek 2-10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18). İslamiyet

sonrası döneme ait eserlerde simetrik kompozisyonlu 9 eser (Örnek 82-86, 87, 88, 89, 90, 91), göreceli simetrik kompozisyonlu 1 eser (Örnek 87) bulunmaktadır. Asimetrik kompozisyonlu ise eser yoktur. Süsleme özelliklerine göre eserlere bakıldığında; bitkisel süslemeli 8 eser (Örnek 82, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 91), figürlü süslemeli 6 eser (Örnek 82-87), geometrik süslemeli 3 eser (Örnek 82, 84, 85), nesneli süslemeli 1 eser (Örnek 84, 85) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemi eserlerinin tamamında (Örnek 212-216) bitkisel süsleme ve simetrik kompozisyon olduğu görülmektedir. Nesneli süsleme ise 1 eserde (Örnek 212) görülmektedir.

Resim sanatı kapsamında incelenen eserlerde bitkisel süslemeli 12 eser (Örnek 217-221), figürlü süslemeye sahip 5 eser (Örnek 217-221), mimari süslemeye sahip 1 eser (Örnek 220) bulunmaktadır. Simetrik kompozisyonlu 3 eser (Örnek 216, 217, 219), asimetrik kompozisyonlu 5 eser (Örnek 217-221) bulunmaktadır.

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserler içinde simetrik kompozisyonlu 18 eser (Örnek 20, 21, 22, 25, 26, 28, 30-33, 35, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45), asimetrik kompozisyonlu 9 eser (Örnek 23, 24, 27, 29, 34, 36, 38, 42, 46) bulunmaktadır. Süsleme özelliklerine göre; bitkisel süsleme 25 eserde (Örnek 20-28,30-32, 34, 35, 36-46), figürlü süsleme 25 eserde (Örnek 20-28,30-32, 34, 35, 36-46), geometrik süsleme 2 eserde (Örnek 33, 46), nesneli süsleme 3 eserde (Örnek 22, 24, 32), yazılı süsleme 1 eserde (Örnek 29), sembolik süsleme 1 eserde (Örnek 46) görülmektedir. İslamiyet sonrası dönemde incelenen eserler içinde simetrik kompozisyonlu 21 eser (Örnek 92-96, 98, 101-109, 120, 121, 122, 123, 124, 125), yarı simetrik kompozisyonlu 6 eser (Örnek 99, 100, 110, 111, 115, 119), asimetrik kompozisyonlu 6 eser (Örnek 97, 112, 113, 117, 118, 124), raportlu kompozisyona sahip 2 eser (Örnek 114, 116) bulunmaktadır. Süsleme özelliklerine göre; bitkisel süsleme 29 eserde (Örnek 92-101-106, 108, 109, 110-125), figürlü süsleme 13 eserde (Örnek 92-, 102, 104, 105), nesneli süsleme 5 eserde (Örnek 94, 109, 112, 113, 125), geometrik süsleme 7 eserde (Örnek 95, 96, 98, 100, 107, 114, 121), yazılı süsleme 1 eserde (Örnek 93) görülmektedir. Cumhuriyet dönemine ait eserler içinde 1 eser göreceli simetrik (Örnek 222), 1 eser simetrik (Örnek 223) kompozisyonludur.

Tekstil sanatı kapsamında incelenen eserler içinde simetrik kompozisyonlu 25 eser (Örnek 126-129, 131, 132, 133, 135, 138-144, 146-151, 153-156), yarı simetrik kompozisyonlu 1 eser (Örnek 130), asimetrik kompozisyonlu 6 eser (Örnek 134,

136, 137, 145, 152, 157) bulunmaktadır. Süsleme özelliklerine göre; bitkisel süsleme 25 eserde (Örnek 126, 127, 131-141, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157), figürlü süsleme 7 eserde (Örnek 126, 127, 129, 135, 136, 140, 145), geometrik süsleme 10 eserde (Örnek 128, 129, 134, 139, 142, 144, 147, 150, 153, 154), mimari süsleme 2 eserde (Örnek 139, 149), nesneli süsleme 6 eserde (Örnek 125, 132, 134, 135, 138, 148) görülmektedir. Cumhuriyet dönemine ait 1 eser bitkisel süslemeli ve asimetrik kompozisyonludur.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserlerde simetrik kompozisyonlu 16 eser (Örnek 160, 168-182), yarı simetrik kompozisyonlu 9 eser (Örnek 158, 159, 161-167) bulunmaktadır. Süsleme özelliklerine göre; bitkisel süsleme (Örnek 158-182) 25 eserin tamamında kullanılmıştır. Figürlü süsleme 18 eserde (Örnek 158-175), nesneli süsleme 1 eserde (Örnek 176), yazılı süsleme 1 eserde (Örnek 164) kullanılmıştır.

Nahıl sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı asimetrik kompozisyonlu ve nesneli süslemelidir (Örnek 224-227).

6.1.1.6. İncelenen Eserlerin Biçimsel Özellikleri

Müşeccer eserlerin tamamında hayat ağacı tek olarak kullanılmıştır (Örnek 47-53).

Ahşap sanatı kapsamında İslamiyet sonrası döneme ait 3 eser (Örnek 54, 55, 56) tek olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemine ait 7 eser (Örnek 183, 185, 186, 187, 188, 189, 191) tek kullanılmıştır. İslamiyet öncesi döneme ait 1 eser (Örnek 1) başka motiflerle kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemine ait 2 eser (Örnek 184, 190) başka motiflerle beraber kullanılmıştır.

Kitap sanatı kapsamında İslamiyet sonrası döneme ait tek kullanılan 2 eser (Örnek 65, 66) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemine ait tek kullanılan 16 eser (Örnek 193-202, 204, 205, 206, 207, 208, 209) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait başka motiflerle kullanılan 15 eser (Örnek 57-64, 67-73) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemine ait başka motiflerle kullanılan 3 eser (Örnek 192, 203, 205, 206, 208, 210, 211) bulunmaktadır.

Maden sanatı kapsamında İslamiyet öncesi döneme ait tek kullanılan 3 eser (Örnek 2, 11, 19) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait tek kullanılan eser bulunmamaktadır. Cumhuriyet dönemine ait tek kullanılan 2 eser (Örnek 212, 213)

bulunmaktadır. İslamiyet öncesi döneme ait başka motiflerle kullanılan 15 eser (Örnek 3-10, 12-18) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait başka motiflerle kullanılan 10 eser (Örnek 82-91) bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemine ait başka motiflerle kullanılan 3 eser (Örnek 209, 210, 211) bulunmaktadır.

Resim sanatı kapsamında İslamiyet öncesi ve sonrası dönemden eser bulunmamaktadır. Cumhuriyet dönemine ait 5 eser (Örnek 217-221), bulunmaktadır. Bu eserler başka motiflerle beraber kullanılmıştır.

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi döneme ait 2 eser (Örnek 33, 40) tek olarak, 25 eser (Örnek 20-32, 34-39, 41-46) başka motiflerle kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait 11 eser (Örnek 96-104, 106, 108) tek olarak, 17 eser (Örnek 92-95, 97, 98, 102, 105, 107, 109, 110, 119, 121-125) başka motiflerle kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemine ait taş eserler içinde 2 eser (Örnek 222, 223) tek olarak kullanılmıştır.

Tekstil sanatı kapsamında İslamiyet sonrası döneme ait 2 eser tek olarak (Örnek 152, 156), 30 eser başka motiflerle (Örnek 126-151, 153-155, 157) kullanılmıştır.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı başka motiflerle kullanılmıştır (Örnek 158-182).

Nahıl sanatı kapsamında Cumhuriyet dönemine ait 4 eser bulunmaktadır. Bu eserlerin tamamı tek olarak tasarlanmıştır (Örnek 224-227).

6.2.3. İncelenen Eserlerde Kullanılan Motifler

Divan Şiiri türünde incelenen eserler şiir türünde olduğu için kullanılan motifleri yazılar oluşturmaktadır (Örnek 47-53).

Ahşap sanatı kapsamında incelenen eserlerde figürlü bezeme olarak keçi, bitkisel bezeme olarak kıvrım dallar, çiçekler, geometrik bezeme olarak beşgen, dörtgen, üçgen formlar kullanılmıştır (Örnek 1, 54-56, 183-191).

Kitap sanatı kapsamında incelenen eserlerde bitkisel bezemeli; ağaçlar, nar meyvesi, kıvrım dallar, hatai, goncagül, hançer yaprak, ökse otu, gül, sembolik bezemeli; bulut, melek, nesneli bezemeli; vazo, geometrik bezemeli; daire, yuvarlak, üçgen vb. şekilli motifler, figürlü bezemeli; insan, kuş, at, tavşan, yılan motifleri, mimari bezemeli cami, bina motifi görülmektedir (Örnek 57-81).

Maden sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde incelenen motifler bitkisel, figürlü, geometrik vb. bezemeye sahiptir. İslamiyet öncesi dönemde sfenks figürü 2 eserde (Örnek 3, 13), yılan figürü 1 eserde (Örnek 9), keçi figürü 3 eserde (Örnek 5, 6, 15, 16), boğa figürü 2 eserde (Örnek 12, 17), arslan figürü 1 eserde (Örnek 12), siren figürü 2 eserde (Örnek 12, 14), insan-Tanrı figürleri 5 eserde (Örnek 4, 6, 8, 13, 16), güneş diski 2 eserde (Örnek 9, 18) görülmektedir. Çintemani motifi ise (Örnek 17) 1 eserde görülmektedir. İslamiyet sonrası dönemde insan figürleri 4 eserde (Örnek 82, 84, 85, 87), sfenks figürü 2 eserde (Örnek 83, 86), kuş figürü 1 eserde (Örnek 87), karanfil-lale motifleri 1 eserde (Örnek 90), rumi motifi 2 eserde (Örnek 88, 91), boğa figürü 1 eserde (Örnek 86), goncagül-penç motifleri 1 eserde (Örnek 91) görülmektedir. Cumhuriyet dönemi eserlerinde vazo motifi 1 eserde (Örnek 209), stilize-bitkisel motifler ise 5 eserde (Örnek 209-213) görülmektedir.

Resim sanatı kapsamında incelenen eserlerde kadın-insan figürü 5 eserde (Örnek 217-221), bina motifi ise 1 eserde (Örnek 220) görülmektedir.

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserlerde çeşitli motifler kullanılmıştır. Boğa figürü 1 eserde (Örnek 20), Centaur 1 eserde (Örnek 21), Minotor 1 eserde (Örnek 22), Tanrı-insan figürü 11 eserde (Örnek 23, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 36, 37, 46), grifon figürü 3 eserde (Örnek 24, 34, 42), keçi figürü 2 eserde (Örnek 26, 41), kılıç motifi 1 eserde (Örnek 22), kova motifi 2 eserde (Örnek 24, 32), güneş diski 2 eserde (Örnek 28, 30, 37), arslan figürü 2 eserde (Örnek 35, 44), koç figürü 1 eserde (Örnek 38), satir figürü 1 eserde (Örnek 39), kuş-tavus kuşu figürü 3 eserde (Örnek 35, 43, 45), hilal motifi 1 eserde (Örnek 46), palmet motifi 4 eserde (Örnek 35, 40, 41, 43), kıvrım dal-çiçek-yaprak motifleri 4 eserde (Örnek 32, 39, 40, 45) görülmektedir. İslamiyet sonrası dönemde ejder figürü 2 eserde (Örnek 92, 96), çift başlı kartal figürü 4 eserde (Örnek 92, 98, 104, 105), insan figürleri 3 eserde (Örnek 93, 94, 101), saksı motifi 3 eserde (Örnek 94, 113, 125), palmet motifi 7 eserde (Örnek 95, 99, 104, 106, 112, 114, 116), sfenks figürü 2 eserde (Örnek 97, 99), arslan figürü 2 eserde (Örnek 98, 102), pars figürü 3 eserde (Örnek 100, 105, 107), rumi motifi 1 eserde (Örnek 100), boğa figürü 1 eserde (Örnek 101), kuş-tavus kuşu figürü 2 eserde (Örnek 102, 109), tek başlı kartal 1 eserde (Örnek 102), zambak motifi 1 eserde (Örnek 103), enginar motifi 1 eserde

(Örnek 103), çiçek-yaprak-dal motifleri 5 eserde (Örnek 110, 114, 116, 117, 118), vazo motifi 1 eserde (Örnek 119), gül motifi 1 eserde (Örnek 120), asma-üzüm motifi 1 eserde (Örnek 123) görülmektedir. Cumhuriyet dönemi taş eserlerin üzerinde biri natüralist ve tek halde, diğer motif ise stilize ve tek olarak kullanılmıştır. 2 eserde de (Örnek 222, 223) kıvrım dal-yaprak motifleri kullanılmıştır.

Tekstil sanatı kapsamında incelenen eserlerde kuş figürü 8 eserde (Örnek 126, 127, 128, 135, 136, 139, 140, 145), arslan figürü 1 eserde (Örnek 127), ejder figürü 1 eserde (Örnek 129), çiçek-kıvrım dal-lale-karanfil 10 eserde (Örnek 130, 132, 135, 136, 138, 141, 143, 145, 146, 157), bahçe manzarası 1 eserde (Örnek 134), kandil 1 eserde (Örnek 134), insan figürü 1 eserde (Örnek 136), at figürü 1 eserde (Örnek 136), rumi 1 eserde (Örnek 137), vazo 1 eserde (Örnek 138), kaplumbağa 1 eserde (Örnek 140), saksı 2 eserde (Örnek 138, 148), gemi-bayrak 1 eserde (Örnek 149), elibelinde 1 eserde (Örnek 154), suyolu 1 eserde (Örnek 142), bina 1 eserde (Örnek 139) kullanılmıştır.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserlerde çeşitli motifler kullanılmıştır. Boğa figürü 1 eserde (Örnek 158), at figürü 4 eserde (Örnek 158, 161, 163, 165) insan figürü 7 eserde (Örnek 158, 159, 161, 162, 163, 165, 167), kuş figürü 12 eserde (Örnek 158, 161, 162, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174), leylek figürü 1 eserde (Örnek 175), vazo motifi 1 eserde (Örnek 176), rumi motifi 3 eserde (Örnek 178, 179, 180), çiçek-dal-yaprak motifleri 1 eserde (Örnek 182) kullanılmıştır.

Nahıl sanatı kapsamında incelenen eserler 3 boyutlu ve karışık teknikli olduğu için daha çok geometrik motifler ve karışık süslemeler görülmektedir (Örnek 224-227).

6.2.4.İncelenen Eserlerde Görülen Ağaç Türleri

Divan Şiiri-Müşeccer türünde incelenen şiirli hayat ağacı örnekleri stilize türdedir (Örnek 47-53). Doğadaki hangi ağaç türü olduklarını anlamak güçtür.

Ahşap sanatı kapsamında incelenen eserlerde stilize ağaç tarzında türü belli olmayan ağaçlar, kayın, zeytin ağaçları bulunmaktadır. Kayın-zeytin ağaçları 4 eserde (Örnek 188, 189, 190, 191), stilize-türü belli olmayan ağaçlar 6 eserde (Örnek 1, 183-187) görülmektedir.

Kitap sanatı kapsamında incelenen eserlerde münferit yani türü belli olmayan stilize tarzda ağaçlar bulunmaktadır. Ancak türü belli olan bir kaç ağaç da tespit edilmiştir. Nar ağacı 3 eserde (58, 61, 206), servi ağacı 8 eserde (59, 60, 76-80, 204), palmiye ağacı 1 eserde (205), Vakvak ağacı 3 eserde (Örnek 69, 70, 71), Tuba ağacı 1 eserde (Örnek 192) görülmektedir.

Maden sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönem eserlerinde stilize tarzda türü belli olmayan ağaçlar 18 tanedir. Türü belli olan (servi ağacı) ise 1 eserde (Örnek 16) görülmektedir. İslamiyet sonrası döneme ait eserlerde görülen ağaç türlerine bakıldığında stilize tarzda türü belli olmayan ağaçların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Türü belli olan ağaçlar ise; servi ağacı 3 eserde (Örnek 88, 90, 91), üzüm ağacı 1 eserde (Örnek 84) görülmektedir. Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerde 2 eser stilize, türü belli olmayan tarzdadır (Örnek 215, 216). Servi ağacı 2 eserde (Örnek 212, 214), palmiye ağacı ise (Örnek 213) 1 eserde görülmektedir.

Resim sanatı kapsamında incelenen eserlerde (Örnek 217-221) stilize özgün tarzda ağaç motifleri eserler görülmektedir.

Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde incelenen taş eserlerde görülen bazı ağaç türleri şu şekildedir; palmiye ağacı 1 eserde (Örnek 21), üzüm ağacı 1 eserde (Örnek 29) kullanılmıştır. Diğer eserler ise stilize tarzda olduğu için hangi ağaç türü oldukları belirsizdir. İslamiyet sonrası dönemde hurma ağacı 4 eserde (Örnek 92, 98, 105, 125), servi ağacı 7 eserde (Örnek 96, 110, 111, 119, 120, 121, 123), nar ağacı 1 eserde (Örnek 104), Tuba ağacı 1 eserde (Örnek 124) görülmektedir. Diğer eserlerde görülen ağaç türleri ise stilize ağaçtır. Cumhuriyet dönemindeki 2 taş eserde (Örnek 222, 223) stilize tarzda ağaçlar kullanılmıştır.

Tekstil sanatı kapsamında incelenen 33 eserin 24'ü stilize şekilde türü belli olmayan ağaçlardır. Türü belli olan ağaçlar ise şu şekildedir; servi ağacı 4 eserde (Örnek 120, 139, 141, 143), üzüm ağacı 1 eserde (Örnek 156), nar ağacı 3 eserde (Örnek 133, 137, 235), Tuba ağacı 1 eserde (Örnek 144) kullanılmıştır.

Toprak sanatı kapsamında incelenen eserlerde tespit edilen ağaç türlerine bakıldığında; servi ağacı 11 eserde (Örnek 159, 160, 163, 164, 165, 167, 173, 176, 177, 180, 181), hurma ağacı 2 eserde (Örnek 171, 175), palmiye ağacı 1 eserde (Örnek 172) kullanılmıştır. Diğer eserler ise stilize veya bitkisel tarzda olup türleri belli olmamaktadır.

Nahıl sanatı kapsamında incelenen eserlerin tamamı (Örnek 224-227) üç boyutlu ve stilize tarzdadır. Hangi ağaç türü düşünülerek yapıldığını belirlemek güçtür.

6.3. İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkeleri

6.3.1. Denge İlkesi

Tablo 1: Simetrik Denge (Örnek 5, 116, 120)

Tablo 2: Asimetrik Denge (Örnek 97, 127, 159)

Tablo 3: Göreceli Simetrik Denge (Örnek 162, 117, 18)

İncelenen 227 eserde Denge ilkesi; simetrik, asimetrik ve göreceli simetrik denge şeklindedir (Tablo: 1, 2, 3).

Fonetik şiir başlığı altında toplanan Divan Şiiri, Müşeccer Şiirlerde simetrik denge bulunmamaktadır. Asimetrik denge 2 eserde (Örnek 46, 51), göreceli simetrik denge 6 eserde (Örnek 47, 48, 49, 50, 52, 53) kullanılmıştır. Bu alandaki eserler İslamiyet sonrası döneme aittir.

Ahşap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi döneme ait 1 eserde (Örnek 1) simetrik denge kullanılmıştır. İslamiyet sonrası dönemde incelenen ahşap eserlerde simetrik denge 3 eserde (Örnek 54, 55, 56) kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde incelenen ahşap eserlerde simetrik denge 2 eserde (Örnek 183, 185), asimetrik denge 5 eserde (Örnek 184, 186, 188, 190, 191), göreceli simetrik denge 2 eserde (Örnek 187, 189) kullanılmıştır.

Kitap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet sonrası döneme ait eserlerde simetrik denge kullanılmamıştır. Asimetrik denge 12 eserde (Örnek 57, 58, 59, 60, 61, 63, 68, 69, 70, 72, 73, 74), göreceli simetrik denge 13 eserde (Örnek 62, 64-67, 71, 75-81) kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi eseri içinde simetrik denge 4 eserde (Örnek 193, 195, 196, 198), asimetrik denge 12 eserde (Örnek 192, 194, 200, 203-211), göreceli simetrik denge 4 eserde (Örnek 197, 199, 201, 202) kullanılmıştır.

Maden sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserlerde simetrik denge 13 eserde (Örnek 2, 3, 5-11, 13, 15, 17, 19), göreceli simetrik denge 2 eserde (Örnek 12, 18), asimetrik denge 2 eserde (Örnek 4, 16) kullanılmıştır. İslamiyet sonrası dönem eserlerinde simetrik denge 8 eserde (Örnek 83-86, 88, 89, 90, 91), göreceli simetrik denge 2 eserde (Örnek 82, 87) kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi eserlerinde simetrik denge 5 eserde .(Örnek 212-216) kullanılmıştır.

Resim sanatı başlığı altında toplanan eserlerde simetrik ve göreceli simetrik denge bulunmamaktadır. Asimetrik denge 5 eserde (217-221) bulunmaktadır. Eserler Cumhuriyet dönemine aittir.

Taş sanatı başlığı altında toplanan İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserlerde simetrik denge 16 eserde (Örnek 20-22, 25, 26, 28, 30-33, 35, 37, 39, 40, 41, 44), göreceli simetrik denge 2 eserde (Örnek 43, 45), asimetrik denge 8 eserde (Örnek 23, 24, 27, 29, 34, 36, 38, 42) kullanılmıştır.

Tekstil sanatı başlığı altında toplanan eserler İslamiyet sonrası döneme aittir. Eserler içinde simetrik denge 21 eserde (Örnek 126, 128-135, 138, 144, 146-151, 153-156), asimetrik denge 5 eserde (Örnek 127, 137, 145, 152, 157), göreceli simetrik denge 1 eserde (Örnek 136) kullanılmıştır.

Toprak sanatı başlığı altında toplanan eserler İslamiyet sonrası döneme aittir. Eserlerde simetrik denge 14 eserde (Örnek 160, 169-172, 174-182), göreceli simetrik denge 11 eserde (Örnek 158, 159, 161-168, 173) kullanılmıştır.

Üç boyutlu süsleme Nahıl sanatı başlığı altında toplanan eserlerde göreceli simetrik denge 1 eserde (Örnek 224), simetrik denge 1 eserde (Örnek 227), asimetrik denge 2 eserde (Örnek 225, 226) kullanılmıştır.

6.3.2. Oran/Hiyerarşi İlkesi

Tablo 4: 1/2, 1/3, 1/4 Oran (Örnek 165, 131, 218)

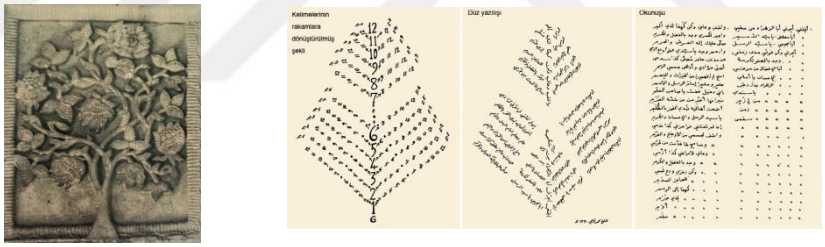

Tablo 5: Çevresel, Eksensel Koram (Örnek 118, 53)

İncelenen eserlerde Oran/Hiyerarşi ilkesi değişiklik göstermektedir (Tablo: 4, 5). Fonetik şiir başlığı altında toplanan Divan Şiiri, Müşeccer Şiirlerde 1/2 oran (Örnek 47-53) 7 eserin tamamında kullanılmıştır.

Ahşap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi döneme ait 1 eserde (Örnek 1) 1/2 oran kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait ahşap eserlerde (Örnek 54, 55, 56) 1/2 oran kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde incelenen ahşap eserlerde 1/2 oran 5 eserde (Örnek 183, 185, 187, 188, 189), 1/3 oran 1 eserde (Örnek 190), eksensel koram 1 eserde (Örnek 184), çevresel koram 2 eserde (Örnek 186, 191) kullanılmıştır.

Kitap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet sonrası dönem eserlerinde 1/2 oran 14 eserde (Örnek 59, 60, 62, 65, 66, 67, 71, 72, 76-81), 1/6 oran (Örnek 58), 1/3 oran 3 eserde (Örnek 57, 61, 74), 2/4 oran 1 eserde (Örnek 64), 3/5 oran 1 eserde (Örnek 68), altın oran 1 eserde (Örnek 69), 4/8 oran 1 eserde (Örnek 75), 1/4 oran 1 eserde (Örnek 73), eksensel koram 1 eserde (Örnek 63), çevresel koram 1 eserde (Örnek 70) kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi eserlerinde 1/2 oran 6 eserde (Örnek 193-197, 201), 1/3 oran 1 eserde (Örnek 202), 1/4 oran 2 eserde (Örnek 205, 211) çevresel koram 9 eserde (Örnek 192, 198, 199, 200, 203, 204, 206, 209, 210) kullanılmıştır.

Maden sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi döneme ait eserlerde 1/2 oran 9 eserde (Örnek 2, 3, 5-11, 13, 15, 17, 18, 19), 2/3 oran 1 eserde (Örnek 16), eksensel koram 1 eserde (Örnek 4), merkezsel koram 2 eserde (Örnek 12, 14) kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait eserlerde 1/2 oran 6 eserde (Örnek 82-87, 89, 90, 91) 2/4 oran 1 eserde (Örnek 88) kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerde 1/2 oran 3 eserde (Örnek 213, 215, 216), 1/6 oran 1 eserde (Örnek 212), 1/8 oran 1 eserde (Örnek 214) kullanılmıştır.

Resim sanatı başlığı altında toplanan eserlerde 1/3 oran 3 eserde (Örnek 217, 220, 221), 1/4 oran 1 eserde (Örnek 218), çevresel koram 1 eserde (Örnek 219) kullanılmıştır.

Taş sanatı başlığı altında toplanan İslamiyet öncesi dönem eserlerinde 1/2 oran 21 eserde (Örnek 20-23, 25, 26, 28, 30-33, 35-37, 39-45), 1/3 oran 2 eserde (Örnek 24, 29), 1/5 oran 1 eserde (Örnek 38) kullanılmıştır. İslamiyet sonrası dönemde 1/2 oran 25 eserde (Örnek 92-96, 98, 99, 101-111, 115, 119-123, 125), 1/4 oran 1 eserde (Örnek 114), 4/6 oran 1 eserde (Örnek 100), merkezsel koram 2 eserde (Örnek 97, 112), çevresel koram 4 eserde (Örnek 113, 117, 118, 124), altın oran 1 eserde (Örnek 98) kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde incelenen taş eserlerde (Örnek 222, 223) 1/2 oran kullanılmıştır.

Tekstil sanatı başlığı altında toplanan eserler İslamiyet sonrası döneme aittir. Eserler içinde 1/2 oran 21 eserde (Örnek 126, 132, 134, 135, 138-144, 146-151, 153-156), 1/3 oran 3 eserde (Örnek 131, 133, 152), 1/4 oran 2 eserde (Örnek 128, 129), merkezsel koram 2 eserde (Örnek 127, 136), çevresel koram 4 eserde (Örnek 130, 137, 145, 157) kullanılmıştır.

Toprak sanatı başlığı altında toplanan eserlerde 1/2 oran 19 eserde (Örnek 158-166, 168-175, 178, 179), 1/3 oran 2 eserde (Örnek 176, 180), 1/6 oran 2 eserde (Örnek 177, 181), çevresel koram 2 eserde (Örnek 167, 182) kullanılmıştır.

Üç boyutlu süsleme Nahıl sanatı başlığı altında toplanan eserlerde 1/5 oran 1 eserde (Örnek 224), çevresel koram 3 eserde (Örnek 225, 226, 227) kullanılmıştır.

6.3.3. Zıtlık İlkesi

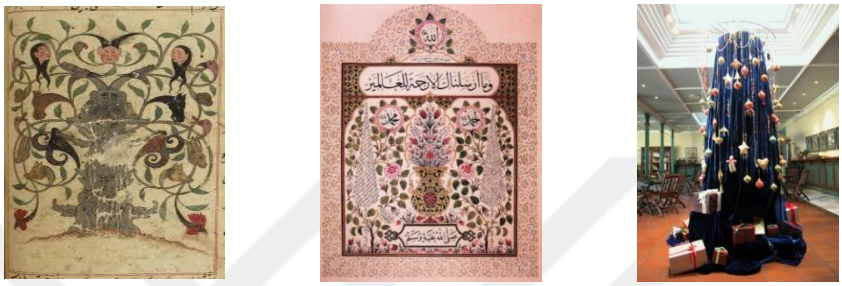

Tablo 6: Yön Zıtlığı (Örnek 71, 76, 226)

Tablo 7: Renk Zıtlığı, Biçim Zıtlığı (Örnek 161, 162, 226)

İncelenen eserlerde Zıtlık ilkesi yön, renk ve biçim zıtlığı şeklindedir (Tablo: 6, 7).

Fonetik şiir başlığı altında toplanan Divan Şiiri, Müşeccer Şiirlerin tamamında (Örnek 47-51) yön zıtlığı bulunmaktadır.

Ahşap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi döneme ait 1 eserde (Örnek 1) yön zıtlığı kullanılmıştır. İslamiyet sonrası döneme ait ahşap 3 eserde (Örnek 54, 55, 56) yön zıtlığı kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde incelenen ahşap 9 eserde (Örnek 183-191) yön zıtlığı kullanılmıştır.

Kitap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet sonrası dönem eserlerinde yön zıtlığı 18 eserde (Örnek 57-73, 75), renk zıtlığı 5 eserde (Örnek 61,

63, 64, 76, 79) görülmektedir. Zıtlık ilkesinin belirgin olmadığı eserler ise 5 eserdir (Örnek 74, 77, 78, 80, 81). Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerde yön zıtlığı 16 eserde (Örnek 192-199, 203-206, 208, 209, 210, 211), renk zıtlığı 7 eserde (Örnek 192, 199, 203, 204, 205, 207, 208) tespit edilmiştir. Zıtlık öğesinin belirgin olmadığı 2 eser (Örnek 201, 202) bulunmaktadır.

Maden sanatı başlığı altında toplanan İslamiyet öncesi dönemde incelenen eserlerde yön zıtlığı 18 eserde (Örnek 2-10, 12-19) kullanılmıştır. Zıtlık öğesinin belirgin olmadığı 1 eser (Örnek 11) bulunmaktadır. İslamiyet sonrası dönemde yön zıtlığı 7 eserde (Örnek 83-87, 91, 92) kullanılmıştır. Zıtlık öğesinin belirgin olmadığı (Örnek 82, 88, 89) 3 eser bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemi eserleri içinde yön zıtlığı 5 eserde (Örnek 212-216) kullanılmıştır.

Resim sanatı başlığı altında toplanan eserlerin tamamında (Örnek 217-221) renk ve yön zıtlığı görülmektedir.

Taş sanatı başlığı altında toplanan İslamiyet öncesi dönemde incelenen 3 eserde (Örnek 33, 38, 42) zıtlık öğesi belirgin değildir. Diğer eserlerde ise yön zıtlığı bulunmaktadır. İslamiyet sonrası dönemde incelenen eserlerde renk zıtlığı 1 eserde (Örnek 120), altın oran 1 eserde (Örnek 121) görülmektedir. Zıtlık öğesinin belirgin olmadığı 2 eser (Örnek 106, 116) bulunmaktadır. Diğer eserler ise (Örnek 92-105, 107-115, 117-119, 122-125) yön zıtlığıyla oluşturulmuştur. Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerde (Örnek 222, 223) yön zıtlığı kullanılmıştır.

Tekstil sanatı başlığı altında toplanan eserlerde yön zıtlığı 30 eserde (Örnek 126-132, 135-157), renk zıtlığı 12 eserde (Örnek 130, 132, 135, 136, 139, 140, 144, 146, 148-151, 155, 157) bulunmaktadır.

Toprak sanatı başlığı altında toplanan eserlerde renk zıtlığı 11 eserde (Örnek 158, 160-162, 164-167, 178, 181, 182), yön zıtlığı 24 eserde (Örnek 158, 159, 161-180, 182) bulunmaktadır.

Üç boyutlu süsleme Nahıl sanatı başlığı altında toplanan eserlerde renk zıtlığı 2 eserde (Örnek 224, 225), biçim zıtlığı 2 eserde (Örnek 226, 227) bulunmaktadır.

6.3.4. Vurgu İlkesi

Tablo 8: Hayat Ağacında Vurgu, Figürde Vurgu (Örnek 107, 169, 65)

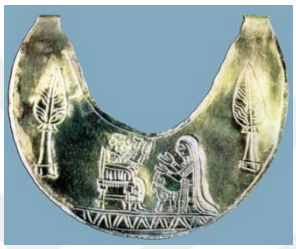

Tablo 9: Figürde Vurgu (Örnek 16, 38)

İncelenen eserlerde Vurgu/Odak iki şekilde kullanılmıştır. Hayat ağacında bulunan vurgu veya yardımcı motiflerde bulunan vurgu şeklindedir (Tablo: 8, 9).

Fonetik şiir başlığı altında toplanan Divan şiiri, Müşeccer şiirlerde hayat ağacı ile odak sağlanan 7 eser bulunmaktadır (Örnek 47-51).

Ahşap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi döneme ait 1 eserde (Örnek 1) vurgu ağaç motifindedir. İslamiyet sonrası döneme ait 3 ahşap eserde (Örnek 54, 55, 56) vurgu ağaç motifinde, Cumhuriyet döneminde incelenen 9 ahşap eserde (Örnek 183-191) vurgu ağaç motifindedir.

Kitap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde İslamiyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi eserlerinde (Örnek 57-81, 192-211) vurgu ağaç motifi üzerindedir.

Maden sanatı başlığı altında toplanan İslamiyet öncesi, sonrası ve Cumhuriyet dönemindeki eserlerde vurgu ağaç üzerindedir. İslamiyet öncesi dönemde yalnızca 1 eserde (Örnek 16) vurgu figürdedir.

Resim sanatı başlığı altında toplanan eserlerde (Örnek 217-221) vurgu ağaç motifi üzerindedir.

Taş sanatı başlığı altında toplanan eserlerde vurgu ağırlıklı olarak ağaç motifindedir. Vurgunun figürlerde olduğu 2 eser (Örnek 46, 101) bulunmaktadır.

Tekstil sanatı başlığı altında toplanan eserlerin tamamında (Örnek 126-157) vurgu ağaç motifindedir.

Toprak sanatı başlığı altında toplanan eserlerin tamamında (Örnek 158-182) vurgu ağaç motifindedir.

Üç boyutlu süsleme Nahıl sanatı başlığı altında toplanan eserlerde (Örnek 224-227) vurgu ağaç motifindedir.

6.3.5. Uygunluk İlkesi

Tablo 10: Biçimsel Uygunluk (Örnek 42, 78, 153)

İncelenen tüm eserlerde Biçimsel Uygunluk sağlandığı tespit edilmiştir (Örnek 1-227) (Tablo: 10).

6.3.6. Tekrar/Ritim İlkesi

Tablo 11:Tekrar/Ritim (Örnek 160, 131, 103)

İncelenen tüm eserlerde kısmen veya tamamen Tekrarlar olduğu görülmektedir (Örnek 1-227) (Tablo: 11). Bu tekrarlar bazen eserlerin küçük bir kısmında bazen göze çarpan büyük bölümlerindedir. Ancak her tasarımda mutlaka

tekrar ilkesi kullanılmıştır (Örnek 1-227). Tekrarlar ve hareketler ritim oluşturmuştur.

6.3.7. Birlik/Egemenlik İlkesi

Tablo 12: Egemenlik Ağaç Motifinde (Örnek 39, 157, 137)

Tablo 13: Egemenlik Yardımcı Motifte (Örnek 38, 42)

İncelenen eserlerde Egemenlik tasarımda biçim, yön, ölçü bakımından sağlanmıştır (Tablo: 12, 13).

Fonetik şiir başlığı altında toplanan Divan Şiiri, Müşeccer Şiirlerde incelenen eserler (Örnek 47-53) tek olarak kullanıldığı için egemenlik ağaç motifindedir.

Kitap sanatı başlığı altında toplanan eserlerde (Örnek 57-81, 192-211) egemenliğin ağaç motifinde olduğu belirlenmiştir.

Maden sanatı başlığı altında toplanan eserlerde egemenlik ağaç motifindedir. Yalnızca 1 eserde (Örnek 16) egemenlik figürdedir.

Resim sanatı başlığı altında toplanan eserlerin tamamında (Örnek 217-221) egemenlik ağaç motifindedir.

Taş sanatı başlığı altında toplanan eserler içinde 1 eserde (Örnek 46) egemenlik figürdedir. Diğer eserlerin tamamında egemenlik ağaç üzerindedir.

Tekstil sanatı başlığı altında toplanan eserlerde (Örnek 126-157) egemenlik ağaç motifindedir.

Toprak sanatı başlığı altında toplanan eserlerin tamamında (Örnek 158-182) egemenlik ağaç motifindedir.

Üç boyutlu süsleme Nahıl sanatı başlığı altında toplanan eserlerde (Örnek 224-227) egemenlik ağaç motifindedir.

Genel Değerlendirme

İslamiyet öncesi dönem, İslamiyet sonrası dönem ve Cumhuriyet döneminde incelenen eserlerde aynı sanat dalında örnekler olduğu gibi faklı sanat dallarından da örnekler vardır. Pek çok sanat dalına ait eserlerin incelendiği bulgular bölümünden sonra, değerlendirme yapılarak incelenen eserler çeşitli başlıklar altında ayrıntılı şekilde analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda çeşitli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmelerden yola çıkarak genel bir değerlendirme yapmak mümkündür.

Fonetik sanat ana başlığı altında incelenen Divan Şiiri-Müşeccer Şiir türüne ait 7 eser İslamiyet sonrası döneme aittir. İslamiyet öncesi ve Cumhuriyet döneminde bu sanat dalından örnek yoktur. Bu şiir türü İslamiyet sonrası döneme özgü, çeşitli yazı tarzlarıyla ağaç formu oluşturmaya dayanan özgün bir sanat türüdür. 2 boyutlu olan bu sanat dalında belirlenen hammadde ise kâğıttır. Boyama tekniği ile tüm eserler çalışılmıştır.

Plastik sanatlar ana başlığı altında toplanan eserler çeşitlilik göstermektedir. İlki ahşap sanatıdır. Ahşap sanatına ait tüm dönemlerden eserler bulunmaktadır. İslamiyet öncesi dönemden 1 eser, İslamiyet sonrası dönemden 3 eser, Cumhuriyet döneminden ise 9 eser bulunmaktadır. Ahşap sanatı ağaç malzemeli olduğundan insanlığın ilk yıllarından beri çeşitli eşyalarda hep kullanılmıştır. Tarihi süreç içinde ahşap sanatı çeşitli tekniklerle geliştirilmiş ve pek çok alanda kullanılmaya devam etmiştir. Ahşap sanatı teknikleri; kazıma, sedef kakma, oyma, kabartma-rölyef, ajur, kündekâri, kafes, boyama tekniğidir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerin tekniğine bakıldığında ise oyma, kazıma, sedef kakma, kabartma-rölyef, boyama tekniklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserler içinde 2 boyutlu ve 3 boyutlu örnekler bulunmaktadır.

Kitap sanatları İslamiyet'le birlikte şekil almış ve gelişmiş bir sanat dalı olduğundan İslamiyet öncesi döneme ait eser bulunmamaktadır. İslamiyet sonrası döneme ait 25 eser, Cumhuriyet dönemine ait 17 eser bulunmaktadır. Maden sanatı insanlık tarihi boyunca hep var olmuş çok eski bir sanat dalıdır. Çalışma kapsamında İslamiyet öncesi döneme ait 18 eser, İslamiyet sonrası döneme ait 10 eser, Cumhuriyet dönemine ait 20 eser bulunmaktadır. 2 boyutlu sanat türü olan kitap sanatları; Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru, Cilt, K'atı sanatını içine almaktadır. Çalışma kapsamında Hat, Minyatür, Ebru sanatı alanından eserler incelenmiştir. Bu eserler içinde de Hilye-i Şerif, Hilye-i Saadet, Esma-i Nebi, Müsemma Levha, Celi Sülüs, Tuğra, hafif, çiçekli, battal, şal ebru türleri yer almaktadır. Bu eserlerde de boyama tekniği kullanılmıştır. Hammaddesi ise kâğıttır.

Maden sanatı, insanlığın ilk devirlerinden beri kullanılan malzemelerle oluşturulmuş bir sanat dalıdır. Bu sanata ait tüm dönemlerden eserler bulunmaktadır. Maden sanatına ait eserler içinde İslamiyet öncesi döneme ait 18, İslamiyet sonrası döneme ait 10, Cumhuriyet dönemine ait 5 eser araştırma kapsamında incelenmiştir. İncelenen eserlerde bakır, bronz, metal, demir, gümüş, altın, tombak, demir, pirinç malzeme kullanılmıştır. Teknik olarak kazıma, dövme, döküm, kabartma-rölyef, kakma, oyma, ajur teknikleri kullanılmıştır.

Resim sanatı İslamiyet'ten sonra daha fazla gelişme göstererek sanat dallarında çağdaş yorumlarla kendini göstermiştir. Çalışma kapsamında resim sanatına ait 5 eser incelenmiştir. Bu eserler Cumhuriyet dönemine aittir. Boyama tekniği ile oluşturulmuş eserlerde, hammadde kâğıttır. Eserler ise 2 boyutludur.

Taş sanatı ana başlığı altında daha çok mimari sanatına ait eserler incelenmiştir. Mimari sanatı içinde de dini ve sivil mimari örnekleri incelenmiştir. Bu örneklerde çeşme, anıt mezar, mimari yapı taç kapıları, duvar süslemeleri vb türler yer almaktadır. Mimari kapsamına girmeyen eserler ise günlük kullanım eşyaları, panel, mühür vb. gibi kaba taş işçiliği örnekleri olmuştur. Taş sanatı kapsamında İslamiyet öncesi dönemde 27 eser, İslamiyet sonrası dönemde 34 eser, Cumhuriyet döneminde ise 2 eser incelenmiştir. Taş sanatı da çok eski tarihlerden beri var olan, hemen her devirde görülen bir sanat dalıdır. Teknikleri; kazıma, kabartma-rölyef, oyma teknikleridir. İncelenen eserlerde bu 3 teknikten örneklere yer verilmiştir. İncelenen eserler içinde mühür, mezar taşı, panel, anıt, tablet, mimari

yapı türünde eserlere yer verilmiştir. Teknik olarak kabartma-rölyef, kazıma, oyma, boyama teknikleri kullanılmıştır. Eserlerde mermer, lüle taşı, kaba taş, kaymak taşı, fildişi, alçı taşı kullanılmıştır.

Tekstil sanatı, halı, kilim, kumaş gibi farklı sanat dallarını kapsayan geniş bir alanı kapsamaktadır. Çalışma kapsamında İslamiyet sonrası döneme ait 32 eser incelenmiştir. İncelenen eserlerde dokuma, nakış, örgü tekniği kullanıldığı belirlenmiştir. Nakış tekniği ise kendi içinde Bartın İşi (Tel Kırma), Hesap İşi, Sim Sarma gibi farklı tekniklerle ayrılmaktadır. Eserler barutluk, örtü, seccade, kaftan, uçkur, cepken, kese türündedir. Eserlerin hammaddesi de değişkenlik göstermektedir. Lif hammaddesi kapsamında eserler yün-keçe, ipek, keten, kadife olarak çeşitlenmektedir.

Toprak sanatları insanlığın ilk devirlerinde çanak, çömlek şeklinde ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içinde pek çok teknik ve yöntemle geliştirilmiş ve süsleme yapılarak boyanmıştır. Toprak sanatları kapsamında seramik-çini eserleri incelenmiştir. İslamiyet sonrası döneme ait 25 eser çalışma kapsamında incelenmiştir. Eserler seramik-toprak malzemeli ve çini süsleme teknikleriyle oluşturulmuştur. Bu teknikler; sıraltı, sırüstü-minai, lüster teknikleridir. Eserler içinde tabak, matara, ibrik, panel, vazo türünde örnekler vardır.

Üç boyutlu süsleme sanatı olan Nahıl, İslamiyet sonrası dönemde şekillenmiş, önemli günlerde kullanılmıştır. İslamiyet sonrası dönemde yapılan bu sanat eserlerini minyatür eserlerde görmek mümkündür. Asıllarına ise ulaşılamamıştır. 3 boyutlu süsleme geleneğini günümüzde sürdüren bir kaç yer bulunmaktadır. Bu örnekler Cumhuriyet dönemi eserleri içinde incelenmiştir. Nahıl sanatına ait 4 eser Cumhuriyet dönemine aittir. Bu eserler 3 boyutludur. Karışık süsleme teknikleriyle oluşturulmuş, balmumundan elde edilmiştir. Üzerinde çeşitli süslemeler yapılarak tamamlanmıştır.

İncelenen 227 eserin teknik ve tasarım özellikleri genel bir başlık altında toplanırsa şu şekilde bir sınıflandırma yapılabilir; incelenen eserler milattan önce 17. yüzyıl ile milattan sonra 21. yüzyıl arasında tarihlenmektedir.

İncelenen eserler Hitit, Urartu, Asur, Frig, Neo-Babil, Bizans, Artuklu, Saltuklu, İlhanlı, Beylikler, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemini kapsamaktadır.

İncelenen eserler Fonetik Sanat; Divan Şiiri, Plastik/Görsel Sanat; Ahşap Sanatı, Kitap Sanatı, Maden Sanatı, Resim Sanatı, Taş Sanatı, Tekstil Sanatı, Toprak Sanatı, Nahıl Sanatı olarak türlere ayrılmaktadır. Bu türler de kendi içinde sanat dallarına ve eserlerin fonksiyonuna göre gruplanmaktadır.

İncelenen eserler tekniklerine göre kazıma, oyma, kakma, dövme, döküm, kabartma-rölyef, boyama, ajur, nakış, dokuma ve karışık tekniklerle oluşturulmuştur.

İncelenen eserler hammaddesine göre lif malzemeli olanlar (yün, keten, ipek, kadife) ve balmumu, bronz, metal, gümüş, altın, tombak, pirinç, demir, bakır, taş, mermer, lüle taşı, kaymak taşı, alçı taşı, toprak, kâğıt, ahşap malzemeli olanlar olarak sınıflandırılmaktadır.

İncelenen eserlerde görülen kompozisyonlar ve süsleme özellikleri şu şekildedir; simetrik, yarı simetrik, asimetrik ve raportlu kompozisyonlar, bitkisel, geometrik, yazılı, figürlü, mimari, sembolik, nesneli süslemelerdir.

İncelenen eserlerde kullanılan motiflere genel olarak bakıldığında bitkisel, figürlü, nesneli, mimari, geometrik motiflerin olduğu belirlenmiştir. Bu motifler kıvrım dal, çiçek, gül, lale, karanfil, palmet, rumi, güneş diski, enginar, zambak, ökse otu, elibelinde, suyolu, çintemani, çarkıfelek, üçgen, dörtgen, daire, insan-Tanrı, Satir, Centaur, Minotor, keçi, boğa, ejder, arslan, pars, grifon, kartal, güvercin, kuş, tavus kuşu, koç, at, tavşan, yılan, sfenks, siren, melek, bahçe, taht, vazo, saksı, kova, kâdeh, kandil, bina-cami, hilal motifleridir.

İncelenen eserlerde görülen ağaç türleri *servi, palmiye, üzüm, nar, hurma, meyve, kayın, Vakvak ve Tuba ağacı*dır. Diğer ağaç türleri ise stilize tarzda ve türü belli olmayan ağaçlardır.

İncelenen eserlerde tespit edilen tasarım ilkeleri ise şu şekildedir; ritim ilkesini tekrarlar oluşturmuştur. **Tekrar/Ritim** ilkesi tekrarın olduğu tüm eserlerde az veya çok görülmektedir. **Uygunluk** ilkesi **biçimsel uygunluk** şeklindedir. Eserler içinde **biçimsel** ve **fiziksel uygunluk** ağırlıktadır. Tasarımlarda **simetrik denge** veya **asimetrik denge** kullanılmış, bazı eserlerde ise **göreceli simetrik denge** kullanılmıştır. **Oran/Hiyerarşi** ilkesi simetrik tasarımlı eserlerde ağırlıklı olarak 1/2 oran şeklinde görülmektedir. Asimetrik tasarımlı eserlerde 1/4, 3/4 gibi değişiklik göstermektedir. Tasarımlarda **Vurgu** öğesi bazı eserlerde hayat ağacında bazı eserlerde ise diğer motifler üzerinde olmuştur. Ancak eserlerin büyük kısmında hayat

ağacındadır. **Birlik/Egemenlik** ilkesine göre eserler değerlendirildiğinde ise genel olarak ölçü bakımından bir egemenlik olduğu görülmüştür. **Zıtlık** ilkesi **yön zıtlığı, renk** ve **biçim zıtlığı** şeklindedir.

6.4. Karşılaştırma

İslamiyet Öncesi Döneme Ait Ağaç Tipolojisi

7. yy.

8. yy.

10. yy.

Tablo 14: Simetrik/ Yarı Simetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 1, 28, 8)

8.yy.

9.yy.

9. yy.

15. yy.

Tablo 15: Asimetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 34, 36, 24, 4)

4. yy.

6.yy.

7. yy.

8. yy.

Tablo 16: Yardımcı Motiflerle Beraber Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 13, 14, 31, 46)

5.yy.

7.yy.

10. yy.

15. yy.

Tablo 17: Tek Olarak Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 19, 17, 33, 40)

İslamiyet Sonrası Döneme Ait Ağaç Tipolojisi

12. yy.

13. yy.

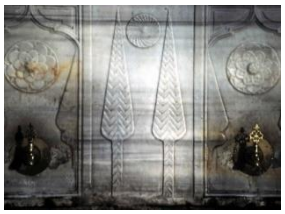
19. yy.

Tablo 18: Simetrik/ Yarı Simetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 84, 92, 121)

11. yy.

13. yy.

18. yy.

19. yy.

Tablo 19: Asimetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 97, 127, 118, 80)

12. yy.

12. yy.

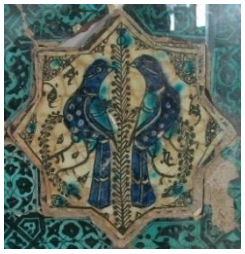
13. yy.

18. yy.

Tablo 20: Yardımcı Motiflerle Beraber Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 158, 164, 168, 139)

13. yy.

13. yy.

19. yy.

19. yy.

Tablo 21: Tek Olarak Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 104, 103, 152, 122)

Cumhuriyet Dönemine Ait Ağaç Tipolojisi

19. yy. *19. yy.* *20. yy.* *20. yy.*

Tablo 22: Simetrik/ Yarı Simetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 183, 197, 185, 212)

20. yy. *20. yy.* *21. yy.* *21. yy.*

Tablo 23: Asimetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 184, 222, 238, 188)

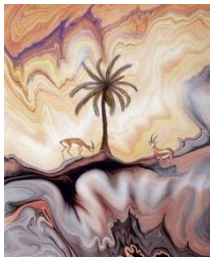

20. yy. *21. yy.* *21. yy.*

Tablo 24: Yardımcı Motiflerle Beraber Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 225, 205, 190)

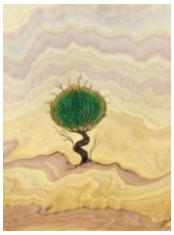

20. yy *20. yy.* *20.yy.* *21. yy.*

Tablo 25: Tek Olarak Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 224, 229, 185, 204)

Ağaç Türleri Tipolojisi

13. yy. ***17. yy.*** ***21. yy.***

Tablo 26: Servi ve Nar Ağacı Örnekleri (Örnek 61, 88, 201)

13. yy. ***13. yy.*** ***19. yy.*** ***19. yy.***

Tablo 27: Hurma ve Palmiye Ağacı Örnekleri (Örnek 91b, 171, 105, 197)

6. yy. ***14. yy.*** ***14. yy.***

Tablo 28: Vakvak Ağacı ve Stilize Ağaç Örnekleri (Örnek 18, 71, 70)

Ağaç Türleri Tipolojisi

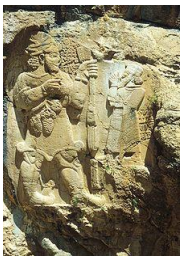

8. yy. ***19. yy.*** ***19. yy.*** ***21. yy.***

Tablo 29: Üzüm ve Tuba Ağacı Örnekleri (Örnek 29, 123, 124, 192)

13. yy. ***21. yy.*** ***21. yy.***

Tablo 30: Kayın ve Meyve Ağacı Örnekleri (Örnek 66, 191, 189)

15. yy. ***18. yy.*** ***19. yy.*** ***19. yy.***

Tablo 31: Bahar Dalı ve Gül Ağacı Örnekleri (Örnek 176, 145, 157, 148)

Çalışma kapsamında incelenen İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet dönemine ait eserler tipolojik olarak karşılaştırıldığında şu şekilde sonuçlara ulaşmak mümkündür;

İslamiyet öncesi dönemde simetrik kompozisyonların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ortada hayat ağacı ve her iki yanında figürlerin olduğu süsleme tarzı en çok tercih edilen kompozisyon olmuştur. İslamiyet öncesi dönemde Gök Tanrı inancı doğrultusunda ağacın etrafında sıklıkla Tanrı figürleri görülmektedir (Tablo: 14, 15). Bu figürler elinde kova tutmakta ve ağaca su vermektedir. Bazen de ağaç etrafında ibadet etmektedir. Tanrı figürlerinin olduğu sahnelerde ağacın üzerinde güneş diski olduğu örnekler de fazladır. Bu sahnelerin dini inanç doğrultusunda şekillendiği açıktır. Bazı eserlerde ise Tanrı figürlerinin hemen yanında hayvan figürleri de vardır. Bu durum ise adak adama veya kurban verme törenlerine ait sahnelerin olma ihtimalini güçlendirmektedir. Simetrik düzendeki eserlerde görülen yardımcı motifler mutlaka ağaca dönük ve ağaçla temas halindedir (Tablo: 14). Bu dönemdeki eserlerde hayat ağacının merkezde ve ön planda olduğu, tasarımın temel konusunun hayat ağacı olduğu belirgindir.

İslamiyet öncesi dönemde asimetrik tarzdaki eserlerde yazılı süslemeler, Tanrı figürleri, insan figürleri vb. motifler görülmektedir (Tablo: 15). Bu düzendeki tasarımlarda hayat ağacının merkezi, temel motif olduğu kompozisyonlara ek olarak arka planda olduğu tasarımlarda vardır.

İslamiyet öncesi dönemde kullanılan motifler içinde keçi, arslan, yılan, boğa, Tanrı, sfenks, siren vb. motifler ağırlıktadır (Tablo: 16). Bu motiflerin kullanımında boğa figürü ağaca saldırmakta, Tanrı, sfenks figürleri ise ona engel olarak ağacı korumaktadır. Bu süslemelerde ağacın kutsallığı ön plandadır.

İslamiyet öncesi dönemde tek olarak kullanılan ağaç türleri de vardır (Tablo: 17). Bu süslemelerde bazı ağaçlar çok stilize halde, bazıları ise palmiye ağacına benzer olarak daha natüralist tarzdadır. Bu dönemde kullanılan figürler ağırlıklı olarak efsanevi yani mitolojik figürlerdir.

İslamiyet öncesi dönemde görülen ağaç türleri, ağırlıkla stilize yani türü belli olmayan ağaçlardır (Tablo: 17). Ağaçların çok kollu olduğu ve palmete benzer tarzda süslendiği de açıkça görülmektedir. Malzeme olarak ağırlıkla taş üzerine 2 boyutlu

tasarımların olduğu örnekler fazladır. Mühürler, kullanım eşyaları, takılar üzerinde de hayat ağacı örneklerini görmek mümkündür.

İslamiyet sonrası dönemde incelenen eserlerde simetrik kompozisyonlu tasarımlarda iki tür kullanım görülmektedir. İlki figürlerle kullanım ikincisi ise hayat ağacının iki kez tekrar edilmesiyle oluşturulmuş kompozisyon düzenidir. Simetrik düzendeki örnekler tıpkı İslamiyet öncesi örneklerinde olduğu gibi ortada hayat ağacı ve etrafında figürlerin kullanımının olduğu süslemeye sahiptir (Tablo: 18). Asimetrik düzende oluşturulmuş örneklerde hayat ağacının yardımcı motiflerle kullanımı daha azdır (Tablo: 19). Simetrik kompozisyonlarda motif çeşitliliği daha fazladır (Tablo: 18). Hayat ağacı motifinin olduğu sanat eserleri çok çeşitlidir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerinde hayat ağacı süslemesi çok detaylı ve çok özgün haldedir. Simetrik tarzda kullanılan figürler içinde ağaca sırtı dönük eserleri görmek mümkündür (Tablo: 18). Bazı tasarımlarda ise hayat ağacı bitki öğesine dönüşmüş figürler ağaçtan daha büyük kullanılmıştır. Beraber kullanılan motiflere bakıldığında İslam inancı doğrultusunda Tanrı figürlerinin yerini insan ve hayvan figürlerinin aldığı görülmektedir. Belirlenen süsleme tarzının inanç doğrultusunda şekillendiği de açıktır.

Hayat ağacının tek kullanıldığı eserlerde ağaç simetrik ve detaylıdır (Tablo: 21). Stilize örnekler daha az kullanılarak ağaç çeşitliliği sağlanmıştır. İslamiyet öncesi dönemde görülen ağacın ortada olduğu etrafında Tanrı ve hayvan figürlerinin olduğu süsleme tarzı İslamiyet sonrası simetrik süslemelerinde atlı insan figürlerine dönüşmüştür (Tablo: 18). Ağaca saldıran boğa figürlerine atlı insanlar engel olmakta etrafta ise kuşlar tasarımı tamamlamaktadır.

Hayat ağacı ile beraber kullanılan arslan figürünün bekçi olarak ağacı koruduğu, kartalın ağacın üzerinde durarak ruhun başka boyutlara geçmesine yardım eden vasıta görevi görmesi, ejderin ağaç kökünde devasa duruşu ve ağacı koruma görevi görmesi gibi özellikler özellikle İslamiyet sonrası eserlerde çok belirgindir (Tablo: 20). Bu kullanım Orta Asya inancından devam eden inanç öğeleri taşımaktadır.

Hayat ağacının kökünden gelen hayat suyu inancını yansıtan tasarımları İslamiyet sonrası dönemde görmek mümkündür. Özellikle çeşmelerde kullanılan

hayat ağacı motifinin kökünden çeşmenin suyu akmaktadır. Bu kullanım tesadüf değildir. Hayat suyuyla hayat ağacının bağlantısından kaynaklanmaktadır.

İslamiyet öncesi dönemde çift kuş figürlerinin kullanımı İslamiyet sonrasında da sürmüş ancak pek çok tasarımda yerini çift başlı kartala bırakmıştır (Tablo: 18). İslamiyet sonrası dönemde arabesk tarzda stilize örneklerde çok zengin motif çeşitliliğini görmek mümkündür. Rumi, palmet, çiçek, geometrik motifler, kıvrım dallar, tomurcuklar, mimari ve nesneli süslemeler kullanılarak tasarımlar görsel bir şölene dönüştürülmüştür. İslamiyet'le birlikte gelişen ve şekillenen kitap sanatı kapsamındaki eserlerin süslemelerinde görülen hatai grubu motifler de hayat ağacıyla beraber yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu dönem eserlerinde kullanılan figürler daha gerçekçi ve doğal hayvanlardır.

Hayat ağacının temel motif olduğu ve merkezi konumda olduğu kompozisyonlar kullanılmaya devam ederken özellikle minyatür eserlerde hayat ağacının süsleme öğesi olduğu ve arka planda kaldığı kompozisyonlar da fazladır.

Kullanılan ağaç türleri *servi, nar, palmiye, hurma, gül, bahar dalı, söğüt vb.* şekildedir. Çok çeşitli ve türü belli olan ağaçların kullanımı bu dönemde daha fazladır.

Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi sanat eserlerinde bu devletlerin özgün tarzlarını görmek mümkündür. Kendilerine ait üslupları ve süsleme özellikleri olan bu iki devlette kullanılan hayat ağacı süslemeleri de karakteristik özellikler göstermektedir. Çoğunlukla mimari yapıların taç kapılarında, cephe süslemelerinde, Hilye-i Şerif'lerde, dokuma eserlerde, seramik ve çinilerde hayat ağacının en zengin ve görkemli hallerini görmek mümkündür.

İslamiyet inancı doğrultusunda şekillenen Tuba Ağacı süslemesi ise mezar taşlarında ve kitap sanatlarında kullanılmıştır.

Osmanlı döneminde servi ağacının yoğun kullanıldığı, Anadolu Selçuklu döneminde ise hurma ağacının yoğun kullanıldığı görülmektedir.

Osmanlı döneminde hayat ağacı süslemesi 2 boyutlu kullanımının yanında 3 boyutlu bir tarza da dönüşmüştür. Nahıl sanatı hayat ağacı anlayışını farklı bir boyuta taşıyarak özel günlerde de ağacın kullanılmasına neden olmuştur.

Cumhuriyet döneminde görülen hayat ağacı örneklerinde genellikle sanatçının kendi tarzını görmek mümkündür. Simetrik tasarımlarda hayat ağacı daha

stilize haldedir (Tablo: 22). Asimetrik tarzda tasarlanan eserlerde ise ağaç türleri daha belirgindir (Tablo: 23).

Cumhuriyet dönemi süsleme sanatlarında kullanılan hayat ağacı örnekleri giderek daha soyut bir hal almıştır. Bazı örnekler o kadar soyut çalışılmıştır ki motifin hayat ağacı olup olmadığını anlamak zorlaşmıştır. Cumhuriyet'le birlikte gelişen çağdaş sanat dallarında da hayat ağacı kullanılmış, bu ağaçlar bazen natüralist, bazen stilize halde tasarlanmıştır. Günümüze doğru yaklaştıkça hem geleneksel hem çağdaş sanatlarda hayat ağacını eserlerinde kullanan sanatçılar artmıştır.

Beraber kullanılan motiflere bakıldığında; ağacın etrafında insanların dağınık halde durduğu, manzara öğeleri vb. süslemelerin ağırlıkta olduğu görülmektedir (Tablo: 24).

İslamiyet'te var olan resim yasağı, Cumhuriyet döneminde olmadığı için resim sanatında da ağaç motifi örneklerini görmek mümkündür. Bu örneklerde ağaç bazen dilek ağacı, bazen yalnız ağaç, bazen manzara ağacıdır (Tablo: 25).

Özellikle 3 boyutlu sanat eserlerinde hayat ağacını kullanan sanatçılar fazladır (Tablo: 25).

Üç döneme ait eserlerde görülen ağaç türleri; *servi, nar, üzüm, palmiye, hurma, Vakvak, kayın, meyve, Tuba ağacı*dır (Tablo: 26, 27, 28, 29, 30, 31).

Üç döneme ait eserler ayrıntılı bir şekilde analiz edildiğinde benzer ve ortak yönlerin olduğu tespit edilmiştir. Motif, kompozisyon, süsleme, teknik, hammadde, tarih vb. pek çok açıdan dönemler ve özellikler farklı olsa da ortak özellikler de fazladır. Hayat ağacına yüklenen anlamsal değerlerin kültürlerde ortak olması süsleme sanatlarında kullanımının da çok benzer olmasına sebep olmuştur.

Benzer ve Ortak Özellikler

- Üç döneme ait eserlerde görülen benzer özellikler şu şekildedir;
- Hayat ağacı motifinin kullanım sebebi ve şekli, inanç doğrultusunda ve coğrafi etkilerle oluşmuştur.
- Her kültür kendi inancını ve sanat zevkini yansıtan tasarımlar oluşturmuştur.

- Her dönemde, var olan neredeyse tüm sanat dallarında hayat ağacı motifi kullanılmıştır.
- Simetrik kompozisyonlarda hayat ağacı merkezde yer almakta ve etrafında figürler bulunmaktadır.
- Tasarımlarda kullanılan yardımcı motiflerin mutlaka tasarım içinde bir işlevi olmuştur. Arslan, ejder, âlemlere geçiş sağlayan kuş vb. hayvanların ağacı koruduğuna inanılmış ve bu inançlar her dönemde varlığını sürdürerek tasarımlara işlenmiştir.
- Ağacın kutsallığı her dönemin sanat eserinde belirgindir.

Farklı ve Zıt Özellikler

- Üç döneme ait eserlerde görülen farklı özellikler şu şekildedir;
- İslamiyet öncesi dönemde kullanılan hayat ağacı süslemeleri stilize haldeyken İslamiyet sonrası dönemdeki süslemelerde, türleri daha belirgin ağaçlara dönüşmüştür. Cumhuriyet döneminde ise hayat ağacı süslemeleri natüralist tarzda ve daha soyut bir haldedir.
- İslamiyet öncesi dönemde uygarlıklar birbirlerinin sanat zevklerinden etkilendiği için dönemler arasında, hayat ağacı kompozisyonları arasında belirgin farklar neredeyse yoktur. İslamiyet'le birlikte Selçuklu, Osmanlı gibi büyük devletler hem sanat eserlerine hem de hayat ağacı motifinin kullanımına kendi özgün tarzlarını işlemişlerdir. Cumhuriyet dönemi eserlerinde ise motiften daha çok sanat eseri ön planda olmuş ve hayat ağacının tarzını belirleyen o tasarımı yapan sanatçı olmuştur.
- İslamiyet öncesi dönemde hayat ağacı merkezde ve temel motif olarak kullanılırken, İslamiyet sonrası dönemde hayat ağacının yardımcı motif olarak kullanıldığı eserler daha fazla olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise manzara öğesi ve soyut ağaç şeklinde kullanılmıştır.
- İslamiyet sonrası dönemde kullanılan *Tuba ağacı, servi ağacı, nar ağacı, hurma ağacı, palmiye ağacı* vb. ağaçlar Cumhuriyet dönemi eserlerinde daha özgün geometrik tarzda biçimlere dönüşmüştür. Özellikle Osmanlı dönemi çini eserlerinde hayat ağacı bahar dalı şeklinde ve bitkisel süslemelidir.

- İslamiyet öncesi dönemde tasarımlar daha sadeyken İslamiyet sonrası dönemde çok zengin motif çeşitliliği görülmektedir. Özellikle bitkisel süslemeler içinde hayat ağacı kompozisyonu detaylı ve çok özgün tarzda sanat eserlerine dönüşmüştür.
- İslamiyet öncesi dönemde hayat ağacıyla beraber kullanılan figürler efsanevi türde iken, İslamiyet sonrası dönemde daha gerçekçi ve natüralisttir. Cumhuriyet döneminde ise soyut tarzdadır.
- Cumhuriyet döneminden önce geleneksel sanatlarda ağırlıkla kullanılan hayat ağacı bu dönemden sonra çağdaş sanatlarda daha fazla kullanılmıştır.

7. SONUÇ

Dünya ve Türk sanatında temel bir kavram olan hayat ağacı, neredeyse tüm sanat dallarında görülen bir motif olmuştur.

Dünya sanatı örnekleri de tıpkı Türk sanatı örnekleri gibi simetrik, asimetrik, figürlü, nesneli vb. tarzdadır. Hayat ağacına yüklenen anlam ve kutsallık anlayışının da Türk sanatıyla çok benzer olduğu örneklerden anlaşılmaktadır.

Hayat ağacı ile ilgili günümüze kadar farklı çalışmalar yapılmış olsa da çok geniş kapsamda herhangi bir tez çalışması görülmemiştir. Bu tez çalışmasında hayat ağacı kavramı, geniş bir çerçevede incelenmiş, motif halinde kullanıldığı eserler ise geleneksel ve çağdaş sanatlar ayrımı yapılmadan birçok sanat dalından örnekler incelenerek kapsamlı halde çalışılmış ve tek tek analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında farklı sanat dallarından incelenen eserlerde malzeme, teknik, tür, boyut, hammadde, motif vb. bakımlardan çok çeşitlilik olması çalışmanın görsel bir zenginliğe ulaşmasına sebep olmuştur.

Araştırmada tarih aralığı geniş tutulmuş, sanat dalları, malzeme, teknik gibi özellikler de geniş bir açıdan ele alınmıştır. Dünya sanatlarından örneklerin olması ise Türk sanatlarıyla kıyaslama imkânı sunmuştur. Tasarım ilkelerine göre hayat ağacının incelendiği herhangi bir yayın bulunmamaktadır. Bu bakımdan bu çalışma, bu alanda ilk olma özelliği taşımaktadır.

İncelenen tüm örneklerde aynı ve farklı yönler olsa da tüm Dünya milletlerinin hayat ağacına temelde benzer anlamlar yüklediği anlaşılmaktadır. İnsanlığın bu kadar önem verdiği kült bir motif olan hayat ağacı motifinin gelecek nesiller içinde sürdürülebilen bir inceleme alanı olması memnun edicidir.

İncelenen eserlerden ve yapılan analizlerden şu şekilde sonuçlara ulaşmak mümkündür;

- Hayat ağacı kült bir unsur olarak hemen her dönemde ve her kültürde var olmuştur.
- Dünya sanatı ile Türk sanatında hayat ağacı inancı çok paraleldir.
- Dünya sanatı ile Türk sanatında kullanılan hayat ağacı motifi çok benzerdir. Simetrik, asimetrik, göreceli simetrik tarzda, bitkisel, figürlü, nesneli vb. motiflerle kullanılan tasarımlar görülmektedir.

- Dünya sanatında kullanılan hayat ağacı örnekleri tıpkı Türk sanatında olduğu gibi günümüze doğru yaklaştıkça daha soyut bir hal almaktadır.
- Dünya sanatında görülen hayat ağacı örnekleri coğrafi bölge ve inanç unsurlarına göre değişiklik göstermiştir.
- Türk sanatında kullanılan ağaç türleri ve kullanım şekilleri İslamiyet'ten sonra yeni anlamlar kazanarak farklı tarzda süslemelerle kullanılmıştır.
- İslamiyet'in kabulünden sonra hayat ağacının motif olarak kullanıldığı örneklerde Kam/Şaman inancının etkisinin neredeyse kalmadığı görülmektedir.
- Hayat ağacı motifi farklı malzemeler üzerinde ve çeşitli tekniklerle kullanılmıştır.
- Hayat ağacı motifi 2 ve 3 boyutlu eserlerde kullanılmıştır. 3 boyutlu eserlerde kullanımı günlük kullanım eşyası veya çağdaş heykel sanatı türünde ağırlıktadır.
- Hayat ağacı ile beraber kullanılan motifler İslamiyet öncesinde ve sonrasında değişiklik göstermiştir. İslamiyet öncesi dönemde Tanrı figürü ve ibadet sahnesi şeklinde tasarlanan eserler, İslamiyet sonrası dönemde Tanrı figürü olmadan hayvansal figürler ve çiçeklerle oluşturulmuştur.
- Hayat ağaçlı kompozisyonlarda bilinçli veya bilinçsizce tasarım ilkeleri kısmen veya tamamen mutlaka kullanılmıştır.
- Denge, Zıtlık, Oran/Hiyerarşi, Tekrar/Ritim, Vurgu, Egemenlik, Uygunluk gibi tasarım ilkeleri her dönemde kullanılmıştır. İslamiyet öncesi dönemde Simetrik Denge ağırlıktadır. Tekrar ve Ritim ilkesi incelenen tüm sanat dallarında ve farklı dönem eserlerinde kullanılmıştır. Tasarımlarda genellikle Vurgu ve Egemenlik ağaç motifi üzerindedir. Tasarımların genelinde Biçimsel Uygunluk sağlanmıştır. Zıtlık ilkesi bazı tasarımlarda belirgin olmasa da Yön ve Renk Zıtlığı tüm dönem eserlerinde belirgin olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi eserlerinde Biçim Zıtlığı da göze çarpmaktadır.
- Hayat ağacı inancı ve kullanımı, İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet dönemlerinde benzer ve farklı özellikler göstermektedir.

- Hayat ağacı motifi tek olarak ve başka motiflerle her dönemde kullanılmıştır.
- Hayat ağacının etrafındaki figürlerin bir kısmı ağaca saldırmakta, bir kısmı ise ağacı korumaktadır.
- Hayat ağacı motifi tasarımlarda genel olarak temel motif olarak kullanılsa da arka planda olduğu ve yardımcı motif olduğu tasarımlarda vardır. Hayat ağacı motifinin İslamiyet öncesi dönemde daha çok merkezde ve temel motif olduğu kompozisyonlar fazladır. İslamiyet sonrası dönemde anlamsal değerleriyle beraber süsleme unsuru olarak ta kullanıldığı belirgindir. Cumhuriyet döneminde ise daha soyut tarzdadır. Manzara resimlerinde ve süsleme unsuru şeklinde kullanılmıştır.
- Hayat ağacı motifi, motif dünyasında en önde gelen motiflerden olmuştur. Çok yönlü olması, başka pek çok motifle beraber kompozisyon oluşturabilmesi gibi unsurlardan dolayı, sanat eserlerinde yoğun şekilde kullanılmıştır.
- Yeryüzü, gökyüzü ve öteki âlemi birbirine bağladığı düşünülen neredeyse tek tabiat unsuru olan hayat ağacı, bu özelliği ile diğer türlerden ayrılmakta ve kendine has bir özelliğe sahip olmaktadır.
- Süsleme sanatlarında birçok motifin beraber kullanıldığı kompozisyonlara bakıldığında; bu kullanımlarda motiflerin özel bir amacının her zaman olmadığı görülmektedir. Ancak hayat ağacının yanında arslan, boğa, kartal, keçi, sfenks vb. figürlerin kullanılması bilinçli ve derin anlamlar içermektedir.
- Hayat ağacının coğrafyalarda ve kültürlerde değişiklik göstermesi (*zeytin, palmiye, hurma, servi, nar, çınar, söğüt, kayın, meyve vb.),* tasarımlarda da çeşitliliğe neden olmuştur. Bu bakımdan çok çeşitli ağaç türleri tasarımlarda soyut, natüralist şekilde kullanılarak zengin bir süsleme hazinesi oluşturmuştur.

Öneriler

Motifler, kültürlerin en belirgin sembolleridir. İlk insanlıktan beri var olan motif ve süsleme geleneği insanların yaşamları hakkında bilgiler veren değerli hazinelerdir. Bu çalışmada ele alınan temel bir motif olan hayat ağacı motifi, tüm Dünya üzerinde ortak anlamlarıyla kabul edilmiş ve benimsenmiş bir kült motif olarak Sanat Tarihi içinde kendine geniş bir yer bulmuştur. Önemi büyük olan bu motifin kullanımını yaygınlaştırmak, mevcut eserleri korumak ve yaşatmak için yapılması gerekenler şu şekildedir;

- Müzeler ve özel koleksiyonlarda bulunan sanat eserlerinin bilimsel anlamda tanıtımları yapılarak eserler kayıt altına alınmalıdır.
- Hayat ağacı motifinin kullanıldığı nadide eserler özel saklama koşulları sağlanarak maksimum seviyede koruma altına alınmalıdır.
- Dünya sanat tarihi içinde Türk sanatı örneklerinin yer alması için güncel ve özgün tasarımlar yapılarak eserlerin tanıtımı yapılmalı, akademik ve bilimsel toplantılarda sunulmalı ve kayıt altına alınmalıdır.
- Çeşitli workshop ve paneller organize edilerek hayat ağacı kavramı ve sanat dallarında nasıl kullanıldığı insanlara aktarılmalıdır.
- Günümüzde çağdaş sanatların ön planda olduğundan yola çıkarak; dijital ve yenilikçi sanat dallarında özgün ve ilgi çekici tasarımlar yapılmalıdır.
- Günümüzde hayat ağacı motifini sanat eserlerinde kullanan sanatçılarla iletişime geçerek eserleri kayıt altına alınmalı ve tanıtılmalıdır.
- Tasarım kavramının önemsendiği ve geliştirildiği günümüz sanat dallarında tasarım ilkeleri bilinciyle hayat ağacı motifiyle oluşturulmuş sanat eserleri tasarlanmalı ve eserler tanıtılmalıdır.
- "Hayat Ağacı" teması doğrultusunda çeşitli yarışmalar düzenlenerek insanların bu alana yoğunlaşması sağlanmalıdır.

8. KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Halil (2012). Sözel Metinlerde Yer Alan Görsel Malzemelerin Halı Tarihindeki Önemi. *Arış,* 8/2012, 4-12.

AĞAÇ, Saliha, SAKARYA, Menekşe (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. *International Journal of Culturaland Social Studies (IntJCSS),* 1, 1-14.

ASAN, Ünal (1999). Çevre Koruma Ve Anıt Ormanlarımız. *Tabiat Ve İnsan Dergisi,* 2/1999, 17-26.

ASAN, Ünal (2014). *İstanbul'un Doğal Mirası Anıt Ağaçlar*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.

ASAN, Ünal (2007). Barış Ve Mutluluğun Evrensel Simgesi: Anıt Ağaçlar. *Lamin Art Dergisi,* İstanbul: EFS Yayın Grubu.

ASAN, Ünal (2009). Bilge Ağaçlar. *National Geographic,* 102/2009, 118-121.

ASLANAPA, Oktay (2015). Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Yayınevi.

ASLITÜRK, Gül ERBAY, AYDIN, Canan (2017). Mitoloji Ve Dinler Tarihi Çerçevesinde Yaratılış: Sistine Şapeli Tavan Freskolarına Yönelik Düşünceler. *İdil Dergisi*, 6 (30), 715-734.

AKBABA, Canan, SİVRİ Medine (2018). Dünya Mitlerinde Yılan. *Folklor-Edebiyat*, 24 (96), 53-64.

AKPINARLI, Hatice Feriha, ÖZDEMİR, Hande Ayşegül (2016). Konya Lâdik Halılarındaki Motiflerin İncelenmesi. *İdil Dergisi*, 5 (23), 955-982.

AKKAYA, Deniz (2007). *İstanbul Topkapı Sarayı'nda Bulunan Kaftan Kumaşlarındaki Motif, Desen Ve Kompozisyon Özellikleri.* El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

AKURGAL, Ekrem (2005). *Anadolu Kültür Tarihi.* Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara: Başak Matbaacılık.

ALTAYLI, Seyfettin (1994). Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ALİZADE, Röşven (2011). *Türk Mitolojisinde Kültler (Totemizm Meseleleri).* İstanbul: Ceren Matbaacılık.

ALP, Yusuf Reha (2017). *Eski Türklerde Din Anlayışı Ve Şamanizm*. Tarih Anabilim Dalı, Tarih Bilim Dalı, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ALTINTAŞ, Ayten (1987). Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı Ve Ölümsüzlük Otu, *Türk Dünyası Araştırma Dergisi*, 9 (51), 143-156.

ALGAN, Nusret (2008). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi Ve Seramik Yorumları.* Seramik Anasanat Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

AMEİSENOWA, Zofja (1938). The Tree of Life İn Jewish Iconography. Original Ver Öffentlichung İn: Journal Of The Warburg Institute, (2) 328-329.

ANONİM (1984). Kazak Türkçesi Sözlüğü. (Çeviren): Hasan Oraltay-Nuri Yüce-Saadet Pınar**,** İstanbul: TDA Yayınları.

AND, Metin (2020). Minyatürlerle Osmanlı–İslam Mitologyası, (7. Baskı), Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

ARGHAVANİAN, Aida (2013). *Resimde Ağaç*. Resim Anasanat Dalı, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

ARSLAN, Seher (2014). Türklerde Ağaç Kültü Ve Hayat Ağacı. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi,* İstanbul, 1 (1), 60-64.

ARSEVEN, Celal Esad (1970). *Türk Sanatı.* İstanbul: Cem Yayınevi.

ARSLAN, Celal (2002). Bitlis/Ahlat'taki Türk Devri Yapıları. *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

ATEŞ, Mehmet (2014). *Mitolojiler Ve Semboller: Ana Tanrıça Ve Doğurganlık.* İstanbul: Milenyum Yayınları.

ATİLA, Oya (2016). Vakvak Üslubu. III. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 850-864.

AVCI, Ayça (2013). *Mezopotamya Silindir Mühürlerindeki Kutsal Ağaç Motifleri.* Arkeoloji Anabilim Dalı, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

BALDICK, Julian (2000). *Animal And Shaman: Ancient Religions Of Central Asia (Hayvan Ve Şaman Orta Asyanın Antik Dinleri).* (Çeviren): Nevin Şahin. İstanbul: Hil Yayınları.

BAYRAM, Sadi (1990). Hayat Ağacı, Kültürümüzdeki Yeri, Önemi Ve Mitlerin Ardındaki Gerçek. *Türk Kültür Ve Medeniyeti, 1-5.*

BAYAT, Fuzuli. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. İstanbul:* Ötüken Neşriyat AŞ.

BAYRAM, Sadi (1996). Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılarda Ejder-Kaplumbağa-Akrep-Kertenkele Figürü. *Türk Soylu Halklarının Halı Kilim Ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*. (1996). Ankara, Varan Matbaacılık, 65-75.

BASKAKOV, N. A. TOŞÇAKOVA, T. M. (1999). *Altayca-Türkçe Sözlük.* (Çeviren): GÜRSOY, Emine, DURANLI Naskali Muvaffak. Ankara: Kılıçaraslan Matbaacılık.

BAŞ, Münire Kevser (2018). Poetik Eylem Sürecinin Kurgusal İfadesi: Çocuk Ve Allah'ta Kuşlar-Ağaçlar Sembolizmi. *Bilig–Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* (87), 157-178.

BAKIRCI, Naci (1997). Mevlana Müzesinde Bulunan 16 Kollu Şamdan. *Müze*, (12), 27-30.

BAYAT, Fuzuli (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı.* İstanbul: Özener Matbaası.

BALCITÜRK, Nursel (2012). Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler. *Arış Dergisi*, (8), 38-51.

BALCI, Nursel (2012). Türk Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler. *Arış,* (8), 38-51.

BARUTÇU, Sema (1982). Çankırı Folklöründe Yaşayan Şamanizm Unsurları Üzerine Görüşler: Eski Türk İnanç Sisteminde Ağaç Kültü Ve Çankırı'daki İzleri. *Türk Dünyası Araştırmaları,* (16), 155-162.

BARS, Mehmet Emin (2014). Türk Kültüründe Ağaç Kültü Ve Şor Kahramanlık Destanlarına Yansımaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (27), 380-398.

BELLİ, Oktay (1980). Urartular'da Hayat Ağacı İnancı. *Anadolu Araştırmaları*, (8), 237-247.

BERBER, Nildem (2019). Tarihsel, Öyküsel Ve İllüstratif Açıdan Varka ve Gülşah. *Sanat Dergisi,* (33), 70-79.

BEYDİLİ, Celal (2005). Türk Mitolojisi. Ansiklopedik Sözlük. Ankara: Yurt Kitap Yayınları.

BİNGÖL, Yüksel (2008). *İshak Paşa Sarayı*. Ankara: İlke Basın Yayınları.

BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

BULAT, Serap (2014). Doğu Bayazıt İshak Paşa Sarayı Mimari Elemanları Ve Süslemeleri. *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.* 9 (1055).

BUSATTA, Sandra (2013). The Tree of Life Design From Central Asia to Navajoland and Back (With a Mexican Detour. *Antrocom Online Journal of Anthropology,* (9), 205-220.

BÜYÜKÇANGA, Mehmet (2007). Karatay Medresesi Müzesin'de Bulunan Tavus Kuşlu Figürlü Çininin Plastik Ögeleri Yönünden İncelenmesi. *Türk-İslam Medeniyeti Akademık Araştırmalar Dergısı,* (4), 171-176.

CAMPBELL, Joseph (1995). The Masks Of God/Occidental Mythology (Batı Mitolojisi Tanrının Maskeleri). (Çeviren): Kudret Emiroğlu. Ankara: İmge Kitabevi.

CANAY, Ayla (2011). Anadolu'da Üretilen Kilim Motifleri Ve Seramik Sanatında Yorumlanması. Sosyoloji Anabilim Dalı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

CIBIROĞLU, Yıldız (2008). *Türk Sanatında Gizli Yüz.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

CİVİLİ KARAKOÇ, Ayşen (2017). Türk Minyatür Sanatında "Ağaç Motifinde" Gezinme, VIII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi Ve Folklorü Kongresi/ Sanat Etkinlikleri, (2017). Konya: Ankara Basım Dağıtım Ltd. Şti. 587-592.

CHAVANNES, Edouard (1906). Le Cycle Turc Des Douze Animaux. *TP,* 3/1906, 418-624.

COOPER, J. C. (1978). *An Illustrated Encyclopaedia Of Traditional Symbols,* Thamesand Hudson Ltd, London, 179.

COLLON, Dominiqe (1995), Ancient Near Eastern Art. California: University of California Press.

ÇAM, Nusret (1982). Ramazanogulları Beyligi Mimari Eserlerinden Adana Ulu Camii. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

ÇELİK, Sümeyya (2007). *İslâm Öncesi Türk Sanatında Bazı Hayvansal ve Bitkisel Kültür Ögeleri.* İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk-İslâm Sanatları Bilim Dalı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ÇEVİK, Nevzat (1999). Hayat Ağacı'nın Urartu Kült Törenlerindeki Yeri Ve Kullanım Biçimi. *Anadolu Araştırmaları*, (15), 335-367.

ÇEVRİMLİ, Nilgün (2012). Değişik İşlevli Bir Grup Madeni Eser Örnekleri Üzerinde Görülen Ejder Figürleri Hakkında Bir Değerlendirme. *Vakıflar Dergisi*, (37), 193-222.

ÇETİN, Yusuf (2015). *Türk Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi*. Erzurum: Fenomen Yayınları.

ÇERÇİVE, Ercan (2017). *Anadolu Selçuklu Devleti Mimarisinde Kullanılan Bitkisel Ve Geometrik Motiflerin (Hayat Ağacı Ve Yıldız Motifi) Halıya Yansıması.* Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü. Isparta.

ÇETİN Zapirova, Çulpan (2009). Tatar Folklor Ve Halk Edebiyatında Kayın Ağacı. *Turkısh Studies,*(473), 584-601.

ÇETİN, Onur (2019). Osmanlı Mezar Taşlarında Bitkisel Motifler Etrafında Gelişen Kültür ve İnanç Dünyası: Eyüp Örneği. Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, 6 (36), 1189-1197.

ÇETİN, Yusuf (2017). Kars Müzesinde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait İki Erzak Küpü Üzerinde Yer Alan Baskı Kabartma Tekniği İle Yapılmış Bezemelerin İkonografik Çözümlemesi. *The Journal Of Academic Social Science Studies,* (57), 383-394.

ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

ÇORAKLI, Başak (2020). Anadolu Selçuklu Sanatında Ab-ı Hayat Sembolizmi. Süleyman Demirel Üniversitesi, *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 13 (25), 189-210.

ÇORUHLU, Yaşar. (2010). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

ÇULPAN, Cevdet (1961). *Antik Devirden Zamanımıza Kadar İlahiyat-Edebiyat-Tıp ve Sanat Tarihinde Serviler I.* İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

DAĞI, Fahri (2013). *Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma.* Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

DAŞ, Ertan (2008). İzmir Mezar Taşlarında Hastalık Ve Sağlık. *Sanat Tarihi Dergisi*, (17), 5-22.

DALKIRAN, Ahmet (2010). *Çağdaş Türk Resminde Şamanist Etkiler*. Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

DEDE, Funda (2010). *Ankara İli Merkez İlçelerinde Geleneksel Yorgancılık Sanatının İncelenmesi.* El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DEPER, Ayşe (2019). Kenan Özbel Koleksiyonu Özelinde Anadolu Geleneksel El Örmesi Çoraplarının Semboller Ekseninde İncelenmesi. Tekstil Anasanat Dalı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

DENİZ, Bekir (1987). Kırşehir Halıları, *Bilim-Birlik-Başarı*, (47), 18-24.

DUMAN, Harun (2017). *Hayat Ağacı Motifinin Tanrı Ve Tanrıçayı Sembolize Etmesi Üzerine.* Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kayseri.

DINGIL, Fatma Aysel (2012). İslam Öncesi Türk Kültüründe Kutsallık İzafe Edilen Maddi Unsurlar. Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

DUYMAZ, Ali, ŞAHİN, Halil İbrahim (2008). Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç Ve Ocak Kültü Üzerine İnanış Ve Uygulamalar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 19/2008, 116-126.

EBERHARD, William (1942). Lokal Kulturen İm Alten China. *TP*, (32), 2-16.

EĞİNLİ, Temel, NAZLI, Ayşen, KARDELEN, Azra (2018). Kültürün Koruyucu Gücü: Kültürel Semboller. *Egemia*, 2/2018, 56-74.

ELİADE, Mircea (2003a). *Dinler Tarihine Giriş.* (Çeviren): Lale ARSLAN, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

ELPE, Ebru (2003). *Türk Mitolojisi Ve Sanatında Ağaç.* Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ELİADE, Mircae (2005). *Dinler Tarihi (İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi).* (Çeviren): Mustafa Ünal. Konya: Serhat Kitabevi.

ELİNÇ KAYNAKÇI, Zuhal, KAYA, Gürkan (2018). Mitoloji Ve İnanışlar Işığında Türk Kültüründe Hurma Ağacı (Phoenıx Dactylıdera L.) Ve Sembolleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 5 (2), 413-424.

ERTALAY, Ziyneti Semra (2013). Türk'lerde Geleneksel Yorgancılık Sanatı Ve Günümüzde İstanbul'daki Durumu. Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

ERGUN, Pervin (2010). Türk Kültüründe Ruhlar Ve Orman Kültü. *Milli Folklor,* (87), 113-121.

ERGUN, Metin (2006). *Şor Kahramanlık Destanları.* Ankara: Akçağ Yayınları.

ERBEK, Güran (1986). Hayat Ağacı Motifi I. *Antika,* (15), 26-41.

ERGUN, Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları İncelemeler Dizisi.

ERGUN, Pervin (2005). Aal Luuk Mas. *Hacı Bektaşi Veli Dergisi,* (33), 293-307.

ERGUN, Metin (2012). Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansımaları. *Millî Folklor,* (47), 22-30.

ERBEK, Mine (2002). *Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri***.** Ankara: KTB Yayınları.

ERSOY, Necmettin (2000). *Semboller Ve Yorumları.* İstanbul: Zafer Matbaa.

ERDEM, Ezgi (2017). Türk Ve Slav Mitolojisinde Ağaç Kültü. *I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sempozyumu Bildiri Özet Kitabı*, (2017), 43-356.

ESEDOVA Hatice (1996), Azerbaycan Klasik Halılarında Derviş Motifleri Hakkında. Türk Soylu Halkların Halı, Kilim Ve Cicim Sanatı Uluslararası Birinci Şöleni Bildirileri. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. Kayseri*: Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi*, (11), 128- 129.

ESEDOVA VELİKIZI, Hatice (2008). *Halılarda Mitoloji.* Ankara 38. ICANAS, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara, 2/2008, 517-544.

ESİN, Emel (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

ESİN, Emel (1984). Can Ağacı. Ankara. Yirmi Altı Bilim Adamının Araştırmaları.

ESİN, Emel (1978). *İslamiyet'ten Önce Önceki Türk Kültür Tarihi Ve İslam'a Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

ESİN, Emel (1976). Ötüken Yış (Türk Sanatında Ağaçlı Dağ Hakkında Notlar). *Atsız Armağanı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ERTUNÇ, Çiğdem (2008). *Sadberk Hanım Müzesi, Sevgi Gönül Kolleksiyonunda Bulunan Hilye-i Saadet Levhalarının Form Açısından İncelenmesi.* Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

ERTALAY, Ziynet Semra (2013). Türk'lerde Geleneksel Yorgancılık Sanatı Ve Günümüzde İstanbul'daki Durumu. Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

ETLİ, Özgür Barış (2015). Göbeklitepe Şamanları Ve Ürettikleri Kozmik Semboller. Arkeoloji Dergisi, (1), 41-65.

FORD, P. R. J. (1994). Oriental Carpet Design, A Guide To Traditional Motifs, Patternsand Symbols, Thamesand Hudson Pub, London: Thames & Hudson Ltd.

GAYDARÇİ, G. (1991). Gagauz Türkçesi Sözlüğü. (Çeviren): Mecit. Doğru, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GEZGİN, Deniz (2010). *Bitki Mitosları.* İstanbul: Sel Yayıncılık.

GEZER, Ülkü (2012). *16. Yy. Osmanlı Kumaşlarındaki Motiflerin Sembolik Yönden İncelenmesi Ve Günümüze Yansımaları.* Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Halı, Kilim ve Kumaş Desenleri Programı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GULAMALİ, Hatem (2012). *İran'da İslam Dönemi Selçuklu Mimarisi,* Ankara: İraniyat Yayınları.

GÜNDOĞDU, Hamza (2002). Tarihi Türk Halıcılığı. *Türkler,* Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

GÜNBAY, Nazlı (2019). Ankara Etnografya Müzesinde Bulunan Kemer Tokalarının İncelenmesi. El Sanatları Anasanat Dalı, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

GÜRCÜM, Banu HATİCE, YILDIRIM, Rabiha (2018). Adıyaman İli Geleneksel El Örgüsü Patikler Üzerine Etnografik Bir Araştırma. *İdil Dergisi*, 7 (44), 409-419.

GÜVEN, Hatice Nevin (2019). Gerçeklikten İmgeye Şamanizm Betimlemeleri. Resim Anasanat Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

GÜRSOY, Ülkü (2012). Türk Kültüründe Ağaç Kültü Ve Dut Ağacı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (*61), 43-54.

GÜLENSOY, Tuncer (1989). *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları.* İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, (8), 59-61.

GÜLCÜ, Ali İhsan (2018). *Eyüp Sultan Türbeler Ve Anıt Mezarlar.* İstanbul: Eyüp Sultan Belediyesi Yayınları.

GÜLTEPE, Necati (2007). *Kızılelma'nın İzinde/Turan Dünyasının On Bin Yıllık Sırrı.* İstanbul: Milenyum Yayınları.

GÜLTEKİN, R. ESER (2008). Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri Ve Mimaride Değerlendirilmesi. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkis Hor Turkisch.* 3 (5), 9-31.

GÜNDÜZ, Şinasi (2007). *Maniheizm. TDV İslâm Ansiklopedisi,* 27/2007, 175, Ankara.

GÜMÜŞTEKİN , Nuray (2011). Anadolu Ve Diğer Kültürlerde İşaret Ve Simgelerde Anlam. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (26), 103-118.

GÖRGÜNAY, Neriman (2002). *Oğuz Damgaları Ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınlığı. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (26), 103-118.

GRÖNBECH, Kaare (1992), Kuman Lehçesi Sözlüğü (Çeviren): Kemal Aytaç, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GROOT, J.J.M. De (1926). The Religious System Of China. *Taipei,* (3), 251-252.

HALICI, Feyzi (1992), Âşıklık Geleneği Ve Günümüz Halk Şairleri/Güldeste, Ankara: Atatürk Kültür Merkezei Yayınları.

HAKLI, Metin (2018). *Eski Türk Sanatında Simgesel Motifler Ve Günümüz Seramik Sanatındaki Yorumları.* Seramik Anasanat Dalı, Seramik Bilim Dalı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

HANCI, Hamit (2005), Yılan Hilyesi, *Sted,* 14 (8), 6-9.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1975). *İnanç Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

HARRİS, Masimilla (2013). The Cross As A Tree Of Life, *The Atlanta Jung Society News Letter,* 4-6.

HIRSCHBERG, Walter (1965). Wörterbuch Der Völkerkundc: Stutgart, 1965, 256.

IŞIK, Ramazan (2004). Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar Ve Bunlara Bağlı Kültler. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (9), 89-106.

IŞIK, Salih (2019). Hayat Ağacı Ve Kutsal Ağaçlar: Türk Ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi Ijhe*5 (11), 546– 566.

İNCİDAĞI, Aliye Serap (2015). Mevlana'nın Mesnevi'sinde Yer Alan Bitki Ve Meyvelerin Tasavvuf Dünyasındaki Sembolik Anlamları. Mevlana Ve Mevlevilik Araştırmaları Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırmaları Enstitüsü, Konya.

İNAN, Abdülkadir (1972). *Tarihte Ve Bugün Şamanizm Materyaller Ve Araştırmalar (*2.Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İNAL, Güner (1995). *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar).* Ankara: AKM Yayınları.

İSKENDERZADE AVŞAR, Lale (2007). Dede Korkut Hikâyelerinin Türk Plastik Sanatlara Yansıması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (17), 320-340.

İVGİN, Hayrettin (2013). *Derin Mitoloji.* Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

KABAAĞAÇLI, C. Şakır (1995). Anadolu Efsaneleri. Ankara,: Bilgi Yayınevi.

KANMAZ, Fatma Esra (2010). *Ömer Şevki Mardinî Ve Divanı*. Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KARA, K. ve KABAK, T. (2019). Mustafa Necati Sepetçioğlu‟nun Sabır Ağacı Roman Serisinde Kült Ve Sembol Olarak Ağaç. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 8 (2), 900-913.

KARPUZ, Emine (2019). Anadolu'daki Geleneksel Süslemeli Bakır Mutfak Kapların Tasarımı. *9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür,* 263-297.

KARAÇORLU, Hilal (2013). *Amasra Müzesinde Bulunan Tel Kırma (Bartın İşi) Ve Hesap İşi Ürünler Üzerine Bir Araştırma.* El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Nakış Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KARDEŞLİK, Selman (2011). Vakıflar Halı Müzesinde Selçuklu Ve Selçuklu Geleneğindeki Halılarda Kozmolojik ve İkonografik Boyut. Restorasyon Yıllığı Dergisi, 2/2011: 73-90.

KAYA OZAN, Fatma (2010). *Gaziantep Ve Şanlıurfa İllerinde Yapılan Bakırcılık Sanatının İncelenmesi.* El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Dekoratif Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KARA ACAR, Yasemin (2019). *İstanbul'daki Osmanlı Çinilerinde Ağaç Motifleri.* Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

KAYNAKCI Elinç, KAYA Zuhal, GÜRKAN Latif (2018). Mitoloji ve İnanışlar Işığında Türk Kültüründe Hurma Ağacı (Phoenıx Dactylıfera L.) Ve Sembolleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 5 (2), 413-424.

KARPUZ, Haşim (2009). *İslam Öncesi Türk Sanatı Ders Notları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

KARAKURT, Deniz (2012). Türk Mitoloji Ansiklopedisi. Türk Söylence Sözlüğü. (e-kitap).

KARABEY, Turgut (2007). Dîvân Şiirinde "Sapma"Lar Deviations In The Otoman Poetry. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* (32), 15-38.

KEÇELİ, Selen (2014). Kabala Felsefesi Nedir?. *Pozitif Dergisi,* (2).

KINIK, Mustafa (1996). *Anadolu Selçuklu Dönemi Geometrik Çinilerin Grafiksel Düzenlenmesi.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KILIÇ, Evrim (2011). Hayat Ağacı Sembolizmi Ve Tekstil Baskıcılığındaki Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir.

KILIÇ, Yusuf, ESER, Elvan (2017). Eskiçağ Toplumlarının Mitolojisinde Ölümsüzlük Arayışı (Ölümsüzlük Sembolü Olarak Bazı Bitki, Su Ve Hayvanlar). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5 (13), 122-156.

KINAL, Firuzan (1983). *Eski Mezopotamya Tarihi,* Ankara: A.Ü. DTCF Yayınları.

KIYAK, Abdulkadir (2011). Geleneksel Türk Dininde Ağaç Kültü Elazığ Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 91-104.

KORKMAZ, Zeynep (2003). Eski Türklerdeki Ağaç Kültünün İslami Devirlerdeki Devamı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* 51/2003, 99-110.

KÖROĞLU KELAM, Şeyma (2019). Türk Mitolojisinde Çam Ağacı Sembolünün Yeri Ve Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları. Resim Anabilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KURU DENİZ, Ayşin (2006). Geleneksel Motiflerin Kimliklerini Kaybetmeden Yeni Tasarımlara Dönüşmeleri. Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KUBAN, Doğan (2009). *Çağlar Boyunca Türk Sanatının Anahatları (3.Baskı).* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Mas Matbaacılık.

KUBAN, Doğan (2008). *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KURT, Ali (2008). Erzurum'da Hayat Ağacı. *Sivas Şehir Kültür Dergisi Hayat Ağacı,* (11), 75-80.

KURT, Gülten (2016). Yozgat İli Örgü Atlası Çorap ve Patik Örnekleri. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı, (2016), 3/2016, 497-506.

KÜÇÜKÖNER, Havva (2012). Gravür Sanatı Tarihi Ve Modern Uygulamalar. Resim Anasanat Dalı, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

KÖSE, Ebru (2014). *Sadberk Hanım Müzesi Teşhirindeki Sınırlı Sayıda Kütahya Çini Koleksiyonunun Belgelenmesi.* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.

KÖSEOĞLU, Gülşah (2019). *Varka Ve Gülşâh Mesnevisi Minyatürlerinde Renk, Biçim ve Kompozisyon.* İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

LAJARD, Felix (1961). Serviler I. *Antik Devirlerden Zamanımıza Kadar İlâhiyat, Edebiyat, Tip Ve Sanat Tarihlerinde*, (1), 25-31.

MENGEÇ, Gül (2012). *Ağaç Sembolünün Tarihsel Gelişim İçerisinde Türk Resim Sanatına Yansıması Ve Cumhuriyet Dönemi Türk Resminin Ağaç Sembolü Üzerinden İrdelenişi.* Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim Eğitimi Bilim Dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (2008). Seramik Ve Cam Teknolojisi, Ağaç Motifleri.

MİRCAE, Eliade (2002). Babil Simyası Ve Kozmolojisi (Çeviren): Mehmet Emin Özcan. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

MİRCAE, Eliade (1991). *Kutsal Ve Dindışı*. (Çeviren): Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Hazar Kitabevi.

MİRZAOĞLU SİVACI, Gülay (2005). Türklerde Mitolojik Unsurlar. *Türkbilig,* (10), 10-53.

MİDDLETON, Andrew (1996), Rugsand Crapets, Techniques, Traditions and Designs. Hong Kong: Mandarin Ofset.

MOORTGAT, Anton (1949). Tammuz: Der Unster blichkeits glaube İn Der Altorientalischen Bildkunst, Berlin: Walter De Gruyter.

MÜLAYİM, Selçuk (1999). Değişimin Tanıkları: Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme Ve İkonografi. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

NAKIŞ, Dilay (2019). Kültürel Sembol Olarak Türk Mitolojisinde "Hayat Ağacı". *Uluslararası Mitoloji Sempozyumu,* (2019), Ardahan: Ardahan Üniversitesi Yayınları.

NİDAYİ, Sevim (2018). Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar, Semboller, Şekiller Ve Motifler. *Düşünen Şehir,* (5), 104.

NUHOĞLU, Mehmet, YILDIZELİ, İrem Ela (2020). Âdem Ve Havva İkonografisinin, Rönesans Avrupası Ve İslam Coğrafyasının Görsel Betimlemeleriyle Karşılaştırılması. İdil Dergisi, (73), 1434-1454.

OCAK A. Yaşar (1983). Bektaşi Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul: Enderun Kitabevi.

OĞUZ, Burhan (2003). *Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış.* İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.

OĞUZ, Burhan (1983). *Mezar Taşlarında Simgeleşen İnançlar.* İstanbul: Can Matbaa.

ONARLI, İsmail (2000). XIII. Dersim"de Bazı Gelenekler Ve İnanç Motifleri. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 6 (15).

ONARLI, İsmail (2000). XIII. Dersim'de Bazı Gelenek Ve İnanç Motifleri. Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 6 (15), 155-190.

ÖGEL, Bahattin (2003). *Türk Mitolojisi I.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

ÖGEL, Bahattin (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖGEL, Semra (1966). *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖGEL, Semra (1986). *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler.* İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi.

ÖGEL, Semra (1994). *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi.* İstanbul: Akbank Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları, (58).

ÖNEY, Gönül (1968a). Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında. *Vakıflar Dergisi*, (7), 117-120.

ÖNEY, Gönül (1968b). Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi. *Belleten*, 32/125, 25-49.

ÖNEY, Gönül (1967). Die Figurenreliefs An Der Hudavent Hatun Turbe İn Niğde. *Belleten*, 31/1967, 155-156.

ÖNEY, Gönül (1988). Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi Ve El Sanatları. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖNEY, Gönül (1969). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü. *Anadolu (Anatolia)*, 13/1969.

ÖNEY, Gönül (1969). Anadolu'da Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı Kartallı, Şahinli ve Arslanlı Mezar Taşları. *Vakıflar Dergisi*, 8, 283-291.

ÖNEY, Gönül (1993). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek Ve Çift Başlı Kartal. *Malazgirt Armağanı*, 165-166.

ÖNGEN CORSINI, Ebru Duygu (2013). Osmanlı Saray Şenliklerinden Günümüze Bir Kültür Ürünü: Nahıl. *Yedi: Sanat, Tasarım Ve Bilim Dergisi*, (10), 49-57.

ÖRNEK, Sedat Veyis (2014). *İlkellerde Din Büyü Sanat Efsane*. İstanbul: Bilgesun Yayıncılık.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1973). Budun Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: *TDK Yayınları,* 69.

ÖKSE, Tuba, (2006). Eski Önasya'dan Yeni Yıl Bayramları, Bereket Ve Yağmur Yağdırma Törenleri. *Bilig Dergisi*, Ankara, (36), 47-68.

ÖLÇER, Nazan (1988). Kilimler, Türk Ve İslam Eserleri Müzesi. Eren 1466 Yayınları, İstanbul: Çeltüt Matbaası.

ÖLMEZ, Filiz Nurhan, KARTAL, Zerrin (2009). Dokumalarda Bereketi Sembolize Eden Motifler. 10. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildiriler, (19-20.11.2009, İzmir), 82-295.

ÖZ, Cüneyt (2018). Kültürel Süreklilik Bağlamında Antikçağdan Günümüze Kutsal Ağaç Veya Hayat Ağacı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal Of International Social Research,* 11/56, 214-223.

ÖZARSLAN, Metin (2003). Türk Kültüründe Orman Ve Ağaç Kültü. *Türkbilig,* (5), 34-102.

ÖZCAN, Ali Rıza (2005). *Mezar Taşları Üzerindeki Sembolik İfadeler*. Kaybolan Medeniyetimiz Hekimoğlu Ali Paşa Cami Haziresindeki Tarihi Mezar Taşları, İstanbul: Damla Yayınevi.

ÖZKAN, Ali Rafet (2006). Erzurum Mezar Yapılarında Uzay•Dünya•Hayat İlişkisi (Kozmoloji).Türk~İslam Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu, (2007). Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 497-513.

ÖZKUL, Kifayet (2019). Anadolu Selçuklu Dönemi Taş İşlemeciliğinde Hayat Ağacı Motifi, 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Yalova, 235-242.

ÖZFİLİZ, Tugay (2017). *Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı Sembolizmi.* Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Programı, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.

ÖZKAYA, Vecihi (1996). Frig Mimari Kaplama Levhaları Işığında Attis Ve Hayat Ağacı. *Arkeoloji ve Sanat*, (74), 3-11.

ÖZKUL, Kifayet (2019). *Hayat Ağacı Temalı Çini Pano.* Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Eski Çini Onarımları Programı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZTEKİN, Özge (2013). Ağaç Kültünün Görsel Şiirdeki Figüratif Anlamı: Divan Şiirinde Deyiş Bilimsel Önceleme Alanı Olarak Biçimsel Sapmalar (The Figurative Meaning Symbolized By The Cult Of Tree In Visual Poem: Formal Deviations In Divan Poetry As A Field Of Stylistic Foregrounding. *Milli Folklor*, 12 (98), 59-72.

ÖZTEKİN, Selma (2008). *Dinlerde Hayat Ağacı.* Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖZTÜRK, Mustafa (2008). *Konya Ve Çevresinde Anadolu Selçuklu Dönemi Çinilerinde Kullanılan Bitkisel Motiflerin Dili Ve Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi.* Güzel Sanatlar Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ÖZTÜRK ATEŞ, Şenay (2012). *Yakındoğu Demirçağ Uygarlıklarında Hayat Ağacı İnancı.* Arkeoloji Anabilim Dalı, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

ÖZTÜRK, Özhan (2016). *Dünya Mitolojisi.* Ankara: Nika Yayınları.

PARMAN, Ebru (1993). Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi. *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Ve Güner İnal'a Armağan*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

PEKARSKİY, Eduard (1945). *Yakut Dili Sözlüğü.* İstanbul: Ebuziya Matbaası.

PEKYAMAN, Hakan (2008). *Frig Uygarlığı Seramik Sanatı Ve Kişisel Yorumlar.* Seramik Anasanat Dalı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

PORADA, Edith (1948). Corpus Of Ancient Near Eastern Seals In North American Collection, *L.F. Wihte Company*, New York: Princeton University Press.

REAT, Noble Ross (1975). The Tree Symbol İn İslam. *Studies in Comparative Religion*, 19 (3), 1-19.

RİCE, Talbot David (1969). İslamic Art (2. Baskı). Praeger World Of Art Serıes, ABD, Newyork: Library Of Congress Catalog.

RUMİ, Celaleddin-i Mevlana (1995). *Mesnevi I Mevlana.* (Çeviren): Veled İzbudak). İstanbul: Şark-İslam Klasikleri, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Yayınları.

SADIKOĞLU, Perihan (2007). *Antik Mısır Sanatı Ve Tarihsel Akıştan Günümüze Etkiler.* İstanbul: Boyut Matbaacılık.

SALMAN, Fikri (2002). Başlangıçtan Türkiye Selçukluları'na Kadar Türklerde Tekstil Ve Dokumacılık Sanatı. *Türkler Ansiklopedisi,* 4/2002, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 208-214.

SAMUEL Noah Kramer (2001). Sümer Mitolojisi. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

SARIÇAM, İbrahim (2018). *Destanlar Efsaneler.* Antalya: Nokta EBook Punlishing.

SARIKÇIOĞLU, Ekrem (2002). *Din Fenomenolojisi.* Isparta: Fakülte Kitabevi.

SEVİM, Sibel, KAHRAMAN, Duygu, ÖZER, Gökçe (2014). Metepec Seramik Hayat Ağaçları Ve Çağdaş Yorumları, *Anadolu Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi,4* (6), 202-210.

SEYFELİ, Canan (2019). Hıristiyanlıkta Hayat Ağacı: İsa Mesih. Dicle İlahiyat Fakültesi Dergisi, 20 (2018), 16-41.

SERİN, YAŞAR (2002). Türk İnanç Geleneğinde "Hayat Ağacı" Örgesinin Kullanım Şekli Ve Günümüze Uyarlanması. *Altıncı Şehir Dergisi*, (8), 6-8.

SEVİNÇ, Fatma (2004). Eski Yakındoğu'da Rahip Ve Rahibe Tasvirleri, *AÜ. DTCF Dergisi*, 44 (2), Ankara, 74-110.

SEVİM, Nidayi (2018). Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar, Semboller, Şekiller Ve Motifler. *Düşünen Şehir Dergisi,* (5), 102-111.

SÖZEN, Metin, TANYELİ, Uğur (1994). *Sanat Kavram Ve Terimleri Sözlüğü* (3.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

SÖKMEN, Dila (2019). *Kastamonu Geleneksel Yazma Baskıcılığı Ve Cemil Kızılkaya Ahşap Kalıp Baskı Koleksiyonunun Değerlendirilmesi.* Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

SUBAŞI, Hüsrev (2009). Hat Sanatında Hz. Peygamber Sevgisiyle Dogmuş Bir Form: Hilyeler. Kültür Cografyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyum Kitabı (Orta Asya, Kafkasya Ve Balkanlar), Sakarya: İlahiyat Fakültesi Dergisi. 211-262.

ŞAHİN, Kamil, TOPRAK, Salih (2016). Türk Kültüründe Ağaç'ın Düşünsel Ve Toplumsal Bağlamı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 9 (43), 1309-1316.

ŞAHBAZ, Mehibe (2018). Türk İnanç Ve Düşünce Sisteminde Sevri/Selvi Ve Kayın Ağacının Yeri Ve Önemi. 2. Uluslararası El Ruha Sosyal Bilimler Kongresi. Şanlıurfa: İksad Yayınevi, 349-357.

ŞAMAN DOĞAN, Nermin (2003). Bezemeye Bakış: Anadolu'da İlhanlı İzleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 20 (1), 150-166."

ŞEN, Can (2013). Osmanlı'nın Görsel Şiirleri Üzerine Özer Şenödeyici'den Akademik Bir İnceleme. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 11 (1), 512-516.

ŞEN, Emre (2016). *Bir İfade Biçimi Olarak Ağaç İmgesinin Türk Resim Sanatında Kullanımı.* Resim Anasanat Dalı, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

ŞENOCA, Ebru (2015). Halk Anlatı Ve İnanışlarında Mitolojik Bir Meyve: Nar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* 4 (8), 229-251.

ŞENTÜRK, Seher, ARSLAN, Mustafa (2019). *Enki Kültü'nün Anadolu'daki Yansımaları.* Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (2), 111-117.

ŞENÖDEYİCİ, Özer (2009). Osmanlı'nın Görsel Şiirleri I: Resim Yazmak Sanatı Ve Sâdıkî'ye Ait Bir Müşeccerin Tetkiki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1 (4), 217-227.

SİR GAVAZ, Özlem (2018). Hitit Toplumunda Tanrılar Ve Ritüeller. *Aktüel Arkeoloji,* (62), 40-47.

TAGIYEVA, R. (1996). *Azerbaycan'ın Halı Sembollerinde Halkın Tasavvurları.* Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Birinci Şöleni Bildirileri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi: 11.

TANYU, Hikmet (1988). Ağaç. *Türkiye Diyanet Ansiklopedisi*. 1/1988, İstanbul.

TANYU, Hikmet (1976). Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar. Türk Folkloru Araştırmaları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TANRISAL, Meldan (1997). Türk Ve Navaho Halılarının Dili. *Arış Dergisi,* (1), 94-107.

TAPIRLI, Nehir (2019). Keçiören Belediyesi Etnografya Müzesinde Bulunan Türk İşi İşlemeli Uçkur Ve Peşkirlerin İncelenmesi Ve Yeni Tasarımlara Uygulanması. El Sanatları Anasanat Dalı, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

TAVKUL, Ufuk (1986). Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TEKİN, Gönül (2007). Eski Türk Edebiyatında Ağaç Motifi Ve Sembolizmi. *Edebiyat Ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan.* Ankara: Grafiker Yayınları.

TEKPINAR, İbrahim (2012). Kutsal Kitaplarda Geçen Beş Ağaç. *Gaide Kültür ve Yaşam Dergisi.*

TOKSOY, Seda (2018). Kökenleri Ve Anlamlarıyla Semboller Ve İşaretler Binlerce Yıllık Görsel Bir Yolculuk *(2. Baskı).* İstanbul: Alfa Basım Dağıtım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

TOPALOĞLU, Bekir (1988). İslam'da Ağaç. *İslam Ansiklopedisi*, 1/1988, İstanbul.

TUNALI, Hatice (2015). *Burdur Burdur Müzesi Envanterinde Bulunan El İşlemeli Peşkirler*. Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

TURAN, Ahsen (1992). Hayat Ağacı. *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Türk Kültürü Dergisi,* (353). 543-553.

TÜRE, Altan (2004). Takılar Ve Sus Taşlarında Sembollerin Dili. İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.

Türk El Dokuması Halılar (1998). Katalaog: 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Pan Matbaası.

USEEV, Nurdin (2016). Manas Destanı'nda Türk Kelimesi Ve Ağaç, Koyun/Koç Kültleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* (5), 1611-1626.

UZUN, Nihat (2011). Kur'ân'da Üç Ağaç Türü Yahut Bazı Âyetlerin Anlamlarını Yeniden Düşünmek. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 11 (1), 133-164.

UÇAR, Murat (2019). *Hilye-i Şerifenin Kıymetli Madenler Kullanılarak Tasarlanıp Uygulanması.* Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Tezhip Programı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

ÜÇER, Müjgan (2007). Metropol-Nesne-Anlam Bağlamında Ağaç. Resim Ana Sanat Dalı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜÇER, Müjgan (2019). *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ÜNAL, Hüseyin Rahmi (1992). *Erzurum Yakutiye Medresesi.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÜNAL, H. Rahmi (1992). Erzurum Yakutiye Medresesi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YAYIN, Nerin (2008). Efsanevi Hayat Ağacı: Munar. *Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,*(15), 155-161.

YARDIMCI, Nesrin (2008). Ankara El İşi Yorganları Üzerine Bir Araştırma. El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El sanatları Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara.

YAZAR, Turgay (2007). Ortaçağ Anadolu Türk Mimari Bezemesinde Vakvak Üslubu. *Bilig,* (42), 1-33.

YILMAZ, Özgün Güneş (2019). İslam Öncesi Türklerde Kullanılan Astral Simgelerin Çağdaş Seramik Sanatında Yorumu. Seramik Anasanat Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

YILMAZ, Dilek (2012). Protohistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi, 3.International Archeology Student Symposium in Antalya.

YÖNTEMLİ, Fuat (2006). *Hayat Ağacı Ejder Yılan,* İstanbul: N.K.M. Yayınları.

YUDAGİN, K. (1948). Kırgız Sözlüğü. (Çeviren): A. Taymaz, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1/1948, 207.

YULUĞ, Elif (2018). Çatalhöyükte Şamanizm İzleri. Arkeoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

YUND, K. (1947). Prehistorik Ve İlk Çağlarda Türklerde Ağaç Medeniyeti. Orman Ve Av Dergisi. (8), 148- 161.

YURTTAŞ, Hüseyin (2002). *Hasankeyf'te Artuklu, Eyyübi, Akkoyunlu Ve Osmanlı Dönemi Mimari Eserleri.* Türkler, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

YURTERİ, Sultan, ÖLMEZ, Filiz Nurhan (2008). Türk Dokumalarında Ağaç Motifi. *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1446-1470.

YILMAZ, Hayri (2010). *İstanbul'daki Türk İnanç Kaynaklı Motifli Tarihi Mezar Taşlarının Bozulma Nedenleri Ve Restorasyon Yöntemleri.* Yapı Eğitimi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

FOTOĞRAFLAR İÇİN KAYNAKLAR

Fotoğraf 1: Kabala Ağacı
https://tr.wikipedia.org/wiki/Kabbala/
Erişim Tarihi: 05.03.2020.

Fotoğraf 2: 19. Yy. Litograf (Taş Baskı), Hristiyan İnancı Çerçevesinde Hayat Ağacı, Bir Melek Hayat Ağacını Bir Sulama Kabı İle Sular, Diğer Bir Melek İse Onu Kesmek İsteyen Şeytanı Tutar, British Museum
https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1998-0607-47/
Erişim Tarihi:10.03.2020.

Fotoğraf 3: 14. Yy. Fresk, İsa'nın Son Akşam Yemeği Tablosunda Hayat Ağacı, Santa Croce, Floransa
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Taddeo_Gaddi_-_Allegory_of_the_Cross_-_WGA08388.jpg/
Erişim Tarihi: 03.11.2020.

Fotoğraf 4: M.Ö. 8.-9. Yy. Uygur, Duvar Resmi
http://uygurdevleti.blogspot.com/2013/04/uygurlarda-edebiyat.html/
Erişim Tarihi: 12.08.2020.

Fotoğraf 5a-5b: Kazakistan, Bayterek Ağacı
(İlham Enveroğlu Koleksiyonu, 2021)

Fotoğraf 6: M.Ö. 7. Yy. Oturan Budist Rahip Üzerinde Bodhi Ağacı Motifi
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/38523/
Erişim Tarihi: 30.01.2021.

Fotoğraf 7: 18. Yy. Hindistan Hayat Ağacı
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452734?searchField=All&sor

tBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=1200&rpp=20&pos=122018/
Erişim Tarihi: 18.12.2020.

Fotoğraf 8: M.Ö. 5. Yy.-M.S. 6. Yy. Pers, Tanrı-Hayat Ağacı
https://irangezi.com/persepolis/
Erişim Tarihi: 01.02.2021.

Fotoğraf 9: 18. Yy. Özbek, Giysi
https://omgthatartifact.tumblr.com/post/30095978718/coat-uzbekistan-bukhara-18th-19thcenturythe?epik=dj0yJnU9Wi15OXR3dkp2R2xMV2dVREphLVA5alhLYUFCdE02dXQmcD0wJm49clB4TWhGOGlCNUdoc3p2M2szcUtWUSZ0PUFBQUFBR0FNZG9R/
Erişim Tarihi: 01.01.2021.

Fotoğraf 10: 18. Yy. Çin, Hayat Ağaçlı Halı
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/456987?searchField=All&sortBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=900&rpp=20&pos=91418/
Erişim Tarihi: 06.01.2020.

Fotoğraf 11: Yggdrasil Ağacı
https://tr.wikipedia.org/wiki/yggdrasill/
Erişim Tarihi: 20.08.2020.

Fotoğraf 12: 9. Yy. İspanya, Silindir Ahşap Kutu
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/471973-/
Erişim Tarihi: 15.10.2020.

Fotoğraf 13: 17. Yy. İngiltere, İpek İplikle Dokunmuş Goblen
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/229006-/
Erişim Tarihi: 21.08.2020.

Fotoğraf 14: 19. Yy. Almanya, Meşe Ağacı, Eski Para Birimi Pfenning
https://semrabayraktar.blogspot.com/search?q=a%C4%9Fac%C4%B1/
Erişim Tarihi: 10.04.2020.

Fotoğraf 15a-15b: 16. Yy. İngiltere, Altın-Metal Saat, Topkapı Sarayı
(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 16: Macar, Dünya Ağacı Sembolü
https://ozhanozturk.com/2018/02/03/macar-mitolojisi/
Erişim Tarihi: 12.10.2020.

Fotoğraf 17: Macar, Dünya Ağacı Sembolü
https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/img/5-559c.jpg/
Erişim Tarihi: 12.10.2020.

Fotoğraf 18: 12. Yy. Fransa, Kireç Taşı Panel, Hayat Ağacı ve Kadın, Musee Lorin
https://gl.m.wikipedia.org/wiki/Ficheiro:Autun,_Gislebertus,_Eva.JPG/
Erişim Tarihi: 30.01.2021.

Fotoğraf 19a-19b: 18. Yy. Rusya, İşlemeli Hayat Ağacı
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/158403?=&imgno=1&tabname=label/
Erişim Tarihi: 30.01.2021.

Fotoğraf 20: M.Ö. 3.Yy. Hakasya'dan bir Taş Petroglif
https://tengritagh.org/2015/07/01/7-kollu-samdan-ve-7-dalli-hayat-agaci/#respond/
Erişim Tarihi: 30.01.2021.

Fotoğraf 21: M.Ö. 12. Yy. İspanya, Kumaş, Hayat Ağacı ve Tavus Kuşu
RİCE, Talbot David (1969). İslamic Art (2. Baskı). Praeger World Of Art Serıes, ABD, Newyork: Library Of Congress Catalog.

Fotoğraf 22: 6. Yy. Roma, Mozaik Hurma Ağacı
https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/17086/
Erişim Tarihi: 30.11.2020.

Fotoğraf 23: Yunanistan, Altın Halka, Zeus-Hayat Ağacı
https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=140206&Itemid=&lang=el/
Erişim Tarihi: 31.01.2021.

Fotoğraf 24: M.Ö. 12. Yy. Yunanistan, Minos Pusulası, Atina Benaki Müzesi
https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=140887&Itemid=&lang=el/
Erişim Tarihi: 02.08.2020.

Fotoğraf 25: M.Ö. 13. Yy. İtalya-Floransa, Bronz Heykel Üzerinde Boğa, Arslan ve Hayat Ağacı
https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/
Erişim Tarihi: 10.01.2020.

Fotoğraf 26: Amerikan Yerlilerine Ait Hayat Ağacı Motifli Kilim, Navajo
TANRISAL, Meldan (1997). Türk ve Navaho Halılarının Dili. *Arış Dergisi,* (1), 94-107.

Fotoğraf 27: M.Ö. 2. Yy. Maya kültürü, Rölyef (Taş Kabartma), Anthropology Museum in Mexico City
https://www.wilderutopia.com/traditions/myth/popol-vuh-the-ancient-maya-dawn-of-life-and-overcoming-the-forces-of-awe/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 28: 17. Yy. Azerbaycan, Palace Of Shaki Khans, Duvar Süslemesi
https://en.wikipedia.org/wiki/Tree_of_life/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 29a-29b: 18.Yy. Gürcistan, Ananuri Tanrının Annesi Adlı Kilise, Hayat Ağacı Fotoğrafı
https://en.wikipedia.org/wiki/Ananuri/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 30: 4. Yy. Mısır, Keten Üzerinde Goblen Dokuma, Eros, Çiçekler ve Hayat Ağacı
https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digitalcollection/11.+textiles%2c+tapestr y/166364/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 31: 5.-7. Yy. Mısır, Keten Kumaş, Saksıdan Çıkan İki Mor Kuş ve Hayat Ağacı
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/443416?searchField=All&sotBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=0&rpp=20&po=,/
Erişim Tarihi: 10.12.2020.

Fotoğraf 32: 4.-5. Yy. Mısır, Keten Goblen Dokuma
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/445661?searchField=All&sortBy=Relevance&deptids=14&ft=*&offset=1120&rpp=20&pos=1127/
Erişim Tarihi: 10.11.2020.

Fotoğraf 33: M.Ö. 10. Yy. Mısır Seramik Plaka Üzerinde Zürafa, İnsan ve Hayat Ağacı
https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=117159&Itemid=162&lang=el/
Erişim Tarihi: 01.12.2020.

Fotoğraf 34: Pers-Akhamedid Dönemi, Yaban Koyununu Avlayan Okçu, Akik Silindir Mühür

PORADA, Edith (1948). Corpus Of Ancient Near Eastern Seals In North American Collection, *L.F. Wihte Company*, New York: Princeton University Press.

Fotoğraf 35: Mezopotamya Silindir Mühründe Kuş ve Geyiklerle Birlikte Stilize Yaşam Ağacı
https://www.wikiwand.com/tr/Ya%C5%9Fam_a%C4%9Fac%C4%B1/Erişim Tarihi: 15.09.2020.

Fotoğraf 36: 17. Yy. Afrika, Benin Paques, Taş Panel, Hayat Ağacı
www.britishmuseum.com/
Erişim Tarihi: 15.03.2020.

Fotoğraf 37: M.Ö. 4. Yy. İran Dönemi, Keçi ve Hayat Ağacı Süslemesi Taş Panel
https://en.wikipedia.org/wiki/Tree_of_life/
Erişim Tarihi: 20.09.2020.

Fotoğraf 38: M.Ö. 4. Yy. İran Dönemi, Gümüş Tabak Üzerinde Kaplan ve Hayat Ağacı, Ermitaş Müseum
https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/08.+applied +arts/97254/
Erişim Tarihi: 22.07.2020.

Fotoğraf 39a-39b: M.Ö. 14. Yy. İran, Kuran Standı, New York Metropolitan Sanat Müzesi
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/140003346/
Erişim Tarihi. 05.10.2020.

Fotoğraf 40: M.Ö. 2. Yy. İran, Amarlo Altın Kupa, İran Ulusal Müzesi
https://www.reviewdetector.ru/index.php?showtopic=1742387&st=360/
Erişim Tarihi: 11.03.2020.

Fotoğraf 41: M.Ö. 4.-3. Yy. Sümer, Silindir Kab, Keçi-Hayat Ağacı
https://www.britishmuseum.org/collection/image/420515001/
Erişim Tarihi: 10.12.2020.

Fotoğraf 42: M.Ö. 4.-3. Yy. Sümer, Heykel-Çömlek, Doğu Enstitüsü Müzesi
https://www.stijnvandenhoven.com/2017/12/04/rampant-goats-in-relation-to-tree-of-life/#jp-carousel-8055/
Erişim Tarihi: 01.01.2021.

Fotoğraf 43: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, Keçi, Güneş Diski, İnsan Figürleri
https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613064541/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 44: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, Sfenks, Hayvan Figürleri
https://images.metmuseum.org/CRDImages/an/original/ss1980_65.jpg/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 45: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve Bitki Figürleri
https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613696193/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 46: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve İnsan Figürleri
https://images.metmuseum.org/CRDImages/an/original/ss1987_96_12.jpg/
Erişim Tarihi: 20.12.2020.

Fotoğraf 47: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve İnsan Figürleri
https://images.metmuseum.org/CRDImages/an/original/vs1985_357_34.jpg/
Erişim Tarihi: 20.12.2020.

Fotoğraf 48: Kam/Şaman Davulu Üzerinde Ağaç Tasvirleri
AĞAÇ, Saliha, SAKARYA, Menekşe (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. *International Journal of Culturaland Social Studies (IntJCSS)*, 1/2015, 1-14.

Fotoğraf 49: Kamların Kutsal Ağaç-Ana Tasvirleri
ÖGEL, Bahattin (2003). *Türk Mitolojisi I.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Fotoğraf 50: Sibirya Türklerinde Hayat Ağacı Motifi
ÖGEL, Bahattin (2010). *Türk Mitolojisi I-II.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Fotoğraf 51: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri
ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Fotoğraf 52: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri
ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Fotoğraf 53: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri
ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Fotoğraf 54: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri
ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Fotoğraf 55: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri
ESİN, Emel (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Fotoğraf 56: M.Ö. 5. Yy. Hun Dönemi Keçe Örtü
ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

Fotoğraf 57: M.Ö. 25. Yy. Sümerlere Ait Hayat Ağacı Sembolü
YILMAZ, Güneş Dilek (2012). Protohistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi, III. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri, Antalya.

Fotoğraf 58: M.Ö. 2200, Sümerlere Ait Bir Örtü Üzerinde Görülen Hayat Ağacı Sembolü
YILMAZ, Güneş Dilek (2012). Protohistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi, III. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri, Antalya.

Fotoğraf 59: M.Ö. 2600, Sümer Kraliçesi Puabi Ur'un Mezarından Çıkan Heykel-Panel British Museum
https://www.britishmuseum.org/collection/image/32405001/
Erişim Tarihi 30.10.2020.

Fotoğraf 60: M.Ö. 2400, Sümerlerde Bereket Tanrısı Dumuzi, Hayat Ağacı ve Yılan
https://www.britishmuseum.org/collection/image/604924001/
Erişim Tarihi: 01.12.2020.

Fotoğraf 61: Hitit, Büyük Kral 3. Hattuşili ve Kraliçe Puduhepa'nın İsim ve Unvanının Yazılı Olduğu Koni Biçimli Mühür Baskısı, Güneş Diski-Ağaç, Çorum Arkeoloji Müzesi
https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/hitit-imparatorlugu-nda-luvice/
Erişim Tarihi: 02.01.2021.

Fotoğraf 62: Hitit, Mühür, Güneş Diski, Ağaç ve Yazı
https://arkeokultur.com/hitit-muhur-ve-sanati/
Erişim Tarihi: 02.09.2020.

Fotoğraf 63: Frig Dönemi, Pişmiş Toprak, Antefiks, Arslan ve Hayat Ağacı
Uçankuş, 2002: 438, Özen Türedi, 2008: 49/
Erişim Tarihi: 02.09.2020.

Fotoğraf 64: Mitanni, Seramik Silindir Conta, Meyve Ağaçları
https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613188234/
Erişim Tarihi: 04.09.2020.

Fotoğraf 65: Asur-Nimru, Silindir Mühür, Hayat Ağacı
https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613696194/
Erişim Tarihi: 05.09.2020.

Fotoğraf 66: M.Ö. 3. Yy. Asur Dönemi, Hayat Ağacı
https://www.britishmuseum.org/collection/image/447277001/
Erişim Tarihi: 11.05.2020.

Fotoğraf 67: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu'lara Ait Küp Parçası, Hayat Ağacı ve Dağ Keçileri
BELLİ, Oktay (1980). Urartularda Hayat Ağacı İnancı. *Anadolu Araştırmaları*, (8), 237-247.

Fotoğraf 68: M.Ö. 9.-8. Yy. Asur, Mobilya Plakası, İnsan, Sfenks ve Hayat Ağacı
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/30004232?rpp=20&pg=12&ft=%2A&what=Reliefs&pos=236/
Erişim Tarihi: 10.08.2020.

Fotoğraf 69: M.Ö. 3. Yy. İskit-Saka Türklerine Ait Ahşap Askılık, Pazırık Kurganı
https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/03/hayat-agaci-dogum-yasam-olum.html/
Erişim Tarihi: 11.09.2020.

Fotoğraf 70: Babil-Kassit, Silindir Mühür, Keçi, İnsan ve Hayat Ağacı
COLLON, Dominiqe (1995), Ancient Near Eastern Art. California:
University of California Press.

Fotoğraf 71: Asur Dönemi, Akik Silindir Mühür, İnsan, Güneş Diski, Grifon, Hayat Ağacı, Yıldız ve Güneş
COLLON, Dominiqe (1995), Ancient Near Eastern Art. California: University of California Press. COLLON, Dominiqe (1995), Ancient Near Eastern Art. California: University of California Press.

Fotoğraf 72: M.Ö. 7. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Levha, Arslan, Boğa, Sfenks ve Hayat Ağacı
https://www.metmuseum.org/toah/hd/urar/hd_urar.html/
Erişim Tarihi: 12.09.2020.

Fotoğraf 73: 13. Yy. Artuklu Dönemi, Kireç Taşı, Panel, Mimari Süsleme
http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object%3BISL%3Btr%3BMus01%3B3%3Btr/
Erişim Tarihi: 12.08.2020.

Fotoğraf 74: 12. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Emir Saltuk Kümbeti, Hayat Ağacı
https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-kumbetler/
Erişim Tarihi: 23.09.2020.

Fotoğraf 75: Anadolu Kilimlerinde Hayat Ağacı Motifleri
ERBEK, Mine (2002). *Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri***.** Ankara: KTB Yayınları.

Fotoğraf 76: Ömer Şevkî Mardinî'nin Müşecceri
KANMAZ, Fatma Esra (2010). Ömer Şevki Mardinî Ve Divanı. Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Fotoğraf 77: 19. Yy. Osmanlı, Vitray, Servi Ağacı
http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;ISL;uk;Mus04;36;en/
Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Fotoğraf 78: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, İpek Kumaş
ELPE, Ebru (2003). *Türk Mitolojisi ve Sanatında Ağaç.* Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fotoğraf 79: 11. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Örtü
ELPE, Ebru (2003). *Türk Mitolojisi Ve Sanatında Ağaç.* Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fotoğraf 80: 12. Yy. Büyük Selçuklu, Kâse, Sırüstü, MAO Doğu Sanatları Müzesi
http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;EPM;it;Mus21;27;en/
Erişim Tarihi: 01.10.2020.

Fotoğraf 81: 12. Yy. Suriye Selçuklularına Ait İbrik Üzerinde Hayat Ağacı-İnsan, Louvre Müzesi
ELPE, Ebru (2003). *Türk Mitolojisi Ve Sanatında Ağaç.* Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fotoğraf 82: 17. Yy. Osmanlı, Çini Panel, Panel
https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/5124/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 83: 17. Yy. Osmanlı, Yazma Eser, Hurma Ağacı, (Mahmud Gaznevî, Mecmûa-i Eş‘âr
https://islamansiklopedisi.org.tr/hurma/
Erişim Tarihi: 01.01.2021.

Fotoğraf 84: 19. Yy. Osmanlı Bankası Amblemi, Zeytin Ağacı
https://www.bilgimnette.com/osmanli-bankasi.html/
Erişim Tarihi: 25.08.2020.

Fotoğraf 85: 19. Yy. Osmanlı, Mezar Taşı, Vazodan Çıkan Üzüm Ağacı
YILMAZ, Hayri (2010). *İstanbul'daki Türk İnanç Kaynaklı Motifli Tarihi Mezar Taşlarının Bozulma Nedenleri Ve Restorasyon Yöntemleri.* Yapı Eğitimi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fotoğraf 86: Cumhuriyet Dönemi Madeni Para Üzerinde Meşe Ağacı
https://www.wikiwand.com/tr/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_maden%C3%AE_paralar%C4%B1/
Erişim Tarihi: 18.10.2020.

Fotoğraf 87: Türkiye Cumhuriyeti Beş Kuruş Üzerinde Hayat Ağacı Motifi
https://www.wikiwand.com/tr/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_maden%C3%AE_paralar%C4%B1/
Erişim Tarihi: 18.10.2020.

Fotoğraf 88: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kubadabat Saray Çinisi
(Pala Yavuzyiğit, 2021).

Fotoğraf 89: 20. Yy. Tavus Kuşlu Yorgan Süslemesi, Cemal Şanlısoy
ERTALAY, Ziyneti Semra (2013). Türk'lerde Geleneksel Yorgancılık Sanatı ve Günümüzde İstanbul'daki Durumu. Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Fotoğraf 90: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese
(Pala Yavuzyiğit, 2020).

Fotoğraf 91: 13. Yy. İlhanlı Dönemi, Erzurum Yakutiye Medresesi
(Pala Yavuzyiğit, 2020).

Fotoğraf 92: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Çankırı Şifahanesi
https://islamansiklopedisi.org.tr/yilan/
Erişim Tarihi: 19.09.2020.

Fotoğraf 93: 13. Yy. Osmanlı Dönemi, Halı, (Antalya Müzesi Arşivi)
(Türk El Dokuması Halıları Kataloğu, 1998).

Fotoğraf 94: M.Ö. 2. Yy. Sümer Dönemi, Taş Kabartma, British Museum/Londra
https://i.pinimg.com/originals/57/56/2a/57562a93c81133f5716e2d3822a817eb.jpg/
Erişim Tarihi: 19.04.2020.

Fotoğraf 95: M.Ö. 7. Yy. Friya Dönemi, Ahşap Kabartma
http://www.felsefetasi.org/frigler/
Erişim Tarihi: 19.05.2020.

Fotoğraf 96: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Taş Kabartma
http://www.mustafacambaz.com/postcards.php?image_id=30947&sessionid=5b489b469aabb/
Erişim Tarihi: 12.12.2020.

Fotoğraf 97: M.Ö. 2000-1200, Hitit Dönemi, Bronz Plak, Alacahöyük
ŞENTÜRK, Seher, ARSLAN, Mustafa (2019). *Enki Kültü'nün Anadolu'daki Yansımaları.* Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (2), 111-117.

Fotoğraf 98: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Kadın figürü, Taş Eser, Metropolitan Sanat Müzesi
http:///www.turkkozmolojisi.com/2014/06/turk-selcuklu-bustler-12-13.html/
Erişim Tarihi: 16.07.2020.

Fotoğraf 99: 13. Yy. Selçuklu Dönemi, Taş Eser, Grifon-Hayat Ağacı
http://arkeofili.com/wp-content/uploads/2016/06/thumb_IMG_0509_1024-kopya.jpg/
Erişim Tarihi: 06.08.2020.

Fotoğraf 100: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Panel, Grifon ve Hayat Ağacı
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/325344/
Erişim Tarihi: 12.12.2020.

Fotoğraf 101: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu Dönem, Levha Tunç, Kadın-Ağaç Kültü
file:///C:/Users/Admin/Downloads/11RezanhasmzesindekiUrartuTaklar%20(1).pdf/
Erişim Tarihi: 10.01.2020.

Fotoğraf 102: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Plaka, Metropolitan Sanat Müzesi
https://tammuz.tumblr.com/post/31445822633/ivory-assyrian-plaque-that-dates-back-to-the-8th/
Erişim Tarihi: 01.02.2021.

Fotoğraf 103: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu, Taş Panel, Sfenks ve Hayat Ağacı
ŞENTÜRK, Seher, ARSLAN, Mustafa (2019). *Enki Kültü'nün Anadolu'daki Yansımaları.* Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (2), 111-117.

Fotoğraf 104: M.Ö. 7. yy. Frigya Dönemi, Ahşap Panel
ATEŞ, Mehmet (2014). *Mitolojiler Ve Semboller: Ana Tanrıça Ve Doğurganlık.* İstanbul: Milenyum Yayınları.

Fotoğraf 105: M.Ö. 15. yy. Hitit Dönemi, Bakır Mühür
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/324066/
Erişim Tarihi: 01.02.2020.

Fotoğraf 106: M.Ö. 15. yy. Hitit Dönemi, Bakır Mühür
https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/gold-band-sphinxes-and-stylized-tree/
Erişim Tarihi: 17.10.2020.

Fotoğraf 107: M.Ö. 15. yy. Hitit Dönemi, Gümüş Panel
https://i.pinimg.com/originals/68/d9/48/68d9486fb6b889f029e4bc4d0b22572b.jpg/
Erişim Tarihi: 10.08.2020.

Fotoğraf 108: M.Ö. 8. yy. Hitit Dönemi, Metal Duvar Levhası
https://i.pinimg.com/originals/2b/8a/3a/2b8a3aff21926c7170aba428fb966856.jpg/
Erişim Tarihi: 02.07.2020.

Fotoğraf 109: M.Ö. 6. yy. Hitit Dönemi, Metal Kask
https://ancientarchives.wordpress.com/non-human-beings/hittite-artifact/
Erişim Tarihi: 11.08.2020.

Fotoğraf 110: M.Ö. 4. yy. Frigya Dönemi, Helenistik Dönem, Altın Taç-Diadem
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/247590/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 111: M.Ö. 10. yy. Urartu Dönemi, Metal Kask
https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/03/hayat-agaci-dogum-yasam-um.html/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 112: M.Ö. 9. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Miğfer
https://archaicwonder.tumblr.com/post/159094558494/bronze-urartian-helmet-9th-8th-century-bc-with/
Erişim Tarihi: 05.10.2020.

Fotoğraf 113: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Demir Bakraç
AKURGAL, Ekrem (2005). *Anadolu Kültür Tarihi.* Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara: Başak Matbaacılık.

Fotoğraf 114: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Metal Kemer
https://www.haberler.com/urartu-kemerleri-uluslararasi-sanat-festivali-7783046-haberi/
Erişim Tarihi: 05.12.2020.

Fotoğraf 115: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Metal Kemer
http://gazeteturk.be/haber/urartu-kemerleri-belcikada-sergilenecek-1907/
Erişim Tarihi: 06.04.2020.

Fotoğraf 116: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı
http://www.miho.or.jp/booth/html/artcon/00000921e.htm/
Erişim Tarihi: 06.09.2020.

Fotoğraf 117: M.Ö. 7. yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı
https://archaicwonder.tumblr.com/post/107151295528/urartian-silver-pectoral-c-7th-century-bc-the/
Erişim Tarihi: 10.09.2020.

Fotoğraf 118: M.Ö. 2. yy. Urartu Dönemi, Bronz Frontleet
https://tr.pinterest.com/pin/788904059705076548/
Erişim Tarihi: 10.09.2020.

Fotoğraf 119: M.Ö. 2. yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı
http://www.miho.or.jp/booth/html/artcon/00000921e.htm/
Erişim Tarihi: 10.09.2020.

Fotoğraf 120: M.Ö. 15. yy. Asur Dönemi, Gümüş Yüzük
https://archaicwonder.tumblr.com/search/tree+of+life/

Erişim Tarihi: 10.09.2020.

Fotoğraf 121: M.Ö. 6. yy. Neo-Babil Dönemi, Silindir Kab
https://archaicwonder.tumblr.com/search/tree+of+life/
Erişim Tarihi: 10.09.2020.

Fotoğraf 122: M.Ö. 6. yy. Babil Dönemi, Silindir Kab
www.britishmuseum.org/
Erişim Tarihi: 15.10.2020.

Fotoğraf 123: M.Ö. 17. yy. Hitit Dönemi, Heykel Panel
https://tr.pinterest.com/pin/296111744250672097/
Erişim Tarihi: 16.09.2020.

Fotoğraf 124: M.Ö. 17. yy. Hitit Dönemi, Heykel Panel
https://i.pinimg.com/originals/e5/aa/5c/e5aa5c553db0d714f0e798f3c395b465.png/
Erişim Tarihi: 16.03.2020.

Fotoğraf 125: M.Ö. 17. yy. Hitit Dönemi, Panel
ÖZ, Cüneyt (2018). Kültürel Süreklilik Bağlamında Antikçağdan Günümüze Kutsal Ağaç Veya Hayat Ağacı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal Of International Social Research,* 11/56, 214-223.

Fotoğraf 126: M.Ö. 9. yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel
https:/www.khanacademy.org/humanities/special-topics-art-history/arches-at-risk-cultural-heritage-education-series/
Erişim Tarihi: 23.01.2021.

Fotoğraf 127: M.Ö. 9. yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel
https://www.britishmuseum.org/collection/image/883744001/
Erişim Tarihi: 10.01.2021.

Fotoğraf 128: M.Ö. 9. yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel
https://www.britishmuseum.org/collection/image/150814001/
Erişim Tarihi: 19.05.2020.

Fotoğraf 129: M.Ö. 8. yy. Hitit Dönemi, Taş Panel
http://bikeclassical.blogspot.com/2014/12/karatepe-and-antiochus-i.html/
Erişim Tarihi: 04.10.2020.

Fotoğraf 130: M.Ö. 8. yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel
https://hattusa.tripod.com/page26_tr.ht/
Erişim Tarihi: 06.03.2020.

Fotoğraf 131: M.Ö. 8. yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel
https://www.picuki.com/media/2125521615109466463/
Erişim Tarihi: 10.01.2020.

Fotoğraf 132: M.Ö. 8. yy. Geç Hitit Dönemi, Anıt, Konya İvriz
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0vriz/
Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Fotoğraf 133: M.Ö. 6. yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel
https://www.hittitemonuments.com/domuztepe/index-t.htm/
Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Fotoğraf 134: M.Ö. 4. yy. Frigya Dönemi, Taş Panel
(Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları, 2007: 181)

Fotoğraf 135: M.Ö. 10. yy. Urartu Dönemi, Alçı Duvar Resmi
Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları, 2007: 181/
Erişim Tarihi: 11.05.2020.

Fotoğraf 136: M.Ö. 10. yy. Urartu Dönemi, Taş Panel
https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/03/hayat-agaci-dogum-yasam-lum.html/
Erişim Tarihi: 10.08.2020.

Fotoğraf 137: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Taş Panel
https://isiksozcukler.blogspot.com/2018/05/ilginc-ama-bie-o-kadar-da-gizemlibir.html/
Erişim Tarihi. 19.09.2020.

Fotoğraf 138: M.Ö. 7. yy. Urartu Dönemi, Lahit-Mezar Taşı, Adilcevaz Kef Kalesi
https://en.wikipedia.org/wiki/Museum_of_Anatolian_Civilizations#/media/File:Anatolian_Civilizations_Museum_1490.jpg/
Erişim Tarihi: 20.09.2020.

Fotoğraf 139: M.Ö. 9. yy. Asur Dönemi, Kaymak Taşı Panel
https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts /86817/
Erişim Tarihi: 21.09.2020.

Fotoğraf 140: M.Ö. 9. yy. A sur Dönemi, Kaymak Taşı Panel
https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological +artifacts/86817/
Erişim Tarihi: 21.09.2020.

Fotoğraf 141: M.Ö. 8. yy. Asur Dönemi, Fildişi Delikli Amulet
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/324685/
Erişim Tarihi: 18.10.2020.

Fotoğraf 142: M.Ö. 8. yy. Asur Dönemi, Fildişi Tablet
https://www.clevelandart.org/art/1968.47?f%5B0%5D=field_artist%3APhoenician%2C+Iraq%2C+Nimrud%2C+9th8th+Century+BC/
Erişim Tarihi: 18.10.2020.

Fotoğraf 143: M.Ö. 7. yy. Asur Dönemi, Taş Panel
https://i.pinimg.com/originals/87/c9/b5/87c9b5dd5692f8022dd687e8d6b3.jpg/
Erişim Tarihi:12.10.2020.

Fotoğraf 144: M.Ö. 5. yy. Asur Dönemi, Fildişi Tablet
https://www.britishmuseum.org/collection/image/159805001/
Erişim Tarihi: 12.10.2020.

Fotoğraf 145: M.Ö. 5. yy. Asur Dönemi, Fildişi Panel
http://www.ipernity.com/doc/laurieannie/24665075/in/keyword/103653/self/
Erişim Tarihi: 11.10.2020.

Fotoğraf 146: M.Ö. 13. yy. Bizans Dönemi, Taş Panel
https://tr.pinterest.com/pin/579768152002919974/
Erişim Tarihi: 11.10.2020.

Fotoğraf 147: M.Ö. 11. yy. Bizans Dönemi, Mermer Terakotan
https://www.byzantinemuseum.gr/en/permanentexhibition/byzantine_world/worship_art/?bxm=977/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 148: M.Ö. 4. Bizans Dönemi, Taş Panel
https://www.flickr.com/photos/15457408@N06/2100815632/
Erişim Tarihi:10.10.2020.

Fotoğraf 149: M.Ö. 6. yy. Neo-Babil Dönemi, Mühür
https://arkeofili.com/babili-bastan-yaratan-kral-nebuchadrezzar/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 150: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Şair Meâli'ye Ait Figürlü Şiir Müşeccer
KARABEY, Turgut (2007). Dîvân Şiirinde "Sapma"Lar Deviations In The Otoman Poetry. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (32), 15-38.

Fotoğraf 151: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Divan Şiiri Müşeccer
ŞENÖDEYİCİ, Özer (2009). Osmanlı'nın Görsel Şiirleri I: Resim Yazmak Sanatı Ve Sâdıkî'ye Ait Bir Müşeccerin Tetkiki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1 (4), 217-227.

Fotoğraf 152: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Sadıki'ye Ait Müşeccer Divan Şiiri
https://www.fikriyat.com/edebiyat/2018/09/28/edebiyatimizda-resim-yazma-sanati-gorsel-siir/
Erişim Tarihi: 11.10.2020.

Fotoğraf 153: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Nûrî Mahlaslı Osman Paşa'ya Ait Dörtgen Biçimli Görsel Divan Şiiri Müşeccer
ŞEN, Can (2013). Osmanlı'nın Görsel Şiirleri Üzerine Özer Şenödeyici'den Akademik Bir İnceleme. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (1), 512-516.

Fotoğraf 154: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Şefik Bey'e Ait Farsça Görsel Divan Şiiri-Müşeccer
ŞENÖDEYİCİ, Özer (2009). Osmanlı'nın Görsel Şiirleri I: Resim Yazmak Sanatı Ve Sâdıkî'ye Ait Bir Müşeccerin Tetkiki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1 (4), 217-227.

Fotoğraf 155: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Ömer Şevkî Mardinî'nin Divan Şiiri-Müşecceri
KANMAZ, Fatma Esra (2010). Ömer Şevki Mardinî Ve Divanı. Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Fotoğraf 156: 20. yy. Osmanlı Dönemi, Nil Şairi Hâfız İbrâhim'in (Şeyh Muhammed Fehmî) Hz. Peygamber'den Şefaat Talebini Dile Getirdiği Yirmi Üç Beyitlik Müşeccer Kasidesi, Divan Şiiri
https://islamansiklopedisi.org.tr/museccer/
Erişim Tarihi: 01.08.2020.

Fotoğraf 157: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Ahşap Sütun
(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 158: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Gül Ağacı Mücevher Kutusu
https://www.pinterest.co.uk/pin/688698967986825164/
Erişim Tarihi: 01.07.2020.

Fotoğraf 159: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Gül Ağacı Mücevher Kutusu
https://www.pinterest.co.uk/pin/434527064017673657/
Erişim Tarihi: 01.07.2020.

Fotoğraf 160: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü
http://www.selcuklumirasi.com/historical-items-detail/varka-ve-gulsah/
Erişim Tarihi: 02.08.2020.

Fotoğraf 161: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü
https://tr.wikipedia.org/wiki/Varka_ile_G%C3%BCl%C5%9Fah/
Erişim Tarihi: 02.08.2020.

Fotoğraf 162: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü
KÖSEOĞLU, Gülşah (2019). *Varka Ve Gülşâh Mesnevisi Minyatürlerinde Renk, Biçim ve Kompozisyon.* İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Fotoğraf 163: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü

KÖSEOĞLU, Gülşah (2019). *Varka Ve Gülşâh Mesnevisi Minyatürlerinde Renk, Biçim ve Kompozisyon.* İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Fotoğraf 164: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü
KÖSEOĞLU, Gülşah (2019). *Varka Ve Gülşâh Mesnevisi Minyatürlerinde Renk, Biçim ve Kompozisyon.* İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Fotoğraf 165: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Hattat İsmail Bin İbrahim Boşnak Zade Boşnevi'ye Ait Hilye-i Şerif
http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/hattat-ismail-bin-ibrahim-bosnakzade.html? spref=pi/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 166: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Nahıl Geçitini Gösteren Minyatür
https://www.tarihteninciler.com/kategori/miyaturler/Osmanlınahır/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 167: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Surnâme-i Vehbî, Sünnet Alayında Taşınan İki Nahılı Gösteren Minyatür
https://islamansiklopedisi.org.tr/nahil/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 168: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür
http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasidefendikarahisari_3.html?spref =pi&m=/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 169: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür
http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasid-efendikarahisari_3.html?spref =pi&m=1/
Erişim Tarihi: 01.01.2021.

Fotoğraf 170: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür
http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasidefendikarahisari_3.html?spref =pi&m=1/
Erişim Tarihi: 01.01.2021.

Fotoğraf 171: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür
http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/06/hattat-hasan-rasidefendikarahisari_3.html?spref =pi&m=1/
Erişim Tarihi: 01.08.2020.

Fotoğraf 172: 14. yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Kitab Gara'ib El-Fununve Mulah El-Uyun Adlı Kitaptan Minyatür
ATİLA, Oya (2016). Vakvak Üslubu. III. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 850-864.

Fotoğraf 173: 14. yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Kitab Gara'ib El-Fununve Mulah El-Uyun Adlı Kitaptan Minyatür
ATİLA, Oya (2016). Vakvak Üslubu. III. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 850-864.

Fotoğraf 174: 14. yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Acâ'ibü'l-Mahlûkât Garâ'ibü'l-Mevcûdaṭ, Acayip-Name Kitabından Minyatür
AKURGAL, Ekrem (2005). *Anadolu Kültür Tarihi.* Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara: Başak Matbaacılık.

Fotoğraf 175: 16. yy. Osmanlı Dönemi, 3. Ahmetin Sünnet Düğününden Nahıl Süslemesini Gösteren Minyatür
http://tarihvemedeniyet.org/2017/06/senlik-var-iii-ahmedin-dort-sehzadesinin-sunnet-dugunu-1720.html/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 176: 16. yy**.** Osmanlı Dönemi, Falname, Zübdet-ül TevarihAdem ile Havva Minyatürü
NUHOĞLU, Mehmet, YILDIZELİ, İrem Ela (2020). Âdem Ve Havva İkonografisinin, Rönesans Avrupası Ve İslam Coğrafyasının Görsel Betimlemeleriyle Karşılaştırılması. *İdil Dergisi,* (73), 1434-1454.

Fotoğraf 177: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Sultan 4. Mehmed'in Mülkname'sinde Kullandığı Tuğra
https://www.tarihteninciler.com/kategori/tugralar/
Erişim Tarihi: 16.04.2020.

Fotoğraf 178: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Abdullah Hulûsî Efendi'ye Ait Hilye-i Sa'âdet
https://twitter.com/tarihlugati/status/1251455395559886849/photo/1/
Erişim Tarihi: 17.04.2020.

Fotoğraf 179: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Esma-i Nebi
https://www.dinihaber.gen.tr/2020/08/esmaun-nebii.html/
Erişim Tarihi: 20.04.2020.

Fotoğraf 180: 18 yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Esma İbret Hanım'a Ait Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif
https://islamansiklopedisi.org.tr/esma-ibret/
Erişim Tarihi: 06.08.2020.

Fotoğraf 181: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Abdülkadir Şükrü Efendi'ye Ait Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif
SUBAŞI, Hüsrev (2009). Hat Sanatında Hz. Peygamber Sevgisiyle Dogmuş Bir Form: Hilyeler. Kültür Cografyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyum Kitabı (Orta Asya, Kafkasya Ve Balkanlar), Sakarya: İlahiyat Fakültesi Dergisi. 211-262.

Fotoğraf 182: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Kuran Kabı, Hattat Mehmet Hıfzı Efendi'ye Ait Çifte Servili Sülüs-Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif
UÇAR, Murat (2019). *Hilye-i Şerifenin Kıymetli Madenler Kullanılarak Tasarlanıp Uygulanması.* Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Tezhip Programı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Fotoğraf 183: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Çifte Servili Hilye-i Saadet
https://twitter.com/tarihlugati/status/1284025194256961537/photo/
Erişim Tarihi: 06.08.2020.

Fotoğraf 184: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Yahya Hilmi Efendi'ye Ait Hilye-i Şerif
https://twitter.com/tarihlugati/status/1257997774488043521/photo/1/
Erişim Tarihi: 06.08.2020.

Fotoğraf 185: 12. yy. Artuklu Dönemi, Pirinç İbrik
AKURGAL, Ekrem (2005). *Anadolu Kültür Tarihi.* Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara: Başak Matbaacılık.

Fotoğraf 186: 11. yy**.** Anadolu Selçuklu Dönemi, Bronz Ayna
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446680/
Erişim Tarihi: 04.03.2020.

Fotoğraf 187: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bronz Aplik
https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/maden/
Erişim Tarihi: 04.04.2020.

Fotoğraf 188: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın Yüzük
https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=117087&Itemid=&lang=el/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 189: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın Levha
http://www.asergeev.com/pictures/archives/compress/2010/836/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 190: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Tombak Panel
ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

Fotoğraf 191: 17. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bakır Buhurdanlık
https://www.pinterest.cl/pin/512847476287690077/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 192: 17. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bakır Buhurdanlık
https://www.pinterest.cl/pin/692217405203405615/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 193: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Kapaklı Tombak Kâse
https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/maden/
Erişim Tarihi: 01.05.2020.

Fotoğraf 194: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Yaldızlı Gümüş Firuze, Ayna Mahfazası
https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/maden/
Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Fotoğraf 195: 13. yy. Artuklu Dönemi, Mezar Taşı
ÇETİN, Yusuf (2017). Kars Müzesinde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait İki Erzak Küpü Üzerinde Yer Alan Baskı Kabartma Tekniği İle Yapılmış Bezemelerin İkonografik Çözümlemesi. T*he Journal of Academic Social Science Studies,* (57), 383-394.

Fotoğraf 196: 13. yy. Artuklu Dönemi, Küp
ÜÇER, Müjgan (2019). *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Fotoğraf 197: 13. yy. Beylikler Dönemi, Mengücekliler, Sivas Divriği Ulu Cami Niş
http://www.divrigiulucamii.com/tr/Cennet_Kapi_4.html/
Erişim Tarihi: 15.03.2020.

Fotoğraf 198: 16. yy. Beylikler Dönemi, Ramazanoğlu Beyliği, Adana Ulu Cami
http://blog.istanbul1881.com/tamgalardan-tarihe-bakis-gobeklitepenin-kaynagi-ve-bilinmeyen-tarihi-2/50089d1224278339-adana-ulu-camii-motif/
Erişim Tarihi: 15.03.2020.

Fotoğraf 199: 11. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Mezar Taşı
https://mashable.com/2016/01/28/the-beauty-of-iran/?utm_cid=mash-com-pin-link#q54NF_jnVmqh/
Erişim Tarihi: 21.03.2020.

Fotoğraf 98: 14. yy. İlhanlı Dönemi, Erzurum Yakutiye Medresesi, Taç Kapı Niş **(**Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 200: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Taş Panel
https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.exhibit&id=160/
Erişim Tarihi: 14.03.2020.

Fotoğraf 201: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kireç Taşı Panel
https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/stone-and-stucco/art/11a-1978-11b-1978/
Erişim Tarihi: 12.04.2020.

Fotoğraf 202: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kireç Taşı Panel
https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/stone-and-stucco/art/11a-1978-11b-1978/
Erişim Tarihi. 12.04.2020.

Fotoğraf 203: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Taş Panel
http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334/
Erişim Tarihi. 12.04.2020.

Fotoğraf 204: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapı Nişi
(Pala Yavuzyiğit, 2021)

Fotoğraf 205: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Sivas Gök Medrese Taç Kapı
http://hayatagacidergisi.com/guncel/
Erişim Tarihi: 12.04.2020.

Fotoğraf 206: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kayseri Döner Kümbet
https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-tezyinatinda-ilhanli-donemi-etkileri/the-doner-kumbet-kayseri/
Erişim Tarihi: 12.04.2020.

Fotoğraf 207: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Beyşehir Eşrefoğlu Cami Taç Kapı
(Pala Yavuzyiğit, 2021)

Fotoğraf 208: 15. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kayseri Hatuniye Kompleksi, Taş Panel
https://patterninislamicart.com/archive/main/10/turkey/tur0819-09.09.2020/
Erişim Tarihi: 24.04.2020.

Fotoğraf 209: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Lüle Taşı Mermer Çeşme
(Pala Yavuzyiğit, 2021)

Fotoğraf 210: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Mimar Sinan'a Ait Kırkçeşmeler
https://www.mehmetdilbaz.com/kirk-cesmeler/
Erişim Tarihi: 25.03.2020.

Fotoğraf 211: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 212: 8. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 213: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu Bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 214: 18. yy**.** Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 215: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 216: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 217: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 218: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 219: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi
BULAT, Serap (2014). An Essay On The Tree Of Life Figures İn Doğu bayazit Ishak Pasha Palace XVIII. Century. *Proceedings Of Eurasian Silk Road Universities Consortium*, (2), 169-179.

Fotoğraf 220: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Çeşmesi
http://ishak-pasa-sarayi-belgeseli.blogspot.com/p/cesme.html/
Erişim Tarihi: 09.12.2020.

Fotoğraf 221: 18. yy. Osmanlı Dönemi, 3. Ahmet Yemiş Odası, Topkapı Sarayı, Alçı Taşı Duvar Süslemesi
http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334/

Erişim Tarihi: 11.08.2020.

Fotoğraf 222: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Tophane Şadırvanı, Mermer Çeşme
http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 223: 19. yy. Osmanlı Dönemi-Trabzon Valisi Apdullah Paşa'ya Ait Mermer
https://tr.wikipedia.org/wiki/Abdullah_Pa%C5%9Fa_%C3%87e%C5%9Fmesi-09.09.2020/ Erişim Tarihi: 12.10.2020.
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 224: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı
YILMAZ, Hayri (2010). *İstanbul'daki Türk İnanç Kaynaklı Motifli Tarihi Mezar Taşlarının Bozulma Nedenleri Ve Restorasyon Yöntemleri.* Yapı Eğitimi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fotoğraf 225: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı
ÇETİN, Onur (2019). Osmanlı Mezar Taşlarında Bitkisel Motifler Etrafında Gelişen Kültür ve İnanç Dünyası: Eyüp Örneği. Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, 6 (36), 1189-1197.

Fotoğraf 226: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı
ÇETİN, Onur (2019). Osmanlı Mezar Taşlarında Bitkisel Motifler Etrafında Gelişen Kültür ve İnanç Dünyası: Eyüp Örneği. Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, 6 (36), 1189-1197.

Fotoğraf 227: 11. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, İpek Bornoz
http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2011/arts-of-the-islamic-world-l11220/lot.314.html/
Erişim Tarihi: 09.12.2020.

Fotoğraf 228: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın İple Dokunmuş Kumaş
KILIÇ, Evrim (2011). Hayat Ağacı Sembolizmi Ve Tekstil Baskıcılığındaki Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir.

Fotoğraf 229: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Ming Halısı
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_hal%C4%B1s%C4%B1/
Erişim Tarihi: 09.12.2020.

Fotoğraf 230: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Ejderli Halı
KARDEŞLİK, Selman (2011). Vakıflar Halı Müzesinde Selçuklu Ve Selçuklu Geleneğindeki Halılarda Kozmolojik ve İkonografik Boyut. Restorasyon Yıllığı Dergisi, 2/2011: 73-90.

Fotoğraf 231: 13. yy. Osmanlı Dönemi, 1. Ahmet'in Kaftanı
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_hal%C4%B1s%C4%B1/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 232: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Temla Kaftan Kumaş Örtü
http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;EPM;us;Mus23;25;e/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 233: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade
(Kültür Bakanlığı XV. XVI. yy. Osmanlı Halıları Kataloğu)

Fotoğraf 234: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Halı
(Kültür Bakanlığı XV. XVI. yy. Osmanlı Halıları Kataloğu)

Fotoğraf 235: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Halı
(Türk İslam Eserleri Müzesi, Kültür Bakanlığı XV. XVI. Yy. Osmanlı Halıları Kataloğu)

Fotoğraf 236: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Kumaş Örtü
http://rugrabbit.com/content/embroideries-greece-during-ottoman-era-benaki-museum-athens/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 237: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Kumaş Örtü
http://rugrabbit.com/content/embroideries-greece-during-ottoman-era-benaki-museum-athens/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 238: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Tombak Sadak-Tirkeş, Barutluk
http://www.hisartmuseum.com/tr/Collection.asp?ID=40&Depo=&Shop/
Erişim Tarihi: 10.10. 2020.

Fotoğraf 239: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş Örtü
https://tr.pinterest.com/pin/477029785500380718/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 240: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş Örtü
https://tr.pinterest.com/pin/667658713497085563/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 241: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü
http://www.textileasart.com/turkish-2846.htm/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 242: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Kadife Cepken
(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Fotoğraf 243: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Kese
https://www.bayrakmuzayede.com/osmanli-donemi-hayat-agaci-ve-kaz-ayagi-motifi-bulunan-kazdaglari-isi-kese.html/

Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 244: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü
http://collections.vam.ac.uk/item/O56688/towel-or-napkin-unknown/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 245: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade
https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/216872?position=43/
Erişim Tarihi: 11.10.2020.

Fotoğraf 246: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade
https://tr.pinterest.com/pin/320318592217370746/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 247: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek, Kumaş Seccade
http://www.textileasart.com/turkish3110.htm?epik=dj0yJnU9NnVEa2xFaXRNUFBqdUlCQ0JUZGlnTmpxWnl2dFI2SU4mcD0wJm49a0pGX1NGSkFFSkxZRW41U3lMSU80dyZ0PUFBQUFBR0FTOTdV/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 248: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Milas-Muğla Halı Seccade
https://www.tarihnotlari.com/mugla-el-dokuma-hali-katalogu/mugla-milas-el-dokuma-hali-18-yy/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 249: 19. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade
https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/214571?position=44/
Erişim Tarihi: 10.10. 2020.

Fotoğraf 250: 19. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade
https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/
Erişim Tarihi: 10.10.2020.

Fotoğraf 251: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/447488/
Erişim Tarihi: 12.10.2020.

Fotoğraf 252: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Kula/Konya Halı Seccade
https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/214298?position=79/
Erişim Tarihi: 10.10. 2020.

Fotoğraf 253: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur
(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Fotoğraf 254: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur
(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Fotoğraf 255: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur
(Pala Yavuzyiğit, 2018)

Fotoğraf 256: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Yelek
http://www.textileasart.com/turkish-1317.htm/
Erişim Tarihi: 15.10.2020.

Fotoğraf 257: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş
https://bartwille.com/products/ottoman-embroidered-towel/
Erişim Tarihi: 15.08.2020.

Fotoğraf 258: 19. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü
https://bartwille.com/products/ottoman-embroidered-towel/
Erişim Tarihi: 20.08.2020.

Fotoğraf 259: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451376?rpp=30&pg=5&rndkey=20150317&ft=*&when=A.D.+1000-1400&where=Iran&pos=143/

Erişim Tarihi: 16.08.2020.

Fotoğraf 260: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Panel
ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

Fotoğraf 270: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak
ANONİM, (2008). Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Seramik Ve Cam Teknolojisi, Ağaç Motifleri.

Fotoğraf 271: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak
ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

Fotoğraf 272: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak
ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

Fotoğraf 273: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak
ÇETİN, Yusuf (2016). Kars Müzesi'nde Bulunan Büyük Selçuklu Dönemine Ait Figür Bezemeli Bir Çini Tabağın İkonografik Çözümlemesi. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dünyası Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* (2), 1023-1036.

Fotoğraf 274: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak
https://tr.pinterest.com/pin/196891814935177209/

Erişim Tarihi: 19.08.2020.

Fotoğraf 275: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak
https://tr.pinterest.com/pin/354799276864045731/
Erişim Tarihi: 19.08.2020.

Fotoğraf 276: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak
https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/124880/
Erişim Tarihi: 21.08.2020.

Fotoğraf 277: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak
https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/5074?epik=dj0yJnU9V1NtYkFFXzRSZlBkZE9NTnhSZHR6X0xvWmRKV1lnbjEmcD0wJm49ZmRKTVB5N0RLZkt6dEhVZ3F2SzluZyZ0PUFBQUFBR0FTX3Fv/
Erişim Tarihi: 21.08.2020.

Fotoğraf 278: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 279: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
(Pala Yavuzyiğit, 2021)

Fotoğraf 280: 3. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 281: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 282: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 283: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 284: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 285: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel
ARIK, Rüchan (2000). Kubad Abat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Fotoğraf 286: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli **(**Pala Yavuzyiğit, 2020**)**

Fotoğraf 287: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli **(**Pala Yavuzyiğit, 2020**)**

Fotoğraf 288: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli (Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 289: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli (Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 290: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Eyüp Sultan Cami Kadınlar Mağfili, Duvar Paneli
(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 291: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Seramik İbrik
ANONİM, (2008). Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Seramik Ve Cam Teknolojisi, Ağaç Motifleri.

Fotoğraf 292: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Seramik Matara
KÖSE, Ebru (2014). *Sadberk Hanım Müzesi Teşhirindeki Sınırlı Sayıda Kütahya Çini Koleksiyonunun Belgelenmesi.* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.

Fotoğraf 293: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ahşap Sandık
https://gaziantep.ktb.gov.tr/
Erişim Tarihi: 14.08.2020.

Fotoğraf 294: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp
SÖKMEN, Dila (2019). *Kastamonu Geleneksel Yazma Baskıcılığı Ve Cemil Kızılkaya Ahşap Kalıp Baskı Koleksiyonunun Değerlendirilmesi.* Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Fotoğraf 295: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp
SÖKMEN, Dila (2019). *Kastamonu Geleneksel Yazma Baskıcılığı Ve Cemil Kızılkaya Ahşap Kalıp Baskı Koleksiyonunun Değerlendirilmesi.* Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Fotoğraf 296: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp
SÖKMEN, Dila (2019). *Kastamonu Geleneksel Yazma Baskıcılığı Ve Cemil Kızılkaya Ahşap Kalıp Baskı Koleksiyonunun Değerlendirilmesi.* Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Fotoğraf 297: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp
SÖKMEN, Dila (2019). *Kastamonu Geleneksel Yazma Baskıcılığı Ve Cemil Kızılkaya Ahşap Kalıp Baskı Koleksiyonunun Değerlendirilmesi.* Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Fotoğraf 298: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel
(Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 299: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel
(Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 300: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel
*(*Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 301: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel
*(*Ayhan Tokmak Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 302: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Tuba Ağacı, "Tree Of Life" İsimli Minyatür
https://dma.org/visit-center-creative-connections-community-projects/tree-light/
Erişim Tarihi: 26:05.2020.

Fotoğraf 303: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Aydın Köse'ye Ait Hat Eser, Celi Sülüs
http://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/989-halil-onsoy/
Erişim Tarihi: 28.04.2020.

Fotoğraf 304: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Davut Bektaş'a Ait Hat Eser, Celi Sülüs
http://www.hattataydinkose.com/tr/hat-sanati-ornekleri-galeri/#!prettyPhoto[1]/
http://www.hattataydinkose.com/tr/wp-content/uploads/2013/08/ya-habibullah-celi-sulus-730x1030.jpg/
Erişim Tarihi: 28.04.2020.

Fotoğraf 305: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Davut Bektaş'a Ait Hat Eser, Müsenna
http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=291&HKNO=20/
Erişim Tarihi: 29.05.2020.

Fotoğraf 306: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Recep Şahin'e Ait Hat Eser, Müsenna Levha
http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=312&HKNO=20/
Erişim Tarihi: 30.06.2020.

Fotoğraf 307: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat: Recep Şahin'e Ait Hat Eser
https://www.klimaci.com/page/
Erişim Tarihi: 30.04.2020.

Fotoğraf 308: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat: Recep Şahin'e Ait Hat Eser
http://www.ehlibeyt.com/galeri/413.b.jpg/
Erişim Tarihi: 30.04.2020.

Fotoğraf 309: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
http://www.ehlibeyt.com/galeri/411.b.jpg/
Erişim Tarihi: 30.04.2020.

Fotoğraf 310: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 311: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 312: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 313: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 314: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 315: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 316: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 317: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 318: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 319: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 320: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 321: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser
(Hikmet Barutçigil Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 322: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Bakır Sini
KARPUZ, Haşim (2009). *İslam Öncesi Türk Sanatı Ders Notları.* Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Fotoğraf 323: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Gümüş Duvar Panosu
GÜNBAY, Nazlı (2019). Ankara Etnografya Müzesinde Bulunan Kemer Tokalarının İncelenmesi. El Sanatları Anasanat Dalı, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

Fotoğraf 324: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Bakır Kulplu Sitil
KAYA OZAN, Fatma (2010). Gaziantep Ve Şanlıurfa İllerinde Yapılan Bakırcılık Sanatının İncelenmesi. El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Dekoratif Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fotoğraf 325: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Metal Baskı Kalıbı
(Atıf Atalayer Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 326: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Metal Baskı Kalıbı
(Atıf Atalayer Koleksiyonu, 2020)

Fotoğraf 327: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim
http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=721/
Erişim Tarihi: 26.12.2020.

Fotoğraf 328: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim
https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721/
Erişim Tarihi: 26.12.2020.

Fotoğraf 329: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim
https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721
Erişim Tarihi: 26.12.2020.

Fotoğraf 330: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim
https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721
Erişim Tarihi: 26.12.2020.

Fotoğraf 331: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim
https://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=721
Erişim Tarihi: 26.12.2020.

Fotoğraf 332: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ulus Zafer Anıtı
(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 333: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Erzurum Çöğenderli Hacı Salih'in Mermer Mezar Taşı
(Pala Yavuzyiğit, 2020)

Fotoğraf 334: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Nahıl
https://armadahaberler.blogspot.com/2004/01/
Erişim Tarihi: 30.12.2020.

Fotoğraf 335: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ürgüp/Nahıl
http://www.cappadociaexplorer.com/detay.php?id=119&cid=48/
Erişim Tarihi: 30.12.2020.

Fotoğraf 336: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Armada Hotel/Nahıl
https://armadahaberler.blogspot.com/2006/
Erişim Tarihi: 12.12.2020.

Fotoğraf 337: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Nahıl
https://www.eskisehirhaber.com/kultur-sanat/anadolu-nun-suslu-agaci-nahil-h425333.html/
Erişim Tarihi: 18.10.2020.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://ozhanozturk.com/2017/11/05/pers-mitolojisi-sozlugu/
Erişim Tarihi: 22.04.2020.
http://apelasyon.com/Yazi/191-yggdrasil/
Erişim Tarihi: 05.05.2020.
https://nereye.com.tr/dunya-mitolojisindeki-12-kutsal-agac-ve-anlam lari/
Erişim Tarihi: 01.09.2020.
https://www.keykubad.com/din-ve-mitolojideki-dunya-agaci/
Erişim Tarihi: 11.08.2020.
http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334/
Erişim Tarihi: 10.08.2020.
https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_a%C4%9Fa c%C4%B1/
Erişim Tarihi: 27.02.2021.
https://tengritagh.org/2015/07/01/7-kollu-samdan-ve-7-dalli-hayat-agaci/#respond/
Erişim Tarihi: 10.08.2020.
https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/
Erişim Tarihi: 01.06.2020.
https://www.gnoxis.com/cesitli-kulturlerde-hayat-agaci-olumsuzluk-veren-bitkiler-ve-hayat-suyu-57832.html/
Erişim Tarihi: 16.09.2020.
https://www.keykubad.com/din-ve-mitolojideki-dunya -agaci//
Erişim Tarihi: 15.04.2020.
https://tr.qwe.wiki/wiki/Borjgali/ Erişim Tarihi: 19.10.2020.
http://www.agaclar.net/forum/yasantimizda-ve-sanatta-bitkiler/10714.htm/
Erişim Tarihi: 05.05.2020.
https://www.arkeolojikhaber.com/haber-vakvak-agaci-secere-i-vakvak-21247/
Erişim Tarihi: 04.05.2020.
http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334/
Erişim Tarihi: 09.05.2020.
https://islamansiklopedisi.org.tr/yilan/
Erişim Tarihi: 10.12.2020.

https://www.turkcebilgi.com/sfenks/
Erişim Tarihi: 18.12.2020. https://www.turkcebilgi.com/centaur_(mitoloji)/ Erişim Tarihi: 10.12.2020.
tr.m.wikipedia.org/
Erişim Tarihi: 10.12.2020.
Artun, Erman (2018). Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğretiler Dinler. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf/
Erişim Tarihi: 18.05.2020.

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: Tasarım Çalışması 1'e Ait Hikâye (İlham) Panosu.....395
Çizim 2: Tasarım Çalışması 1'e Ait Desen Paftası.....396
Çizim 3: Tasarım Çalışması 1.....397
Çizim 4: Tasarım Çalışması 2'ye Ait Hikâye (İlham) Panosu.....399
Çizim 5: Tasarım Çalışması 2'ye Ait Desen Paftası.....400
Çizim 6: Tasarım Çalışması 2.....401
Çizim 7: Tasarım Çalışması 3'e Ait Hikâye (İlham) Panosu.....403
Çizim 8: Tasarım Çalışması 3'e Ait Desen Paftası.....404
Çizim 9: Tasarım Çalışması 3.....405
Çizim 10: Tasarım Çalışması 4'e Ait Hikâye (İlham) Panosu.....407
Çizim 11: Tasarım Çalışması 4'e Ait Desen Paftası.....408
Çizim 12: Tasarım Çalışması 4.....409
Çizim 13: Tasarım Çalışması 5'e Ait Hikâye (İlham) Panosu.....411
Çizim 14: Tasarım Çalışması 5'e Ait Desen Paftası.....412
Çizim 15: Tasarım Çalışması 5.....413
Çizim 16: Tasarım Çalışması 6'ya Ait Hikâye (İlham) Panosu.....415
Çizim 17: Tasarım Çalışması 6'ya Ait Desen Paftası.....416
Çizim 18: Tasarım Çalışması 6.....417
Çizim 19: Tasarım Çalışması 7'ye Ait Hikâye (İlham) Panosu.....419
Çizim 20: Tasarım Çalışması 7'ye Ait Desen Paftası.....420
Çizim 21: Tasarım Çalışması 7.....421
Çizim 22: Tasarım Çalışması 8'e Ait Hikâye (İlham) Panosu.....423
Çizim 23: Tasarım Çalışması 8'e Ait Desen Paftası.....424
Çizim 24: Tasarım Çalışması 8.....425
Çizim 25: Tasarım Çalışması 9'a Ait Hikâye (İlham) Panosu.....427
Çizim 26: Tasarım Çalışması 9'a Ait Desen Paftası.....428
Çizim 27: Tasarım Çalışması 9.....429
Çizim 28: Tasarım Çalışması 10'a Ait Hikâye (İlham) Panosu.....431
Çizim 29: Tasarım Çalışması 10'a Ait Desen Paftası.....432
Çizim 30: Tasarım Çalışması 10.....433

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Kabala Ağacı.....16
Fotoğraf 2: 19. Yy. Litograf (Taş Baskı), Hristiyan İnancı Çerçevesinde Hayat Ağacı, Bir Melek Hayat Ağacını Bir Sulama Kabı İle Sular, Diğer Bir Melek İse Onu Kesmek İsteyen Şeytanı Tutar, British Museum.....18
Fotoğraf 3: 14. Yy. Fresk, İsa'nın Son Akşam Yemeği Tablosunda Hayat Ağacı, Santa Croce, Floransa 19
Fotoğraf 4: M.Ö. 8.-9. Yy. Uygur, Duvar Resmi.....25
Fotoğraf 5a-5b: Kazakistan, Bayterek Ağacı.....25
Fotoğraf 6: M.Ö. 7. Yy. Oturan Budist Rahip Üzerinde Bodhi Ağacı Motifi.....26
Fotoğraf 7: 18. Yy. Hindistan Hayat Ağacı.....27
Fotoğraf 8: M.Ö. 5. Yy.-M.S. 6. Yy. Pers, Tanrı-Hayat Ağacı.....27
Fotoğraf 9: 18. Yy. Özbek, Giysi.....28
Fotoğraf 10: 18. Yy. Çin, Hayat Ağaçlı Halı.....29
Fotoğraf 11: Yggdrasil Ağacı.....32
Fotoğraf 12: 9. Yy. İspanya, Silindir Ahşap Kutu.....33
Fotoğraf 13: 17. Yy. İngiltere, İpek İplikle Dokunmuş Goblen.....33
Fotoğraf 14: 19. Yy. Almanya, Meşe Ağacı, Eski Para Birimi Pfenning.....34
Fotoğraf 15a-15b: 16. Yy. İngiltere, Altın-Metal Saat, Topkapı Sarayı.....34
Fotoğraf 16: Macar, Dünya Ağacı Sembolü.....35
Fotoğraf 17: Macar, Dünya Ağacı Sembolü.....35
Fotoğraf 18: 12. Yy. Fransa, Kireç Taşı Panel, Hayat Ağacı ve Kadın, Musee Lorin.....36
Fotoğraf 19a-19b: 18. Yy. Rusya, İşlemeli Hayat Ağacı.....37
Fotoğraf 20: M.Ö. 3.Yy. Hakasyadan bir Taş Petroglif.....38
Fotoğraf 21: M.Ö. 12. Yy. İspanya, Kumaş, Hayat Ağacı ve Tavus Kuşu.....39
Fotoğraf 22: 6. Yy. Roma, Mozaik Hurma Ağacı.....40
Fotoğraf 23: Yunanistan, Altın Halka, Zeus-Hayat Ağacı.....40
Fotoğraf 24: M.Ö. 12. Yy. Yunanistan, Minos Pusulası, Atina Benaki Müzesi,.....41
Fotoğraf 25: M.Ö. 13. Yy. İtalya-Floransa, Bronz Heykel Üzerinde Boğa, Arslan ve Hayat Ağacı.....41

Fotoğraf 26: Amerikan Yerlilerine Ait Hayat Ağacı Motifli Kilim, Navajo.....42
Fotoğraf 27: M.Ö. 2. Yy. Maya kültürü, Rölyef (Taş Kabartma), Anthropology Museum in Mexico City.....43
Fotoğraf 28: 18. Yy. Gürcistan, Ananuri Tanrının Annesi Adlı Klise, Hayat Ağacı.....44
Fotoğraf 29a-29b: 18.Yy. Gürcistan, Ananuri Tanrının Annesi Adlı Klise, Hayat Ağacı Detay Fotoğrafı.....45
Fotoğraf 30: 4. Yy. Mısır, Keten Üzerinde Goblen Dokuma, Eros, Çiçekler ve Hayat Ağacı.....47
Fotoğraf 31: 5.-7. Yy. Mısır, Keten Kumaş, Saksıdan Çıkan İki Mor Kuş ve Hayat Ağacı.....47
Fotoğraf 32: 4.-5. Yy. Mısır, Keten Goblen Dokuma,.....48
Fotoğraf 33: M.Ö. 10. Yy. Mısır Seramik Plaka Üzerinde Zürafa, İnsan ve Hayat Ağacı.....48
Fotoğraf 34: Pers-Akhamedid Dönemi, Yaban Koyununu Avlayan Okçu, Akik Silindir
Mühür.....49
Fotoğraf 35: Mezopotamya Silindir Mühründe Kuş ve Geyiklerle Birlikte Stilize Yaşam Ağacı.....50
Fotoğraf 36: 17. Yy. Afrika, Benin Paques, Taş Panel, Hayat Ağacı.....51
Fotoğraf 37: M.Ö. 4. Yy. İran Dönemi, Keçi ve Hayat Ağacı Süslemesi Taş Panel.....51
Fotoğraf 38: M.Ö. 4. Yy. İran Dönemi, Gümük Tabak Üzerinde Kaplan ve Hayat Ağacı, Ermitaş Müseum.....52
Fotoğraf 39a-39b: M.Ö. 14. Yy. İran, Kuran Standı, New York Metropolitan Sanat Müzesi.....52
Fotoğraf 40: M.Ö. 2. Yy. İran, Amarlo Altın Kupa, İran Ulusal Müzesi.....54
Fotoğraf 41: M.Ö. 4.-3. Yy. Sümer, Silindir Kab, Keçi-Hayat Ağacı.....54
Fotoğraf 42: M.Ö. 4.-3. Yy. Sümer, Heykel-Çömlek, Doğu Enstitüsü Müzesi.....54
Fotoğraf 43: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, Keçi, Güneş Diski, İnsan Figürleri.....55

Fotoğraf 44: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı, Sfenks, Hayvan Figürleri.....55
Fotoğraf 45: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve Bitki Figürleri.....55
Fotoğraf 46: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve İnsan Figürleri.....56
Fotoğraf 47: M.Ö. 5. Yy. Asur, Silindir Mühür, Hayat Ağacı ve İnsan Figürleri.....56
Fotoğraf 48: Kam/Şaman Davulu Üzerinde Ağaç Tasvirleri.....76
Fotoğraf 49: Kam Davulu Üzerinde Ağaç Tasvirleri.....76
Fotoğraf 50: Sibirya Türklerinde Hayat Ağacı Motifi.....77
Fotoğraf 51: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri.....77
Fotoğraf 52: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri.....79
Fotoğraf 53: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri.....79
Fotoğraf 54: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri.....79
Fotoğraf 55: Kırgız Türklerine Ait Hayat Ağacı Sembolleri.....79
Fotoğraf 56: M.Ö. 5. Yy. Hun Dönemi Keçe Örtü.....82
Fotoğraf 57: M.Ö. 25. Yy. Sümerlere Ait Hayat Ağacı Sembolü.....82
Fotoğraf 58: M.Ö. 2200, Sümerlere Ait Bir Örtü Üzerinde Görülen Hayat Ağacı Sembolü.....83
Fotoğraf 59: M.Ö. 2600, Sümer Kraliçesi Puabi Ur'un Mezarından Çıkan Heykel-Panel British Museum.....83
Fotoğraf 60: M.Ö. 2400, Sümerlerde Bereket Tanrısı Dumuzi, Hayat Ağacı ve Yılan.....84
Fotoğraf 61: Hitit, Büyük Kral 3. Hattuşili ve Kraliçe Puduhepa'nın İsim ve Unvanının Yazılı Olduğu Koni Biçimli Mühür Baskısı, Güneş Diski-Ağaç, Çorum Arkeoloji Müzesi.....85
Fotoğraf 62: Hitit, Mühür, Güneş Diski, Ağaç ve Yazı.....85
Fotoğraf 63: Frig Dönemi, Pişmiş Toprak, Antefiks, Arslan ve Hayat Ağacı.....87
Fotoğraf 64: Mitanni, Seramik Silindir Conta, Meyve Ağaçları.....89
Fotoğraf 65: Asur-Nimru, Silindir Mühür, Hayat Ağacı.....90
Fotoğraf 66: M.Ö. 3. Yy. Asur Dönemi, Hayat Ağacı.....90

Fotoğraf 67: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu'lara Ait Küp Parçası, Hayat Ağacı ve Dağ Keçileri.....91
Fotoğraf 68: M.Ö. 9.-8. Yy. Asur, Mobilya Plakası, İnsan, Sfenks ve Hayat Ağacı.....92
Fotoğraf 69: M.Ö. 3. Yy. İskit-Saka Türklerine Ait Ahşap Askılık, Pazırık Kurganı.....93
Fotoğraf 70: Babil-Kassit, Silindir Mühür, Keçi, İnsan ve Hayat Ağacı.....93
Fotoğraf 71: Asur Dönemi, Akik Silindir Mühür, İnsan, Güneş Diski, Grifon, Hayat Ağacı, Yıldız ve Güneş.....93
Fotoğraf 72: M.Ö. 7. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Levha, Arslan, Boğa, Sfenks ve Hayat Ağacı.....94
Fotoğraf 73: 13. Yy. Artuklu Dönemi, Kireç Taşı, Panel, Mimari Süsleme.....108
Fotoğraf 74: 12. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Emir Saltuk Kümbeti, Hayat Ağacı,.....109
Fotoğraf 75: Anadolu Kilimlerinde Hayat Ağacı Motifleri.....112
Fotoğraf 76: Ömer Şevkî Mardinî'nin Müşecceri.....113
Fotoğraf 77: 19. Yy. Osmanlı, Vitray, Servi Ağacı.....119
Fotoğraf 78: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, İpek Kumaş.....120
Fotoğraf 79: 11. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Örtü.....120
Fotoğraf 80: 12. Yy. Büyük Selçuklu, Kâse, Sırüstü, MAO Doğu Sanatları Müzesi.....121
Fotoğraf 81: 12. Yy. Suriye Selçuklularına Ait İbrik Üzerinde Hayat Ağacı-İnsan, Louvre Müzesi.....121
Fotoğraf 82: 17. Yy. Osmanlı, Çini Panel, Panel.....124
Fotoğraf 83: 17. Yy. Osmanlı, Yazma Eser, Hurma Ağacı, (Mahmud Gaznevî, Mecmûa-i Eş'âr, ...125
Fotoğraf 84: 19. Yy. Osmanlı Bankası Amblemi, Zeytin Ağacı,.....125
Fotoğraf 85: 19. Yy. Osmanlı, Mezar Taşı, Vazodan Çıkan Üzüm Ağacı.....130
Fotoğraf 86: Cumhuriyet Dönemi Madeni Para Üzerinde Meşe Ağacı.....134
Fotoğraf 87: Türkiye Cumhuriyeti Beş Kuruş Üzerinde Hayat Ağacı Motifi.....134
Fotoğraf 88: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kubadabat Saray Çinisi.....141

Fotoğraf 89: 20. Yy. Tavus Kuşlu Yorgan Süslemesi, Cemal Şanlısoy.....142
Fotoğraf 90: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese.....143
Fotoğraf 91:13. Yy. İlhanlı Dönemi, Erzurum Yakutiye Medresesi.....143
Fotoğraf 92: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Çankırı Şifahanesi.....144
Fotoğraf 93: 13. Yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Halı, (Halı Müzesi Arşivi).....146
Fotoğraf 96: 13. Yy. Saltuklu Dönemi, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Taş Kabartma.....148
Fotoğraf 97: M.Ö. 2000-1200, Hitit Dönemi, Bronz Plak, Alacahöyük.....149
Fotoğraf 98: 12. Yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Kadın figürü, Taş Eser, Metropolitan Sanat Müzesi.....149
Fotoğraf 99: 13. Yy. Selçuklu Dönemi, Taş Eser, Grifon-Hayat Ağacı.....150
Fotoğraf 100: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Panel, Grifon ve Hayat Ağacı....150
Fotoğraf 101: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu Dönem, Levha Tunç, Kadın-Ağaç Kültü.....151
Fotoğraf 102: M.Ö. 8. Yy. Asur Dönemi, Fildişi Plaka, Metropolitan Sanat Müzesi.....151
Fotoğraf 103: M.Ö. 8.-7. Yy. Urartu, Taş Panel, Sfenks ve Hayat Ağacı.....152
Fotoğraf 104: M.Ö. 7. yy. Frigya Dönemi, Ahşap Panel.....154
Fotoğraf 105: M.Ö. 15. yy. Hitit Dönemi, Bakır Mühür.....155
Fotoğraf 106: M.Ö. 15. yy. Hitit Dönemi, Bakır Mühür.....156
Fotoğraf 107: M.Ö. 15. yy. Hitit Dönemi, Gümüş Panel.....157
Fotoğraf 108: M.Ö. 8. yy. Hitit Dönemi, Metal Duvar Levhası.....158
Fotoğraf 109: M.Ö. 6. yy. Hitit Dönemi, Metal Kask.....159
Fotoğraf 110: M.Ö. 4. yy. Frigya Dönemi, Helenistik Dönem, Altın Taç-Diadem.....160
Fotoğraf 111: M.Ö. 10. yy. Urartu Dönemi, Metal Kask.....161
Fotoğraf 112: M.Ö. 9. Yy. Urartu Dönemi, Bronz Miğfer.....162
Fotoğraf 113: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Demir Bakraç.....163
Fotoğraf 114: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Metal Kemer.....164
Fotoğraf 115: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Metal Kemer.....165
Fotoğraf 116: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı.....166
Fotoğraf 117: M.Ö. 7. yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı.....167
Fotoğraf 118: M.Ö. 2. yy. Urartu Dönemi, Bronz Frontleet.....168

Fotoğraf 119: M.Ö. 2. yy. Urartu Dönemi, Gümüş Takı.....169
Fotoğraf 120: M.Ö. 15. yy. Asur Dönemi, Gümüş Yüzük.....170
Fotoğraf 121: M.Ö. 6. yy. Neo-Babil Dönemi, Silindir Kab.....171
Fotoğraf 122: M.Ö. 6. yy. Babil Dönemi, Silindir Kab.....172
Fotoğraf 123: M.Ö. 17. yy. Hitit Dönemi, Heykel Panel.....173
Fotoğraf 124: M.Ö. 17. yy. Hitit Dönemi, Heykel Panel.....174
Fotoğraf 125: M.Ö. 17. yy. Hitit Dönemi, Panel.....175
Fotoğraf 126: M.Ö. 9. yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel.....176
Fotoğraf 127: M.Ö. 9. yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel.....177
Fotoğraf 128: M.Ö. 9. yy. Hitit Dönemi, Anunnakiler, Taş Panel.....178
Fotoğraf 129: M.Ö. 8. yy. Hitit Dönemi, Taş Panel.....179
Fotoğraf 130: M.Ö. 8. yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel.....180
Fotoğraf 131: M.Ö. 8. yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel.....181
Fotoğraf 132: M.Ö. 8. yy. Geç Hitit Dönemi, Anıt, Konya İvriz.....182
Fotoğraf 133: M.Ö. 6. yy. Geç Hitit Dönemi, Taş Panel.....183
Fotoğraf 134: M.Ö. 4. yy. Frigya Dönemi, Taş Panel.....184
Fotoğraf 135: M.Ö. 10. yy. Urartu Dönemi, Alçı Duvar Resmi.....185
Fotoğraf 136: M.Ö. 10. yy. Urartu Dönemi, Taş Panel.....186
Fotoğraf 137: M.Ö. 8. yy. Urartu Dönemi, Taş Panel.....187
Fotoğraf 138: M.Ö. 7. yy. Urartu Dönemi, Lahit-Mezar Taşı, Adilcevaz Kef Kalesi.....188
Fotoğraf 139: M.Ö. 9. yy. Asur Dönemi, Kaymak Taşı Panel.....189
Fotoğraf 140: M.Ö. 9. yy. Asur Dönemi, Kaymak Taşı Panel.....190
Fotoğraf 141: M.Ö. 8. yy. Asur Dönemi, Fildişi Delikli Amulet.....191
Fotoğraf 142: M.Ö. 8. yy. Asur Dönemi, Fildişi Tablet.....192
Fotoğraf 143: M.Ö. 7. yy. Asur Dönemi, Taş Panel.....193
Fotoğraf 144: M.Ö. 5. yy. Asur Dönemi, Fildişi Tablet.....194
Fotoğraf 145: M.Ö. 5. yy. Asur Dönemi, Fildişi Panel.....195
Fotoğraf 146: M.Ö. 13. yy. Bizans Dönemi, Taş Panel.....196
Fotoğraf 147: M.Ö. 11. yy. Bizans Dönemi, Mermer Terakotan.....197
Fotoğraf 148: M.Ö. 4. Bizans Dönemi, Taş Panel.....198
Fotoğraf 149: M.Ö. 6. yy. Neo-Babil Dönemi, Mühür.....199

Fotoğraf 150: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Şair Meâli'ye Ait Figürlü Şiir Müşeccer.....200
Fotoğraf 151: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Divan Şiiri Müşeccer.....202
Fotoğraf 152: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Sadıki'ye Ait Müşeccer Divan Şiiri.....204
Fotoğraf 153: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Nûrî Mahlaslı Osman Paşa'ya Ait Dörtgen Biçimli Görsel Divan Şiiri Müşeccer.....206
Fotoğraf 154: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Şefik Bey'e Ait Farsça Görsel Divan Şiiri-Müşeccer.....207
Fotoğraf 155: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Ömer Şevkî Mardinî'nin Divan Şiiri-Müşecceri.....208
Fotoğraf 156: 20. yy. Osmanlı Dönemi, Nil Şairi Hâfız İbrâhim'in (Şeyh Muhammed Fehmî) Hz. Peygamber'den Şefaat Talebini Dile Getirdiği Yirmi Üç Beyitlik Müşeccer Kasidesi, Divan Şiiri.....210
Fotoğraf 157: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Ahşap Sütun.....211
Fotoğraf 158: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Gül Ağacı Mücevher Kutusu.....212
Fotoğraf 159: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Gül Ağacı Mücevher Kutusu.....213
Fotoğraf 160: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.....214
Fotoğraf 161: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.....215
Fotoğraf 162: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.....216
Fotoğraf 163: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.....217
Fotoğraf 164: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Abdülmü'min İbn MuhammedAl-Nakkaş El Hoyi'ye Ait Varka ve Gülşah Minyatürü.....218
Fotoğraf 165: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Hattat İsmail Bin İbrahim Boşnak Zade Boşnevi'ye Ait Hilye-i Şerif.....219
Fotoğraf 166: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Nahıl Geçitini Gösteren Minyatür.....220
Fotoğraf 167: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Surnâme-i Vehbî, Sünnet Alayında Taşınan İki Nahılı Gösteren Minyatür.....221

Fotoğraf 168: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.....222
Fotoğraf 169: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.....223
Fotoğraf 170: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.....224
Fotoğraf 171: 13. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Hasan Raşid Efendi'ye Ait Düzdidil'in Dua Kitabı İsimli Eserden Minyatür.....225
Fotoğraf 172: 14. yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Kitab Gara'ib El-Fununve Mulah El-Uyun Adlı Kitaptan Minyatür.....226
Fotoğraf 173: 14. yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Kitab Gara'ib El-Fununve Mulah El-Uyun Adlı Kitaptan Minyatür.....227
Fotoğraf 174: 14. yy. Osmanlı Dönemi, Vakvak Ağacı, Acâ'ibü'l-Mahlûkât Garâ'ibü'l-Mevcûdat, Acayip-Name Kitabından Minyatür.....228
Fotoğraf 175: 16. yy. Osmanlı Dönemi, 3. Ahmetin Sünnet Düğününden Nahıl Süslemesini Gösteren Minyatür.....229
Fotoğraf 176: 16. yy**.** Osmanlı Dönemi, Falname, Zübdet-ül TevarihAdem ile Havva Minyatürü.....230
Fotoğraf 177: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Sultan 4. Mehmed'in Mülkname'sinde Kullandığı Tuğra.....231
Fotoğraf 178: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Abdullah Hulûsî Efendi'ye Ait Hilye-i Sa'âdet.....232
Fotoğraf 179: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Esma-i Nebi.....234
Fotoğraf 180: 18 yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Esma İbret Hanım'a Ait Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif..... 236
Fotoğraf 181: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Hattat Abdülkadir Şükrü Efendi'ye Ait Çifte Servili Sülüs Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif.....238
Fotoğraf 182: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Kuran Kabı, Hattat Mehmet Hıfzı Efendi'ye Ait Çifte Servili Sülüs-Nesih Hattıyla Yazılmış Hilye-i Şerif.....240
Fotoğraf 183: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Çifte Servili Hilye-i Saadet.....242

Fotoğraf 184: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Yahya Hilmi Efendi'ye Ait Hilye-i Şerif.....244
Fotoğraf 185: 12. yy. Artuklu Dönemi, Pirinç İbrik.....246
Fotoğraf 186: 11. yy**.** Anadolu Selçuklu Dönemi, Bronz Ayna.....247
Fotoğraf 187: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bronz Aplik.....248
Fotoğraf 188: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın Yüzük.....249
Fotoğraf 189: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın Levha.....250
Fotoğraf 190: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Tombak Panel.....251
Fotoğraf 191: 17. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bakır Buhurdanlık.....252
Fotoğraf 192: 17. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Bakır Buhurdanlık.....253
Fotoğraf 193: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Kapaklı Tombak Kâse.....254
Fotoğraf 194: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Yaldızlı Gümüş Firuze, Ayna Mahfazası.....255
Fotoğraf 195: 13. yy. Artuklu Dönemi, Mezar Taşı.....256
Fotoğraf 196: 13. yy. Artuklu Dönemi, Küp.....257
Fotoğraf 197: 13. yy. Beylikler Dönemi, Mengücekliler, Sivas Divriği Ulu Cami Niş.....258
Fotoğraf 198: 16. yy. Beylikler Dönemi, Ramazanoğlu Beyliği, Adana Ulu Cami.....259
Fotoğraf 199: 11. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Mezar Taşı.....260
Fotoğraf 98: 14. yy. İlhanlı Dönemi, Erzurum Yakutiye Medresesi, Taç Kapı Niş.....261
Fotoğraf 200: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Taş Panel.....262
Fotoğraf 201: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kireç Taşı Panel..... 263
Fotoğraf 202: 12. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kireç Taşı Panel..... 264
Fotoğraf 203: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Taş Panel.....265
Fotoğraf 204: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya İnce Minareli Medrese Taç Kapı Nişi.....266
Fotoğraf 205: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Sivas Gök Medrese Taç Kapı.....267
Fotoğraf 206: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kayseri Döner Kümbet.....268

Fotoğraf 207: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Beyşehir Eşrefoğlu Cami Taç Kapı.....269
Fotoğraf 208: 15. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Kayseri Hatuniye Kompleksi, Taş Panel.....270
Fotoğraf 209: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Lüle Taşı Mermer Çeşme.....271
Fotoğraf 210: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Mimar Sinan'a Ait Kırkçeşmeler..... 272
Fotoğraf 211: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi..... 273
Fotoğraf 212: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....274
Fotoğraf 213: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....275
Fotoğraf 214: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....276
Fotoğraf 215: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....277
Fotoğraf 216: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....278
Fotoğraf 217: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....279
Fotoğraf 218: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....280
Fotoğraf 219: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Duvar Süslemesi.....281
Fotoğraf 220: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Ağrı İshak Paşa Sarayı Çeşmesi.....282
Fotoğraf 221: 18. yy. Osmanlı Dönemi, 3. Ahmet Yemiş Odası, Topkapı Sarayı, Alçı Taşı Duvar Süslemesi.....283
Fotoğraf 222: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Tophane Şadırvanı, Mermer Çeşme.....284
Fotoğraf 223: 19. yy. Osmanlı Dönemi-Trabzon Valisi Apdullah Paşa'ya Ait Mermer Çeşme.....285
Fotoğraf 224: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı.....286

Fotoğraf 225: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı.....287
Fotoğraf 226: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Mermer Mezar Taşı.....288
Fotoğraf 227: 11. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, İpek Bornoz.....289
Fotoğraf 228: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Altın İple Dokunmuş Kumaş...290
Fotoğraf 229: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Ming Halısı.....291
Fotoğraf 230: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Ejderli Halı.....292
Fotoğraf 231: 13. yy. Osmanlı Dönemi, 1. Ahmet'in Kaftanı.....293
Fotoğraf 232: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Temla Kaftan Kumaş Örtü.....294
Fotoğraf 233: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade.....295
Fotoğraf 234: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Halı.....296
Fotoğraf 235: 16. yy. Osmanlı Dönemi, Halı.....297
Fotoğraf 236: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Kumaş Örtü.....298
Fotoğraf 237: 17. yy. Osmanlı Dönemi, Kumaş Örtü.....299
Fotoğraf 238: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Tombak Sadak-Tirkeş, Barutluk.....300
Fotoğraf 239: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş Örtü..... 301
Fotoğraf 240: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş Örtü.....302
Fotoğraf 241: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü.....303
Fotoğraf 242: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Kadife Cepken.....304
Fotoğraf 243: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Kese.....305
Fotoğraf 244: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü.....306
Fotoğraf 245: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade.....307
Fotoğraf 246: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade.....308
Fotoğraf 247: 18. yy. Osmanlı Dönemi, İpek, Kumaş Seccade.....309
Fotoğraf 248: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Milas-Muğla Halı Seccade..... 310
Fotoğraf 249: 19. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade.....311
Fotoğraf 250: 19. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Seccade.....312
Fotoğraf 251: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Halı Seccade.....313
Fotoğraf 252: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Kula/Konya Halı Seccade.....314
Fotoğraf 253: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur.....315
Fotoğraf 254: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur.....316
Fotoğraf 255: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Uçkur.....317
Fotoğraf 256: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Yelek.....318

Fotoğraf 257: 19. yy. Osmanlı Dönemi, Keten Kumaş.....319
Fotoğraf 258: 19. yy. Osmanlı Dönemi, İpek Kumaş Örtü.....320
Fotoğraf 259: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.....321
Fotoğraf 260: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Panel.....322
Fotoğraf 270: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.....323
Fotoğraf 271: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.....324
Fotoğraf 272: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.....325
Fotoğraf 273: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Çini Tabak.....326
Fotoğraf 274: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.....327
Fotoğraf 275: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.....328
Fotoğraf 276: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.....329
Fotoğraf 277: 12. yy. Büyük Selçuklu Dönemi, Seramik Tabak.....330
Fotoğraf 278: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....331
Fotoğraf 279: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....332
Fotoğraf 280: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....333
Fotoğraf 281: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....334
Fotoğraf 282: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....335
Fotoğraf 283: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....336
Fotoğraf 284: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....337
Fotoğraf 285: 13. yy. Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Kubadabat Sarayı Çini Panel.....339
Fotoğraf 286: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.....339
Fotoğraf 287: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.....340

Fotoğraf 288: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.....341
Fotoğraf 289: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Duvar Paneli.....342
Fotoğraf 290: 15. yy. Osmanlı Dönemi, Eyüp Sultan Cami Kdınlar Mağfili, Duvar Paneli.....343
Fotoğraf 291: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Seramik İbrik.....344
Fotoğraf 292: 18. yy. Osmanlı Dönemi, Seramik Matara.....345
Fotoğraf 293: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ahşap Sandık.....347
Fotoğraf 294: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.....349
Fotoğraf 295: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.....350
Fotoğraf 296: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.....351
Fotoğraf 297: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Cemil Kızılkaya Koleksiyonu, Ahşap Baskı Kalıp.....352
Fotoğraf 298: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.....353
Fotoğraf 299: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.....354
Fotoğraf 300: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.....355
Fotoğraf 301: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ayhan Tomak Koleksiyonu, Kayın Ağacı Ahşap Heykel.....356
Fotoğraf 302: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Tuba Ağacı, "Tree Of Life" İsimli Minyatür.....357
Fotoğraf 303: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Aydın Köse'ye Ait Hat Eser, Celi Sülüs.....358
Fotoğraf 304: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Davut Bektaş'a Ait Hat Eser, Celi Sülüs.....359

Fotoğraf 305: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Davut Bektaş'a Ait Hat Eser, Müsenna.....360
Fotoğraf 306: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat Recep Şahin'e Ait Hat Eser, Müsenna Levha.....361
Fotoğraf 307: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat: Recep Şahin'e Ait Hat Eser.....362
Fotoğraf 308: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Hattat: Recep Şahin'e Ait Hat Eser.....363
Fotoğraf 309: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....364
Fotoğraf 310: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....365
Fotoğraf 311: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....366
Fotoğraf 312: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....367
Fotoğraf 313: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....368
Fotoğraf 314: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....369
Fotoğraf 315: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....370
Fotoğraf 316: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....371
Fotoğraf 317: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....372
Fotoğraf 318: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....373
Fotoğraf 319: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....374
Fotoğraf 320: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....375

Fotoğraf 321: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ebruzen Hikmet Barutçigil'e Ait Ebru Eser.....376
Fotoğraf 322: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Bakır Sini.....377
Fotoğraf 323: 19. yy. Cumhuriyet Dönemi, Gümüş Duvar Panosu.....378
Fotoğraf 324: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Bakır Kulplu Sitil.....379
Fotoğraf 325: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Metal Baskı Kalıbı.....380
Fotoğraf 326: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Metal Baskı Kalıbı.....381
Fotoğraf 327: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.....382
Fotoğraf 328: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya
Resim.....383
Fotoğraf 329: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.....384
Fotoğraf 330: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.....385
Fotoğraf 331: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ressam Şükran Pekmezci'ye Ait Yağlıboya Resim.....386
Fotoğraf 332: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ulus Zafer Anıtı.....387
Fotoğraf 333: 20. yy. Cumhuriyet Dönemi, Erzurum Çöğenderli Hacı Salih'in Mermer Mezar Taşı.....388
Fotoğraf 334: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Nahıl.....389
Fotoğraf 335: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Ürgüp/Nahıl.....390
Fotoğraf 336: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Armada Hotel/Nahıl.....391
Fotoğraf 337: 21. yy. Cumhuriyet Dönemi, Nahıl.....392

KAYNAK KİŞİLER

AYHAN TOKMAK

AYDIN KÖSE

HİKMET BARUTÇİGİL

İLHAM ENVEROĞLU

RECEP ŞAHİN

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Simetrik Denge (Örnek 5, 116, 120).....450
Tablo 2: Asimetrik Denge (Örnek 97, 127, 159).....450
Tablo 3: Göreceli Simetrik Denge (Örnek 162, 117, 18).....450
Tablo 4: 1/2, 1/3, 1/4 Oran (Örnek 165, 131, 218).....452
Tablo 5: Çevresel, Eksensel Koram (Örnek 118, 53).....452
Tablo 6: Yön Zıtlığı (Örnek 71, 76, 226).....454
Tablo 7: Renk Zıtlığı, Biçim Zıtlığı (Örnek 161, 162, 226).....454
Tablo 8: Hayat Ağacında Vurgu, Figürde Vurgu (Örnek 107, 169, 16).....456
Tablo 9: Figürde Vurgu (Örnek 16, 38).....456
Tablo 10: Biçimsel Uygunluk (Örnek 42, 78, 153).....457
Tablo 11: Tekrar/Ritim (Örnek 160, 131, 103).....457
Tablo 12: Egemenlik Ağaç Motifinde (Örnek 39, 157, 38, 42).....458
Tablo 13: Egemenlik Yardımcı Motifte (Örnek 38, 42).....458
Tablo 14: Simetrik/ Yarı Simetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek: 1, 28, 8).....464
Tablo 15: Asimetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 34, 36, 24, 4).....464
Tablo 16: Yardımcı Motiflerle Beraber Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 13, 14, 31, 46).....464
Tablo 17: Tek Olarak Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 19, 17, 33, 40)...464
Tablo 18: Simetrik/ Yarı Simetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 84, 92, 121).....465
Tablo 19: Asimetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 97, 127, 118, 80)....465
Tablo 20: Yardımcı Motiflerle Beraber Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 158, 164, 168, 139).....465
Tablo 21: Tek Olarak Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 104, 103, 152, 122).....468
Tablo 22: Simetrik/ Yarı Simetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 183, 197, 185, 212).....466
Tablo 23: Asimetrik Düzende Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 184, 222, 238, 188).....466

Tablo 24: Yardımcı Motiflerle Beraber Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 225, 205, 190).....466
Tablo 25: Tek Olarak Kullanılan Hayat Ağacı Örnekleri (Örnek 224, 229, 185, 204).....466
Tablo 26: Servi ve Nar Ağacı Örnekleri (Örnek 61, 88, 201).....467
Tablo 27: Hurma ve Palmiye Ağacı Örnekleri (Örnek 91b, 171,105, 197).....467
Tablo 28: Vakvak Ağacı ve Stilize Ağaç Örnekleri (Örnek 18, 71, 70).....467
Tablo 29: Üzüm ve Tuba Ağacı Örnekleri (Örnek 29, 123, 124, 192).....468
Tablo 30: Kayın ve Meyve Ağacı Örnekleri (Örnek 66, 191, 189).....468
Tablo 31: Bahar Dalı ve Gül Ağacı Örnekleri (Örnek 176, 145, 157, 148).....468
Tablo 32: İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo.....574
Tablo 33: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo.....575
Tablo 34: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo.....576
Tablo 35: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo.....577
Tablo 36: Cumhuriyet Döneminde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo.....578
Tablo 37: İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo.....579
Tablo 38: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo.....580
Tablo 39: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo.....581
Tablo 40: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo.....582
Tablo 41: Cumhuriyet Döneminde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo.....583

Tablo 42: İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo.....584
Tablo 43: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo.....585
Tablo 44: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo.....586
Tablo 45: Cumhuriyet Döneminde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo.....587

DEĞERLENDİRME TABLOLARI

Tablo 32: İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET ÖNCESİ DÖNEM | | |

Tablo 33: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo 34: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo 35: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo 36: Cumhuriyet Döneminde İncelenen Eserlerin Teknik Özelliklerine Ait Tablo

| CUMHURİYET DÖNEMİ | | |

Tablo 37: İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo38: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo 39: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo 40: İslamiyet Sonrası Döneme Ait İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo

| İSLAMİYET SONRASI DÖNEM | | |

Tablo 41: Cumhuriyet Döneminde İncelenen Eserlerin Tasarım Özelliklerine Ait Tablo

| CUMHURİYET DÖNEMİ | | |

Tablo 42: İslamiyet Öncesi Dönemde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo

				TASARIM İLKELERİ																
					DENGE			ORAN	ZITLIK			VURGU		UYGUNLUK	TEKRAR	BİRLİK	
	SANAT DALI	ÖRNEK NO	ESERİN TANIMI-FONKSİYONU					HİYERARŞİ							RİTİM	EGEMENLİK	
				GÖRECELİ SİMETRİK	SİMETRİK	ASİMETRİK		YÖN	RENK	BİÇİM	AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE			AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE
İSLAMİYETÖNCESİ DÖNEM	AHŞAP SANATI	ÖRNEK 1	MÜHÜR		X		1/2	X			X		X	X	X	
	MADEN SANATI	ÖRNEK 2	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 3	TERAKOTAN		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 4	PANEL			X	EKSENSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 5	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 6	TABLET		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 7	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 8	TABLET		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 9	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 10	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 11	MEZAR TAŞI		X		1/2	-			X		X	X	X	
		ÖRNEK 12	PANEL	X			MERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 13	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 14	DUVAR RESMİ	X			MERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 15	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 16	PANEL			X	2/3	X				X	X	X		X
		ÖRNEK 17	ANIT		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 18	PANEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 19	PANEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
	TAŞ SANATI	ÖRNEK 20	PANEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 21	PANEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 22	PANEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 23	PANEL			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 24	PANEL			X	1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 25	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 26	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 27	SİLİNDİR KAB			X	MERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 28	SİLİNDİR KAB		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 29	YÜZÜK			X	1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 30	TAKI		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 31	FRONTLET		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 32	TAKI		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 33	TAKI		X		1/2	-			X		X	X	X	
		ÖRNEK 34	KEMER			X	MERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 35	KEMER		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 36	BAKRAÇ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 37	MİĞFER		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 38	KASK			X	1/2	-			X		X	X	X	
		ÖRNEK 39	TAÇ-DİADEM		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 40	KASK		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 41	LEVHA		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 42	PANEL			X	1/2	-			X		X	X	X	
		ÖRNEK 43	TABAKA	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 44	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 45	MÜHÜR	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 46	PANEL			X	MERKEZSEL	X				X	X	X		X

Tablo 43: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo

	TASARIM İLKELERİ																	
				DENGE			ORAN	ZITLIK			VURGU		UYGUNLUK	TEKRAR	BİRLİK	
	SANAT DALI	ÖRNEK NO	ESERİN TANIMI-FONKSİYONU	GÖRECELİ	SİMETRİK	ASİMETRİK	HİYERARŞİ	YÖN	RENK	BİÇİM	AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE		RİTİM	EGEMENLİK AĞAÇ MOTİFİNDE	EGEMENLİK YARDIMCI MOTİFTE
İSLAMİYET SONRASI DÖNEM	DİVAN ŞİİRİ	ÖRNEK 47	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 48	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 49	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 50	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 51	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 52	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 53	DİVAN ŞİİRİ-MÜŞECCER	X			1/2	X			X		X	X	X	
	AHŞAP	ÖRNEK 54	SÜTUN		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 55	MÜCEVHER KUTUSU		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 56	MÜCEVHER KUTUSU		X		1/2	X			X		X	X	X	
	KİTAP SANATI	ÖRNEK 57	VARKA-GÜLŞAH MİNYATÜRÜ			X	1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 58	VARKA-GÜLŞAH MİNYATÜRÜ			X	1/6				X		X	X	X	
		ÖRNEK 59	VARKA-GÜLŞAH MİNYATÜRÜ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 60	VARKA-GÜLŞAH MİNYATÜRÜ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 61	VARKA-GÜLŞAH MİNYATÜRÜ			X	1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 62	HİLYE-İ ŞERİF	X			1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 63	MİNYATÜR			X	EKSENSEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 64	MİNYATÜR	X			2/4	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 65	MİNYATÜR	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 66	MİNYATÜR	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 67	MİNYATÜR	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 68	MİNYATÜR			X	3/5	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 69	MİNYATÜR			X	LTIN ORAN	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 70	MİNYATÜR			X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 71	MİNYATÜR	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 72	MİNYATÜR			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 73	MİNYATÜR FALNAME			X	1/4	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 74	TUĞRA			X	1/3	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 75	HİLYE-İ SAADET	X			4/8	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 76	ESMA-İ NEBİ	X			1/2		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 77	HİLYE-İ ŞERİF	X			1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 78	HİLYE-İ ŞERİF	X			1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 79	KURAN KABI	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 80	HİLYE-İ SAADET	X			1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 81	HİLYE-İ ŞERİF	X			1/2	-	-	-	X		X	X	X	
	MADEN SANATI	ÖRNEK 82	İBRİK	X			1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 83	AYNA		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 84	APLİK		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 85	YÜZÜK		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 86	LEVHA		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 87	PANEL				1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 88	BUHURDANLIK		X		2/4	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 89	BUHURDANLIK		X		1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 90	KAPAKLI K'ASE		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 91	AYNA MAHFAZASI		X		1/2	X			X		X	X	X	
	TAŞ SANATI (MİMARİ)	ÖRNEK 92	ERZURUM ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE TAÇ KAPI		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 93	MEZAR TAŞI		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 94	KÜP		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 95	SİVAS DİVRİĞİ ULU CAMİ	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 96	ADANA ULU CAMİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 97	MEZAR TAŞI			X	IERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 98	ERZURUM YAKUTİYE MEDRESESİ TAÇ KAPI		X		LTIN ORAN	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 99	PANEL				1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 100	PANEL		X		4/6	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 101	PANEL		X		1/2	X				X	X	X	X	
		ÖRNEK 102	PANEL		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 103	KONYA İNCE MİNARELİ MEDRESE KAPI NİŞİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 104	SİVAS GÖK MEDRESE		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 105	KAYSERİ DÖNER KÜMBET		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 106	KONYA BEYŞEHİR EŞREFOĞLU CAMİ TAÇKAPI		X		1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 107	KAYSERİ HATUNİYE KOMPLEKSİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 108	ÇEŞME	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 109	ÇEŞME		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 110	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 111	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 112	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ			X	IERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 113	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ	X			ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 114	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ	X			1/4	X			X		X	X	X	

Tablo 44: İslamiyet Sonrası Dönemde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo

				TASARIM İLKELERİ														
				DENGE			ORAN	ZITLIK			VURGU		UYGUNLUK	TEKRAR	BİRLİK	
	SANAT DALI	ÖRNEK NO	ESERİN TANIMI-FONKSİYONU	GÖRECELİ	SİMETRİK	ASİMETRİK	HİYERARŞİ	YÖN	RENK	BİÇİM	AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE		RİTİM	EGEMENLİK	
															AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE
İSLAMİYET SONRASI DÖNEM	TAŞ SANATI (MİMARİ)	ÖRNEK 115	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 116	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ		X		1/4	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 117	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK118	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ			X	1/4	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 119	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 120	AĞRI İSHAK PAŞA SARAYI DUVAR PANELİ		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 121	ÇEŞME		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 122	ÇEŞME		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 123	MEZAR TAŞI		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 124	MEZAR TAŞI			X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 125	MEZAR TAŞI		X		1/2	X			X		X	X	X	
	TEKSTİL SANATI	ÖRNEK 126	BORNOZ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 127	KUMAŞ ÖRTÜ			X	MERKEZSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 128	MİNG HALISI		X		1/4	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 129	EJDERLİ HALI		X		1/4	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 130	1. AHMET'İN KAFTANI		X		ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 131	KAFTAN (KUMAŞ)		X		1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 132	HALI		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 133	HALI		X		1/3		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 134	HALI		X		1/2		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 135	KUMAŞ ÖRTÜ		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 136	KUMAŞ ÖRTÜ	X			MERKEZSEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 137	TİRKEŞ-BARUTLUK			X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 138	KUMAŞ ÖRTÜ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 139	KUMAŞ ÖRTÜ		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 140	KUMAŞ ÖRTÜ		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 141	CEPKEN		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 142	KESE		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 143	KUMAŞ ÖRTÜ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 144	KUMAŞ SECCADE		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 145	KUMAŞ SECCADE			X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 146	KUMAŞ SECCADE		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 147	HALI SECCADE		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 148	KUMAŞ SECCADE		X		1/2		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 149	KUMAŞ SECCADE		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 150	HALI SECCADE		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 151	HALI SECCADE		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 152	UÇKUR			X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 153	UÇKUR		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 154	UÇKUR		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 155	YELEK		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 156	KUMAŞ ÖRTÜ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 157	KUMAŞ ÖRTÜ			X	ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
	TOPRAK SANATI	ÖRNEK 158	SERAMİK TABAK	X			1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 159	PANEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 160	SERAMİK TABAK		X		1/2		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 161	SERAMİK TABAK	X			1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 162	SERAMİK TABAK	X			1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 163	SERAMİK TABAK	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 164	SERAMİK TABAK	X			1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 165	SERAMİK TABAK	X			1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 166	SERAMİK TABAK	X			1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 167	SERAMİK TABAK	X			ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 168	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ-PNEL	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 169	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 170	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 171	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 172	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 173	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ	X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 174	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 175	KONYA KUBADABAT SARAYI ÇİNİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 176	DUVAR ÇİNİSİ-PANEL		X		1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 177	DUVAR ÇİNİSİ		X		1/6	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 178	DUVAR ÇİNİSİ		X		1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 179	DUVAR ÇİNİSİ		X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 180	DUVAR ÇİNİSİ		X		1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 181	SERAMİK İBRİK		X		1/6		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 182	SERAMİK MATARA		X		ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	

Tablo 45: Cumhuriyet Döneminde İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Tasarım İlkelerine Ait Tablo

				TASARIM İLKELERİ																
					DENGE			ORAN	ZITLIK			VURGU		UYGUNLUK	TEKRAR	BİRLİK	
	SANAT DALI	ÖRNEK NO	ESERİN TANIMI-FONKSİYONU		GÖRECELİ SİMETRİK	SİMETRİK	ASİMETRİK	HİYERARŞİ	YÖN	RENK	BİÇİM	AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE		RİTİM	EGEMENLİK	
																AĞAÇ MOTİFİNDE	YARDIMCI MOTİFTE
CUMHURİYET DÖNEMİ	AHŞAP SANATI	ÖRNEK 183	SANDIK			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 184	BASKI KALIP				X	EKSENSEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 185	BASKI KALIP			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 186	BASKI KALIP				X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 187	BASKI KALIP		X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 188	HEYKEL				X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 189	HEYKEL		X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 190	HEYKEL				X	1/3	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 191	HEYKEL				X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
	KİTAP SANATI	ÖRNEK 192	MİNYATÜR				X	1/2	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 193	HAT			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 194	HAT				X	1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 195	HAT-CEL-İ SÜLÜS			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 196	MÜSEMMA LEVHA			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 197	HAT-MÜSEMMA LEVHA		X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 198	HAT			X		ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 199	HAT		X			ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 200	EBRU				X	ÇEVRESEL		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 201	EBRU		X			1/2	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 202	EBRU		X			1/3	-	-	-	X		X	X	X	
		ÖRNEK 203	EBRU				X	ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 204	EBRU				X	ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 205	EBRU				X	1/4	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 206	EBRU				X	ÇEVRESEL				X		X	X	X	
		ÖRNEK 207	EBRU				X	MERKEZSEL		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 208	EBRU				X	ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 209	EBRU				X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 210	EBRU				X	ÇEVRESEL	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 211	EBRU				X	1/4	X			X		X	X	X	
	MADEN S.	ÖRNEK 212	BAKIR SİNİ			X		1/6	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 213	DUVAR PANOSU			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 214	KULPLU STİL			X		1/8	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 215	BASKI KALIBI			X		1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 216	BASKI KALIBI			X		1/2	X			X		X	X	X	
	RESİM S.	ÖRNEK 217	RESİM-TABLO				X	1/3	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 218	RESİM				X	1/4	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 219	RESİM				X	ÇEVRESEL	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 220	RESİM				X	1/3	X	X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 221	RESİM				X	1/3	X	X		X		X	X	X	
	TAŞ S.	ÖRNEK 222	ULUS ZAFER ANITI		X			1/2	X			X		X	X	X	
		ÖRNEK 223	MEZAR TAŞI			X		1/2	X			X		X	X	X	
	NAHIL	ÖRNEK 224	NAHIL		X			1/5		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 225	NAHIL				X	ÇEVRESEL		X		X		X	X	X	
		ÖRNEK 226	NAHIL				X	ÇEVRESEL			X	X		X	X	X	
		ÖRNEK 227	NAHIL			X		ÇEVRESEL			X	X		X	X	X	

Hosted by the Rmn-GP photographic agency: www.photo.rmn.fr